

RİYAZİYYAT

10 000

348

5674

550

30 000

6000

45 000

7890

4

Azərbaycan Respublikasının Dövlət Himni

Musiqisi *Üzeyir Hacıbəylinin*,
sözləri *Əhməd Cavadındır*.

Azərbaycan! Azərbaycan!
Ey qəhrəman övladın şanlı Vətəni!
Səndən ötrü can verməyə cümlə hazırız!
Səndən ötrü qan tökməyə cümlə qadırız!
Üçrəngli bayrağınla məsud yaşa!
Minlərlə can qurban oldu!
Sinən hərbə meydan oldu!
Hüququndan keçən əsgər,
Hərə bir qəhrəman oldu!

Sən olasan gülüstan,
Sənə hər an can qurban!
Sənə min bir məhəbbət
Sinəmdə tutmuş məkan!

Namusunu hifz etməyə,
Bayrağını yüksəltməyə
Cümlə gənclər müştəqdir!
Şanlı Vətən! Şanlı Vətən!
Azərbaycan! Azərbaycan!

HEYDƏR ƏLİYEV
AZƏRBAYCAN XALQININ ÜMUMMİLLİ LİDERİ

Nayma Qəhrəmanova
Cəmilə Əsgərova

RIYAZİYYAT 4

Ümumtəhsil məktəblərinin 4-cü sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə dərslik

Bu nəşrlə bağlı irad və təkliflərinizi radius_n@hotmail.com və derslik@edu.gov.az elektron ünvanlarına göndərməyiniz xahiş olunur.
Əməkdaşlığınız üçün əvvəlcədən təşəkkür edirik!

Radius
Bakı - 2017

Mündəricat

I bölmə	IV bölmə
Yoxlama və möhkəmləndirmə tapşırıqları.....6	Bucaqlar.....84
1 000 000 dairəsində ədədlər.....11	Dördbucaqlılar.....87
1 000 000 dairəsində toplama və çıxma18	Üçbucaqlar.....88
Ümumiləşdirici tapşırıqlar.....24	Çevrə, dairə.....89
Cəmə görə mühakimə yolu ilə məsələ həlli.....26	Çoxbucaqlının perimetri.....93
Məsələ həlli. Tam-hissə modeli.....27	Sahə təsəvvürləri.....94
	Məsələ həlli. Həqiqi ölçü, şəkillərdəki ölçü.....97
	Həndəsi fiqurlar və açılış şəkilləri.....99
II bölmə	V bölmə
Vurma əməlinin xassələri33	İkirəqəmli ədədə vurma.....103
İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə.....35	Üçrəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma.....108
Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə.....37	Çoxrəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma.....110
Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma46	Çoxrəqəmli ədədlər üzərində bölmə əməli.....113
Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə.....48	İkirəqəmli ədədə bölmə.....114
Məsələ həlli.....56	Üçrəqəmli ədədə vurma.....119
	Üçrəqəmli ədədə bölmə.....121
III bölmə	VI bölmə
Hissələr, kəsrlər62	Məlumatı araşdırın və təqdim edin.....127
Ədədə görə hissənin tapılması.....65	Ehtimal və nəticə.....130
Hissəsinə görə ədədin tapılması...67	Koordinat şəbəkəsi.....133
Uzunluğun ölçülməsi.....70	Saat, dəqiqə.....135
Kütlənin ölçülməsi.....75	Pul.....138
Tutumun ölçülməsi.....79	Məsələ həlli.....140
	Ümumiləşdirici tapşırıqlar.....143

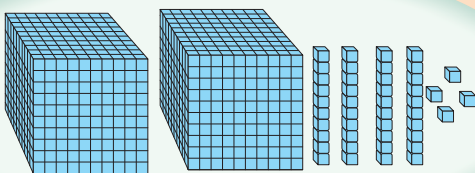
I bölmə

Bu bölmədə nələri öyrənəcəksiniz?

- 1 000 000 dairəsində ədədləri yazmağı və oxumağı;
- 1 000 000 dairəsində ədədləri müxtəlif formalarda ifadə etməyi;
- çoxrəqəmli ədədləri müqayisə etməyi;
- çoxrəqəmli ədədləri yuvarlaqlaşdırmağı;
- çoxrəqəmli ədədləri toplamağı və çıxmağı;
- müxtəlif üsullarla məsələlər həll etməyi.

23 578 və 23 781

4 876 $\approx$ 5 000

Y.	O.	T.	Y.	O.	T.
Minliklər sinfi			Təklilər sinfi		

Nəvə

Nənə

} 60

Yoxlama və möhkəmləndirmə tapşırıqları

1

Neçə alınır?

- 1) Ən böyük üçrəqəmli cüt ədədin yüzliklərinin sayını 2 vahid azaltdıqda;
- 2) 33 onluq və 3 təkliyin üzərinə 19 onluq əlavə etdikdə;
- 3) 389 ədədinin onluqlarını 3 vahid artırıb, təkliklərini 2 vahid azaltdıqda;
- 4) 75 onluğun üzərinə 12 əlavə etdikdə.

2

Ədədləri onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırın.

345

458

209

382

437

901

873

566

704

3

Birinci misaldan digər iki misalı həll etmək üçün istifadə edin.

1) $440 - 40$

$440 - 39$

$440 - 41$

2) $680 - 80$

$680 - 81$

$680 - 79$

3) $850 - 50$

$850 - 52$

$850 - 54$

4) $222 - 22$

$222 - 32$

$222 - 42$

4

Misalları əlverişli üsulla həll edin.

$472 - 39$

$586 - 59$

$682 + 69$

$543 + 39$

$242 + 349$

$406 - 199$

$800 - 499$

$355 + 399$

$410 - 39$

$704 - 69$

$300 - 99$

$422 - 49$

5

Onluqlar mərtəbəsində 4 rəqəmi olan ən kiçik üçrəqəmli tək ədədlə bu ədəddən 3 dəfə kiçik ədədin cəmini tapın.

6

Üç yeşikdə cəmi 65 kq alma var. Yeşiklərdən birində 19 kq alma var. Digər iki yeşikdəki almaların kütlələri bərabərdir. Yeşiklərin hər birində neçə kiloqram alma var?

7

2 il əvvəl Kənanın yaşı bacısının indiki yaşı qədər idi. Bacısının indi 7 yaşı varsa, 3 il sonra onların hər birinin neçə yaşı olacaq?

Yoxlama və möhkəmləndirmə tapşırıqları

1

Vurma əməlinin paylama xassəsini tətbiq etməklə hesablayın.

$$91 \cdot 7$$

$$120 \cdot 5$$

$$165 \cdot 7$$

$$56 \cdot 6$$

$$240 \cdot 4$$

$$284 \cdot 2$$

$$34 \cdot 8$$

$$320 \cdot 2$$

$$198 \cdot 4$$

2

Qisməti tapın.

$$88 : 4$$

$$36 : 3$$

$$72 : 6$$

$$575 : 5$$

$$48 : 4$$

$$45 : 3$$

$$84 : 6$$

$$695 : 5$$

$$84 : 4$$

$$87 : 3$$

$$96 : 6$$

$$785 : 5$$

3

Hesablayın.

$$(27 + 30) : 3$$

$$(55 - 35) : 5$$

$$(24 + 36) : 6$$

$$(33 + 27) : 3$$

$$(100 - 24) : 4$$

$$(200 - 40) : 8$$

$$(48 + 54) : 6$$

$$(120 - 21) : 3$$

$$(270 - 81) : 9$$

4

Hesablayın. Bir sütun misal da siz əlavə edin.

$$1) 8 \cdot 5 + 7$$

$$2) 80 : 4 + 5$$

$$3) 36 : 6 + 9$$

$$5 \cdot 7 + 8$$

$$5 \cdot 4 + 80$$

$$6 \cdot 9 - 36$$

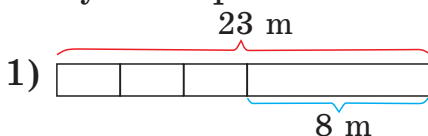
$$8 \cdot 5 - 7$$

$$80 - 4 \cdot 5$$

$$9 + 36 \cdot 6$$

5

Uzunluğu 23 m olan lentdən hər dəfə eyni uzunluqda olmaqla 3 dəfə kəsildi. Qalan lentin uzunluğu 8 m olarsa, kəsilən hər bir hissənin uzunluğunu tapın. Hansı sxem məsələnin şərtini daha aydın təqdim edir?

2) $\square \cdot 3 - \square + 8 = 23$

6

Tənlikləri həll edin.

$$1) x - 8 = 17$$

$$2) 39 - x = 11$$

$$3) 36 : x = 4$$

7

Samirin mavi, yaşıl və narıncı rəngdə köynəkləri, qara, boz və ağ rəngdə şalvarları var. Samir bu paltarlarını neçə variantda geyinə bilər?

8

Məktəb şənliyində iştirak edən 21 şagirdin hər birinə hədiyyə olaraq 3 dəftər veriləcək. Dəftərlər hər birində 6 dənə olmaqla bağlamalarda satılır. Hədiyyə vermək üçün neçə bağlama dəftər alınmalıdır?

Yoxlama və möhkəmləndirmə tapşırıqları

1

Qonaqlar hər birində 18 nəfər olmaqla, 4 avtobusla hotelə gəldilər. Onlar otaqlara iki-iki yerləşdirildi. Qonaqlar üçün neçə otaq ayrıldı?

2

Qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$45 : 7$$

$$64 : 7$$

$$81 : 8$$

$$124 : 6$$

$$100 : 9$$

$$58 : 9$$

$$32 : 9$$

$$93 : 9$$

$$183 : 9$$

$$145 : 7$$

3

Xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

$$53 = 7 \cdot 7 + \blacksquare$$

$$35 = 4 \cdot \blacksquare + 3$$

$$27 = 4 \cdot \blacksquare + \blacksquare$$

$$42 = 8 \cdot 5 + \blacksquare$$

$$40 = \blacksquare \cdot 7 + 5$$

$$32 = \blacksquare \cdot 5 + \blacksquare$$

4

Xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, qalıqlı bölmə düzgün yerinə yetirilmiş olsun.

$$34 : 6 = \blacksquare \text{ (q4)}$$

$$16 : \blacksquare = 5 \text{ (q1)}$$

$$39 : \blacksquare = 4 \text{ (q3)}$$

$$\blacksquare : 4 = 4 \text{ (q2)}$$

$$\blacksquare : 9 = 6 \text{ (q3)}$$

$$39 : \blacksquare = 5 \text{ (q4)}$$

$$40 : 6 = 6 \text{ (q } \blacksquare \text{)}$$

$$\blacksquare : 5 = 6 \text{ (q1)}$$

$$39 : \blacksquare = 6 \text{ (q3)}$$

5

İdman dərində şagirdlər hər birində eyni sayda olmaqla 3 qrupa ayrıldılar. Bir qrup həndbol, iki qrup isə futbol oynadı. Həndbol oynayanların sayı 6 nəfər olarsa, futbol oynayanların sayı neçə nəfər olar?

6

Əməlləri yerinə yetirin.

$$984 - 112 + 147$$

$$414 : 3 - 45$$

$$456 + 345 - 133$$

$$312 : 2 + 120$$

$$413 - 123 - 95$$

$$120 + 366 \cdot 3$$

7

Aşağıda verilənlər **km**, **sm**, **mm**, **kq**, **mq**, **l**, **ml**, **saniyə**, **dəqiqə**, **saat** ölçü vahidlərindən hansı ilə ölçülür?

1) bir qaşığı zeytun yağı

2) Bakıdan Ağdaşa qədər məsafə

3) karandaşın uzunluğu

4) qarışqanın uzunluğu

5) bir vedrə su

6) qapını örtməyə sərf olunan vaxt

7) bir həb dərman

8) bir çay qaşığı şəkər tozu

9) 2 qarpız

10) bir günlük iş vaxtı

11) bir stəkan meyvə şirəsi

12) yumurtanın bişmə müddəti

Yoxlama və möhkəmləndirmə tapşırıqları

1

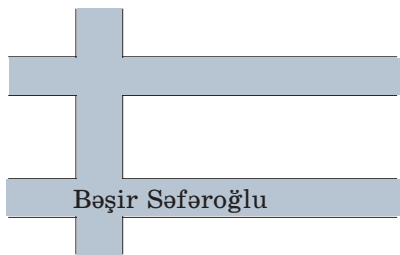
Dərs ilinin əvvəlində məktəbdə 436 qız, 315 oğlan təhsil alırdı. İl ərzində 7 oğlan və 9 qız başqa məktəbə keçdi, 4 oğlan və 6 qız isə bu məktəbə gəldi. Məktəbdə şagirdlərin sayı neçə nəfər oldu?

2

Şəkildə küçələrin planı verilmişdir. Planı dəftərinizdə çəkin və verilən şərtlərə görə küçələrin adlarını üzərində yazın.

- Füzuli küçəsi Bəşir Səfəroğlu küçəsinə paraleldir.

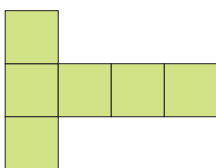
- Səməd Vurğun küçəsi həm Füzuli, həm də Bəşir Səfəroğlu küçəsinə perpendikulyardır.

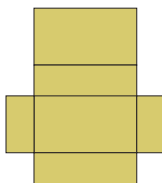
3

Şekillərdən hər birinin hansı fiqurun açılışı olduğunu müəyyən edin.

1)

2)

3)

4

Onluqlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hesablayın və müqayisə edin.

$$438 + 546 \bigcirc 214 + 641$$

$$672 - 507 \bigcirc 508 - 309$$

$$721 - 196 \bigcirc 341 + 159$$

$$539 - 211 \bigcirc 353 + 49$$

$$345 + 461 \bigcirc 817 - 112$$

$$456 + 328 \bigcirc 121 - 16$$

5

1) Hər hansı ədədin üzərinə 25 əlavə edilmişdir. Bu ədədi n qəbul etməklə cəmi göstərən ifadəni yazın.

2) Nəzrinin pulu İlhamın pulundan 5 dəfə çoxdur. İlhamın pulunu x qəbul etməklə Nəzrinin pulunu göstərən ifadəni yazın.

6

Məsələni tənlik qurmaqla həll edin.

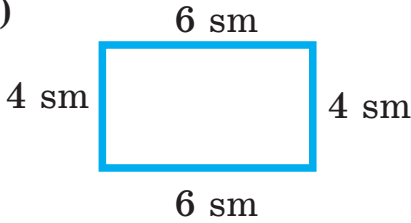
Dəvətnamə göndərilən 40 nəfər iştirakçı artıq zaldadır. Cəmi 75 nəfərə dəvətnamə göndərilmişsə, daha neçə nəfərin gəlməsi gözlənilir?

Yoxlama və möhkəmləndirmə tapşırıqları

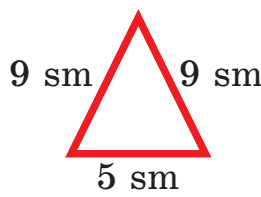
1

Fiqurların perimetrlərini hesablayın.

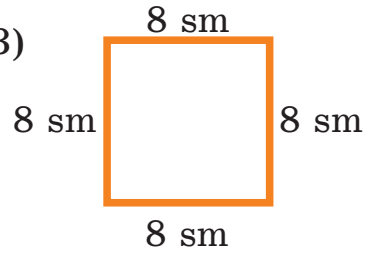
1)

2)

3)

2

Tələb olunan ölçü vahidləri ilə ifadə edin.

$$125 \text{ mm} = \square \text{ sm } \square \text{ mm}$$

$$24 \text{ sm } 5 \text{ mm} = \square \text{ mm}$$

$$247 \text{ sm} = \square \text{ dm } \square \text{ sm}$$

$$5 \text{ dm } 25 \text{ mm} = \square \text{ mm}$$

$$128 \text{ sm} = \square \text{ m } \square \text{ sm}$$

$$3 \text{ m } 38 \text{ sm} = \square \text{ sm}$$

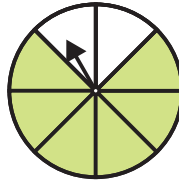
3

“Çərxi-fələk” lövhəsi üzərində Nazim ağ hissəni, Anar isə yaşıl hissəni seçib. Verilmiş variantlardan kim hansını seçsə, oyunu udmaq şansı daha çox olar? Bu şərtlərlə oyunun ədalətli olması üçün hər ikisi hansı “çərxi-fələk” löhvəsini seçməlidir?

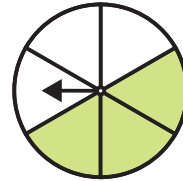
A.

B.

C.

4

Təranənin estrada musiqisi yazılmış CD-lərinin sayı xalq musiqisi yazılmış CD-lərinin sayından 8 ədəd çoxdur. Estrada musiqisi yazılmış CD-lərin sayını n ilə işarə etməklə, dəyişənli ifadə yazın. $n = 12$, $n = 14$ olduqda, ifadənin qiymətini hesablayın.

5

Məbləğləri hesablayın.

- 2 beşmanatlıq, 3 iyirmiçəpiklik və 2 onqəpiklik;
- 5 onmanatlıq, 3 beşmanatlıq və 2 birmanatlıq;
- 2 onmanatlıq, 3 birmanatlıq, 4 beşqəpiklik;
- 3 iyirmimanatlıq, 2 əlliçəpiklik və 5 iyirmiçəpiklik.

6

Bir ədədi 4-ə bölüb, qismətə 120 əlavə edərək, alınan ədədi 3-ə vurduqda 423 alınır. Bu hansı ədəddir? Əməlləri sxematik təsvirlə təqdim edin.

1 000 000 dairəsində ədədlər

Mərtəbələr, siniflər

sinif			sinif		
3	1	5	8	6	4

Çoxrəqəmli ədədlərdə sağdan sola hər üç mərtəbə vahidi bir sinif əmələ gətirir. Ədədlər soldan sağa olmaqla siniflərin adı ilə oxunur. Məsələn, **315 864** - üç yüz on beş **min** səkkiz yüz altmış dörd

Mərtəbə vahidləri

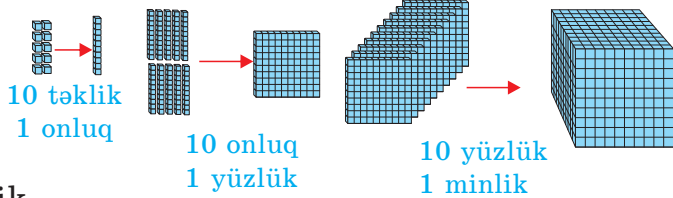
1 onluq = 10 təklik

1 yüzlük = 10 onluq

1 minlik = 10 yüzlük

1 onminlik = 10 minlik

1 yüzminlik = 10 onminlik

Göründüyü kimi, sağdan sola hər sonrakı mərtəbə vahidi özündən əvvəlkindən 10 dəfə böyükdür.

Rəqəmin mərtəbə qiyməti

Çoxrəqəmli ədədi təşkil edən rəqəmlərin hər biri yazıldığı mərtəbəyə uyğun qiymət alır. Məsələn, 315 864 ədədində:

3-ün qiyməti - 300 000

1-in qiyməti - 10 000

5-in qiyməti - 5 000

8-in qiyməti - 800

6-nın qiyməti - 60

4-ün qiyməti - 4

Ədədin müxtəlif yazılışları

Rəqəmlə yazılışı: 315 864

Sözlə yazılışı: üç yüz on beş min səkkiz yüz altmış dörd

Söz və rəqəmlə qısa yazılışı: 315 min 864.

Mərtəbə qiymətlərinə görə yazılışları:

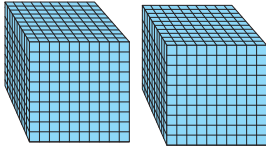
$$315\ 864 = 300\ 000 + 10\ 000 + 5\ 000 + 800 + 60 + 4$$

$$315\ 864 = 3 \cdot 100\ 000 + 1 \cdot 10\ 000 + 5 \cdot 1\ 000 + 8 \cdot 100 + 6 \cdot 10 + 4$$

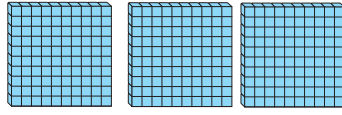
1 000 000 dairəsində ədədlər

1

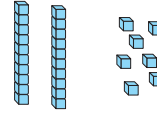
Modellə verilmiş ədədi rəqəmlə, sözlə, qısa yazılışla və mərtəbə qiymətlərinin cəmi şəklində yazın.

iki minlik

üç yüzlik

iki onluq yeddi təklik

2

Ədədləri nümunəyə uyğun siniflərə ayırın və yazın.

300524 → 300 524
300 min 524

300 524
420 251

315 200
67 805

10 821
4 422

3

Aşağıdakı yazılışlar hansı ədədləri ifadə edir? Rəqəmlə yazın.

700000 + 60000 + 7000 + 80

70000 + 700 + 80

767 min 80

70 min 780

78 min 670

70000 + 8000 + 600 + 70

4

Qeyd edilmiş rəqəmlərin mərtəbə qiymətini yazın.

1) 438 706

2) 113 553

3) 12 866

4) 98 099

5) 36 466

6) 1 471

7) 5 222

8) 6 537

5

Sakit okeanın dərinliyi on bir min iyirmi iki metrdir. Bu ədədi müxtəlif cür yazın.

6

Rəngli xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun.

1) 7 000 + + 40 + 5 = 7 845

2) + 8 000 + 900 + 70 + 6 = 18 976

3) 200 000 + 40 000 + 5 000 + 700 + + 3 = 245 783

7

Səməd deyir ki, istərdim yeddi yüz yetmiş yeddi min yeddi yüz yetmiş yeddi manatım olsun. Amma mənim pulum xəyalımdakı məbləği göstərən ədədin onluqlar mərtəbəsindəki rəqəmin qiyməti ilə təkliklər mərtəbəsindəki rəqəmin qiymətinin fərqi qədərdir. Səmədin neçə manat pulu var?

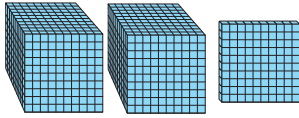
1 000 000 dairəsində ədədlər

1

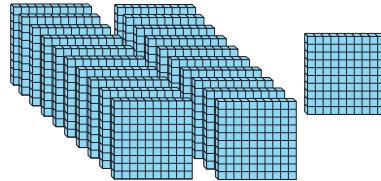
Ədədləri nümunəyə uyğun mərtəbə bloklarının köməyi ilə müxtəlif cür modelləşdirin.

2100, 3200, 5400, 4600, 7200

2 minlik 1 yüzlük

21 yüzlük

2

1) Neçə onluqdur?

- a) 520 000
- b) 64 000
- c) 3 300

2) Neçə yüzlükdür?

- a) 19 000
- b) 135 000
- c) 6 000

3

Ədədləri nümunəyə uyğun müxtəlif cür yazın.

1) 342 057 2) 147 454 3) 652 763 4) 538 947

$$342\ 057 = 3 \cdot 100\ 000 + 4 \cdot 10\ 000 + 2 \cdot 1\ 000 + 0 \cdot 100 + 5 \cdot 10 + 7$$

$$342\ 057 = 300\ 000 + 40\ 000 + 2\ 000 + 0 + 50 + 7$$

$$342\ 057 = 3 \text{ yüzminlik} + 4 \text{ onminlik} + 2 \text{ minlik} + 0 \text{ yüzlük} + 5 \text{ onluq} + 7 \text{ təklik}$$

4

Rəqəmlə yazın.

- 1) Üç yüz otuz beş min yüz yeddi
- 2) $600000 + 30000 + 5000 + 100 + 70 + 5$
- 3) $4 \text{ onminlik} + 0 \text{ minlik} + 5 \text{ yüzlük} + 0 \text{ onluq} + 8 \text{ təklik}$

5

Ədədləri yazın.

- ən böyük altırəqəmli ədədi;
- ən kiçik altırəqəmli ədədi;
- 2, 3, 1, 4, 5, 7 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə mümkün ən kiçik və ən böyük cüt ədədləri.

6

Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür? Bu qayda ilə daha 3 ədəd yazın.

4971, 5071, 5171, ...

7

Şəkildəki sayğac avtomobilin qət etdiyi məsafəni kilometrə göstərir.

Avtomobil daha a) 1 km; b) 10 km; c) 100 km; d) 1000 km yol gedərsə, sayğacın göstəricisi necə dəyişər?

1 000 000 dairəsində ədədlər

Ədədlərin müqayisəsi

1. Rəqəmlərinin sayı müxtəlif olan iki ədəddən rəqəmlərinin sayı çox olan ədəd böyükdür. Məsələn, $23\,456 > 6\,789$

2. Rəqəmlərinin sayı eyni olan iki ədədin müqayisəsi ən yüksək mərtəbədəki rəqəmlərin müqayisəsindən başlamaqla aparılır.

Məsələn, $376\,211$ və $372\,954$ $6 > 2$

Deməli, $376\,211 > 372\,954$ və ya $372\,954 < 376\,211$

Bir neçə ədədi artan və ya azalan sıra ilə düzmək üçün də müqayisə işarələrindən ($>$, $<$) istifadə edilir.

Məsələn, $4725 > 3745 > 1423$ azalan sıraya görə

$1423 < 3745 < 4725$ artan sıraya görə

Yadda saxlayın! Azalan sıra ilə düzdükdə ədədlər arasında “böyükdür - $>$ ”, artan sıra ilə düzdükdə isə “kiçikdir - $<$ ” işarəsi yazılır.

1

Rəngli xanaların yerinə $>$, $<$ işarələrindən uyğun gələnini yazın. Kiçik ədədi haşiyəyə alın.

1) $56\,724$ $32\,954$	$2\,382$ $2\,379$	$25\,820$ $2\,679$
$56\,724 > 32\,954$	736 $1\,754$	$345\,382$ $345\,764$

2

Müqayisənin doğru olması üçün rəngli xanaya hansı rəqəmləri yazmaq olar? İki nümunə yazın. Siz bunu necə müəyyən edirsiniz?

1) $345 > 5\,345$ 2) 2 $18 < 2\,418$ 3) $7\,0$ $3 > 7\,043$

3

Nümunələri araşdırın. Rəngli xanaların yerinə elə ədəd yazın ki, müqayisə doğru olsun.

1) $1208 < 1209 < 1210$

2) $5225 > 5224 > 5223$

a) $34508 < \text{ } < 34510$

a) $5\,697 > \text{ } > 5\,695$

b) $124611 < \text{ } < 124613$

b) $14\,723 > \text{ } > 14\,721$

4

Mötərizədə verilmiş rəqəmləri rəngli xanalara elə yazın ki, müqayisə doğru olsun. Hər rəqəmdən bir dəfə istifadə edin.

1) $13\,3\,230 > 13\,230 > 1322\,0$ (1, 2, 3)

2) $35\,88 < 5737 < 357\,8 < 357\,7$ (1, 3, 9, 7)

5

3, 4, 7, 9 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə 4 000-dən böyük, 9 000-dən kiçik olan ədədləri yazın.

1 000 000 dairəsində ədədlər

Yuvarlaqlaşdırma

Yuvarlaqlaşdırmanı aşağıdakı addımlarla yerinə yetirmək olar.

1. Yuvarlaqlaşdırmaq istədiyiniz mərtəbədəki rəqəmi qeyd edin.

2. Yuvarlaqlaşdırma qaydasını tətbiq edin: Qeyd etdiyiniz rəqəmdən sağdakı rəqəm 5-dən kiçikdirsə, bu rəqəm dəyişmir, 5 və ya 5-dən böyükdürsə, qeyd olunmuş rəqəm 1 vahid böyük rəqəmlə əvəz edilir.

Bu rəqəmdən sağdakı bütün mərtəbələrə isə “0” yazılır.

Tələb olunan mərtəbələrə qədər yuvarlaqlaşdırma:

- Onluqlara qədər: $273 \underline{8}54 \approx 273 \ 850$

- Yüzlüklərə qədər: $273 \ \underline{8}54 \approx 273 \ 900$

- Minliklərə qədər: $27\underline{3} \ 854 \approx 274 \ 000$

- Onminliklərə qədər: $2\underline{7}3 \ 854 \approx 270 \ 000$

- Yüzminliklərə qədər: $\underline{2}73 \ 854 \approx 300 \ 000$

1

Ədədləri qeyd edilmiş mərtəbəyə qədər yuvarlaqlaşdırın.

1) $\underline{3}2 \ 567$

3) $\underline{2}14$

5) $30 \ \underline{2}45$

7) $\underline{6} \ 145$

2) $4 \ \underline{5}76$

4) $\underline{6}7$

6) $\underline{7}68$

8) $3 \ \underline{0}87$

2

Sürücü getdiyi yolun uzunluğunu onluqlara qədər yuvarlaqlaşdıraraq 1 350 km yazdı. Yolun dəqiq uzunluğuna uyğun mümkün ədədləri yazın.

3

Dünyada ən uca zirvə Himalay dağlarındakı Everest zirvəsidir. Onun hündürlüyü səkkiz min səkkiz yüz qırx səkkiz metrdir. Bu ədədi yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla, Everest zirvəsinin təxmini hündürlüyünü rəqəmlə yazın.

4

Cədvəldə ölkəmizin bəzi rayonlarındakı əhəlinin sayı verilmişdir. Ədədləri minliklərə qədər yuvarlaqlaşdırın. Rayonların adlarını və əhəlisinin sayını artan sıra ilə sütun şəklində yazın.

Rayonlar üzrə əhəlinin sayı. 2014-cü il məlumatları

Adı	Tovuz	Qusar	Şəmkir	Göyçay	Xızı	Quba	Ağdam	Masallı	Lerik
Əhəlinin sayı	166 300	92 600	203 900	114 500	16000	161 400	188 400	211 900	79 700

5

44 695, 48 817, 49 544, 51 356, 53 126, 52 348, 55 453 ədədlərindən hansılarını onminliklərə qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 50 000 olar?

1 000 000 dairəsində ədədlər

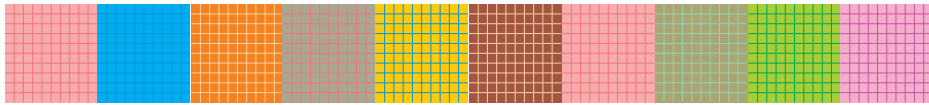
Praktik məşğələlər.

Təxmin edin. Bir milyon nə qədər böyük ədəddir?

1

Qruplarla iş.

1. Hər qrup üzvü 10×10 damalı kvadrat şəbəkələr çəkir.
2. Hər qrup hazırladığı 10 belə şəbəkəni yan-yanə qoymaqla 1000 damalı şəbəkələr yaradır.
3. Daha sonra 10 dənə 1000 damalı şəbəkəni yan-yanə qoymaqla 10 000 damalı şəbəkə yaradılır.
4. 10 000 damalı şəbəkə lövhənin üzərinə yerləşirmi? Bəs sinfin döşəməsinə düzsəniz, necə?
5. Neçə dənə 10 000 damalı şəbəkəni birləşdirsəniz, 1 000 000 damalı şəbəkə alarsınız?
6. **Təxmin edin!** Bu qayda ilə hazırlanmış 1 000 000 damalı şəbəkə sinfinizin döşəməsinə yerləşərmə?

2

Uc-uca bağlanmış bir milyon kağız sancağının uzunluğunu təxmin edin. Təxmin etmə üçün müxtəlif yollar fikirləşin. Məsələn, 4 sancağın uzunluğunu ölçün, bu təxminən 10 sm-dir. 10 sancağın, 100 sancağın uzunluğu haqqında fikir yürüdün. Daha sonra 10 000, 100 000, 1 000 000 sancağın uzunluğu haqqında təxminlərinizi söyləyin.

3

Bir qələmdana neçə qələm yerləşdiyini əvvəlcə təxmin edin. Sonra təxminlərinizi qələmləri saymaqla yoxlayın. Bir qələmdana təxminən 20 qələm yerləşərsə:
a) 10; b) 100; c) 1000 qələmdana neçə qələm yerləşər?

4

1 milyon sayın təsəvvür edilməsinə aid misallar fikirləşin. Daha kiçik ədədlər üzərində fikir yürütməklə müzakirə edin. Məsələn, bizim sinifdə 20 şagird var. Bir milyon şagird üçün neçə belə sinif lazımdır?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

477 256 ədədinin yüzliklər mərtəbəsindəki rəqəmin qiyməti ilə onluqlar mərtəbəsindəki rəqəmin qiymətinin fərqini tapın.

2

Artan sıra ilə düzülmüş 5 ardıcıl cüt ədəddən ən kiçiyini $400\ 000 + 50\ 000 + 3\ 000 + 700 + 20 + 4$ kimi ifadə etmək olar. Bu ədədləri ardıcıl yazın.

3

Rəngli xanaların yerinə uyğun müqayisə işarəsini yazın.

7 421 2 564 543

5 489 12 345 12 458

12 341 1 234 435

3 003 8 345 11 456

4

Rəngli xanaların yerində hansı ədəd olmalıdır?

$$251\ 044 = 200\ 000 + \text{■} + 1\ 000 + 0 + 40 + 4$$

$$137\ 688 = 100\ 000 + 30\ 000 + \text{■} + 600 + 80 + 8$$

$$54\ 307 = 50\ 000 + 4\ 000 + 300 + \text{■} + 7$$

5

Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür? Bu qaydaya görə rəngli xanaların yerindəki ədədləri müəyyən edin və yazın.

 , , , 7 889, 7 989, 8 089, , ,

 , , , 2 120, 2 121, 2 122, , ,

 , , , 10 000, 10 002, 10 004, , ,

6

Soyuducunun qiyməti mənzilin qiymətini göstərən ədədin yüzliklər mərtəbəsindəki rəqəmin qiymətinin yarısı qədərdir. Mənzilin qiyməti yüz iyirmi beş min səkkiz yüz manatdırsa, soyuducunun qiyməti neçə manatdır?

7

8 075 ədədini yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırdıqda alınan ədəd haqqında deyilmiş fikirlərdən hansı doğru deyil?

a) rəqəmlərinin cəmi 9-dur

c) dörd rəqəmli cüt ədəddir

b) 8 075-dən böyükdür

d) “səkkiz min on” kimi oxunur

8

1) 4, 2, 7, 3 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırdıqda 4 300 alınan ədədləri yazın.

2) 1, 2, 5, 6 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə, 5 000-dən böyük, 6 000-dən kiçik olan ədədləri yazın və azalan sıra ilə düzün.

1 000 000 dairəsində toplama və çıxma

Yuvarlaq ədədlər üzərində toplama və çıxma

1

Şifahi hesablayın.

$$\begin{array}{r} 8000 \\ 7200 + 1800 = 9000 \\ 1000 \quad 8000+1000 \end{array}$$

$$7200 + 1800$$

$$8600 + 2400$$

$$7300 + 1700$$

$$14500 + 500$$

$$4100 + 900$$

$$5400 + 1600$$

$$8200 + 1800$$

$$15300 + 14700$$

2

Rəngli xanalarla uyğun ədədləri yazın.

$$9100 - \square = 8400$$

$$9100 - \square = 9010$$

$$9100 - \square = 9025$$

$$60000 + \square = 100000$$

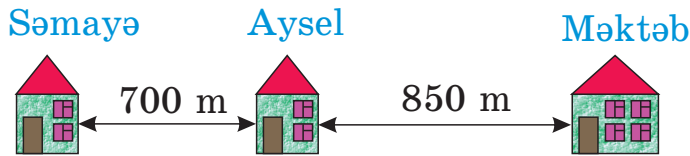
$$66000 + \square = 100000$$

$$61000 + \square = 100000$$

3

Məsələnə şəkildə verilmiş məlumatlara görə həll edin.

Aysel evdən çıxdı və Səmayəgildə qalmış kitabını götürüb məktəbə gəldi. Ayselin getdiyi yolun uzunluğunu tapın.

4

Toplamanın qruplaşdırma və yerdəyişmə xassələrindən istifadə etməklə əlverişli üsulla hesablayın.

$$450 + 570 + 550$$

$$3200 + 2500 + 800$$

$$6500 + 3500 + 20000$$

$$4200 + 3300 + 700$$

$$10100 + 5000 + 900$$

$$1600 + 300 + 1400$$

5

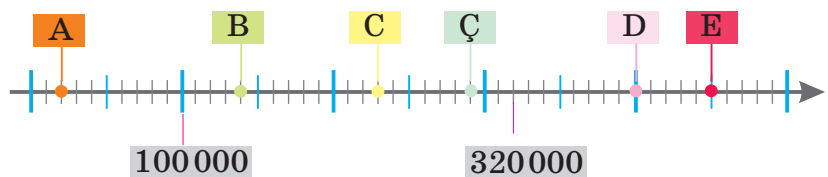
Ədəd oxu üzərində hərflərə uyğun ədədləri müəyyən edin və əməlləri yerinə yetirin.

$$A + D$$

$$E + B$$

$$Ç - B$$

$$D - C$$

6

Minliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla təqribi hesablayın.

$$2345 + 3650$$

$$1905 + 2018$$

$$4003 + 6096$$

$$7810 - 4287$$

$$5079 - 1200$$

$$6905 - 2089$$

$$17456 + 7645$$

$$28450 - 14568$$

$$32478 + 2098$$

1 000 000 dairəsində toplama və çıxma

Yuvarlaq ədədlər üzərində toplama və çıxma

1

Şifahi hesablayın.

$$2\,344 + 1$$

$$8\,000 - 1$$

$$7\,000 - 10$$

$$2\,344 + 10$$

$$8\,000 - 10$$

$$7\,000 - 100$$

$$2\,344 + 100$$

$$8\,000 - 100$$

$$7\,000 - 1\,000$$

$$2\,344 + 1\,000$$

$$8\,000 - 1\,000$$

$$7\,000 - 3\,000$$

2

Sabir dayı avtomobil almaq istəyir. O, gördüyü avtomobillərdən ikisini bəyəndi: qiyməti 28 580 manat olan yeni və qiyməti 19 230 manat olan işlənmiş avtomobil.

1) Avtomobillərin qiymətini minliklərə qədər yuvarlaqlaşdırın.

2) Sabir dayı işlənmiş avtomobil alsa, təqribən neçə manat pula qənəat etmiş olar?

3

Hesablayın.

$$70\,000 - (1\,200 + 800)$$

$$400 \cdot 6 + (14\,000 + 10\,000)$$

$$6\,400 - 1\,300 + 200$$

$$50 \cdot 5 \cdot 10 - 400 + 1\,600$$

$$370\,000 + 300 - 6\,000$$

$$48\,000 - 1\,200 : 2$$

4

Rəngli xanaların yerindəki ədədləri tapın.

$$7\,530 - \boxed{} = 7\,300$$

$$440\,000 - \boxed{} = 230\,000$$

$$\boxed{} - 2 = 9\,998$$

$$\boxed{} - 7\,000 = 3\,000$$

$$\boxed{} + 4 = 3\,000$$

$$\boxed{} + 250\,000 = 450\,000$$

5

Nil çayı dünyada ən uzun çaydır. Onun uzunluğu 6 min 650 km-dir. Dünyada ikinci ən uzun çay olan Amazon çayının uzunluğu isə 6 min 400 km-dir. Nil çayı Amazon çayından neçə kilometr uzundur?

6

Cəmi və fərqi nümunəyə uyğun hesablayın. Bir sütun misal da siz əlavə edin.

$$2\,475 + \underset{+1}{999} \rightarrow \underset{-1}{3\,475} \rightarrow 3\,474$$

$$2\,475 + 999$$

$$3\,250 + 199$$

$$2\,001 + 299$$

$$7\,000 - \underset{+1}{2\,999} \rightarrow \underset{+1}{4\,000} \rightarrow 4\,001$$

$$7\,000 - 2\,999$$

$$12\,000 - 999$$

$$14\,500 - 499$$

1 000 000 dairəsində toplama və çıxma

Çoxrəqəmli ədədləri toplama

Sütunla yazmaqla toplama

Ədədləri sütunla toplayarkən uyğun mərtəbə vahidlərini eyni sütunda yazmaq və toplama əməlini yerinə yetirmək lazımdır. Bir neçə toplananı da sütun şəklində yazmaqla hesablamaq olar.

$$\begin{array}{r} 1. \quad \begin{array}{r} \overset{1}{5} \overset{1}{3} 8 3 2 \\ + \quad 5 4 9 \\ \hline 5 4 3 8 1 \end{array} \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2. \quad \begin{array}{r} \overset{2}{3} \overset{1}{6} \overset{2}{7} 8 \\ + 2 6 6 5 \\ \hline 8 4 7 \\ \hline 7 1 9 0 \end{array} \end{array}$$

1

Sütunla yazmaqla hesablayın.

$$4\,587 + 247$$

$$20\,079 + 1\,897$$

$$4\,578 + 100\,784$$

$$98 + 1\,524$$

$$4\,786 + 25\,687$$

$$20\,095 + 26\,800$$

$$2\,302 + 1\,769$$

$$507 + 15\,872$$

$$35\,671 + 28\,476$$

2

Sütunla yazmaqla hesablayın.

$$4\,675 + 145 + 65$$

$$56\,723 + 48 + 287 + 1540$$

$$67\,812 + 2\,456 + 346$$

$$14\,543 + 175 + 4322 + 36$$

$$14\,544 + 2\,046 + 3\,267$$

$$2\,812 + 814 + 5 + 56\,432$$

3

Aşağıdakı fikirlərin həmişə doğru olmadığını nümunələr yazmaqla izah edin.

- iki üçrəqəmli ədədin cəmi həmişə üçrəqəmli ədəd olmalıdır.

- iki dörd rəqəmli ədədin cəmi həmişə beşrəqəmli ədəd olmalıdır.

4

Kitabxanada 457 203 kitab var idi. İl ərzində kitabxanaya 74 lüğət, 2 250 roman, 553 şeir kitabı daxil oldu. Kitabxanada cəmi neçə kitab oldu?

5

Nümunəyə uyğun iki üsulla hesablayın. 1) eyni vahidlərə gətirməklə; 2) sütunla yazmaqla.

$$\begin{aligned} 1) \quad 12\, \text{km } 455\, \text{m} + 7\, \text{km } 735\, \text{m} &= 12\,455\, \text{m} + 7\,735\, \text{m} = \\ &= 20\,190\, \text{m} = 20\, \text{km } 190\, \text{m} \end{aligned}$$

$$\begin{array}{r} 2) \quad 12\, \text{km } 455\, \text{m} \\ + \quad 7\, \text{km } 735\, \text{m} \\ \hline \end{array}$$

$$19\, \text{km } 1190\, \text{m}$$

$$20\, \text{km } 190\, \text{m}$$

$$34\, \text{t } 325\, \text{kq} + 17\, \text{t } 918\, \text{kq}$$

$$25\, \text{kq } 450\, \text{q} + 18\, \text{kq } 300\, \text{q}$$

$$18\, \text{m } 35\, \text{sm} + 25\, \text{m } 48\, \text{sm}$$

$$12\, \text{km } 650\, \text{m} + 36\, \text{km } 500\, \text{m}$$

1 000 000 dairəsində toplama və çıxma

Sütunla yazmaqla çıxma

Sütunla çıxma əməlini yerinə yetirərkən uyğun mərtəbə vahidlərini eyni sütunda yazmaq və çıxma əməlini yerinə yetirmək lazımdır.

$$\begin{array}{r} 245\ 134 \\ - 127\ 329 \\ \hline 117\ 805 \end{array}$$

1

Əvvəlcə fərqdə üçrəqəmli ədədlər alınan misalları həll edin.

$$4\ 994 - 564$$

$$20\ 253 - 19\ 592$$

$$50\ 000 - 49\ 781$$

$$1\ 564 - 99$$

$$12\ 043 - 7\ 777$$

$$4\ 000 - 879$$

$$5\ 407 - 1\ 256$$

$$376\ 001 - 4\ 548$$

$$12\ 000 - 8\ 548$$

2

Konsert salonu 2 075 nəfər tamaşaçı tutur. Bu axşam konsertdə 1928 biletli, 87 nəfər isə xüsusi dəvətli tamaşaçı var. Salon tamaşaçı ilə tam doludurmu?

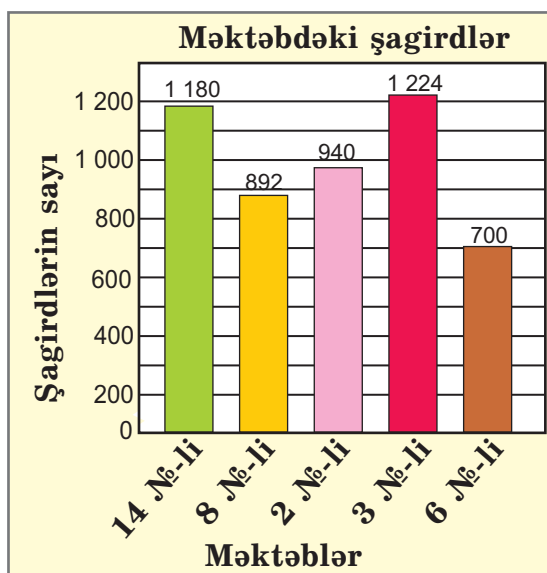
3

Barqrafa görə tapşırıqları yerinə yetirin.

1) 2 №-li və 3 №-li məktəblərdə oxuyan şagirdlərin birlikdə sayı 8 №-li məktəbdə oxuyan şagirdlərin sayından neçə nəfər çoxdur?

2) 6 №-li məktəbdə oxuyan şagirdlərin sayını göstərən ədəd ən kiçik dörd rəqəmli ədəddən nə qədər kiçikdir?

3) Barqrafa görə iki məsələ qurun.

4

Hesablamaları şifahi, sütunla yazmaqla və ya kalkulyatorun köməyi ilə yerinə yetirə bilərsiniz. Hər bir misalın qarşısında seçdiyiniz üsulun baş hərfini (Ş, SY, K) yazın.

$$6\ 435 - 4\ 000$$

$$3\ 025 - 1\ 826$$

$$467 + 584$$

$$3\ 774 + 18\ 309$$

$$7\ 216 - 4\ 116$$

$$903 - 468$$

$$14\ 952 - 3\ 450$$

$$6\ 523 - 2\ 045$$

1 000 000 dairəsində toplama və çıxma

1

Əvvəlcə cavabda cüt ədədlər alınan misalları həll edin.

$$3\,000 - 1\,999$$

$$2\,345 + 4\,560$$

$$4\,378 - 1\,029$$

$$6\,500 - 3\,274$$

$$10\,051 + 499$$

$$1\,605 + 796$$

$$4\,000 - 2\,305$$

$$2\,843 + 765$$

$$2\,317 + 487$$

2

Nəzrin və qardaşı 1 000 m yüksəklikdəki dağın zirvəsinə kanat yolu ilə qalxırlar. Onların oturduğu kabinə artıq 713 metr yol qalxmışdır. Zirvəyə neçə metr yol qalmışdır?

3

10 000-ə tamamlamaqla şifahi hesablayın.

$$9\,996, 10\,000, 10\,004$$

+4

+4

$$10003, 10\,000, 9996$$

-3

-4

$$9\,996 + 8$$

$$10\,003 - 7$$

$$9\,975 + 27$$

$$9\,994 + 7$$

$$10\,007 - 9$$

$$9\,976 + 29$$

$$9\,995 + 9$$

$$10\,004 - 8$$

$$10\,016 - 19$$

4

Milli Parkdan şənbə günü 1 457, bazar günü isə 645 nəfər gəmi ilə dəniz gəzintisinə çıxdı. Bazar ertəsi gəzintiyə çıxanların sayı bazar günü gəzintiyə çıxanların sayından 3 dəfə az idi. 3 gün ərzində dəniz gəzintisinə çıxanların ümumi sayı neçə nəfər oldu?

5

Alıcı mebel dəstinin pulunu 15 dənə kağız pulla ödədi. Mebelin qiyməti 1075 manat olarsa, bu məbləğin hansı kağız pullarla ödənildiyini müəyyən edin. Seçib, yoxlamaqla həll edin.

6

Rəngli xanaların yerindəki rəqəmləri müəyyən edin.

$$\begin{array}{r} 9 \blacksquare 4 \\ + 295 \\ \hline 1279 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9405 \\ - \blacksquare 817 \\ \hline 6 \blacksquare \blacksquare \blacksquare \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 1235 \\ - 42 \blacksquare \\ \hline \blacksquare \blacksquare 08 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 4444 \\ + \blacksquare 45 \\ \hline \blacksquare 2 \blacksquare \blacksquare \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 9000 \\ - \blacksquare \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 234 \end{array}$$

7

Verilən fikirlərə uyğun dəyişənli ifadələr yazın. Hansı məlumatı dəyişənlə işarə etdiyinizi qeyd edin.

1) Ayişə bank hesabındakı puldan 183 manat götürdü.
Ayişənin qalan pulunu ifadə edin.

2) Tahir kitabın 24 səhifəsini də bu gün oxudu. Tahirin oxuduğu səhifələrin ümumi sayını ifadə edin.

1 000 000 dairəsində toplama və çıxma

1

İfadələrin qiymətlərini tapın.

$$1\,256 - (347 + 127)$$

$$256 \cdot 8 - 1\,567$$

$$(3\,500 + 7\,200) - 1\,800$$

$$444 \cdot 2 + 328$$

$$10\,500 - 8\,600 - 1\,750$$

$$345 : 3 + 1\,425$$

2

Azalan və çıxılanın dəyişməsinə görə fərqlin dəyişməsinə izah edin.

$$10\,200 - 200$$

$$14\,500 - 1\,300$$

$$10\,500 - 200$$

$$14\,500 - 1\,580$$

$$11\,700 - 200$$

$$14\,500 - 1\,750$$

$$12\,100 - 200$$

$$14\,500 - 2\,200$$

3

Aydının atası ayda 600 manat, anası isə 450 manat əmək haqqı alır. Onlar ayda 170 manat uşaqlarının təhsilinə, bundan 2 dəfə çox yeməyə, 85 manat kommunal xidmətlərə, 120 manat nəqliyyata, 100 manat isə digər xərclərə sərf edirlər. Aydıngilin aylıq ailə büdcəsində bütün bu xərclərdən sonra nə qədər pul qalır?

4

Küçənin hər iki tərəfində eyni sayda ağac var. Küçənin bir tərəfindəki ağacları həm sağdan sola, həm də soldan sağa saydıqda bir ağac həmişə 107-ci olur. Bu küçədə cəmi neçə ağac var?

5

Dəyişənin verilmiş qiymətlərində ifadələrin qiymətini hesablayın.

$$1) n + 2\,421$$

$$2) m - 234$$

$$n = 4\,001; 4\,011; 4\,111$$

$$m = 2\,004; 2\,014; 2\,114$$

6

$13\,649 - (1\,734 + 2\,416) > \blacksquare$ müqayisəsində $\blacksquare$ -nin yerinə yazıla biləcək ən böyük natural ədədi müəyyən edin.

7

Hesablayın.

$$14\text{ km } 345\text{ m} - 5\text{ km } 125\text{ m}$$

$$25\text{ l } 350\text{ ml} - 12\text{ l } 325\text{ ml}$$

$$9\text{ km } 500\text{ m} - 4\text{ km } 900\text{ m}$$

$$20\text{ kq } 500\text{ q} - 3\text{ kq } 750\text{ q}$$

8

Dəmir yolunun 35 km 550 m-lik hissəsində təmir-bərpa işləri aparılmalı, 65 km 255 m-lik hissəsi isə yenidən inşa edilməlidir. Qalan hissə istifadə üçün yararlıdır. Dəmir yolunun ümumi uzunluğu 550 km 450 m olarsa, onun neçə kilometri yararlı vəziyyətdədir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

7, 3, 4, 6 rəqəmlərinin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə yazılan ən böyük və ən kiçik dörd rəqəmli ədədlərin fərqi tapın.

2

İfadələrin qiymətini tapın.

1) $4\,000 + 65\,500 - 20\,000$

3) $55\,000 + 6\,000 - 24\,000$

2) $20\,000 - 8\,500 - 6\,000$

4) $50\,000 - 8\,000 - 600$

3

Rayonların əhalisinin sayını göstərən ədədi uyğun şəkillərlə təsvir edin.

Yardımlı: 62 400

Zaqatala: 123 400

- 100 000

- 1 000

Salyan: 129 800

Lənkəran: 218 200

- 10 000

- 100

Zərdab: 55 800

Tovuz: 166 300

4

Məktəbin 90 illik yubiley tədbirində iştirak edəcək qonaqlara 320 ədəd bir nəfərlik və 560 ədəd iki nəfərlik dəvətnamə göndərildi. Tədbirə neçə qonaq dəvət olundu?

5

Toplama və çıxmanın qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə tənlikləri həll edin.

1) $a + 347 = 1\,000$

2) $2\,347 - b = 1\,082$

3) $c - 871 = 2\,145$

6

Hesablayın.

$27\text{ km } 365\text{ m} + 9\text{ km } 400\text{ m}$

$127\text{ man. } 65\text{ qəp.} + 98\text{ man. } 45\text{ qəp.}$

$18\text{ km } 455\text{ m} - 7\text{ km } 220\text{ m}$

$208\text{ man. } 55\text{ qəp.} - 115\text{ man. } 80\text{ qəp.}$

$9\text{ t } 550\text{ kq} - 2\text{ t } 800\text{ kq}$

$450\text{ man. } 80\text{ qəp.} - 2\text{ man. } 90\text{ qəp.}$

$5\text{ t} - 455\text{ kq}$

$9\text{ man. } 25\text{ qəp.} - 3\text{ man. } 45\text{ qəp.}$

7

Əvvəlcə ədədləri onluqlara qədər, sonra isə yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla əməlləri yerinə yetirin. Bu nəticələrin hər birini dəqiq nəticə ilə müqayisə edin.

1) $4\,968 - 3\,212$

3) $2\,738 - 1\,273$

5) $316 + 7\,086$

2) $26\,571 - 14\,347$

4) $2\,346 + 1\,928$

6) $1\,912 + 3\,478$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Əvvəlcə cəmi təqribi, sonra isə dəqiq hesablayın. Nəticələri müqayisə edin.

$$211 + 347 + 456$$

$$1\,345 + 2\,456 + 8\,500$$

$$4\,878 + 624 + 175$$

$$12\,496 + 84\,500 + 30\,000$$

$$16\,219 + 1\,327 + 5\,600$$

$$10\,500 + 7\,600 + 90\,000$$

2

5-ə qalıqsız bölünən 3 müxtəlif ikirəqəmli ədədin cəmi 230-dur. Bu ədədlərdən ən kiçiyi ən azı neçə olmalıdır?

3

Aşağıdakı bərabərliklərdən hansılar doğru deyil? Fikirlərinizi yazılı hesablamalar aparmadan söyləyin. Hansı qaydalar sizə kömək edir?

$$4\,567 + 5\,200 = 4\,557 + 5\,210$$

$$3\,450 + 2\,555 = 4\,450 + 3\,555$$

$$4\,235 - 3\,475 = 4\,335 - 3\,575$$

$$48 \cdot 2 = 24 \cdot 6$$

$$24 : 4 = 12 : 2$$

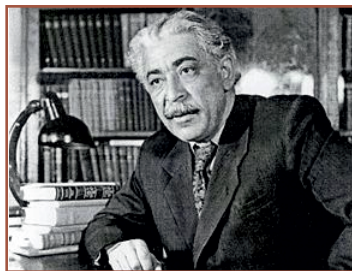
$$100 : 4 = 50 : 2$$

4

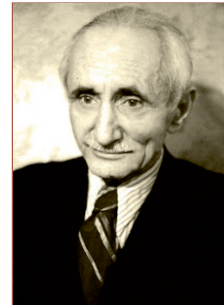
Azərbaycanın görkəmli şairlərinin doğum və ölüm tarixləri haqqında məlumat şəkillərinin altında verilmişdir. Bu məlumatlar əsasında qurulmuş məsələləri həll edin.

Mirzə Ələkbər Sabir
(1862-1911)

Səməd Vurğun
(1906-1956)

Abdulla Şaiq
(1881-1959)

- 1) Səməd Vurğunun 5 yaşı olanda Mirzə Ələkbər Sabirin neçə yaşı var idi?
- 2) Səməd Vurğunun 90 illik yubileyi neçənci ildə olmuşdur?
- 3) Mirzə Ələkbər Sabirin 70 illik yubileyi olanda Abdulla Şaiqın neçə yaşı var idi?

5

Aynur $1\,456 + 9\,087$ cəmini kalkulyatorla hesablayarkən “0” düyməsinin yerinə “1” düyməsini basmışdır. Nəticə verilən cəmdən nə qədər fərqli olacaq?

Cəmə görə mühakimə yolu ilə məsələ həlli

1

Birinci məsələnin həllini araşdırın və 2-ci məsələni həll edin.

1) İki müxtəlif üçrəqəmli ədədin cəmi 652-dir.

Bu ədədlərdən böyüyü ən çoxu neçə ola bilər?

Nə məlumdur? - iki ədədin cəmi 652-dir;

- hər iki ədəd üçrəqəmlidir;

- bu ədədlər müxtəlifdir.

Nəyi tapmalıyam? bu ədədlərdən ən böyüyünü

Plan: İki ədədin cəmi verilmişsə, bu ədədlərdən birinin ən böyük olması üçün digəri mümkün qədər kiçik olmalıdır.

Üçrəqəmli ən kiçik ədəd 100-dür. İkinci ədədi tapmaq üçün 652-dən 100-ü çıxmalıyam.

Həll: $652 - 100 = 552$

Cavab: Bu iki ədəddən ən böyüyü ən çoxu 552 ola bilər.

2) İki müxtəlif dörd rəqəmli ədədin cəmi 5 324-dür.

Bu ədədlərdən böyüyü ən çoxu neçə ola bilər?

3) Uyğun bir məsələ də siz qurun. Cəmi göstərən ədədi seçərkən diqqətli olun.

2

1) Üç müxtəlif dörd rəqəmli ədədin cəmi 22 531 -dir. Bu ədədlərdən ən kiçiyi ən azı neçə ola bilər? **Göstəriş:** Bu ədədlərdən birinin ən kiçik olması üçün digər ikisi mümkün qədər böyük olmalıdır. Bu halda mümkün ən böyük iki müxtəlif dörd rəqəmli ədəd 9 999 və 9 998-dir.

2) Üç müxtəlif dörd rəqəmli ədədin cəmi 3 452 -dir. Bu ədədlərdən ən böyüyü ən çoxu neçə ola bilər?

3

Əsli, Əsmər və Aydın birlikdə 670 manat pulu var. Onların hər birinin 100 manatdan çox olmaqla (kağız pullarla) fərqli miqdarda pulları var. Ən çox pul Aydınındır. Aydın pulu ən çoxu neçə manat ola bilər?

4

Fermerin konserv zavoduna 3 gün ərzində təhvil verdiyi pomidor məhsuluna görə gündəlik aldığı pul 500 manatdan çox olmamışdır. Fermer 3 gün ərzində cəmi 1200 manat pul almışsa, bir gün üçün aldığı pul ən az neçə manat (kağız pullarla) ola bilər?

Məsələ həlli. Tam-hissə modeli

Cəm və fərqiə görə məchulların tapılması

Məsələ: Məktəbdə 916 şagird var. Qızların sayı oğlanların sayından 18 nəfər çoxdur. Məktəbdə neçə oğlan, neçə qız var?

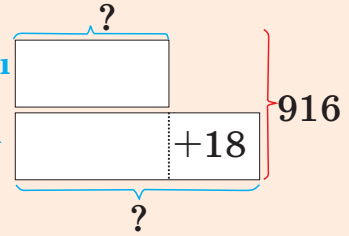
Tam-hissə modelinin çəkilmə addımları:

Tam - şagirdlərin ümumi sayı

Hissələr - qızların sayı; oğlanların sayı.

oğlanların sayı

qızların sayı

1. Oğlanların sayı bir düzbucaqlı (xana) ilə göstərilir.

2. Qızlar oğlanlardan 18 nəfər çoxdur.

Başqa sözlə, qızların sayı oğlanların sayı qədər (bir düzbucaqlı) və üstəgəl 18 nəfərdir.

3. Qızların və oğlanların sayını göstərən hissələr böyük mötərizəyə alınmaqla şagirdlərin ümumi sayı (tam) yazılır.

Tam-hissə modelinə görə məsələnin həlli: Şagirdlərin ümumi sayından 18-i çıxsaq, qızlarla oğlanların sayı bərabərləşər.

$916 - 18 = 898$ ədədi iki bərabər hissənin - ədədin (hər biri oğlanların sayına bərabər olan) cəmini göstərir.

Oğlanların sayı: $898 : 2 = 449$

Qızların sayı: $449 + 18 = 467$

Yoxlama: $449 + 467 = 916$

1

Gün ərzində mağazada satılan televizor və kompüter detallarının ümumi sayı 56 ədəd oldu. Kompüter detallarının sayı televizor detallarından 12 ədəd çox idi. Neçə kompüter detalı satıldı?

2

Nərminə və Aytən kitab oxuyurlar. Onların oxuduqları iki kitabın cəmi 596 səhifəsi var. Nərminənin oxuduğu kitabın səhifələrinin sayı Aytənin oxuduğu kitabın səhifələrinin sayından 16 səhifə çoxdur. Onların hər birinin oxuduğu kitabın neçə səhifəsi var?

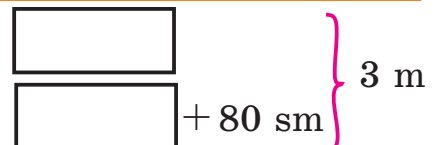
3

1) Bir ailədə ata və oğulun yaşlarının cəmi 65-dir. Ata oğuldan 35 yaş böyükdür. Oğulun neçə yaşı var?

2) Samirin, atasının və babasının yaşlarının cəmi 131-dir. Samirin atası babasından 35 yaş kiçik, Samirdən isə 30 yaş böyükdür. Samirin babasının neçə yaşı var?

4

Tam-hissə modelinə uyğun məsələ qurun. Modeli məsələyə uyğun tamamlayın.

Məsələ həlli. Tam-hissə modeli

Ardıcıl ədədlərin cəminə aid məsələlər

Ardıcıl cüt ədədlərin hər biri özündən əvvəlkindən 2 vahid böyükdür.

Məsələ: Üç ardıcıl cüt ədədin cəmi 756-dır. Bu hansı ədədlərdir?

1) **Tam:** üç ədədin cəmi - 756

Məsələyə uyğun tam-hissə modeli

Hissələr: ardıcıl üç cüt ədəd.

Bu ədədləri 1-ci ədədlə ifadə edək:

1. 2. 3.
1-ci ədəd 1-ci ədəd + 2 1-ci ədəd + 2 + 2

Tam-hissə modelinə görə məsələnin həlli:

2) Cəmdən 2-ci və 3-cü ədədlərə uyğun artımları çıxsaq, hər üç ədəd bərabər olar.

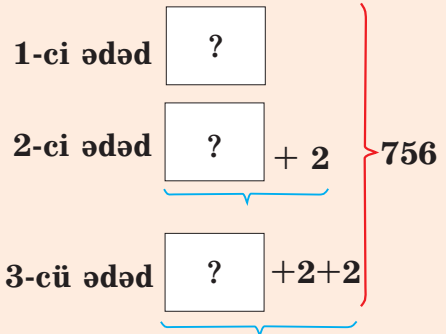
$$756 - 6 = 750$$

3) 1-ci ədəd: $750 : 3 = 250$.

2-ci ədəd $250 + 2 = 252$, 3-cü ədəd $252 + 2 = 254$

4) Bu ədədlər: 250, 252, 254

Yoxlama: $250 + 252 + 254 = 756$

1

Üç ardıcıl tək ədədin cəmi 327-dir. Bu ədədlərdən ən kiçiyini tapın.

2

Aralarında 3 il yaş fərqi olan 3 qardaşın yaşlarını topladıqda cəmdə 33 alınır. Böyük qardaşın neçə yaşı var?

3

Ümumxalq şənliyi üçün hazırlanan torta 246 yumurta işlənildi. Tortun ən alt qatından başlayaraq, hər sonrakı qatına əvvəlkindən 20 ədəd az yumurta işləndi. 3 qatı olan bu tortun ən aşağıdakı qatına neçə yumurta işləndi?

4

Mağazada 4 gün ərzində keçirilən satış kampaniyasında 2 azyaşlı uşağı olan ailəyə velosiped yarı qiymətinə satıldı. Hər sonrakı gün əvvəlki gündən 10 dənə çox olmaqla, ümumilikdə kampaniya ərzində 440 velosiped satıldı.

a) Kampaniyanın birinci günü neçə velosiped satıldı?

b) 4 gündə satılan velosipedlərin sayını göstərən ədədləri ardıcıl yazın.

5

İki ədədin cəmi 346-ya, fərqi isə 56-ya bərabərdir. Bu ədədləri tapın.

Məsələ həlli. Tam-hissə modeli

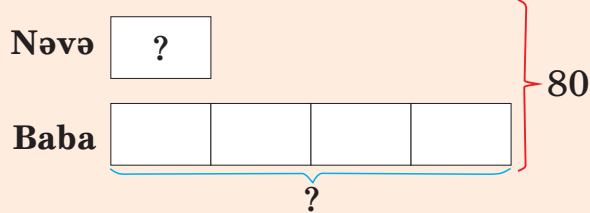
...dəfə çox, ... dəfə az müqayisəsinə görə

Məsələ: Baba və nəvənin yaşlarının cəmi 80-dir. Babanın yaşı nəvənin yaşından 4 dəfə çoxdur. Baba və nəvənin neçə yaşı var?

Tam: baba və nəvənin yaşları cəmi: 80

Hissələr: babanın yaşı 4 hissə; nəvənin yaşı 1 hissə

Tam-hissə modeli:

Tam-hissə modelindən göründüyü kimi, tam hər biri nəvənin yaşına bərabər olan 5 hissədən ibarətdir. 80-i 5-ə bölsək, bir hissəni - nəvənin yaşını taparıq.

1) $80 : 5 = 16$ (nəvənin yaşı) 2) $16 \cdot 4 = 64$ (babanın yaşı)

Yoxlama: $16 + 64 = 80$

1

Bağdakı alma və armud ağaclarının sayı birlikdə 56-dır. Alma ağaclarının sayı armud ağaclarının sayından 3 dəfə çoxdur.

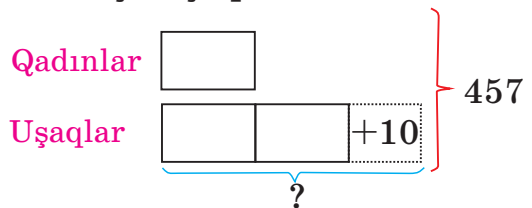
Bağda neçə armud ağacı var?

2

İki ədədin cəmi 324-dür. Ədədlərdən biri o birindən 5 dəfə kiçikdir. Bunlar hansı ədədlərdir?

3

Teatrda tamaşaçılardan 457 nəfəri qadın və uşaqlardır. Qadınların sayını 2 dəfə artırıb, alınan ədədə 10 əlavə etsəniz, uşaqların sayını taparsınız. Tamaşaçılar arasında neçə uşaq var?

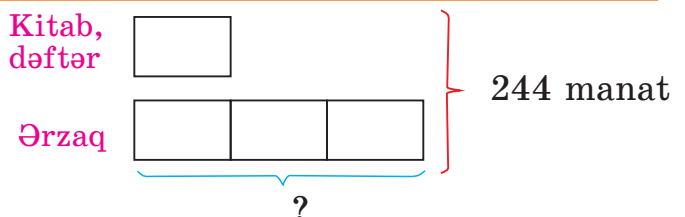

4

Nəcibə xanım Novruz bayramında cəmi 183 qoğal və şəkərbura bişirdi. Qoğalların sayı şəkərburaların sayından 2 dəfə az idi. Nəcibə xanım bayramda neçə qoğal, neçə şəkərbura bişirdi?

5

Tam-hissə modelinə görə məsələnin mətnini yazın və həll edin.

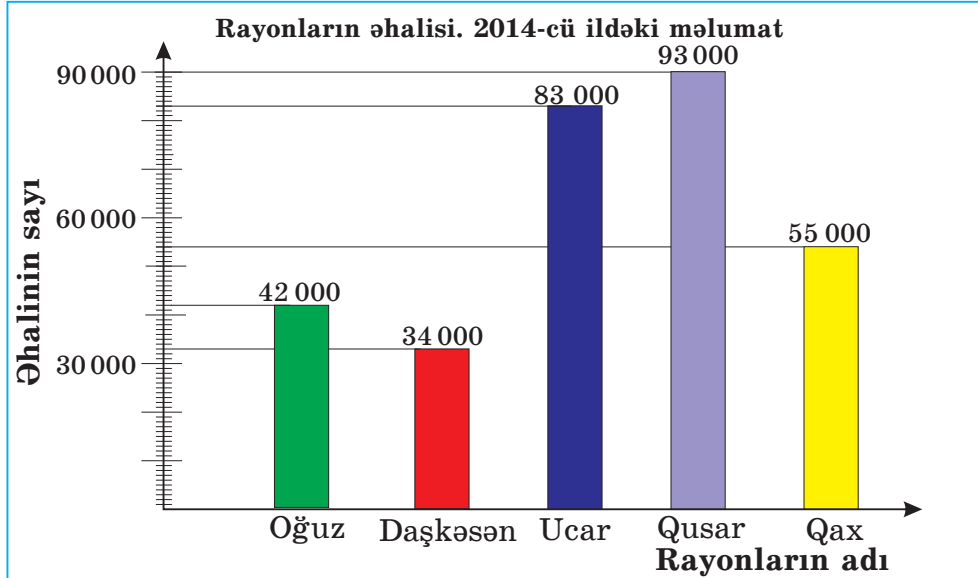

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Barqrafda bir sıra rayonlarda əhalinin sayı minliklərə qədər yuvarlaqlaşdırılmaqla təxmini olaraq verilmişdir.

Barqrafda görə aşağıdakı suallara cavab verin.

- 1) Barqrafda göstərilən rayonlarda əhalinin ümumi sayı təxminən neçə nəfərdir?
- 2) Bu rayonlardakı əhalinin sayı haqqında deyilmiş aşağıdakı fikirlərdən hansı doğru deyil?
 - a) Barqrafda göstərilən rayonlardakı əhalinin ümumi sayı təxminən 250 min nəfərdir.
 - b) Oğuz və Daşkəsən rayonlarındakı əhalinin ümumi sayı Qusar rayonunun əhalisinin sayından azdır.
 - c) Qax və Ucar rayonlarında yaşayan əhalinin birlikdə sayı 140 min nəfərdən azdır.

2

Cütlərlə iş.

Bir-birinizə aşağıdakı kimi suallar verin.

- 1) İki ardıcıl cüt ədədin cəmi 402-dir. Bunlar hansı ədədlərdir?
- 2) Üç ardıcıl tək ədədin cəmi 369-dur. Bunlar hansı ədədlərdir?

3

Samirgil bağlarından 4 gün ərzində 300 kq alma yığdılar. Onlar hər sonrakı gün əvvəlki gündən 20 kq az alma topladılar. Samirgilin gündəlik topladıqları almanın kütləsini göstərən ədədləri ardıcıl yazın.

4

$a = 10\,000$ olduqda ifadələrin qiymətini tapın.

1) $a - (348 + 250) : 2$

2) $20\,000 - (a + 250)$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Fərqi tapın. Uyğun iki misal da siz yazın.

6 3 3 6	–	6 3 6 3		4 2 2 4	–	4 2 4 2		7 5 5 7	–	7 5 7 5
3 6 6 3		3 6 3 6		2 4 4 2		2 4 2 4		5 7 7 5		5 7 5 7

2

Hansı iki ədədin yerini dəyişsək, ədədlər azalan sıra ilə düzgün düzülmüş olar?

$$54\ 321 > 54\ 132 > 53\ 412 > 52\ 134 > 52\ 413$$

3

Əməlləri yerinə yetirin.

$$100\ 000 + 14\ 350$$

$$85\ 000 - 3\ 545$$

$$100\ 000 + 2\ 845$$

$$27\ 000 - 1\ 573$$

$$200\ 000 + 236$$

$$43\ 000 - 16\ 028$$

4

Hansı məlumatı təxmini söyləmək daha doğru olar?

- 1) avtobusdakı oturacaqların sayını;
- 2) parkdakı oyun attraksionlarının sayını;
- 3) parkdakı gül kollarının sayını.

5

4^a , 4^b və 4^c siniflərində cəmi 95 şagird var. 4^b sinfindəki şagirdlərin sayı 4^a sinfindəki şagirdlərin sayından 4 nəfər çoxdur. 4^c sinfində şagirdlərin sayı isə 4^b sinfindəki şagirdlərin sayından 6 nəfər çoxdur. 4^a sinfində neçə şagird var? Tam-hissə modeli ilə həll edin.

6

a və b dəyişənləri arasındakı əlaqəni cədvələ görə müəyyən edin, cədvəli və yazılışları dəftərinizdə tamamlayın.

a	5	120	310		295		150
b	155	270		230	445	183	

$$a = b - \square$$

$$b = a + \square$$

7

Aşağıda verilmiş ifadələrdən hansının qiyməti 60 mindən çoxdur? Şifahi hesablamalarla seçin. Sonra yazılı hesablamalar aparmaqla seçiminizi yoxlayın.

$$1) 22\ 000 + 56\ 000 - 18\ 000$$

$$3) 100\ 000 - (40\ 000 + 22\ 000)$$

$$2) 100\ 000 - 21\ 000 + 8500$$

$$4) 80\ 000 - 24\ 000 + 3000$$

8

Tələb olunan vaxtı yazın.

- gecə saat 03:45-dən gündüz saat 13:15-ə qədər olan vaxtı;
- 11:25-dən 4 saat 35 dəqiqə sonrakı vaxtı.

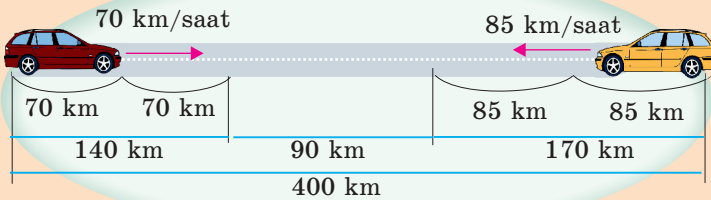
II bölmə

Bu bölmədə nələri öyrənəcəksiniz?

- vurma əməlinin xassələrini;
- hasili və qisməti təqribi hesablamağı;
- hasili və qisməti əlverişli üsullarla hesablamağı;
- çoxrəqəmli ədədlər üzərində vurma və bölmə əməllərini yerinə yetirməyi;
- qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirməyi;
- vurma və bölmə əməlinin tətbiqi ilə məsələlər həll etməyi;
- hərəkətə aid müxtəlif məsələlər həll etməyi.

$$\begin{array}{r} \text{a) } 067 \\ \times \quad 5 \\ \hline 2 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \text{B28} \mid 4 \\ \hline \text{ikirəqəmli} \end{array}$$

Vurma əməlinin xassələri

Vurma əməlinin yerdəyişmə xassəsi:

Vuruqların yerini dəyişdikdə hasil dəyişmir.

$$a \cdot b = b \cdot a$$

$$5 \cdot 4 = 4 \cdot 5$$

Vurma əməlinin qruplaşdırma xassəsi:

Qonşu vuruqları onların hasilini taparkən əvəz etmək olar.

$$a \cdot b \cdot c = (a \cdot b) \cdot c = a \cdot (b \cdot c)$$

$$2 \cdot 3 \cdot 4 = (2 \cdot 3) \cdot 4 = 6 \cdot 4 = 24 \text{ və ya } 2 \cdot 3 \cdot 4 = 2 \cdot (3 \cdot 4) = 2 \cdot 12$$

Nəticə: Bir neçə ədədin hasilini taparkən vuruqların yerini istənilən qaydada dəyişmək və qruplaşdırmaq olar.

$$2 \cdot 3 \cdot 5 = (2 \cdot 5) \cdot 3 = 10 \cdot 3 = 30$$

1

Vurmanın yerdəyişmə və qruplaşdırma xassəsini tətbiq etməklə hesablayın.

$$3 \cdot 4 \cdot 5$$

$$8 \cdot 20 \cdot 5$$

$$2 \cdot 16 \cdot 3$$

$$2 \cdot 4 \cdot 3$$

$$4 \cdot 3 \cdot 25$$

$$5 \cdot 2 \cdot 10$$

$$4 \cdot 6 \cdot 5$$

$$2 \cdot 15 \cdot 3$$

$$10 \cdot 9 \cdot 1$$

2

Xanaların yerinə elə ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun.

$$(3 \cdot \blacksquare) \cdot 4 = 18 \cdot 4 \quad | \quad (7 \cdot \blacksquare) \cdot 4 = 7 \cdot 24 \quad | \quad 6 \cdot (4 \cdot 8) = \blacksquare \cdot 8$$

$$2 \cdot (8 \cdot \blacksquare) = 2 \cdot 8 \quad | \quad 9 \cdot (9 \cdot \blacksquare) = 0 \quad | \quad (\blacksquare \cdot 2) \cdot 16 = 5 \cdot (\blacksquare \cdot 16)$$

3

1-ci sütundakı misalları həll edin. Cavablardan 2-ci sütundakı misalların həllində istifadə edin. Vurma əməlinin yerdəyişmə və qruplaşdırma xassəsindən necə istifadə etdiyinizi izah edin.

$$3 \cdot 47 = 141 \quad 6 \cdot 47 = 2 \cdot 3 \cdot 47 = 2 \cdot (3 \cdot 47) = 2 \cdot 141 = 282$$

$$1) \quad 3 \cdot 47$$

$$6 \cdot 47$$

$$2) \quad 86 \cdot 4$$

$$8 \cdot 86$$

$$4 \cdot 32$$

$$4 \cdot 64$$

$$8 \cdot 214$$

$$428 \cdot 8$$

$$4 \cdot 45$$

$$90 \cdot 4$$

$$3 \cdot 150$$

$$150 \cdot 6$$

4

Əvvəlcə verilən, daha sonra isə şərtə uyğun hasiləri tapın.

$$4 \cdot 5$$

$$40 \cdot 5$$

$$4 \cdot 50$$

$$40 \cdot 50$$

$$4 \cdot 5$$

a) Vuruqlardan birini 10 dəfə artırın.

$$3 \cdot 7$$

b) Hər iki vuruğu 10 dəfə artırın.

$$2 \cdot 6$$

5

Bir həftə ərzində mağazada 3 yeşik çay satıldı. Hər yeşikdə 8 böyük qutu, hər böyük qutuda isə 14 kiçik qutu çay var. Mağazada bir həftə ərzində neçə kiçik qutu çay satıldı?

Vurma əməlinin xassələri

**Vurma əməlinin
paylama xassəsi:**

$$(a + b) \cdot c = a \cdot c + b \cdot c$$

$$(8 + 9) \cdot 3 = 8 \cdot 3 + 9 \cdot 3 = 24 + 27 = 51$$

$$(a - b) \cdot c = a \cdot c - b \cdot c$$

$$(9 - 7) \cdot 5 = 9 \cdot 5 - 7 \cdot 5 = 45 - 35 = 10$$

Vurmanın paylama xassəsindən istifadə etməklə hasili asanlıqla tapmaq olar. Bu zaman vuruqlardan birini iki əlverişli ədədin cəmi və ya fərqi şəklində yazmaq lazımdır.

1. $12 \cdot 8 = 96$ və ya $12 \cdot 8 = (10 + 2) \cdot 8 = 10 \cdot 8 + 2 \cdot 8 = 80 + 16 = 96$

2. $29 \cdot 6 = 174$ və ya $29 \cdot 6 = (30 - 1) \cdot 6 = 30 \cdot 6 - 1 \cdot 6 = 180 - 6 = 174$

1

Vurmanın paylama xassəsini tətbiq etməklə hesablayın.

$$5 \cdot 45$$

$$44 \cdot 8$$

$$5 \cdot 49$$

$$8 \cdot 95$$

$$74 \cdot 3$$

$$6 \cdot 22$$

$$28 \cdot 7$$

$$6 \cdot 51$$

$$5 \cdot 86$$

$$69 \cdot 8$$

2

İfadələrin qiymətini tapın. Hansı iki ədədin hasilini ifadə etdiyini yazın.

$$3 \cdot (8 + 40)$$

$$5 \cdot 75 - 3 \cdot 75$$

$$6 \cdot (50 + 7)$$

$$8 \cdot 37 + 2 \cdot 37$$

$$5 \cdot (100 + 80 + 5)$$

$$23 \cdot 4 - 18 \cdot 4$$

$$8 \cdot (100 + 30 + 4)$$

$$12 \cdot 35 - 9 \cdot 35$$

3

$12 \cdot 45$ hasilini vurmanın: a) paylama; b) qruplaşdırma xassəsindən istifadə etməklə müxtəlif üsullarla hesablayın.

4

Ata və ana qaranquşların hər biri yuvaya hər gəlişdə 2 q yem gətirir. Onların hər biri gündə 45 dəfə yem gətirərsə, birlikdə nə qədər yem gətirərlər? Məsələnin həllinə uyğun müxtəlif ifadələr yazın.

5

Misalları iki qrupa ayırmaqla həll edin: 1) əməllər sırası ilə; 2) vurmanın paylama xassəsini tətbiq etməklə. Seçiminizi əsaslandırın.

$$5 \cdot (100 - 4) - 210$$

$$(236 - 36) \cdot 5 + (100 + 67)$$

$$750 + 4 \cdot (200 - 10)$$

$$248 + 3 \cdot (318 - 18)$$

$$(150 - 35) : 5 + 372$$

$$(640 - 24) : 8 + 645$$

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

1

Əvvəlcə qisməti təxmin edin, sonra dəqiq hesablayın.

Nümunə. $53 : 3$ Əvvəlcə qisməti təxmin etməyə çalışaq:

53 ədədinə ən yaxın və 3-ə qalıqsız bölünən iki yuvarlaq ədəd tapaq.

Bu ədədlər: 30 (53-dən kiçik) və 60-dır (53-dən böyük)

$30 : 3 = 10$ və $60 : 3 = 20$

Deməli, qismət 10-dan böyük 20-dən kiçikdir.

Bölmə əməlini sütunla yazmaqla yerinə yetirək.

$53 : 3 = 17(q2.)$ Yoxlama: $17 \cdot 3 + 2 = 53$

$$\begin{array}{r} 53 \quad 3 \\ - 3 \quad \downarrow \quad 17 \\ \hline 23 \\ - 21 \\ \hline 2 \end{array}$$

$85 : 4$

$45 : 2$

$45 : 5$

$58 : 3$

$76 : 4$

$36 : 2$

$86 : 4$

$86 : 6$

$96 : 6$

$97 : 7$

2

1) Bir meyvəli torta 3 kivi, 2 portağal işlədilir.

38 kivi və 27 portağal ən çoxu neçə torta çatır?

2) Bir meyvəli torta 3 dilim portağal işlədilir. Hər portağal

6 dilimə bölünür, lakin bunlardan 2-si yararsız olur.

8 portağal ən çoxu neçə torta çatır?

3

Əməlləri yerinə yetirin.

$76 : 4 + 122$

$(27 + 15) \cdot 3 : 4$

$40 - 54 : 3$

$33 - 85 : 5$

$(47 - 11) \cdot 5 : 2$

$93 + 84 : 7$

4

Mahir saatda ən çoxu 2, Kərim isə ən çoxu 3 avtomobil yuyur.

1) Onlar 3 saat ərzində birlikdə neçə avtomobil yuyurlar?

2) Onlar bu sürətlə 45 avtomobili birlikdə neçə saata yuyurlar?

5

Praktik məşğələ

3 nəfər 3 dənə onmanatlıq və 8 dənə birmanatlıq pulu öz aralarında bölüşdürmə qaydasını müəyyənləşdirdilər. Əvvəlcə onların hər biri bir onmanatlıq və 1 dənə birmanatlıq götürdülər. Sonra qalan manatlıqları bir-bir bölüşdürdülər. 1) Onların gördüyü işi bölmə əməli ilə ifadə edin. 2) Ən az pul alana neçə manat çatdı? 3) Siz qalan manatlıqları qəpik pullarla ifadə etməklə bölgünü daha ədalətli yerinə yetirməyə çalışın. Yeni nümunələr fikirləşin və pul modelləri üzərində təqdim edin.

İkirəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

1

Bölmə əməlini yerinə yetirin. Cavabınızı vurma əməlinin köməyi ilə yoxlayın.

$$94 : 3$$

$$27 : 2$$

$$95 : 3$$

$$78 : 7$$

$$86 : 4$$

$$83 : 4$$

$$67 : 6$$

$$85 : 2$$

2

2-yə, 3-ə, 5-ə bölünmə əlamətlərini təkrar edin. Bu əlamətlərdən istifadə etməklə əvvəlcə qalıqsız, sonra isə qalıqlı bölmə əməllərini seçib yerinə yetirin.

$$73 : 2$$

$$48 : 3$$

$$85 : 5$$

$$58 : 2$$

$$85 : 2$$

$$56 : 3$$

$$39 : 5$$

$$76 : 5$$

$$64 : 2$$

$$65 : 3$$

$$46 : 5$$

$$83 : 3$$

3

1) Verilmiş misalda
■ yerində ən böyük
ədəd neçə ola bilər?

$$\begin{array}{r} \text{■} | 7 \\ - \quad | \\ \hline \text{■} | 23 \end{array}$$

2) Verilmiş misalda
▲ yerində ən kiçik
ədəd neçə ola bilər?

$$\begin{array}{r} \text{▲} | 6 \\ - \quad | \\ \hline \text{■} | 12 \end{array}$$

4

Məsələlərin oxşar və fərqli cəhətlərini müəyyən edin. Real həyatda hansı halda məsələnin cavabı qismətdəki ədədə, hansı halda qismətdəki ədəddən bir vahid böyük ədədə uyğun olar?

1) 38 şəkərburanı hər birində 8 şəkərbura olmaqla yığmaq üçün ən azı neçə qutu lazımdır?

2) Bir biletin qiyməti 8 manatdır. 38 manata ən çoxu neçə bilet almaq olar?

5

10-a, 11-ə və 12-yə vurma cədvəlini dəftərinizdə tərtib edin. Hesablamaları apararkən vurma əməlinin paylama xassəsini tətbiq edin. $7 \cdot 12$ hasilini tapmaq üçün hansı vuruğu iki ədədin cəmi kimi yazmaq daha əlverişlidir?

6

Süd-qatıq istehsalı zavodunda hər 30 saniyədə 5 qab qatıq qablaşdırılır. 3 dəqiqə ərzində neçə qab qatıq qablaşdırılır? Cədvəli dəftərinizdə tamamlamaqla məsələni həll edin.

Vaxt	30 san.	1 dəq.	1 dəq. 30 san.	2 dəq.	
Qabların sayı	5	10	15		

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Qismətin ikirəqəmli olduğu hal

1) $144 : 6$

2) $274 : 4$ (qalıqlı bölmə)

Əvvəlcə qisməti təxmin etməyə çalışaq. Bu dəqiq qisməti tapmağa kömək edir.

144 ədədinə ən yaxın və 6-ya qalıqsız bölünən əlverişli yuvarlaq ədədlər: 120 və 180-dir. $120 : 6 = 20$ və $180 : 6 = 30$

Deməli, $144 : 6$ bölmə əməlinə qismət 20 ilə 30 arasındadır.

Yəni, qismət ikirəqəmli.

Qisməti dəqiq tapaq: 1) Yüzlüklər bölünür:

$1 < 6$ (1 yüzlüyü yüzlük şəklində 6 yerə bölmək mümkün deyil). Ona görə də 14 onluğa bölürük. Alınan nəticə qismətin onluqlar mərtəbəsində yazılır.

$14 : 6$, qismətə 2 yazırıq,

$2 \cdot 6 = 12$, $14 - 12 = 2$, qalıq 2 olur. $2 < 6$.

2) Təklilər bölünür:

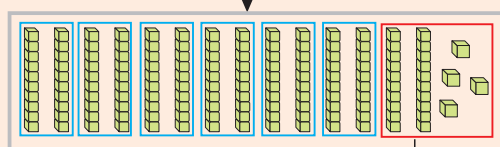
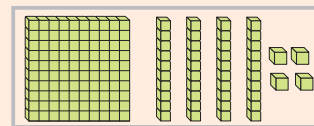
24 təklik bölünür, yəni $24 : 6 = 4$,

qalıq 0 alınır. $144 : 6 = 24$

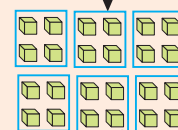
3) Yoxlama: $24 \cdot 6 = 144$

$274 : 4$ misalını mərtəbə blokları və ya kağızdan kəsilib hazırlanmış pul modelləri ilə siz təqdim edin.

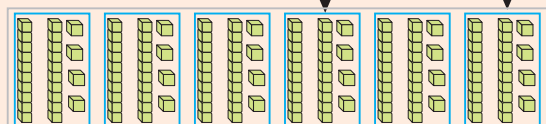
$$\begin{array}{r} 144 \quad 6 \\ -12 \quad \boxed{24} \\ \hline 24 \quad \boxed{0} \text{ T} \\ -24 \\ \hline 0 \end{array}$$

14 onluq : 6

24 təkl. : 6

1

Əvvəlcə qisməti təxmin edin, sonra isə dəqiq hesablayın.

$385 : 5$

$136 : 2$

$324 : 4$

$497 : 7$

$282 : 3$

$135 : 3$

$328 : 4$

$464 : 8$

$216 : 6$

$485 : 5$

2

Verilən 3 ədəd arasından böləni elə seçin ki, qismət verilən şərtə uyğun olsun. Vurma cədvəli biliklərinizdən istifadə edin.

1) 50-dən böyük, 60-dan kiçik olsun!

2) 30-dən böyük, 40-dan kiçik olsun!

$225 : \blacksquare \quad \text{Bölənlər: 4, 3 və 8}$

$316 : \blacksquare \quad \text{Bölənlər: 6, 7 və 8}$

3

Şirkət şəhərin 6 müxtəlif hissəsində taksi xidməti üçün 128 avtomobil aldı. Bir hissəyə 38 taksi verildi. Qalan taksilər hər birində eyni sayda olmaqla digər 5 istiqamətdə xidmətə verildi. Bu hissələrin hər birində neçə taksi oldu?

Üçrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

1

Əvvəlcə qismətin rəqəmləri sayını müəyyən edin, sonra qalıqlı və qalıqsız bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$648 : 4$$

$$237 : 3$$

$$146 : 3$$

$$265 : 4$$

$$345 : 5$$

$$456 : 6$$

$$165 : 5$$

$$347 : 7$$

2

Hərflərin yerinə elə rəqəm yazın ki, qismət verilən şərtə uyğun olsun. Hər bir hal üçün iki nümunə yazın.

$$\begin{array}{r|l} A35 & 6 \\ \hline & \text{üçrəqəmli} \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} B28 & 4 \\ \hline & \text{ikirəqəmli} \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} C68 & 8 \\ \hline & \text{üçrəqəmli} \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} D49 & 7 \\ \hline & \text{ikirəqəmli} \end{array}$$

3

Hərflərin yerində ən böyük ədəd neçə ola bilər?

$$1) 287 : 7 > A$$

$$2) 285 : 3 > B$$

$$3) C < 658 : 7$$

4

Bələdiyyə idarəsi qəsəbədən keçən magistral yolun hər iki tərəfinə aralarındakı məsafə 8 m olmaqla çinar ağacları əkməyi planlaşdırır. Uzunluğu 456 m olan yolun kənarlarına neçə ağac əkilməlidir? Birinci ağacı əlavə etməyi unutmayın.

5

Şəhərdə 1 böyük və eyni uzunluqlu 3 kiçik yeni körpü tikildi. Böyük körpünün uzunluğu 3 kiçik körpünün uzunluğu qədərdir. Körpülərin uzunluğu birlikdə 456 m-dir. Hər körpünün uzunluğu neçə metrdir? Məsələni müxtəlif üsullarla həll edin.

6

Nöqtələrin yerinə elə ədədlər yazın ki, məsələ üçrəqəmli ədədin birrəqəmli ədədə bölünməsi ilə həll edilsin.

Bir qab . . . l su tutur. . . l su üçün neçə belə qab lazımdır?

7

Verilmiş qalıqlı bölmə əməllərində bölünən ən çoxu neçə ola bilər? Bölən birrəqəmlidir.

$$\begin{array}{r|l} 1) \quad \text{[purple square]} & 4 \\ - & 57 \\ \hline \text{[orange pentagon]} & \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} 2) \quad \text{[green parallelogram]} & 5 \\ - & 73 \\ \hline \text{[yellow trapezoid]} & \end{array}$$

$$\begin{array}{r|l} 3) \quad \text{[red parallelogram]} & \text{[blue triangle]} \\ - & 96 \\ \hline 2 & \end{array}$$

Ədədi orta

Həsən və Elman kiçik taxta parçasını uzaq məsafəyə atmaq üzrə yarışdılar. Hər biri taxta parçasını 5 dəfə atdıqdan sonra nəticələrini müqayisə etdilər.

Həsənin nəticələri: 9 m, 14 m, 9 m, 15 m, 13 m

Elmanın nəticələri: 10 m, 15 m, 11 m, 10 m, 9 m

Onların hər biri özünün qalib olduğunu söyləyir.

Sizcə, Həsən və Elman hansı nəticələrinə görə qalib olduqlarını düşünürlər? Fikirlərinizi təqdim edin.

Müxtəlif yanaşmalara görə gah Həsən, gah da Elman haqlı olacaq.

Lakin qalibi müəyyən etmək üçün nəticələrin ədədi orta qiymətindən istifadə edilir.

Ədədi orta qiyməti tapmaq üçün nəticələr toplanır və onların sayına bölünür.

Həsənin nəticələrinin orta qiyməti:

$$(9 + 14 + 9 + 15 + 13) : 5 = 60 : 5 = 12$$

Elmanın nəticələrinin orta qiyməti:

$$(10 + 15 + 11 + 10 + 9) : 5 = 55 : 5 = 11$$

Nəticələrin orta qiymətinə görə Həsən qalibdir.

1

Kəmalə 4 dəfə sınaq imtahanı verdi. O, birinci dəfə 224, ikinci dəfə 200, üçüncü dəfə 270, dördüncü dəfə 230 bal topladı. Kəmalənin topladığı orta balı tapın.

2

Rasim dayının 1 həftə ərzində ərzağa xərclədiyi pul uyğun olaraq 14 man., 27 man., 50 man., 76 man., 25 man., 35 man., 95 man. oldu. Rasim dayının gündəlik ərzaq xərci orta hesabla neçə manatdır?

3

Verilmiş ədədlərin ədədi orta qiymətini hesablayın.

1) 28, 36, 19, 41

3) 115, 116, 169, 100, 120

2) 136, 140, 147

4) 245, 236, 235, 280

4

Rəhilə xala kiloqramı 11 manata olan 1 kq çayı kiloqramı 8 manata olan 1 kq çayla qarışdırdı. Alınan qarışıqın 1 kq-nın qiymətini tapın. Qalığı nəzərə almağı unutmayın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Gün ərzində mağazada cəmi 327 ədəd böyük və kiçik qutularda meyvə şirəsi satıldı. Kiçik qutuların sayı böyük qutuların sayından 2 dəfə çox idi.

1) Böyük və kiçik qutuların ayrılıqda sayını tam-hissə modeli qurmaqla tapın.

2) Bir kiçik qutu şirənin qiyməti 1 manat, 1 böyük qutu şirənin qiyməti isə 2 manatdır. Şirələrin satışından nə qədər pul əldə edildi?

2

Sonuncu məlumatdan başlayaraq əməllərin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə boş xanalardakı ədədləri müəyyən edin.

3

Qisməti tapın. Cavabınızı vurma əməlinin köməyiylə yoxlayın.

$$111 : 3$$

$$707 : 7$$

$$840 : 8$$

$$445 : 5$$

$$136 : 4$$

$$630 : 5$$

$$264 : 6$$

$$284 : 2$$

$$630 : 6$$

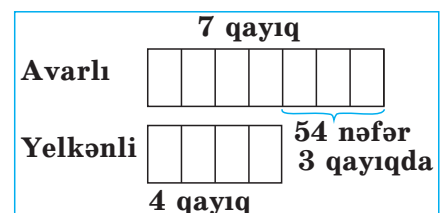
4

Turistlər hər birində eyni sayda olmaqla 4 yelkənli və 7 avarlı qayıqla dəniz gəzintisinə çıxdılar. Avarlı qayıqlardakı sərnəşinlərin sayı yelkənli qayıqlardakı sərnəşinlərin sayından 54 nəfər çox idi.

Yelkənli qayıqlarla gəzintiyə çıxan sərnəşinlərin sayı neçə nəfər idi?

Tam-hissə modelini araşdırın,

dəftərinizdə çəkin və məsələni həll edin.

5

Bərabərliyin sağ və sol tərəflərindəki vuruqları müqayisə etməklə dəyişənlərə uyğun ədədləri tapın.

$$1) 24 \cdot 8 = a \cdot 4$$

$$3) 90 \cdot 6 = c \cdot 3$$

$$2) 120 \cdot 2 = 6 \cdot b$$

$$4) 80 \cdot 8 = d \cdot 4$$

6

Məktəbi spartakiadada 4 güləşçi təmsil edəcək. Onlar 8, 9, 11, 12 yaşlarındadır. Güləşçilərin orta yaşını tapın.

7

Lamiyə və onun 4 rəfiqəsi 22 konfetin bir neçəsini çay süfrəsində yedilər. Onların hər biri eyni sayda konfet yeyiblərsə, “4 konfet qaldı” fikri doğrudurmu? Məsələni araşdırmalar aparmaqla həll edin.

Məsələ həlli

Tam-hissə modeli qurmaqla həll edin.

1

Səmayənin şeir və nağıl kitablarının sayı birlikdə 85 ədəddir. Onun nağıl kitablarının sayı şeir kitablarının sayından 4 dəfə çoxdur. Səmayənin nağıl və şeir kitablarının sayını tapın.

2

1) Qalıqsız bölmə əməlinə bölünənə bölünən fərqi 64-dür. Bölünən böləndən 5 dəfə çoxdur. Bölünən neçədir?

Bölən

64

Bölünən

--	--	--	--	--

2) İki ədədin fərqi 120, cəmi isə 200-dür. Bu hansı ədədlərdir? Tam-hissə modelini dəftərinizdə tamamlayın.

1-ci ədəd

2-ci ədəd

3

Moda evində gənc modelyer-dizaynerlərdən Elnarə, Kərim və Sadayın kolleksiyasından 84 yeni geyim nümayiş etdirildi. Elnarənin geyimlərinin sayı Kərimin geyimlərindən 14 ədəd çox, Sadayın geyimlərinin sayı isə Kərimin geyimlərindən 3 dəfə çox idi. Hər modelyerin neçə geyimi nümayiş olundu?

4

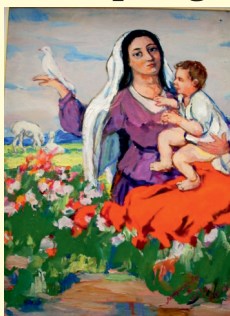
Tahir Salahov

“Yeni dəniz”

Mikayıl Abdullayev

“Ana qucağı”

Qəyyur Yunus

“Xəzər gözü”

Sərgidə Azərbaycanın görkəmli rəssamlarından Tahir Salahov, Mikayıl Abdullayev və Qəyyur Yunusun 200 yeni əsəri nümayiş etdirilir. Qəyyur Yunusun və Mikayıl Abdullayevin nümayiş olunan əsərlərinin sayları bərabərdir. Tahir Salahovun əsərlərinin sayı Qəyyur Yunusun əsərlərinin sayından 2 dəfə çoxdur. Sərgidə Tahir Salahovun neçə əsəri nümayiş etdirilir?

Yuvarlaq ədədlər üzərində vurma və bölmə

Yuvarlaq ədədlər (sonu sıfırla qurtaran ədədlər) üzərində vurma və bölmə əməlini yerinə yetirərkən hasildəki və qismətdəki sıfırların sayına diqqət yetirin!

$$5 \cdot 5 = 25$$

$$5 \cdot 50 = 250$$

$$50 \cdot 50 = 2\,500$$

$$50 \cdot 500 = 25\,000$$

$$24 : 4 = 6$$

$$240 : 4 = 24 \text{ onluq} : 4 = 6 \text{ onluq} = 60$$

$$2\,400 : 4 = 24 \text{ yüzlik} : 4 = 6 \text{ yüzlik} = 600$$

$$24\,000 : 4 = 24 \text{ minlik} : 4 = 6 \text{ minlik} = 6\,000$$

1

Qisməti tapın. Vurma əməlinə aid uyğun misalları ardıcıl yazın.

$$48 : 6$$

$$480 : 6$$

$$4\,800 : 6$$

$$48\,000 : 6$$

$$480\,000 : 6$$

$$63 : 9$$

$$630 : 9$$

$$6\,300 : 9$$

$$63\,000 : 9$$

$$630\,000 : 9$$

$$42 : 7$$

$$420 : 7$$

$$4\,200 : 7$$

$$42\,000 : 7$$

$$420\,000 : 7$$

2

Yanacaqoldurma stansiyasında 4 gün ərzində xidmət göstərilən avtomobillərin sayı 4 350, 5 050, 4 650, 4 950 olmuşdur. Stansiyada orta hesabla gündə neçə avtomobilə xidmət göstərilmişdir?

3

Cədvəlləri verilmiş qaydaya görə dəftərinizdə doldurun.

$y = x : 4$	
x	y
2000	
	200
4000	
	600

$y = 6000 : x$	
x	y
	3000
3	
4	
	1000

4

$n = 8$ olduqda ifadələrin qiymətini hesablayın.

1) $n \cdot 70$

2) $n \cdot (4 \cdot 5)$

3) $(100 \cdot n) \cdot 5$

5

Vurma və bölmənin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə tənlikləri həll edin.

1) $3 \cdot x = 24\,000$

2) $1200 : x = 6$

3) $800 : x = 2$

Hasili və qisməti təqribi hesablama

1

Böyük vuruğu ən yüksək mərtəbəyə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təqribi tapın.

$44 \cdot 5$

$4 \cdot 567$

$4478 \cdot 4$

$78 \cdot 6$

$3 \cdot 679$

$5789 \cdot 6$

$36 \cdot 3$

$8 \cdot 219$

$7348 \cdot 8$

2

İkirəqəmli ədədin onluqlar mərtəbəsindəki rəqəm təklilər mərtəbəsindəki rəqəmdən 2 vahid kiçikdir. Bu ədədi 4-ə vurduqda hasil təqribən 300 olur. Bu hansı ədəddir? Mümkün variantları müəyyən edin.

3

Minliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hesablayın.

1) Seymur perimetri 1985 m olan parkın ətrafında 4 dövrə qaçdı. Seymur təxminən neçə metr qaçdı?

2) Bir avtomobilin qiyməti 24815 manatdır. 5 avtomobilin satışından təxminən nə qədər pul əldə edilir?

4

Bölünəni yüzliklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla qisməti təqribi hesablayın.

$312 : 3$

$4032 : 4$

$4479 : 9$

$908 : 9$

$3546 : 7$

$3585 : 6$

$414 : 4$

$1167 : 2$

$1577 : 8$

5

Müqayisə edin.

$34 : 5 \text{ } \color{red}{\bullet} \text{ } 7$

$487 : 7 \text{ } \color{red}{\bullet} \text{ } 10$

$209 : 3 \text{ } \color{red}{\bullet} \text{ } 8$

$57 : 6 \text{ } \color{red}{\bullet} \text{ } 9$

$631 : 8 \text{ } \color{red}{\bullet} \text{ } 9$

$318 : 4 \text{ } \color{red}{\bullet} \text{ } 7$

6

Hasilləri $5 \cdot 12 = 60$ bərabərliyindən istifadə etməklə nümunəyə uyğun olaraq hesablayın. Vurma əməlinin hansı xassələrinin tətbiq edildiyini addım-addım göstərin.

$$15 \cdot 12 = 3 \cdot 5 \cdot 12 = 3 \cdot (5 \cdot 12) = 3 \cdot 60 = 3 \cdot 6 \cdot 10 = 18 \cdot 10 = 180$$

$15 \cdot 12$

$24 \cdot 5$

$48 \cdot 15$

$35 \cdot 12$

$5 \cdot 48$

$24 \cdot 25$

7

Hesablayın.

$9 \cdot 500$

$4 \cdot 9 \cdot 100$

$7 \cdot 400 \cdot 5$

$5000 \cdot 2 \cdot 3$

$8 \cdot 4000$

$6 \cdot 2 \cdot 3000$

$3 \cdot 80000 \cdot 2$

$9 \cdot 4000 \cdot 4$

Tez hesablama vərdisləri

1

Nümunədə tətbiq edilən hesablama üsulunu araşdırın və digər misalların həllində istifadə edin.

$$4 \cdot 999 = 4 \cdot (1000 - 1) = 4 \cdot 1000 - 4 = 4000 - 4 = 3996$$

$$4 \cdot 999$$

$$3 \cdot 399$$

$$2 \cdot 5999$$

$$5 \cdot 199$$

$$8 \cdot 299$$

$$3 \cdot 3999$$

$$3 \cdot 499$$

$$6 \cdot 699$$

$$4 \cdot 2999$$

2

Çoxrəqəmli vuruğu iki əlverişli toplananın cəmi ilə əvəz etməklə vurma əməllərini yerinə yetirin.

$$5 \cdot (4000 + 70) = 5 \cdot 4000 + 5 \cdot 70 = 20000 + 350 = 20350$$

$$5 \cdot 4070$$

$$5 \cdot 50020$$

$$7 \cdot 50600$$

$$5 \cdot 4007$$

$$5 \cdot 50200$$

$$7 \cdot 50060$$

3

Yük vaqonuna hər birində eyni sayda olmaqla, 8 yeşik avtomobil detalı, 5 yeşik traktor detalı yükləndi. Avtomobil detallarının sayı traktor detallarının sayından 1500 dənə çox idi. Vaqona hər növ detaldan neçə dənə yükləndi?

Məsələnə tam-hissə modeli qurmaqla həll edin.

4

İfadələrin qiymətini tapın.

$$4 \cdot (50000 - 500)$$

$$6 \cdot (7000 - 50)$$

$$4 \cdot 50000 - 500$$

$$7000 - 50 \cdot 6$$

$$5 \cdot (8000 - 8)$$

$$8 \cdot (40000 - 7)$$

$$5 \cdot 8000 - 8$$

$$8 \cdot 40000 - 7$$

5

Qırmızı rənglə yazılmış misalları həll edin, nəticələrdən digər hasilləri tapmaq üçün istifadə edin.

$$4 \cdot 300$$

$$4 \cdot 350$$

$$6 \cdot 700$$

$$6 \cdot 704$$

$$7 \cdot 500$$

$$7 \cdot 506$$

$$4 \cdot 50$$

$$4 \cdot 359$$

$$6 \cdot 30$$

$$6 \cdot 34$$

$$7 \cdot 80$$

$$7 \cdot 86$$

$$4 \cdot 9$$

$$4 \cdot 59$$

$$6 \cdot 4$$

$$6 \cdot 730$$

$$7 \cdot 6$$

$$7 \cdot 580$$

$$4 \cdot 309$$

$$6 \cdot 734$$

$$7 \cdot 586$$

6

Mağaza 1845 manata alınan mebel dəstini 2400 manata satır. 4 dəst mebelin satışından neçə manat gəlir əldə edilir? Məsələnə iki üsulla həll edin.

7

$a = 8$ olduqda ifadələrin qiymətini tapın.

$$1) a \cdot 2080$$

$$2) a \cdot 50050$$

$$3) 2002 \cdot a$$

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma

1

Vurma əməllərini dəftərinizdə sütunla yazmaqla yerinə yetirin. Misalların cavabları qarışıq olmaqla biri səhv verilmişdir. Bu hansı misalın cavabıdır?

$$\begin{array}{r} 82567 \\ \times 4 \\ \hline 330268 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3259 \cdot 4 \\ 1786 \cdot 5 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 3 \cdot 56347 \\ 24308 \cdot 4 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 7 \cdot 110347 \\ 2 \cdot 4189 \end{array}$$

Cavablar: 169 041 772 429 97 232 8 478 8 930 13 036

2

Fazil 35 467 ədədinin 4 ilə hasilini kalkulyatorla hesablayır. Lakin o, 35 467 ədədini daxil edərkən 5 düyməsi əvəzinə 2 düyməsini basmışdır. Alınan nəticə real nəticədən nə qədər fərqlənəcək? Bu fərqi göstərən ifadəni yazın.

3

1-ci bənddəki ifadələrlə 2-ci bənddəki ifadələri qarşılaşdırın. Qiymətləri eyni olan ifadələri cüt-cüt qruplaşdırın.

1) $4\,567 \cdot 4$

2) $10 \cdot 4\,567 + 4\,567$

$4\,567 \cdot 5$

$4\,567 \cdot 2 - 4\,567 \cdot 2$

$4\,567 \cdot 0$

$4\,567 \cdot 6 - 4\,567$

$11 \cdot 4\,567$

$4\,567 \cdot 6 - 4\,567 \cdot 2$

4

Vurma əməllərini dəftərinizdə tamamlayın.

a) $\begin{array}{r} 487 \\ \times 3 \\ \hline 4 \end{array}$

b) $\begin{array}{r} 249 \\ \times 7 \\ \hline 22 \end{array}$

c) $\begin{array}{r} 295 \\ \times 8 \\ \hline 1 \end{array}$

d) $\begin{array}{r} 067 \\ \times 5 \\ \hline 3 \end{array}$

5

«Qanlı Yanvar» filmini müxtəlif kinoteatrlarda hər gün təxminən 13 200 tamaşaçı izlədi. Bu filmə 4 gün ərzində neçə tamaşaçı baxdı?

6

Hesablamaları hansı üsulla yerinə yetirmək əlverişlidir: əməllər sırasına görə, yoxsa vurmanın paylama xassəsini tətbiq etməklə? Fikirlərinizi təqdim edin və hesablayın.

$20 \cdot 3 + 45 \cdot 3$

$1250 \cdot 3 + 2400 \cdot 3$

$4307 \cdot 5 + 263 \cdot 5$

$12 \cdot 2 + 28 \cdot 2$

$2998 \cdot 4 + 2002 \cdot 4$

$1337 \cdot 6 + 663 \cdot 6$

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə vurma

1

Mavi xanalarda verilmiş ədədlər arasından vuruqları elə seçin ki, hasil verilmiş aralıqda olsun. Hər hala aid ulduzların sayı qədər misal yazın.

534

756

859

1245

2395

• 3

• 4

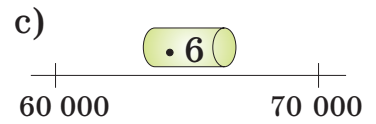
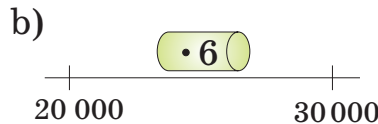
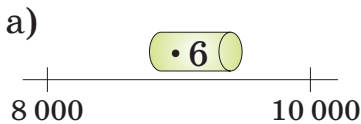
• 5

• 6

2

Elə ədədlər fikirləşin ki, 6-ya vurduqda hasil verilmiş ədədlər arasında olsun. Hər bir hala uyğun 3 misal yazın.

3

Teatr tamaşasına 1 biletin qiyməti 7 manatdır. Yeni tamaşaya 1 250 biletdən 98-i satılmadı. Satılan biletlərdən teatrın kassasına nə qədər pul daxil oldu?

4

Misalların tərtib olunma qaydasını araşdırın və hesablayın. Hər bir hala uyğun 3 misal da siz yazın.

$$\begin{array}{r} 4733 \\ + 3347 \\ \hline 8080 \end{array}$$

$$(47 + 33) \cdot 101 = 8080$$

$$\begin{array}{r} 5244 \\ + 4452 \\ \hline \end{array}$$

$$(52 + 44) \cdot 101$$

$$\begin{array}{r} 8122 \\ - 2281 \\ \hline 5841 \end{array}$$

$$(81 - 22) \cdot 99 = 5841$$

$$\begin{array}{r} 6355 \\ - 5563 \\ \hline \end{array}$$

$$(63 - 55) \cdot 99$$

5

Azərbaycan rəssamı Səttar Bəhlulzadənin 4 əsərinin hər biri auksionda (hərracda) 123 650 manatdan satılarsa, cəmi neçə manat əldə edilər?

6

Daha çox jurnalların çapında istifadə edilən 1 t parlaq kağızın qiyməti 1850 manat, 1 t qəzet kağızının qiyməti 950 manatdır. 3 t parlaq kağız üçün verilən pul 5 t qəzet kağızı üçün verilən puldan neçə manat çoxdur?

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Tez hesablama bacarıqları

$$1440 : 6 = \square$$

Əvvəlcə qisməti təxmin edək:

$$1200 \longleftarrow 1440 \longrightarrow 1800$$

$$1200 : 6 = 200 \quad \text{və} \quad 1800 : 6 = 300.$$

Qismət 200-dən böyük, 300-dən kiçik olmalıdır.

Bölünəni iki əlverişli toplananın cəmi kimi ifadə etməklə, bölmə əməlini yerinə yetirmək olar. Əlverişli toplananları müəyyən edərkən vurma cədvəli biliklərinizdən istifadə edin.

$$\begin{array}{r} 1440 : 6 = 240 \\ 1200 + 240 \\ \hline 1200 : 6 = 200 \\ 240 : 6 = 40 \\ \hline 240 \end{array}$$

Doğrudan da, 240 ədədi 200-dən böyük, 300-dən kiçikdir və $240 \cdot 6 = 1440$.

1

Bölünəni iki əlverişli toplananın cəmi kimi ifadə etməklə qisməti hesablayın.

$$1\ 850 : 5$$

$$4\ 450 : 5$$

$$6\ 060 : 6$$

$$7\ 280 : 8$$

$$2\ 360 : 4$$

$$4\ 240 : 4$$

$$6\ 030 : 9$$

$$2\ 040 : 6$$

$$1\ 770 : 3$$

$$2\ 530 : 5$$

$$8\ 160 : 8$$

$$3\ 640 : 7$$

2

Bölmə əməllərini yerinə yetirin. Daha bir qrup misal əlavə edin.

$$12\ 000 : 4 = 3000$$

$$12012 : 4 = (12000 + 12) : 4 = 3000 + 3 = 3003$$

$$12\ 120 : 4 = (12000 + 120) : 4 = 3000 + 30 = 3030$$

$$13\ 200 : 4 = (12000 + 1200) : 4 = 3000 + 300 = 3300$$

$$15\ 000 : 3$$

$$16\ 000 : 4$$

$$15\ 015 : 3$$

$$16\ 016 : 4$$

$$15\ 150 : 3$$

$$16\ 160 : 4$$

$$16\ 500 : 3$$

$$17\ 600 : 4$$

3

Bölmə əməllərini yerinə yetirin. Hər sütundakı iki misalın cavabını müqayisə edin.

$$240600 : 6$$

$$18\ 240 : 6$$

$$270\ 900 : 3$$

$$32\ 400 : 8$$

$$240600 : 3$$

$$18\ 240 : 3$$

$$270\ 900 : 9$$

$$32\ 400 : 4$$

4

Mötərizələri elə yazın ki, nəticə 10 000 olsun.

$$2 \cdot 7\ 000 - 2\ 000$$

$$30\ 000 : 2\ 000 - 1\ 997$$

$$66\ 600 - 6\ 600 : 6$$

$$4\ 000 : 4 + 81\ 000 : 9$$

$$42\ 600 - 8\ 400 : 4 + 1\ 450$$

$$85\ 000 - 35\ 000 : 5$$

5

İki vaqona 46 500 kq meyvə yükləndi. Bir vaqondakı meyvənin miqdarı o birindən 2 dəfə çoxdur. Hər vaqonda nə qədər meyvə var? Tam-hissə modeli qurmaqla həll edin.

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Tez hesablama bacarıqları

Bölünəni uyğun yuvarlaq ədədə tamamlamaqla bölmə əməlini yerinə yetirin.

$$3\ 996 : 4 = \square$$

$$(4\ 000 - 4) : 4 = 4\ 000 : 4 - 4 : 4 = 1\ 000 - 1 = 999$$

$$3996 : 4 = 999$$

1

Yuxarıda verilən qaydanı tətbiq etməklə hesablayın.

$$7\ 992 : 8$$

$$11\ 994 : 6$$

$$1\ 495 : 5$$

$$1\ 592 : 8$$

$$23\ 994 : 6$$

$$2\ 495 : 5$$

$$3\ 992 : 8$$

$$35\ 994 : 6$$

$$3\ 485 : 5$$

$$3\ 192 : 8$$

$$17\ 994 : 6$$

$$1\ 985 : 5$$

2

Fikrimdə bir ədəd tutmuşam. Bu ədədin üzərinə 4 əlavə edib, nəticəni 4-ə bölsəniz, qismət 2 000 olar. Fikrimdə tutduğum ədədi tapın.

3

Hesablayın.

$$(4\ 000 - 2\ 016) : 4$$

$$(9\ 992 + 2\ 004) : 4$$

$$4\ 000 - 2\ 016 : 4$$

$$9\ 992 + 2\ 040 : 4$$

$$(5\ 000 - 2\ 010) : 5$$

$$(16\ 734 + 1\ 260) : 6$$

$$5\ 000 - 2\ 010 : 5$$

$$16\ 734 + 1\ 260 : 6$$

4

Bələdiyyə işçiləri “Daha çox çiçək, daha gözəl şəhər” devizi ilə keçirilən tədbirin birinci günü hər birinə 4 dənə olmaqla 498 evə ağ zanbaq soğanı payladılar. İkinci gün isə hər evə 8 dənə olmaqla ağ zanbaqların sayı qədər qırmızı zanbaq soğanı payladılar. Neçə evə qırmızı zanbaq soğanı paylandı?

5

Fermer bu il yetişdirdiyi kartof məhsulunu hər birinə eyni miqdarda olmaqla 4 mağazaya təhvil verdi. Kartof məhsulu ümumilikdə 6 tondan 12 kq az idi. Fermer hər mağazaya nə qədər kartof təhvil verdi?

6

Meyvə tədarükü məntəqəsində hər birində eyni miqdarda olmaqla 233 yeşik ərik və 242 yeşik gavalı qurudulmaq üçün ayrıldı. Bu məqsədlə ayrılmış gavalı ərikdən 108 kq çox idi. Qurutmaq üçün hər meyvədən neçə kiloqram ayrıldı?

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Qismət neçə rəqəmlidir?

1 614 : 3

1. Əvvəlcə qisməti təxmin edək:

1614-ə ən yaxın olan və 3-ə qalıqsız bölünən yuvarlaq ədədlər 1500 və 1800-dür.

$1500 : 3 = 500$ $1800 : 3 = 600$, qismət 500-dən böyük, 600-dən kiçikdir.

Bölmə əməlinə ən böyük mərtəbədən başlanılır.

1. Minliklər bölünür. 1 minliyi minlik şəklində 3 yerə bölmək mümkün deyil, ona görə də 16 yüzliyi bölməliyə. Bu, qismətin üçrəqəmli olduğunu göstərir.

16 yüzlük : 3 = 5 yüzlük, qalıq 1-yüzlük.

2. Ardıcıl olaraq onluqlar və təklidlər əvvəlki mərtəbədən alınan qalıqla birlikdə 3-ə bölünür.

Yadda saxlayın! Hər bölmə addımının nəticəsi olaraq qismətə bir rəqəm yazılır.

YOT

1 6 1 4 3

1 5 5 3 8

1 1 YOT

9

24

24

0

1

Əvvəlcə qisməti təqribi olaraq müəyyənləşdirin. Sonra bölmə əməllərini yerinə yetirin.

1184 : 2

2 961 : 3

$$17\,532 : 4$$

2679 : 3

1 143 : 3

$$25\,645 : 5$$

$$1\,464 : 4$$

$$3\ 324 : 4$$

$$21\,732 : 6$$

2

Hərflərin yerinə elə rəqəmlər yazın ki, qismət şərtə uyğun olsun.

a) Qismət ücrəqəməli olsun.

1) A 418 : 2 2) B 317 : 3 3) C 332 : 4 4) D 335 : 5

b) Qismət dörd rəqəmli olsun.

1) **A**6 748 : 2 2) **B**3 421 : 3 3) **C**3 528 : 4 4) **D**1 335 : 5

3

İki avtomobilə 1450 kq alma

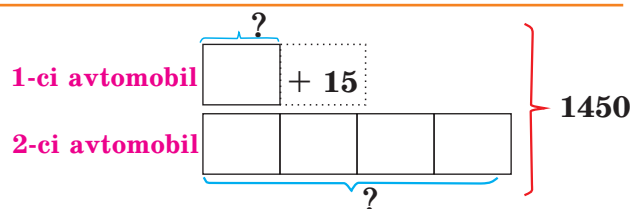
yükləndi. 2-ci avtomobilə

yüklənən almanın kütləsi

1-ci avtomobilə yüklənəndən

4 dəfə çox idi. Lakin sonra 1-ci avtomobilə daha 15 kq alma

yükləndi. Hər avtomobilə neçə kiloqram alma yükləndi?

4

1) Birinin qiymətini tapın.

a) 8 eyni kitaba 24 manat 40 qəpik ödənilirdi;

b) 6 eyni köynəyə 114 manat 60 qəpik ödənilirdi.

2) Birinin tutumunu tapın.

a) 7 eyni vedrənin birlikdə tutumu $21\ l\ 224\ ml$ olarsa;

b) 5 eyni caydanın birlikdə tutumu 15 l 425 ml olarsa.

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Qismətə nə zaman sıfır yazılır?

1. **Minliklər bölünür:** $6 : 3 = 2$ qalıq sıfırdır.
 2. **Yüzlüklər bölünür:** $2 < 3$, 2 yüzlüyü yüzlüklərlə 3 yerə bölmək mümkün deyil. Ona görə də qismətin yüzlüklər mərtəbəsinə sıfır yazılır.
2 yüzlük 20 onluq kimi 5 onluqla birlikdə bölünür.
 3. **Onluqlar bölünür:** $25 : 3 = 8$, qalıq 1.
 4. **Təklilər bölünür:** $12 : 3 = 4$, qalıq sıfırdır.
- Hər bölmə addımında qismətə bir rəqəm yazılır.
Yoxlama: $2084 \cdot 3 = 6252$

6	2	5	2	3					
6				2	0	8	4		
	2	5							
	2	4							
		1	2						
		1	2						
			0						

1

Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$4\ 143 : 3$$

$$84\ 036 : 6$$

$$75\ 495 : 7$$

$$34\ 144 : 8$$

$$3\ 204 : 3$$

$$92\ 763 : 9$$

$$35\ 413 : 7$$

$$21\ 488 : 8$$

2

“Ədəd robotları” eyni bölmə əməlini yerinə yetirirlər. Giriş və çıxışdakı ədədləri müqayisə etməklə hər bir robotun gördüyü işi riyazi şəkildə yazın. Robotlardan birinin girişinə 2020 ədədi daxil edilsə, çıxışında hansı ədəd alınar?

3

Vurma və bölmə əməllərinin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə məchul vuruğu tapın.

$$1) x \cdot 8 = 3\ 672$$

$$2) 7 \cdot x = 14\ 343$$

$$3) 5 \cdot x = 20\ 415$$

4

İfadələrin qiymətini tapın.

$$11\ 024 : 4 \cdot 6 - 4\ 500$$

$$18\ 400 : 4 + 49\ 344 : 6$$

$$24\ 794 : 7 : 2 + 1\ 100$$

$$(4\ 000 - 2\ 145) : 5 + 2\ 000$$

5

Turistlər dağdakı düşərgəyə çatmaq üçün kəndarası yollarla 3 km 490 m məsafə qət etdilər. Bu məsafə onların gedəcəkləri ümumi yolun yarısının yarısı qədər idi. Turistlər daha nə qədər yol getməlidirlər?

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Qalıqlı bölmə

1

Bölmə əməllərini yerinə yetirin. Hər bənddəki misalların cavablarına diqqət edin!

Bir qrup misal da siz əlavə edin.

1) $4\ 157 : 2$	3) $9\ 413 : 4$
$6\ 235 : 3$	$11\ 766 : 5$
2) $8\ 439 : 7$	4) $7009 : 6$
$10\ 849 : 9$	$9345 : 8$

$6000 : 6 = 1000$									
5	0	0	0	6					
4	8			8	3	3			
-	2	0							
	1	8							
	-	2	0						
		1	8						
			2						
$833 \cdot 6 + 2 = 5000$									

2

Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

1) $2\ 504 : 3$	2) $3\ 003 : 4$	3) $21\ 374 : 8$
$3\ 008 : 3$	$12\ 271 : 4$	$20\ 022 : 8$
$12\ 110 : 3$	$1\ 719 : 4$	$25\ 686 : 8$

3

Aşağıda verilən ədədlərdən neçəsi 4-ə qalıqsız bölünür?

14312

24036

5430

24300

10018

1246

70432

16500

346

30122

4

Aşağıda verilən ədədlərdən əvvəlcə 3-ə qalıqsız bölünənləri, sonra isə qalıqlı bölünənləri seçin və 3-ə bölün.

8424

10542

32049

3456

11439

14445

5

Qalıqlı bölmə əməlinə qismət 1567, bölən 8 olarsa, bölünən ən çoxu və ən azı neçə ola bilər?

6

Cümlələri dəftərinizdə “cüt ədəd” və ya “tək ədəd” sözlərindən istifadə etməklə tamamlayın. Hər fikrə aid bir nümunə yazın.

- 1) Əgər iki vuruqdan biri cüt ədəddirsə, hasil . . .
- 2) Əgər hər iki vuruq tək ədəddirsə, hasil . . .
- 3) Əgər iki ədədin hasili tək ədəddirsə, onda
- 4) Əgər iki ədədin hasili cüt ədəddirsə, onda

Çoxrəqəmli ədədi birrəqəmli ədədə bölmə

Qalıqlı bölmə

1

Aşağıda verilən ədədlərdən əvvəlcə 5-ə qalıqsız bölünənləri, sonra isə qalıqlı bölünənləri seçin və 5-ə bölün.

46 415

70 80

349

17 700

11 234

6 309

4 645

8 856

48 885

4 280

4 280

2

Marafon yarışında qaçış yolunun uzunluğu 42 km 195 m müəyyən olundu. Qaçış yolu 4 bərabər hissəyə bölündü. Artıq qalan hissə finiş hissəsini təşkil etdi. Finiş hissəsinin uzunluğu nə qədərdir?

3

Bir bölmə əməlinə qismət bütün rəqəmləri eyni olan üçrəqəmli ədəd, qalıq ən böyük birrəqəmli cüt ədəd, bölən isə ən böyük birrəqəmli ədəddir. Bölünən ən çoxu neçə ola bilər?

4

Köpəkbalığının uzunluğu 18 m, qayabalığının uzunluğu 4 sm-dir. Köpəkbalığı qayabalığından neçə dəfə uzundur?

5

Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$6\,297 : 3$$

$$2\,435 : 5$$

$$1\,424 : 4$$

$$6\,297 : 4$$

$$2\,435 : 6$$

$$1\,424 : 6$$

6

Elə 3 ədəd fikirləşin ki, 5-ə böldükdə qalıq 4 olsun.

$b = 5 \cdot a + 4$ bərabərliyi bu ədədləri tapmaqda sizə necə kömək edə bilər? a və b nəyi ifadə edir?

7

Lalə puluna 3 dəftər alarsa, 65 qəpiyi artıq qalar, 7 dəftər almaq istəsə, 55 qəpiyi çatmaz. Bir dəftərin qiyməti neçə qəpikdir?

Göstəriş: artıq qalan pulla çatışmayan məbləğin cəminin neçə dəftərin qiymətinə uyğun gəldiyi haqqında düşünün.

Məsələnin həllinə uyğun modeli tamamlayın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Bölmə əməllərini əlverişli üsulla yerinə yetirin.

$$8\ 004 : 4$$

$$14\ 007 : 7$$

$$60\ 012 : 3$$

$$8\ 016 : 4$$

$$28\ 014 : 7$$

$$9\ 003 : 3$$

$$8\ 036 : 4$$

$$14\ 014 : 7$$

$$12\ 126 : 3$$

2

İfadələrin qiymətini tapın.

$$121\ 236 : 4 + 1\ 253 \cdot 4 - 2\ 345$$

$$18\ 840 : 5 - 424 \cdot 5$$

$$23\ 454 - 6\ 606 : 3 + 2\ 009$$

$$2\ 850 : 3 \cdot (542 - 537)$$

3

Rəqəmlərinin cəmi 9 olan 3 dördreqəmli və 3 beşreqəmli ədəd fikirləşin və onları 9-a bölün.

4

Kamil iki qurbağanın tullanışlarını müşahidə edir. Qurbağalardan biri hər 6 saniyədə 14 sm, digəri hər 3 saniyədə 6 sm məsafəyə tullanır. Qurbağaların hər biri 1 dəqiqəyə nə qədər məsafəyə tullanar?

5

Çörəkbişirmə sexində bir gün ərzində bişirilən 12 456 çörəyin yarısı xəstəxanaların sifarişidir. Çörəyin qalan hissəsi isə hər birinə eyni sayda olmaqla 3 mağazaya satışa göndərilir. Hər mağazaya gündə neçə çörək verilir?

6

1 rulonda 15 m divar kağızı var. Bir otağa hər biri 2 m uzunluğunda kəsilmiş 25 dənə divar kağızı lazımdır. 5 rulon divar kağızı bir otağa çatarmı?

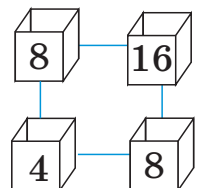
7

Hasilə uyğun ədədi əvvəlcə seçin. Sonra seçiminizi yazılı hesablamalarla yoxlayın.

$87 \cdot 5$	$236 \cdot 9$	$8 \cdot 2128$
45	424	17024
435	2124	2124
827	18224	12024

8

Şəkildəki qutularda 36 şar elə yerləşdirilmişdir ki, ardıcıl olaraq hər birində əvvəlkindən ya iki dəfə çox, ya da iki dəfə az şar var. Siz bu qayda ilə a) 27 şarı; b) 360 şarı qutularda yerləşdirin.

Məsələ həlli

Hərəkətə aid məsələlər

Sürət 1 saat, 1 dəqiqə, 1 saniyə və s. ərzində gedilən yolu göstərir. Sürətin ölçü vahidi 1 km/saat, 1 km/dəq, 1m/dəq, 1m/san və s. kimi yazılır.

“Avtomobil 70 km/saat sürətlə hərəkət edir” - dedikdə avtomobilin 1 saatda 70 km yol qət etdiyi nəzərdə tutulur.

1

Gedilən yolu tapın: $\text{gedilən yol} = \text{sürət} \cdot \text{zaman}$

- 1) Sürəti 60 km/saat olan avtomobilin 4 saatda qət etdiyi yolu;
 $60 \cdot 4 = 240 \text{ km}$
- 2) Sürəti 100 m/dəq olan idmançının 5 dəqiqədə getdiyi yolu;
- 3) Sürəti 12 km/san olan raketin 60 saniyədə qət etdiyi yolu.

2

Sürəti tapın: $\text{sürət} = \text{gedilən yol} : \text{zaman}$

- 1) 3 saata 150 km yol qət edən motosikletin sürətini;
 $150 : 3 = 50 \text{ (km/saat)}$
- 2) 5 dəqiqədə 1 000 m məsafə qət edən xizəkçinin sürətini;
- 3) 4 saata 260 km yol qət edən yük maşınının sürətini.

3

Sərf olunan zamanı tapın: $\text{zaman} = \text{gedilən yol} : \text{sürət}$

- 1) Avtomobilin 80 km/saat sürətlə 320 km yola sərf etdiyi zamanı;
 $320 : 80 = 4 \text{ (saat)}$
- 2) Atletin 100 m/dəq sürətlə 500 m məsafəyə sərf etdiyi zamanı;
- 3) Gəminin 60 km/saat sürətlə 300 km yola sərf etdiyi zamanı.

4

- 1) Avtomobilin 4 saat ərzində sürəti aşağıdakı kimi olmuşdur: 75 km/saat, 78 km/saat, 75 km/saat, 72 km/saat. Avtomobil orta hesabla bir saatda neçə kilometr yol getmişdir?
- 2) Sürəti 80 km/saat olan avtomobilin 5 saatda getdiyi yolu sürəti 100 km/saat olan avtomobil neçə saata gedər?
- 3) Dəqiqədə 400 m sürətlə qaçan atletin 3 dəqiqədə qət etdiyi məsafəyə digər atlet 4 dəqiqə sərf etdi. İkinci atletin sürəti dəqiqədə neçə metr olmuşdur?
- 4) Sürəti saatda 90 km olan avtomobil 5 saata neçə kilometr yol gedər? O, sürətini 20 km artırarsa, bu qədər vaxta neçə kilometr yol qət edər?

Məsələ həlli

Qarşı-qarşıya hərəkət

Məsələ: Aralarındakı məsafə 400 km olan A və B şəhərlərindən eyni vaxtda iki avtomobil qarşı-qarşıya yola düşdü. A şəhərindən çıxan avtomobilin sürəti saatda 70 km, B şəhərindən çıxan avtomobilin sürəti isə saatda 85 km-dir. 2 saat sonra avtomobillər arasındakı məsafə neçə kilometr olar?

1) A şəhərindən çıxan avtomobilin 2 saatda getdiyi yol:

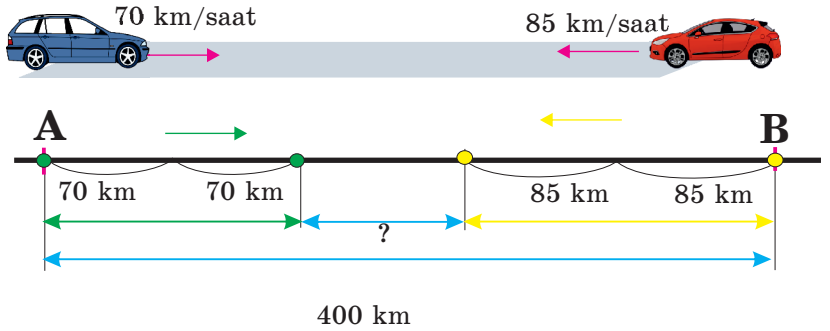
$$2 \cdot 70 = 140 \text{ (km)}$$

2) B şəhərindən çıxan avtomobilin 2 saatda getdiyi yol:

$$2 \cdot 85 = 170 \text{ (km)}$$

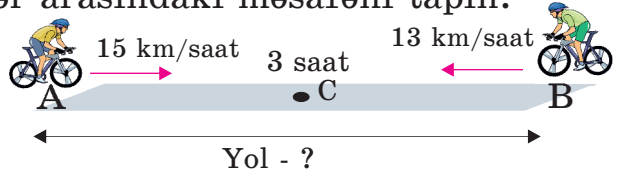
3) İki avtomobilin getdiyi yol: $140 + 170 = 310 \text{ (km)}$

4) 2 saat sonra avtomobillər arasındakı məsafə: $400 - 310 = 90 \text{ (km)}$

1

A və B məntəqələrindən eyni vaxtda qarşı-qarşıya iki velosipedçi yola düşdü. Bunlardan birinin sürəti saatda 15 km, digərinin sürəti isə saatda 13 km-dir. Velosipedçilər 3 saatdan sonra görüşdülər. Bu məntəqələr arasındakı məsafəni tapın.

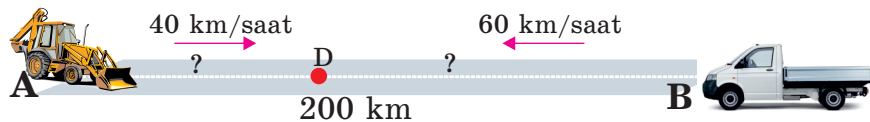

2

Eyni vaxtda A və B şəhərlərindən qarşı-qarşıya hərəkət edən avtomobillərdən birinin sürəti 60 km, digərininki isə bundan 15 km çoxdur. Bu şəhərlər arasındakı məsafə 785 km olarsa, 2 saat sonra onlar arasındakı məsafə neçə kilometr olacaq?

3

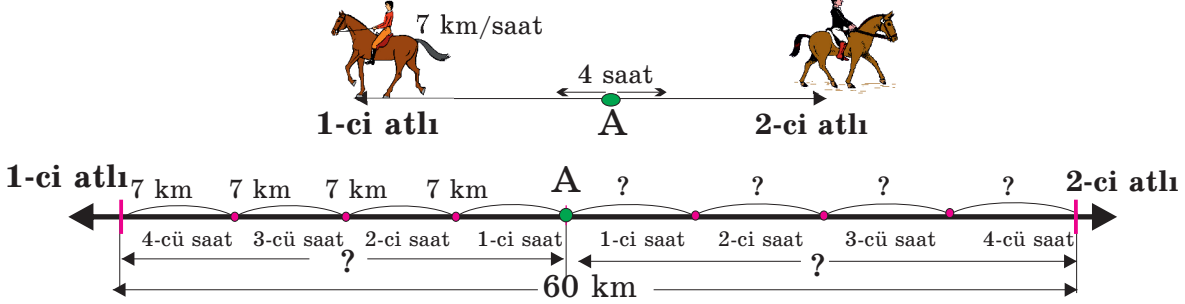
Aralarındakı məsafə 200 km olan yük maşını və traktor eyni vaxtda qarşı-qarşıya hərəkətə başladı. Yük maşınının sürəti saatda 60 km, traktorun sürəti isə saatda 40 km-dir. Onlar neçə saatdan sonra görüşəcəklər? Görüşdükləri ana qədər hər biri neçə kilometr yol qət edəcək?

Məsələ həlli

Əks istiqamətli hərəkət

Məsələ. Eyni nöqtədən əks istiqamətlərdə hərəkətə başlayan atlılardan birinin sürəti saatda 7 km-dir. 4 saatdan sonra atlılar arasındakı məsafə 60 km olarsa, digər atlının sürətini tapın.

1) Birinci atlının 4 saatda getdiyi yol: $4 \cdot 7 = 28$ km

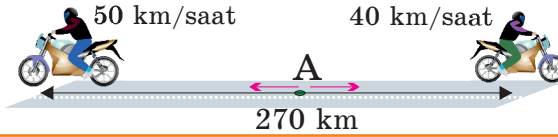
2) İkinci atlının 4 saatda getdiyi yol: $60 - 28 = 32$ km

3) İkinci atlının sürəti: $32 : 4 = 8$ (km/saat)

Cavab: İkinci atlının sürəti saatda 8 km-dir.

1

Sürətləri saatda 40 km və 50 km olan iki motosikletçi eyni vaxtda A nöqtəsindən əks istiqamətlərdə yola düşdülər. Neçə saatdan sonra bu motosikletçilər arasındakı məsafə 270 km olar? Sxematik təsvir çəkməklə həll edin.

2

İki avtomobil eyni vaxtda A nöqtəsindən əks istiqamətlərdə yola düşdü. 3 saatdan sonra bu avtomobillər arasındakı məsafə 411 km oldu. Avtomobillərdən birinin sürəti saatda 85 km olarsa, digər avtomobilin sürəti nə qədərdir?

3

A məntəqəsindən əks istiqamətlərdə eyni vaxtda hərəkətə başlayan avtomobillərdən birinin sürəti saatda 65 km, digərinin sürəti isə saatda 80 km-dir. 5 saatdan sonra bu avtomobillər arasındakı məsafə neçə kilometr olar?

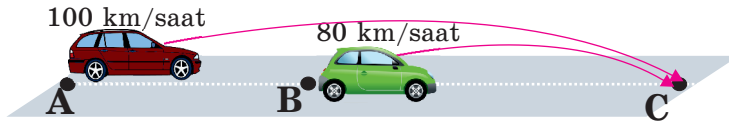
4

Saat 12:00-da iki avtomobildən biri Yevlax avtovağzalından Tovuz, digəri isə Ağsuya yola düşdü. Saatda 90 km sürətlə hərəkət edən avtomobil Tovuz saat 14:00-da, saatda 85 km sürətlə hərəkət edən avtomobil isə Ağsuya saat 13:00-da çatdı. Yevlaxdan keçməklə Tovuz və Ağsu şəhərləri arasındakı yol neçə kilometrdir?

Məsələ həlli

Eyni istiqamətli hərəkət

Məsələ: Aralarındakı məsafə 60 km olan iki avtomobil eyni vaxtda eyni istiqamətdə hərəkətə başladı. Birinci avtomobilin sürəti saatda 100 km, ikincinin sürəti isə saatda 80 km-dir. İkinci avtomobil birincidən qabaqdadır. Birinci avtomobil ikinci avtomobilə neçə saatdan sonra çatır?

1-ci üsul. Cədvəl qurmaqla:

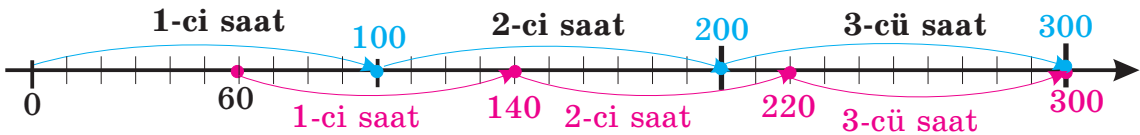
Həll:

	Zaman			
	0	1	2	3
1-ci avtomobil (100 km/saat)	0	100 km	200 km	300 km
2-ci avtomobil (80 km/saat)	60	60+80 km	60+160 km	60+240 km

Cavab: Cədvəldən göründüyü kimi, 1-ci avtomobil 2-ci avtomobilə 3 saatdan sonra çatır.

2-ci üsul. Sxematik təsvir çəkməklə:

Həll:

Cavab: Təsvirdən göründüyü kimi, sürəti çox olan avtomobil sürəti az olan avtomobilə 3 saatdan sonra çatır.

3-cü üsul. Hesab əməllərinin tətbiqi ilə:

- 1) Avtomobillər arasındakı məsafə: **60 km-dir.**
- 2) Avtomobillərin sürət fərqi: $100 - 80 = 20$ (km/saat)
- 3) Birinci avtomobilin ikinciye çatdığı vaxt: $60 : 20 = 3$ (saat)

Cavab: 3 saat.

1

Sürəti saatda 50 km olan yük maşını yola düşdükdən 2 saat sonra eyni yerdən eyni istiqamətə sürəti saatda 75 km olan minik avtomobili yola düşdü. Minik avtomobili yük maşınına neçə saat sonra çatır? Məsələni hər üç üsulla həll edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

1) Eyni vaxtda eyni istiqamətdə iki avtomobil yola düşdü. Avtomobillərdən birinin sürəti saatda 60 km-dir. 4 saat sonra bu avtomobil ikinci avtomobildən 80 km geridə idi. İkinci avtomobilin sürətini tapın. Cədvəli dəftərinizdə tamamlamaqla məsələni həll edin.

	1-ci saat	2-ci saat	3-cü saat	4-cü saat	Cəmi
1-ci avtomobil	60 km	60 km	60 km	60 km	240 km
2-ci avtomobil					+ 80 =

2

2) Uyğun bir məsələ də siz qurun və cədvəl qurmaqla həll edin.

Məsələni cədvəl qurmaqla, sxematik təsvir çəkməklə və hesab əməllərinin köməyi ilə həll edin.

Sürəti saatda 90 km olan avtobus sürəti saatda 60 km olan yük maşınından 50 km qabaqdadır. Onlar eyni vaxtda, eyni istiqamətdə hərəkətə başlasalar, 2 saat sonra onlar arasındakı məsafə neçə kilometr olar?

3

Turistlər saatda 6 km sürətlə hərəkət edən avarlı qayıqla 6 saata qarşıdakı limana çatdılar. Onlar sürəti saatda 18 km olan motorlu qayıqla geriye qayıtdılar. Turistlər geri qayıtmağa neçə saat vaxt sərf etdilər?

4

Elmar və Kamil yarışa hazırlaşırlar. Elmar saniyədə 4 m, Kamil isə saniyədə 5 m sürətlə qaçır. Hər ikisi uzunluğu 540 m olan qaçış zolağında 3 dövrə vurdu. Kim daha tez və neçə saniyə tez qaçdı?

5

2-yə, 3-ə, 4-ə, 5-ə bölünmə əlamətlərindən istifadə edərək əvvəlcə qalıqsız bölməni yerinə yetirin.

$$1420 : 4$$

$$2456 : 2$$

$$3422 : 4$$

$$1328 : 3$$

$$3505 : 5$$

$$6756 : 3$$

$$5502 : 5$$

$$4101 : 2$$

$$1005 : 5$$

6

Hasili 40 000-dən kiçik olan misalları seçib həll edin.

$$6 \cdot 5\,200$$

$$14\,000 \cdot 7$$

$$42\,300 \cdot 2$$

$$9 \cdot 3\,500$$

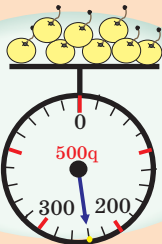
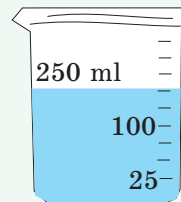
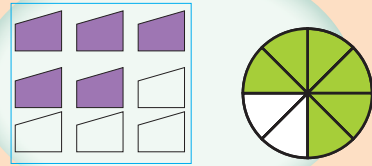
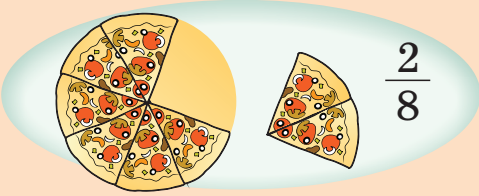
$$5\,867 \cdot 8$$

$$4 \cdot 8\,500$$

III bölmə

Bu bölmədə nələri öyrənəcəksiniz?

- kəsrləri yazmağı və oxumağı;
- kəsrləri müqayisə etməyi;
- ədədin (tamın) hissəsini tapmağı;
- hissəsinə görə ədədi (tamı) tapmağı;
- uzunluğu, kütləni, tutumu təxmini müəyyən etməyi;
- uzunluğu, kütləni, tutumu dəqiq ölçməyi;
- uzunluq, kütlə və tutumun vahidləri arasında uyğun çevirmələr aparmağı;
- uzunluq, kütlə və tutumu kəsrlərlə ifadə etməyi;
- ölçmələrə aid müxtəlif məsələlər həll etməyi.

Hissələr, kəsrlər

Kəsir tamın bir və ya bir neçə bərabər hissəsini göstərir.

- 1) $\frac{3}{5}$ kəsri şəkildəki düzbucaqlının 5 bərabər hissəyə bölündüyünü və bunlardan 3 dənəsinin qırmızı rəngdə olduğunu göstərir.

surət $\rightarrow \frac{3}{5}$ $\leftarrow$ qırmızı hissələrin sayı

məxrəc $\rightarrow \frac{3}{5}$ $\leftarrow$ bərabər hissələrin ümumi sayı

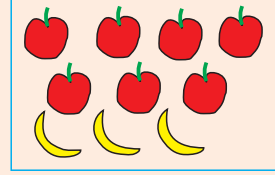
Düzbucaqlının $\frac{3}{5}$ -ü (beşdə üç hissəsi) qırmızı, $\frac{2}{5}$ -si (beşdə iki hissəsi) isə ağdır.

- 2) Meyvələrin ümumi sayı 10, almaların sayı 7-dir.

Meyvələrin $\frac{7}{10}$ hissəsi almadır.

surət $\rightarrow \frac{7}{10}$ $\leftarrow$ almaların sayı

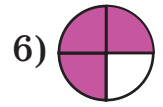
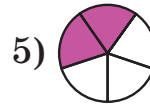
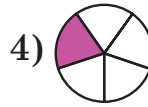
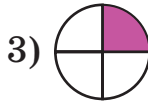
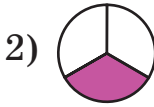
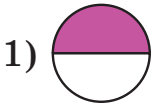
məxrəc $\rightarrow \frac{7}{10}$ $\leftarrow$ meyvələrin ümumi sayı

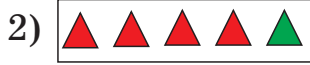
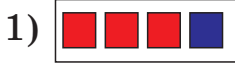
Meyvələrin $\frac{7}{10}$ -si (onda yeddi hissəsi) alma, $\frac{3}{10}$ -ü (onda üç hissəsi) isə banandır.

1

a) Rəngli hissələr dairənin hansı hissəsini təşkil edir? Kəsrlə yazın.

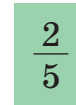
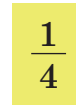
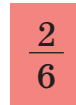
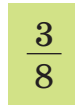
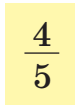
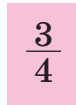
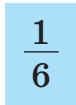

b) Qırmızı rəngli fiqurlar bütün fiqurların hansı hissəsini təşkil edir? Kəsrlə yazın.

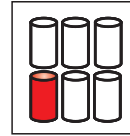
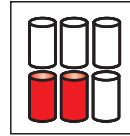
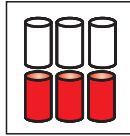
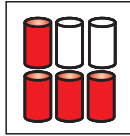
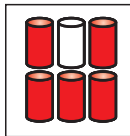
2

Hər bir kəsri tamın (bütövün və ya əşya qrupunun) hissəsi olaraq şəkillə göstərin.

3

- 1) Əvvəlcə qırmızı, sonra isə ağ rəngli silindrlərin sayına görə uyğun kəsrləri yazın.

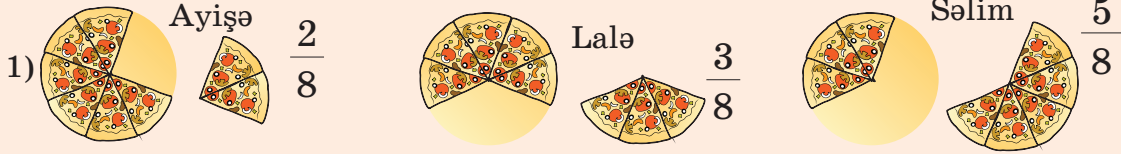
- 2) $\frac{1}{5}$, $\frac{2}{5}$, $\frac{3}{5}$, $\frac{4}{5}$ kəsrlərinə uyğun şəkillər çəkin.

Kəsrləri bu qayda ilə yazmağı davam etdirsəniz, növbəti hansı kəsri yazmalısınız? Uyğun şekli çəkin.

Hissələr, kəsrlər

Kəsrlərin müqayisəsi

Ayrılan dilimlər piroqun yeyilmiş hissəsini göstərir. Kim daha çox piroq yedi?

Uşaqların yediği piroq hissələrini kəsrlə yazmaq və müqayisə etmək.

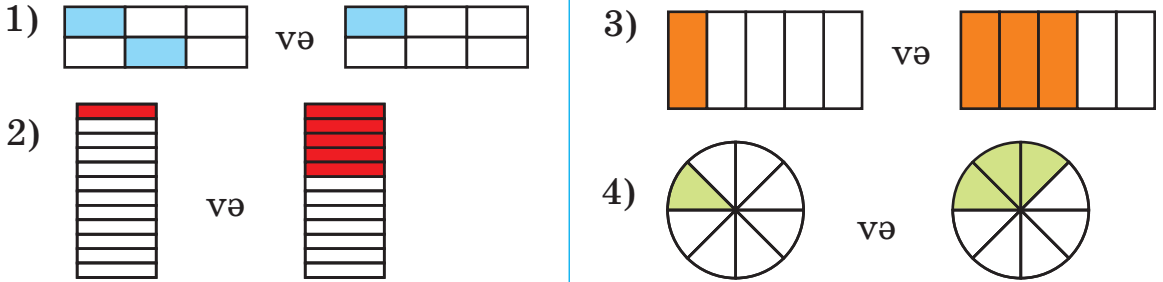
Aiyşe və Lalə $\frac{2}{8} < \frac{3}{8}$ Səlim və Aiyşe $\frac{5}{8} > \frac{2}{8}$ Səlim və Lalə $\frac{5}{8} > \frac{3}{8}$

Yeyilən piroq hissələrinin müqayisəsini kəsrləri azalma və ya artma sırasına görə düzməklə də göstərmək olar:

azalma $\frac{5}{8} > \frac{3}{8} > \frac{2}{8}$ artma $\frac{2}{8} < \frac{3}{8} < \frac{5}{8}$ Səlim həm Lalədən, həm də Aiyşədən çox piroq yemişdir.

1

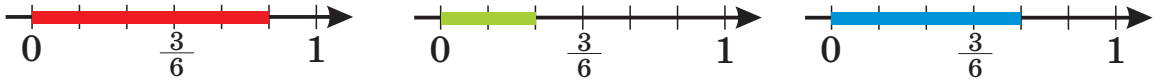
Rəngli hissələrə uyğun kəsrləri yazın və müqayisə edin.

2

Rəngli lentlər vahid parçanın hansı hissəsini təşkil edir?

Uyğun kəsrləri yazın və artan sıra ilə düzün.

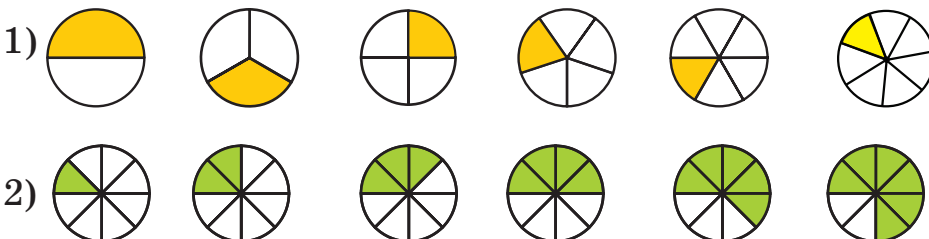
3

Kəsrləri müqayisə edin.

1) $\frac{3}{4}$ və $\frac{1}{4}$ 2) $\frac{1}{7}$ və $\frac{3}{7}$ 3) $\frac{5}{8}$ və $\frac{1}{8}$ 4) $\frac{3}{5}$ və $\frac{1}{5}$

4

Dairələr hansı qayda ilə rənglənmişdir? Növbəti dairəni də bu qayda ilə rəngləyin. Rəngli hissələrə uyğun kəsrləri ardıcıl yazın.

Hissələr, kəsrlər

1

a) Kəsrləri ədəd oxu üzərində nümunəyə uyğun göstərin.

$$\frac{2}{3}$$

$$\frac{3}{4}$$

$$\frac{4}{5}$$

$$\frac{3}{10}$$

Nümunə: $\frac{2}{5}$ kəsri ədəd oxu üzərində göstərək.

1. Ədəd oxu üzərində 0 və 1 ədədlərini qeyd edək.

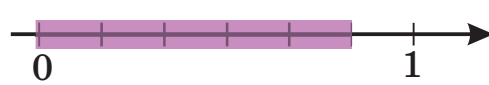
2. Bu parçanı 5 bərabər hissəyə bölək.

5 bərabər hissə

3. İki hissəni rənglə ayıraq.

b) Ədəd oxu üzərində modelləşdirilmiş kəsrləri yazın.

2

Kəsrləri artma sırası ilə müqayisə işarələrinin köməyi ilə düzün.

1) $\frac{2}{7} < \frac{3}{7} < \frac{5}{7}$

2) $\frac{5}{6}, \frac{4}{6}, \frac{1}{6}$

3) $\frac{7}{9}, \frac{4}{9}, \frac{5}{9}$

3

1) Fiqurların rənglənmiş hissələrinə uyğun kəsrləri yazın.

2) Kəsrlərin müqayisəsini şəkillərlə modelləşdirin.

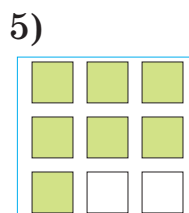
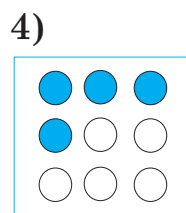
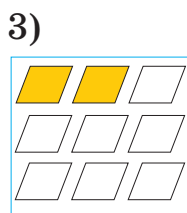
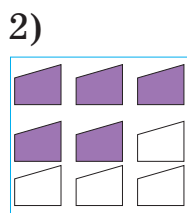
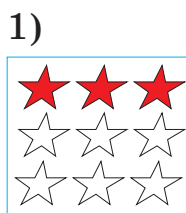
a) $\frac{1}{5}, \frac{3}{5}, \frac{4}{5}$

b) $\frac{3}{7}, \frac{5}{7}, \frac{6}{7}$

c) $\frac{1}{8}, \frac{3}{8}, \frac{6}{8}$

4

Rəngli fiqurların sayına uyğun kəsrləri yazın.

5

Məxrəcləri eyni olan kəsrləri qruplaşdırın. Neçə qrup alındı?

Hər qrupdakı kəsrləri artan sıra ilə yazın.

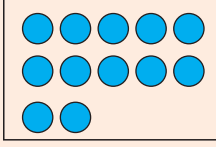
$\frac{7}{9}, \frac{4}{7}, \frac{2}{7}, \frac{4}{9}, \frac{5}{9}, \frac{3}{7}, \frac{3}{6}, \frac{5}{6}, \frac{1}{7}, \frac{1}{6}$

Hissələr, kəsrlər

Ədədə (tama) görə hissənin tapılması

1) 12 dairənin $\frac{2}{3}$ hissəsi neçə dairədir?

Cəmi 12 dairə

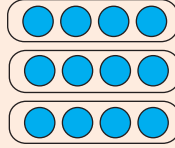

$\frac{2}{3}$ kəsrinin məxrəci - 3,
12 dairənin 3 bərabər hissəyə
ayrıldığını göstərir.

Bir hissədəki dairələrin sayı

və ya dairələrin $\frac{1}{3}$ hissəsi:

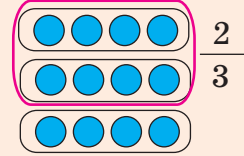
$$1 \text{ hissə} : 12 : 3 = 4 \text{ (dairə)}$$

Kəsrin surətindəki 2

ədədi 3 bərabər hissədən
ikisini göstərir.

$$2 \text{ hissə: } 2 \cdot 4 = 8 \text{ (dairə)}$$

12 dairənin $\frac{2}{3}$ hissəsi 8 dairədir.

2) 1 saatın $\frac{3}{4}$ hissəsi neçə dəqiqədir?

1 saat = 60 dəqiqə

$$60\text{-ın } \frac{1}{4} \text{ hissəsi: } 60 : 4 = 15 \text{ (dəq.)}; \quad 3 \text{ hissə: } 3 \cdot 15 = 45 \text{ (dəq.)}$$

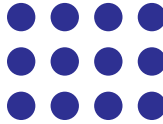
1

Neçə dairədir? Cavabı dəftərinizdə şəkillə də göstərin.

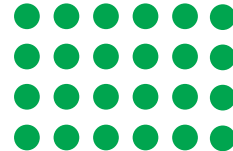
15 dairənin
 $\frac{2}{5}$ hissəsi

12 dairənin
 $\frac{3}{4}$ hissəsi

24 dairənin
 $\frac{5}{6}$ hissəsi

2

Nailə xanım 45 manat pulun $\frac{3}{5}$ hissəsini meyvə-tərəvəz almaq üçün xərclədi. Nailə xanım meyvə-tərəvəzə neçə manat pul xərclədi?

3

Bağdakı 24 alma ağacının $\frac{3}{4}$ hissəsi yeni növdür və bu il əkilmişdir. Bu il bağda neçə alma ağacı əkilmişdir?

4

1) 20 kq almanın $\frac{3}{4}$ hissəsi neçə kiloqramdır?

2) 1 metrin $\frac{3}{4}$ hissəsi neçə santimetrdir?

3) 1 saatın $\frac{2}{5}$ hissəsi neçə dəqiqədir?

4) 1 litrin $\frac{3}{10}$ hissəsi neçə millilitrdir?

Hissələr, kəsrlər

1

Aygün 160 səhifəlik kitabın $\frac{3}{4}$ hissəsini, Səmayə isə $\frac{3}{5}$ hissəsini oxudu.

1) Kim daha çox oxudu? 2) Neçə səhifə çox oxudu?

2

1) 54 ədədinin $\frac{2}{6}$ hissəsi ilə 45 ədədinin $\frac{3}{5}$ hissəsinin cəmini tapın.

2) 75 ədədinin $\frac{4}{5}$ hissəsi ilə 81 ədədinin $\frac{4}{9}$ hissəsinin fərqini tapın.

3

1) 1 kq-ın $\frac{5}{8}$ hissəsi neçə qramdır?

2) 400 q şəkər tozunun $\frac{3}{4}$ -ü torta işləndi. Neçə qram şəkər tozu qaldı?

4

Məktəbin 4-cü sinfində oxuyan 56 şagirdin $\frac{2}{7}$ hissəsi məktəbə piyada, $\frac{1}{8}$ hissəsi avtomobillə, qalanları isə ictimai nəqliyyatla (avtobus, metro və s.) gəlir. Neçə şagird ictimai nəqliyyatdan istifadə edir?

5

Nəzrin stikerlərini hər cərgədə 10 stiker olmaqla 6 cərgədə düzdü. Stikerlərin $\frac{1}{3}$ hissəsi balıq şəkilli, qalanları isə gül şəkillidir. Nəzrinin gül şəkilli neçə stikeri var?

6

Qəmər oriqami (kağızı kəsmədən qatlayıb yapışdırmaqla düzəldilmiş fiqur) düzəltmək üçün qırmızı, yaşıl, sarı rəngli vərəqlərin hər birindən 15 dənə aldı. O, vərəqlərin $\frac{2}{5}$ hissəsindən heyvan fiqurları düzəltmək üçün istifadə etdi. Qəmərin neçə rəngli vərəqi qaldı?

7

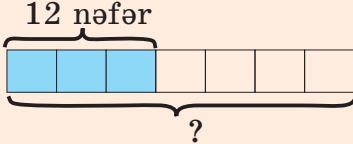
Məktəbdə Qarabağ müharibəsi veteranları ilə görüş keçirildi. Görüş 2 saat davam etdi. Bu vaxtın $\frac{1}{3}$ hissəsində veteranlar, qalan vaxtda isə şagirdlər çıxış etdilər. Şagirdlərin çıxışına nə qədər vaxt ayrıldı?

Hissələr, kəsrlər

Hissəsinə görə ədədin (tamın) tapılması

Məsələ: Bir sinifdə şagirdlərin $\frac{3}{7}$ hissəsi oğlandır. Oğlanların sayı 12 nəfərdirsə, bu sinifdə neçə şagird var?

Məlumdur: $\frac{3}{7}$ hissəsi oğlandır və onlar 12 nəfərdir.

Plan.

Cəmi 7 hissədir, onun 3 hissəsi 12 nəfərdirsə, bir hissəni tapmaq üçün 12-ni 3-ə bölməliyik. Bir hissəyə uyğun ədədi hissələrin ümumi sayına, 7-yə vursaq, bütün şagirdlərin sayını taparıq.

Həll. 1 hissə: $12 : 3 = 4$,
7 hissə: $7 \cdot 4 = 28$ nəfər olar.

Cavab. Sinifdə cəmi 28 şagird var.

1 Verilən hissəsinə görə ədədi tapın:

1) $\frac{4}{5}$ hissəsi 20-dir; 2) $\frac{1}{4}$ hissəsi 12-dir; 3) $\frac{5}{6}$ hissəsi 25-dir.

2 Əhmədgilin bağında 21 alma ağacı var. Bu bütün ağacların $\frac{3}{5}$ hissəsini təşkil edir. Əhmədgilin bağında cəmi neçə ağac var?

3 Qızın yaşı anasının yaşının $\frac{2}{7}$ hissəsinə bərabərdir. Qızın 10 yaşı varsa, ananın neçə yaşı var?

4 Avtobus 120 km yol getdi. Bu, onun gedəcəyi yolun $\frac{3}{4}$ hissəsidir. Avtobus daha neçə kilometr yol getməlidir?

5 Televizorda bir bədii filmin göstərildiyi vaxtın $\frac{3}{10}$ hissəsində reklamlar verilmişdir. Reklamlar cəmi 15 dəqiqə vaxt almışsa, film nə qədər davam etmişdir?

6 Elşadın imtahan zamanı yazdığı cavabların $\frac{2}{5}$ hissəsi səhv idi. Elşad 10 suala səhv cavab vermişsə, o, cəmi neçə suala cavab yazmışdır?

Hissələr, kəsrlər

1

“Açıq qapı” günü məktəbə 80 valideyn gəldi. Bu, gözlənilən valideynlərin $\frac{2}{3}$ hissəsi qədər idi. “Açıq qapı” günü məktəbə neçə valideynin gəlməsi gözlənilirdi?

2

$\frac{2}{3}$ hissəsi 24 olan ədədlə $\frac{3}{5}$ hissəsi 27 olan ədədin cəmini tapın.

3

Nərgiz pulunun $\frac{1}{3}$ hissəsinə kitab aldı. Qalan pulunun yarısına kinoya bilet aldı. Onun 3 manat pulu qaldı. Nərgizin nə qədər pulu var idi?

4

36 ədədinin $\frac{2}{3}$ hissəsi hansı ədədin $\frac{3}{4}$ hissəsinə bərabərdir?

5

Zeynəb xalanın həyətidə 45 toyuq var. Qazların sayı toyuqların sayının $\frac{2}{5}$ hissəsindən 4 dənə azdır. Zeynəb xalanın neçə qazı var?

6

1) Tələb olunan hissəsini tapın.

28-in $\frac{2}{7}$ -ni | 45-in $\frac{2}{9}$ -ni
120-nin $\frac{7}{10}$ -ni | 1000-nin $\frac{2}{5}$ -ni

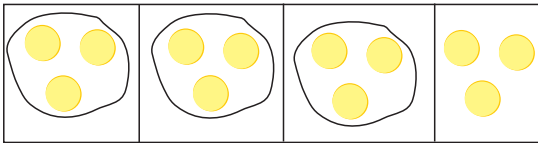
2) Verilən hissəsinə görə ədədi tapın.

$\frac{2}{5}$ -si 18 olan | $\frac{5}{6}$ -i 15 olan
 $\frac{3}{4}$ -ü 27 olan | $\frac{4}{9}$ -ü 16 olan

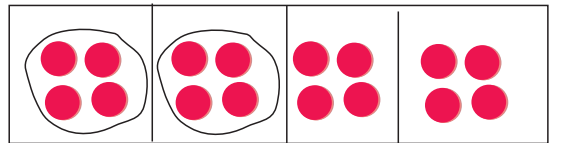
7

Şəkillərə uyğun məsələ qurun.

1)

2)

8

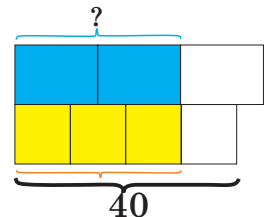
Qruplarla iş.

Aşağıdakı məsələnin həllini araşdırın və uyğun məsələlər qurun.

40 ədədinin $\frac{3}{4}$ -ü hansı ədədin $\frac{2}{3}$ -nə bərabərdir?

1) 40 ədədinin $\frac{3}{4}$ -ü: $(40 : 4) \cdot 3 = 30$

2) $\frac{2}{3}$ -si 30-a bərabər olan ədəd neçədir?
 $(30 : 2) \cdot 3 = 45$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Elşən təyyarə modelləri hazırlamaq üçün 40 vərəq rəngli kağız aldı. O, aldığı bütün vərəqlərin $\frac{3}{4}$ hissəsini işlətdi.

1) Elşən neçə rəngli vərəq işlətdi?

2) Qalan vərəqlər yeni modelə lazım olan vərəqlərin $\frac{2}{5}$ -si qədər idi. Yeni təyyarə modelinə neçə vərəq kağız lazımdır?

2

Nadirin 20 manat pulu var. Nadirin pulu Zəhranın pulunun $\frac{2}{5}$ -si qədərdir. Zəhranın neçə manat pulu var?

3

Şəhər parkında 21 qovaq və 36 küknar ağacı var. Qovaq ağaclarının $\frac{1}{3}$ -i, küknar ağaclarının isə $\frac{3}{4}$ -ü bu il əkilməşdir. Bu il parkda neçə ağac əkilməşdir?

4

Piktoqram bir boyunbağındakı müxtəlif rəngli muncuqların sayını göstərir. Piktoqrama görə məsələləri həll edin.

1) Sarı muncuqların yarısı kürə, $\frac{1}{3}$ -i kub, qalanları silindr formasındadır. Silindr formalı neçə sarı muncuq var?

2) Aliyə qara, mavi və yaşıl rəngli muncuqların $\frac{2}{3}$ hissəsindən boyunbağı düzəldib.

Bu boyunbağıda neçə muncuq var?

Muncuqların rəngi	Muncuqların sayı	
	Qırmızı	
	Mavi	
	Sarı	
	Yaşıl	
	Ağ	
	Qara	
1 = 4 muncuq		

3) Hansı rəngdəki muncuqların $\frac{2}{3}$ hissəsi 24-ə bərabərdir?

5

1) Eldarın 90 manatı var. Bu məbləğ 9 kağız pulladır və bunların $\frac{4}{9}$ hissəsi beşmanatlıqdır. Eldarın qalan pulu hansı kağız pulladır?

2) Bir torbada 24 dənə qəpik pul var. Onların $\frac{3}{4}$ hissəsi beşqəpiklikdir. Başqa bir torbada 52 dənə qəpik pul var.

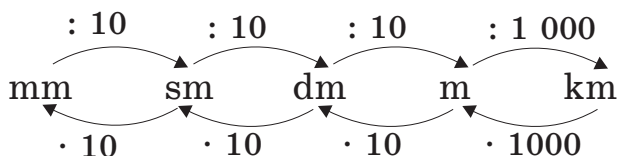
Bu torbadakı qəpikliklərin də $\frac{3}{4}$ hissəsi beşqəpiklikdir.

«Hər iki torbada eyni sayda beşqəpiklik var», fikri doğrudurmu?

Uzunluğun ölçülməsi

Uzunluq vahidləri

Yadda saxlayın! Böyük ölçü vahidləri uyğun kiçik vahidlərə çevrilərkən ölçünü göstərən ədəd uyğun olaraq 1000-ə, 100-ə və ya 10-a vurulur, əksinə çevrilərkən isə bu ədədlərə bölünür.

1

Suallara cavab verin.

- 1 m 1 sm-dən neçə dəfə böyükdür?
- 1 mm 1 sm-dən neçə dəfə kiçikdir?
- 3 m 1 mm-dən neçə dəfə böyükdür?

2

Əməlləri yerinə yetirin.

$$184 \text{ sm} : 4 = 46 \text{ sm}$$

$$2475 \text{ m} : 3$$

$$504 \text{ mm} : 6$$

$$65 \text{ sm} \cdot 3 = 195 \text{ sm} = 1 \text{ m } 95 \text{ sm}$$

$$45 \text{ m} \cdot 4$$

$$320 \text{ mm} \cdot 5$$

3

Eyni ölçü vahidləri ilə ifadə etməklə müqayisə edin.

$$4570 \text{ mm} \quad \bullet \quad 5 \text{ m } 20 \text{ sm}$$

$$5275 \text{ m} \quad \bullet \quad 4 \text{ km } 500 \text{ m}$$

$$6 \text{ m } 7 \text{ dm} \quad \bullet \quad 567 \text{ sm}$$

$$1 \text{ km } 45 \text{ m} \quad \bullet \quad 4500 \text{ m}$$

$$3 \text{ km } 250 \text{ m} \quad \bullet \quad 3250 \text{ m}$$

$$4 \text{ dm } 5 \text{ sm} \quad \bullet \quad 485 \text{ mm}$$

4

Cəmi 5 m olmalıdır. Rəngli xanaların yerinə uyğun ölçüləri yazın.

$$1) 250 \text{ sm} + 17 \text{ dm} + \text{■}$$

$$2) 1400 \text{ mm} + 2600 \text{ mm} + \text{■}$$

$$3) 380 \text{ sm} + 300 \text{ mm} + \text{■}$$

$$4) 2 \text{ m } 40 \text{ sm} + 200 \text{ sm} + \text{■}$$

$$5) 72 \text{ sm} + 30 \text{ dm} + \text{■}$$

$$6) 2000 \text{ mm} + 200 \text{ sm} + \text{■}$$

5

Bir yük maşınının hündürlüyü 2 m 20 sm-dir. 4 m hündürlüyü olan körpüdən keçə bilməsi üçün maşının üzərindəki yükün hündürlüyü ən çoxu nə qədər ola bilər?

6

Eyni ölçünü müxtəlif vahidlərlə ifadə edin.

$$4 \text{ m } 15 \text{ sm} = 4150 \text{ mm} = 415 \text{ sm} = 40 \text{ dm } 15 \text{ sm} = 41 \text{ dm } 5 \text{ sm}$$

$$1) 40 \text{ dm } 8 \text{ sm}$$

$$2) 2 \text{ m } 250 \text{ mm}$$

$$3) 13 \text{ m } 4 \text{ dm}$$

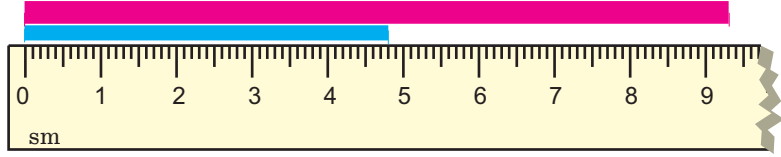
$$4) 2785 \text{ mm}$$

$$5) 345 \text{ sm}$$

$$6) 75 \text{ dm}$$

Uzunluğun ölçülməsi

Təxmini ölçülər

1 mm dəqiqliklə: Qırmızı lent: 93 mm
Mavi lent: 48 mm

1 sm dəqiqliklə: Qırmızı lent: 93 mm $\approx$ 90 mm = 9 sm
Mavi lent: 48 mm $\approx$ 50 mm = 5 sm

1

Tələb olunan ölçü vahidlərinə qədər yuvarlaqlaşdırın.

ən yaxın santimetmə

ən yaxın metrə

ən yaxın kilometrə

148 mm = 14 sm 8 mm $\approx$ 15 sm

105 sm

4 km 250 m

53 mm

2 m 65 sm

5675 m

367 mm

4 m 90 mm

3 km 190 sm

2

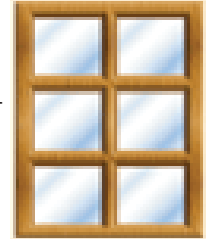
Hər birinin uzunluğu 295 mm olan 5 taxta parçası uc-uca bərkidilərək körpü modeli düzəldilmişdir. Körpü modelinin uzunluğu təxminən neçə metrdir?

3

Hansı iş üçün ölçmələri təxmini, hansı üçün isə dəqiq aparmalısınız?

1) Bir pəncərəyə işlədilən taxtanın pulunu hesablamaq üçün ölçmələr apararkən.

2) Pəncərə şüşələrini sifariş etmək üçün ölçmələr apararkən.

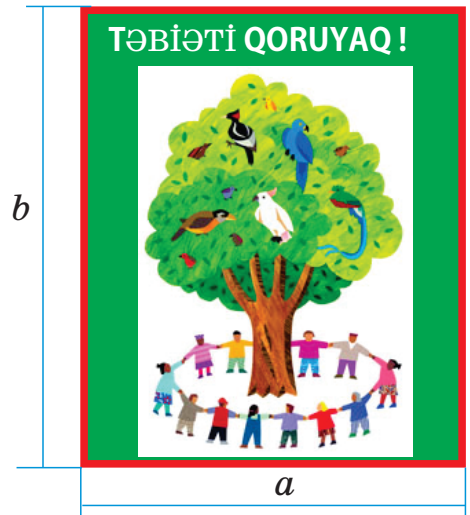

4

Plakatın həqiqi ölçüsü şəkildəki ölçüsündən 10 dəfə böyükdür.

1) Qeyd olunmuş ölçüləri 1 sm dəqiqliklə ölçün və yazın.

2) Verilən şərtə görə plakatın həqiqi ölçülərini hesablayın.

Uzunluğun ölçülməsi

Uzunluq ölçülərinin kəsrlə ifadəsi

1

Hesablayın.

1) 1 metrin $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ hissəsi neçə santimetrdir?

2) $\frac{1}{4}$ m, $\frac{4}{5}$ m neçə santimetrdir?

3) 30 santimetrin $\frac{2}{3}$ hissəsi neçə millimetrdir?

2

Hesablayın.

1) $\frac{2}{3}$ hissəsi 80 sm olan ipin uzunluğu nə qədərdir?

2) 1 km-in $\frac{3}{4}$ -ü ilə 1 km-in $\frac{4}{5}$ -nün cəmi nə qədərdir?

3

Tərəfi 20 m olan kvadratşəkilli bağın hasarının $\frac{1}{4}$ hissəsi boyunca itburnu, qalan hissəsində isə moruq kolları əkilmişdir.

Hasarın moruq əkilən hissəsinin uzunluğu neçə metrdir?

4

Uzunluğu 7 m olan ipək lentin $\frac{1}{5}$ hissəsi 6 yerdən kəsilməklə bərabər hissələrə bölündü. Bərabər hissələrin hər birinin uzunluğu neçə santimetr oldu? Bərabər hissələrin sayını düzgün müəyyən etdiyinizə əmin olun.

5

Qədimdə müxtəlif uzunluq vahidlərindən istifadə olunmuşdur.

Məsələn, fərsəng, mənzil, qulac, arşın, çərək, qarış və s.

Bu ölçü vahidləri ilə istifadə etdiyimiz uzunluq ölçü vahidləri arasındakı əlaqələr aşağıda verilmişdir.

1 fərsəng $\approx$ 5685 m

1 arşın $\approx$ 68 sm

1 mənzil $\approx$ 4 fərsəng

1 çərək $\approx$ 18 sm

1 qulac $\approx$ 1 m 90 sm

1) 7 fərsəng; 9 fərsəng təxminən neçə metrdir?

2) 5 qulac; 8 qulac təxminən neçə metrdir?

3) 4 çərək; 6 çərək təxminən neçə metrdir?

4) 3 mənzil; 7 mənzil təxminən neçə metrdir?

5) 2 arşın 1 metrdən nə qədər çoxdur?

6) 1 qulac təxminən neçə çərəkdir?

6

Müqayisə edin.

1) 5 qulac 10 m 2) 3 arşın 11 çərək 3) 2 fərsəng 3 mənzil

Uzunluğun ölçülməsi

1

Öməlləri nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

1) $7 \text{ sm } 5 \text{ mm} + 5 \text{ sm } 8 \text{ mm} = 12 \text{ sm } 13 \text{ mm} = 13 \text{ sm } 3 \text{ mm}$

$15 \text{ m } 25 \text{ sm} + 6 \text{ m } 75 \text{ sm}$

$25 \text{ km } 450 \text{ m} + 11 \text{ km } 670 \text{ m}$

$21 \text{ m } 65 \text{ sm} + 12 \text{ m } 50 \text{ sm}$

$12 \text{ km } 780 \text{ m} + 8 \text{ km } 270 \text{ m}$

2) $18 \text{ m } 45 \text{ sm} : 5 = 1845 \text{ sm} : 5 = 369 \text{ sm} = 3 \text{ m } 69 \text{ sm}$

$30 \text{ m } 90 \text{ sm} : 3$

$5 \text{ m } 55 \text{ sm} \cdot 3$

$10 \text{ m } 75 \text{ sm} \cdot 4$

$12 \text{ m } 48 \text{ sm} : 4$

$9 \text{ m } 36 \text{ sm} \cdot 6$

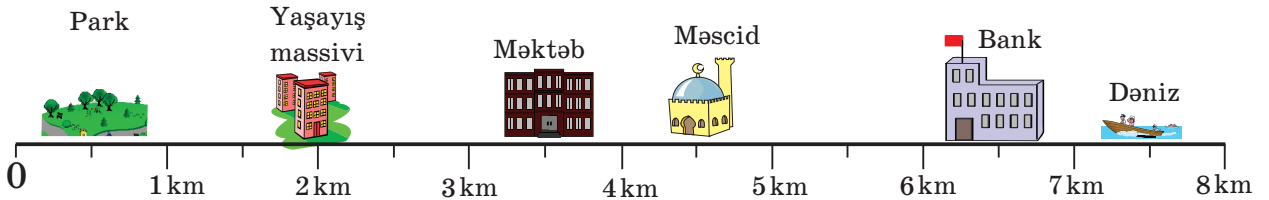
$6 \text{ m } 54 \text{ sm} \cdot 3$

2

Eni 6 m, uzunluğu 10 m olan düzbucaqlı formalı sahənin kənarı boyu küncələrindən başlamaqla hər 2 metrdən bir ağac əkilməlidir. Bağa neçə ağac əkiləcək? Məsələnə şəkil çəkməklə həll edin.

3

Şəklə görə məsələləri həll edin.

1) Yaşayış massivindən məktəbə və məscidə qədər olan məsafələri müəyyən edin. Yaşayış massivinə məktəb məsciddən neçə kilometr yaxındır?

2) Parkdan 6 km məsafədə hansı bina yerləşir?

3) Rauf əmi dənizdən məscidə, məsciddən banka və oradan da evinə getdi. Rauf əmi nə qədər yol getdi?

4

Bir top parçadan hər sonrakı hissə əvvəlkindən 4 m 50 sm çox olmaqla 4 hissə kəsdilər. İlk kəsilən hissənin uzunluğu 8 m 50 sm-dir. Parçadan cəmi neçə metr kəsdilər?

Kəsilən hissələri ardıcıl yazmaqla məsələni həll edin.

5

Yolun 5 km 500 m hissəsinə asfalt döşənmişdir. Bu, asfalt döşənəcək ümumi yolun $\frac{2}{5}$ hissəsidir. Yolun neçə kilometrində hələ asfalt döşənməmişdir?

Uzunluğun ölçülməsi

Məsələ qurma bacarıqları

Verilmiş əməllərin yerinə yetirilməsini tələb edən məsələlər qurun. Nümunə üçün iki məsələ qurulmuşdur.

$$3 \times 80 \text{ sm} = 240 \text{ sm}$$

$$5 \text{ m} - 2 \text{ m } 40 \text{ sm} = 2 \text{ m } 60 \text{ sm}$$

Məsələ 1. Uzunluğu 5 m olan taxtadan hər birinin uzunluğu 80 sm olan 3 taxta parçası kəsildi. Qalan taxta parçasının uzunluğu nə qədərdir?

Məsələ 2. Bir ətəyə 80 sm, bir kostyuma isə 5 m parça işlənir. Bir kostyuma işlənən parça 3 ətəyə işlənən parçadan nə qədər çoxdur?

1

Verilmiş həllə uyğun məsələ qurun.

1)

$$4 \times 70 \text{ sm} = 280 \text{ sm}$$

$$6 \text{ m} - 2 \text{ m } 80 \text{ sm} = 3 \text{ m } 20 \text{ sm}$$

2)

$$75 \text{ km} + 60 \text{ km} = 135 \text{ km}$$

$$250 \text{ km} - 135 \text{ km} = 115 \text{ km}$$

2

Verilmiş ədədlərdən istifadə etməklə hər iki məsələni tamamlayın və həll edin.

5 40 160

1) Düzbucaqlı şəkildə bağın uzunluğu m, eni isə uzunluğundan m qısadır. Bağın kənarına m məsafələrlə ağaclar əkilməlidir. Bunun üçün neçə ağac lazımdır?

2) Atelyedə m parçadan pərdə tikildi. m parçadan neçə pərdə tikmək olar?

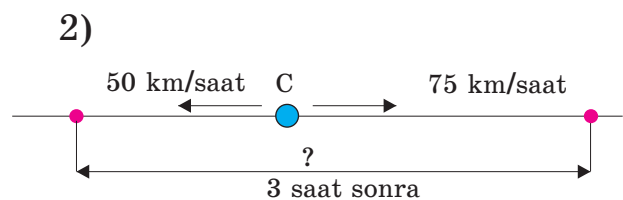
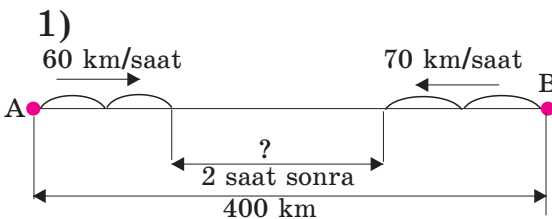
3

Məsələyə aid müxtəlif suallar fikirləşin və həll edin.

Dolaqdakı 100 m məftildən üç dəfə məftil kəsildi. Birinci dəfə kəsilən məftilin uzunluğu 5 m, sonra kəsilən məftillərin hər birinin uzunluğu isə özündən əvvəlkindən 10 m çox idi.

4

Sxematik təsvirlərə görə məsələnin mətnini yazın və həll edin.

Kütlənin ölçülməsi

Ton (t), sentner (s), kiloqram (kq), qram (q), milliqram (mq) kütlə vahidləridir.

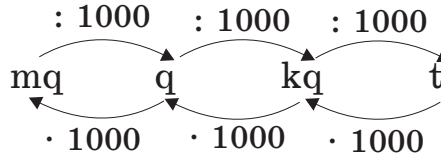
1) $1 \text{ t} = 10 \text{ s}$ (sentner)

2) $1 \text{ s} = 100 \text{ kq}$

3) $1 \text{ t} = 1000 \text{ kq}$

4) $1 \text{ kq} = 1000 \text{ q}$

5) $1 \text{ q} = 1000 \text{ mq}$

Diqqət edin! Yüklərin, ərzaq qutularının üzərində onların qutu ilə birlikdə kütləsi və içindəki əşyanın, ərzağın xalis kütləsi yazılır.

1

1) Qramla ifadə edin.

a) 5 kq

b) 18 kq

c) 5000 mq

d) 6000 mq

3) Milliqramla ifadə edin.

a) 4 q

b) 28 q

c) 11 q

d) 1 kq

2) Kiloqramla ifadə edin.

a) 125 000 q

b) 8 000 q

c) 6 000 q

d) 3 000 q

4) Tonla ifadə edin.

a) 200 s

b) 10 000 kq

c) 2500 s

d) 101 000 kq

2

Alma yeşiklərinin üzərində xalis kütləsinin 30 kq, qabla kütləsinin isə 32 kq olduğu yazılmışdır. 1) 200 belə yeşikdə neçə kiloqram alma var? 2) 200 boş yeşiyin kütləsi neçə kiloqramdır?

3

Pomidorla dolu yeşiklərin hər birinin kütləsi 22 kq-dır. a) Bir boş yeşiyin kütləsi 2 kq olarsa, 8 belə yeşikdəki pomidorun ümumi kütləsi nə qədər olar? b) 1 kq pomidorun qiyməti 80 qəpik olarsa, 8 yeşik pomidorun satışından nə qədər pul əldə edilir? c) 1 kq yükün daşınma haqqı 10 qəpik olarsa, daşınma xərci ödəndikdən sonra nə qədər pul qalar?

4

Avtomobilin kütləsi 920 kq-dır. Avtomobilə 2 nəfər mindikdə kütləsi 1030 kq olur. Sərnişinlərdən birinin kütləsi digərindən 14 kq çoxdur. Onların hər birinin kütləsini tapın.

Məsələni tam-hissə modeli qurmaqla həll edin.

5

Əşyaların kütlələri haqqında fikir yürüdün. Sinfinizdəki müxtəlif əşyaların kütlələrini təxmin etməyə aid bir-birinizə suallar verin.

Stul - 1 kq, yoxsa 10 kq

1 qutu qələm - 300 q, yoxsa 3 kq

Tabaşır - 500 q, yoxsa 50 q

1 vərəq - 500 q, yoxsa 50 mq

Kütlənin ölçülməsi

Məsələ həlli

1

Təyyarədə bir nəfər üçün 20 kq yük pulsuz daşınır. Sərnişin 20 kq-dan artıq hər 1 kq yük üçün 3\$ (ABŞ dolları) ödəməlidir. Aliyə xanım hava limanında yükünü tərəzidə çəkdi, onun çamadanı 18 kq, çantası isə 11 kq oldu.

- 1) Aliyə xanım artıq yük üçün neçə dollar ödəməlidir?
- 2) Bankın məzənnəsinə görə 1 dollar 1 manat 50 qəpiyə dəyişdirilir. Aliyə xanımın artıq yükü üçün ödədiyi pulu manatla ifadə edin.

2

Hansı halda kütlə haqqında fikir təxmini, hansı halda dəqiq olaraq söylənmişdir?

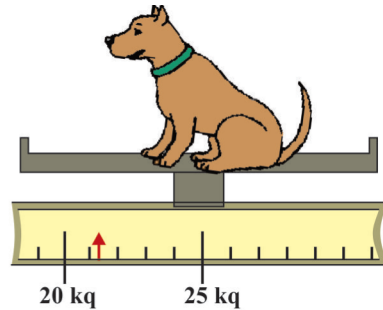
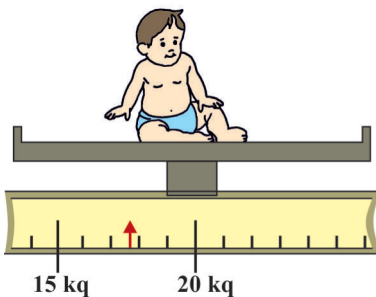
- 1) Rəna xanım bazardan diri toyuq alır. Satıcı toyuğun 1 kq-dan çox əti olduğunu deyir.

- 2) Rəna xanım qızının ad gününə 20 nəfər qonaq dəvət etdi. O, bir nəfərə 300 q hesabı ilə supermarketdən 6 kq 400 q ət aldı.

3

Hər birinin kütləsi təxminən neçə kiloqramdır?
İt uşaqdan təxminən neçə kiloqram ağırdır?

4

Kütlələri ən yaxın kiloqramlara qədər yuvarlaqlaşdırmaqla cəmi təqribi hesablayın. Göstəriş: 500 q və 500 q-dan çox kütləni 1 kq qəbul edin. 500 q-dan az kütləni isə nəzərə almayın.

395 kq 850 q + 127 kq 200 q

4 kq 895 q + 3 kq 150 q

127 kq 90 q + 234 kq 910 q

45 kq 345 q + 23 kq 300 q

100 kq 100 q + 56 kq 800 q

567 kq 430 q + 265 kq 700 q

Kütlənin ölçülməsi

Kütlənin kəsrlə ifadəsi

Yadda saxlayın!

$$1 \text{ t} = 1000 \text{ kq}$$

$$\frac{1}{2} \text{ t} = 500 \text{ kq}$$

$$\frac{1}{4} \text{ t} = 250 \text{ kq}$$

$$1 \text{ kq} = 1000 \text{ q}$$

$$\frac{1}{2} \text{ kq} = 500 \text{ q}$$

$$\frac{1}{4} \text{ kq} = 250 \text{ q}$$

$$1 \text{ q} = 1000 \text{ mq}$$

$$\frac{1}{2} \text{ q} = 500 \text{ mq}$$

$$\frac{1}{4} \text{ q} = 250 \text{ mq}$$

1

Bərabər kütlələri qruplaşdırın.

$$750 \text{ q}, \frac{1}{8} \text{ t}, 200 \text{ mq}, \frac{3}{4} \text{ kq}, \frac{1}{5} \text{ q}, 125 \text{ kq}$$

2

Cəmi nə qədərdir? Eyni ölçü vahidləri ilə ifadə etməklə hesablayın.

1) 96 kq kartof və $\frac{1}{5} \text{ t}$ kök

2) 400 q çay və $\frac{3}{4} \text{ kq}$ qənd

3) $\frac{1}{4} \text{ t}$ pomidor və 200 kq xiyar

4) $\frac{3}{4} \text{ kq}$ pendir və 500 q yağ

3

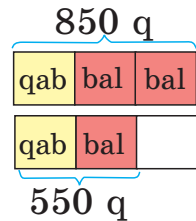
Hər biri yarım kiloqram olan 2 qutu yağın $\frac{4}{5}$ hissəsi işləndi.

4

Nə qədər yağ qaldı?

Şüşə qab balla tam dolu olduqda onun kütləsi 850 q, yarısına qədər dolu olduqda isə kütləsi 550 q olur. Şüşə qabın kütləsi nə qədərdir?

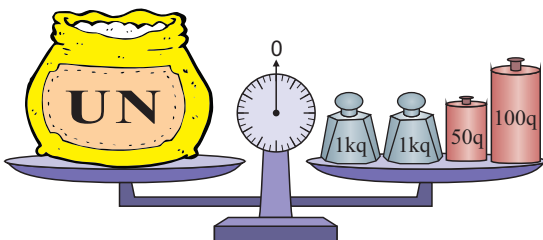
Tam-hissə modelini araşdırmaqla məsələni həll edin.

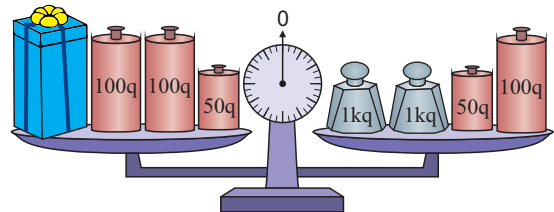
5

Tərəzilər tarazlıqdadır.

a) Unun kütləsini tapın.

b) Hədiyyənin kütləsini tapın.

6

İlk kompüter 1946-cı ildə yaradılmışdır, onun kütləsi 30 ton idi. Siz müasir kompüterlərin kütləsinin nə qədər olduğunu düşünürsünüz? Fikirlərinizi müxtəlif kompüterlərə görə söyləyin.

7

Kütlələri müqayisə edin.

$$900 \text{ q} \text{ } \bullet \text{ } \frac{1}{4} \text{ kq}$$

$$\frac{3}{4} \text{ kq} \text{ } \bullet \text{ } 750 \text{ q}$$

$$350 \text{ q} \text{ } \bullet \text{ } \frac{1}{5} \text{ kq}$$

$$\frac{3}{5} \text{ kq} \text{ } \bullet \text{ } 800 \text{ q}$$

$$600 \text{ q} \text{ } \bullet \text{ } \frac{5}{8} \text{ kq}$$

$$\frac{2}{5} \text{ kq} \text{ } \bullet \text{ } \frac{1}{2} \text{ kq}$$

Kütlənin ölçülməsi

Məsələ həlli

1

Bir dənəsinin kütləsi 2 q olan kubşəkilli qənd parçaları kütləsi 150 q olan qutulara qablaşdırılmışdır. Hər qutuda 250 dənə qənd parçası varsa, 1 qutu qəndin qutu ilə birlikdə kütləsi nə qədərdir?

2

Bilqeyis xala deyir ki, əncir mürəbbəsi bişirərkən hər 3 kq ənciri 2 kq şəkər tozu ilə qarışdırmaq və bu qarışığı bir neçə saat saxladıqdan sonra bişirmək lazımdır. Bu qayda ilə hazırlanmış 20 kq qarışığın neçə kiloqramı əncirdir?

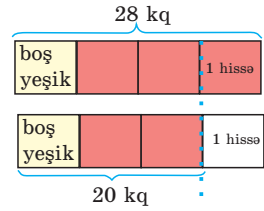
Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

3

Alma ilə dolu yeşiyin kütləsi 28 kq-dır.

Bu yeşiyin $\frac{2}{3}$ hissəsi alma ilə dolu olduqda kütləsi 20 kq olur. Boş yeşiyin kütləsini tapın.

Tam-hissə modelini araşdırın, məsələni həll edin.

4

Mağazada eyni növ düyü müxtəlif tutumlu torbalarda satılır. Hansı torbadakı düyünün 1 kq-ı daha ucuzdur?

10 kq düyü: 28 manat
15 kq düyü: 36 manat
20 kq düyü: 42 manat

5

200 q yağın qiyməti 2 manatdır. 1 kq; 2 kq; 3 kq yağın qiymətini tapın. n kq yağın qiymətini göstərən dəyişənli ifadəni yazın.

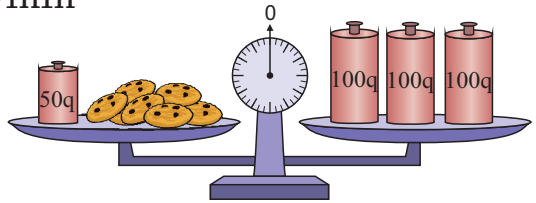
6

Alıcı şəkildəki tərəzidə göstərilən miqdarda şəkərçörəyinə

1 manat 50 qəpik ödədi. Şəkərçörəyinin

1 kq-nın qiymətini hesablayın.

Şəkərçörəyinin kütləsini məchul qəbul etməklə (x və ya rəngli xana) tənlik qurun və məsələni həll edin.

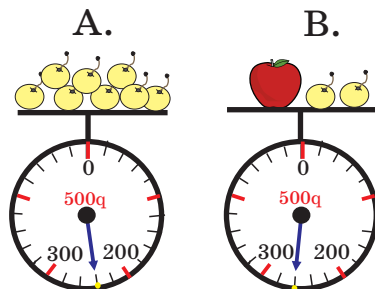

7

Tərəzilərin bölgülərini araşdırın.

A tərəzsisindəki “cənnət almalarının” kütləsinə görə B tərəzsisindəki bir böyük almanın kütləsini tapın.

a) 260 q b) 200 q c) 60 q

Tutumun ölçülməsi

Yadda saxlayın!

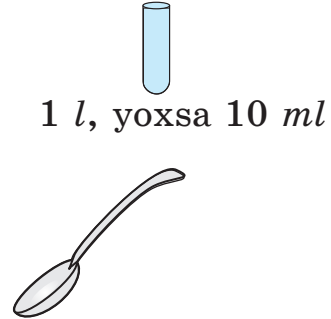
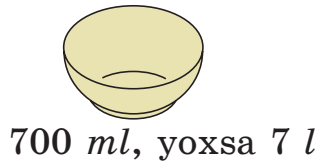
$$1 \text{ l} = 1000 \text{ ml}, \quad \frac{1}{2} \text{ l} = 500 \text{ ml}, \quad \frac{1}{4} \text{ l} = 250 \text{ ml}$$

1

Nə qədər su tutar?

2 l, yoxsa 200 ml

2

Bir yeşikdə 320 ml-lik 20 qutu giləs şirəsi var.

Yeşikdə cəmi nə qədər giləs şirəsi var?

3

Rəhim öskürəyə qarşı hər dəfə 1 xörək qaşığı, gündə 3 dəfə olmaqla 5 gün dərman qəbul etməlidir. Xörək qaşığının tutumu 5 ml-dir. Rəhim cəmi neçə millilitr dərman qəbul edəcək?

4

Hesablayın.

$$1 \text{ l } 470 \text{ ml} + 890 \text{ ml} = 1 \text{ l } 1360 \text{ ml} = 2 \text{ l } 360 \text{ ml}$$

$$2 \text{ l } 350 \text{ ml} + 650 \text{ ml}$$

$$4 \text{ l} - 500 \text{ ml}$$

$$25 \text{ l } 670 \text{ ml} + 4560 \text{ ml}$$

$$6 \text{ l } 400 \text{ ml} - 3 \text{ l } 700 \text{ ml}$$

$$8 \text{ l } 400 \text{ ml} + 3 \text{ l } 700 \text{ ml}$$

$$12 \text{ l} - 3750 \text{ ml}$$

5

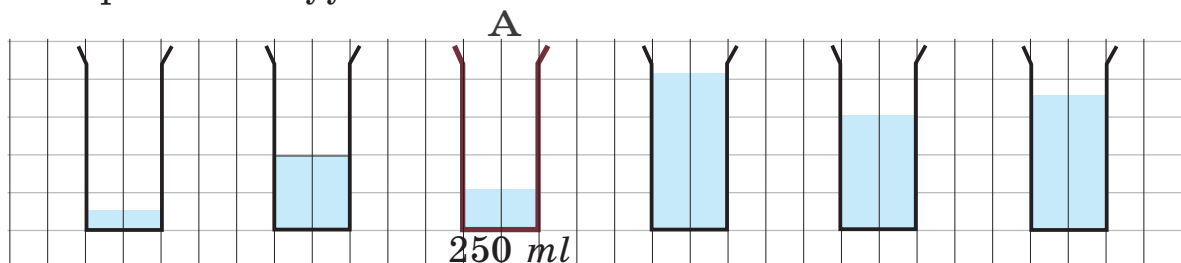
8 kq şaftalıdan 5 l şirə almaq olar. 30 l şaftalı şirəsi almaq üçün neçə kiloqram şaftalı lazımdır? Məsələnə iki üsulla həll edin.

1) Cədvəl qurmaqla.

2) 10 l şirənin neçə kiloqram şaftalıdan alındığını tapmaqla.

6

A qabındakı suyun miqdarına görə digər qablardakı suyun miqdarını müəyyən edin.

Tutumun ölçülməsi

Tutumun kəsrlə ifadəsi

1

Millilitrlə ifadə edin və tələb olunan hissəni hesablayın.

$$4 \text{ l} = 4000 \text{ ml} \quad 4000 \text{ ml} : 8 = 500 \text{ ml} \quad 500 \text{ ml} \cdot 5 = 2500 \text{ ml} = 2 \text{ l } 500 \text{ ml}$$

1) 4 l-in $\frac{5}{8}$ -ni 2) 1 l-in $\frac{3}{4}$ -nü 3) 2 l-in $\frac{2}{5}$ -ni 4) 3 l-in $\frac{4}{6}$ -nü

2

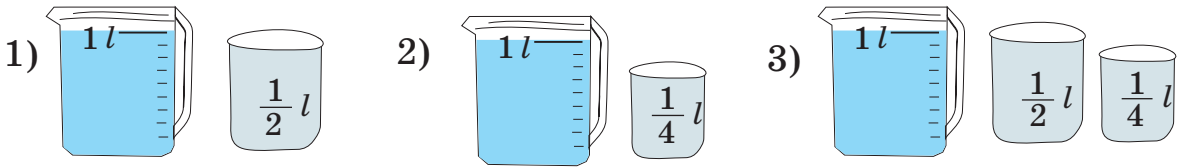
3 su qabının birincisində $\frac{3}{4}$ l, ikincisində 350 ml, üçüncüsündə isə $\frac{1}{2}$ l su var. Üç qabda cəmi nə qədər su var?

3

Bir litr yarım südün yarısı səhər, qalanının $\frac{1}{3}$ -i isə axşam işləndi. Neçə litr süd qaldı?

4

Böyük qab (1 litrlik) kiçik qablarla ($\frac{1}{2}$ l, $\frac{1}{4}$ l) neçə qab su tutur?

5

Tutumu 15 l olan su ilə dolu vedrədən 350 ml-lik qabla dolu 5 dəfə su götürüldü. Qalan suyun yarısı ilə güllər suvarıldı. Vedrədə nə qədər su qaldı?

6

Üç qabda cəmi 40 l su var. Qablardan birində 12 l su var. Digər iki qabın birindəki suyun miqdarı o birindən 6 l çoxdur. Hər qabda neçə litr su var?

7

Müqayisə edin.

1) $\frac{3}{5}$ l və 300 ml 2) $\frac{1}{4}$ l və 280 ml 3) $\frac{2}{5}$ l və 400 ml
4) $\frac{3}{4}$ l və $\frac{3}{5}$ l 5) 1 l 350 ml və 1500 ml 6) $\frac{1}{3}$ l və $\frac{1}{4}$ l

Tutumun ölçülməsi

Məsələ həlli

1

Minayə nənə isti yay günlərində nəvələrinə limonad hazırlayır. O, hər 3 l suya 200 ml limon şirəsi və 400 ml şərbət əlavə edir. Minayə nənə 400 ml limon şirəsinə nə qədər su, nə qədər şərbət əlavə etməlidir? Alınan limonadın miqdarını litrlərlə və millilitrlərlə ifadə edin. Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

2

Tutumu 9 000 l olan hovuz iki borudan axan su ilə 90 dəqiqəyə doldu. Hovuza birinci boru vasitəsilə dəqiqədə 30 l su dolarsa, ikinci boru ilə neçə litr su dolar?

3

Çən dəqiqədə 8 l və 6 l su gələn iki boru vasitəsi ilə dolur, dəqiqədə 5 l su axan boru ilə boşalır. Hər üç boru eyni vaxtda işləsə, 5 400 l-lik çən nə qədər vaxta dolar?

4

Körpə uşaq hər dəfə 240 ml olmaqla gün ərzində 6 dəfə yemək yeyir. Körpə bir həftədə nə qədər yemək yeyər?

5

5 l qarışıq meyvə şirəsinin $\frac{2}{5}$ -si moruq, $\frac{1}{5}$ -i gilə, qalanı isə ərik şirəsidir. Ərik şirəsi nə qədərdir?

6

2 l qatıqdan 5 l ayran hazırlamaq olar. 4 l qatıqdan hazırlanan ayran yarım litrlik qablara dolduruldu və biri 60 qəpikdən satıldı. Satışdan nə qədər pul əldə edildi?

7

Qabda 9 l 450 ml su var. Qaba bundan 4 dəfə artıq su əlavə edilərsə, qab dolar. Bu qabın tutumunu tapın.

8

Nümunəyə uyğun hesablayın. Kiçik ölçü vahidləri ilə ifadə edin.

$$2 \text{ l} : 5 = 2000 \text{ ml} : 5 = 400 \text{ ml}$$

$$1) 2 \text{ l} : 5 \quad 2) 3 \text{ km} : 8 \quad 3) 5 \text{ t} : 4 \quad 4) 4 \text{ sm} : 5 \quad 5) 6 \text{ m} : 4$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

1 t-dan nə qədər azdır?

1) 956 kq; 2) 450 kq 500 q

3) 56 750 q; 4) 453 000 q

1 kq-dan nə qədər azdır?

1) 37 000 mq; 2) 750 q 305 mq

3) 5 000 mq; 4) 30 q 100 mq

2

Pişik siçanı tutmaq istəyir. Pişik 6 m-i göstərən nöqtədən hər dəfə 3 m, siçan isə 14 m-i göstərən nöqtədən hər dəfə 1 m sağa hoppanır. Onlar eyni vaxtda hərəkətə başlasalar, neçənci sıçrayışda pişik siçanı tutacaq? Məsələni sxematik təsvir qurmaqla həll edin.

6 m 7 m 8 m 9 m 10 m 11 m 12 m 13 m 14 m 15 m 16 m 17 m 18 m 19 m 20 m

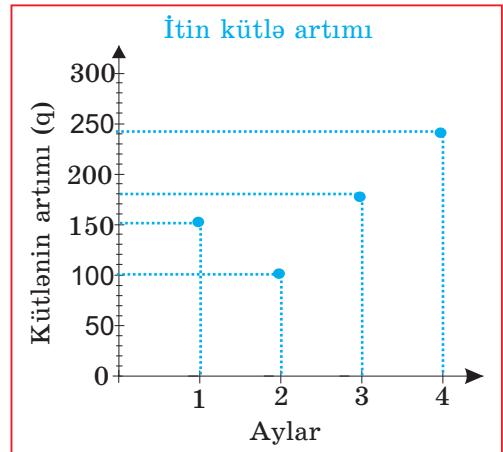
3

Əhmədin yeni doğulmuş bir iti var. İt doğulanda kütləsi 600 q idi. Əhməd veterinar həkimin tapşırığı ilə hər həftənin sonunda itini tərəzidə çəkir və artımı qeyd edir. Qrafik Əhmədin itinin 4 həftə ərzində kütləsindəki artımı göstərir.

1) Neçənci həftədə itin kütləsinin artımı 250 q-a yaxın olmuşdur?

2) 4-cü həftənin sonunda yeni doğulmuş itin kütləsi nə qədər olmuşdur?

3) Qrafikə görə daha 2 məlumat təqdim edin.

4

Hesablayın.

1) 2 saatın $\frac{2}{5}$ -si neçə dəqiqədir?

3) 1 ilin $\frac{3}{5}$ -ü neçə gündür?

2) 2 dəqiqənin $\frac{1}{6}$ -i neçə saniyədir?

4) 1 ilin $\frac{2}{3}$ -i neçə aydır?

5

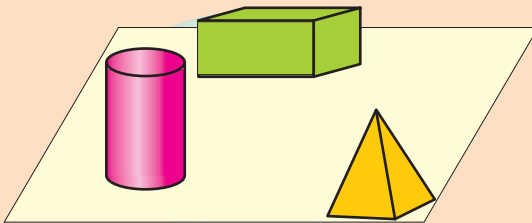
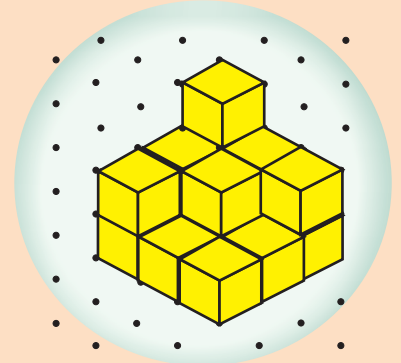
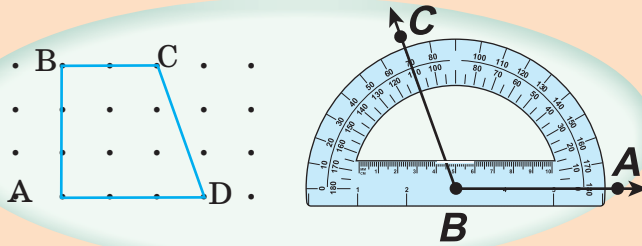
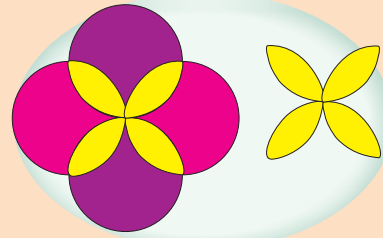
Məsələni tam-hissə modeli qurmaqla həll edin.

Səhnədəki şagirdlərin $\frac{2}{5}$ hissəsi ağ, $\frac{2}{5}$ hissəsi qırmızı, qalan 6 nəfəri isə mavi köynək geyinmişdi. Səhnədə neçə şagird var idi?

VI bölmə

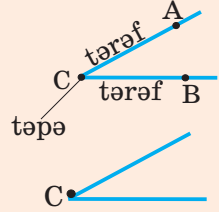
Bu bölmədə nələri öyrənəcəksiniz?

- bucaqları transportirle ölçməyi və çəkməyi;
- təpə nöqtələrini işarələməklə çoxbucaqlıları adlandırmağı;
- şəkillər üzərində dönmə, əksetmə, sürüşmə hərəkətlərini yerinə yetirməyi;
- perimetri və sahəni hesablamayı;
- fəza fiqurlarının açılış şəkillərini müəyyən etməyi;
- şəkildəki ölçülərə görə real ölçüləri (və ya əksinə) tapmağı;
- konstruksiyalar quraşdırmağı və müxtəlif tərəflərdən onların görüntülərini çəkməyi.

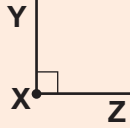

Bucaqlar

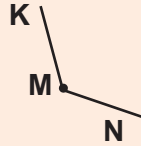
Bucaq təpə nöqtəsi və tərəfləri üzərindəki hər hansı nöqtəni göstərən hərflərlə işarələnir və adlandırılır. Bucaq təpə nöqtəsindəki hərflə ortada olmaqla $\angle ACB$ və ya $\angle BCA$ kimi yazılır və oxunur. « $\angle$ » bucaq işarəsidir. Bucaq yalnız təpə nöqtəsini göstərən hərflə də adlandırılır və yazılır: $\angle C$

$\angle RST$
iti bucaqdır

$\angle YXZ$
düz bucaqdır

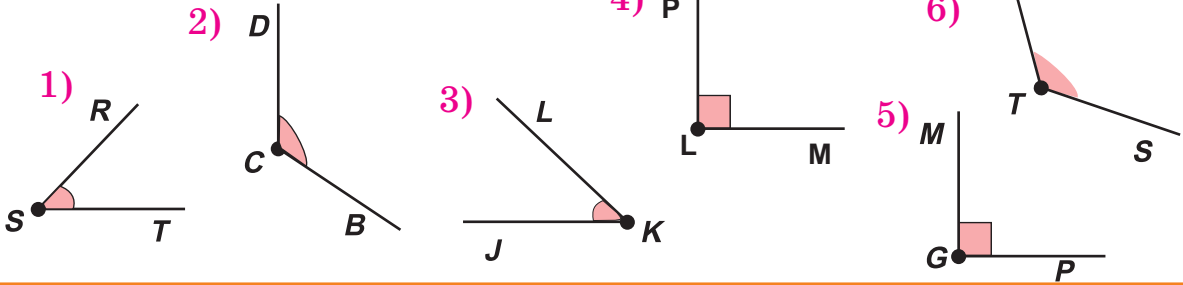
$\angle KMN$
kor bucaqdır

$\angle OPL$
açıq bucaqdır

1

Bucaqların adlarını və növlərini yazın.

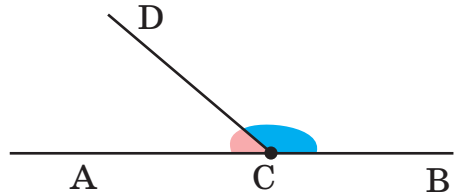
2

Nərgiz iti bucaq çəkib və $\angle RST$ kimi işarə edib. Bu neçənci şəkildir?

3

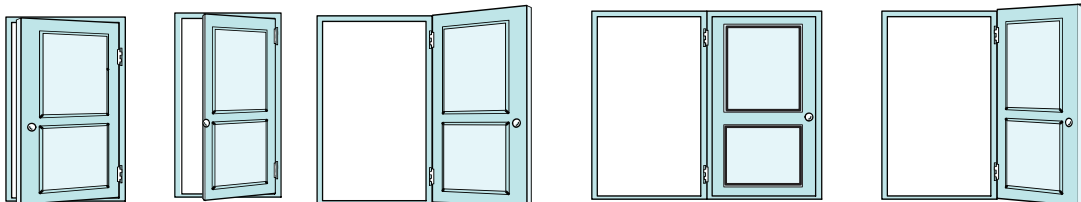
Qeyd olunmuş bucaqların adını və növünü yazın.

4

Qruplarla iş.

Şagirdlər qruplara bölünür. Hər qrup növbə ilə əşyalar üzərində və ya onların hərəkəti ilə müxtəlif bucaqlar modelləşdirir. Qrup üzvləri uyğun bucaqları əllərinin hərəkəti ilə cızaraq təqdim edirlər. Məsələn, qapının açılması üzərində.

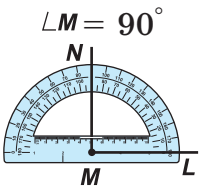
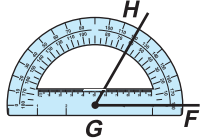
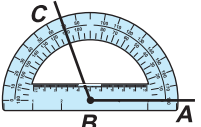
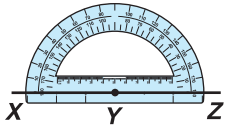

Bucaqların ölçülməsi və qurulması

Bucaq dərəcə ($^{\circ}$) ilə ölçülür. Bucaqları ölçmək və qurmaq üçün transportir və günyədən (düzbucaqlı üçbucaq formalı xətkəş) istifadə edilir. Günyə düz bucaqları ölçmək və qurmaq üçün əlverişlidir. Transportirlə 180° -yə qədər istənilən bucaqları qurmaq və ölçmək olar.

Bucağın ölçülməsi: 1. Mərkəzi bucağın təpəsində olmaqla transportir bucağın bir tərəfi üzərinə düzgün yerləşdirilir.

2. Bucağın digər tərəfinin transportirin hansı bölgüsü üzərinə düşdüyü qeyd olunur. Bu bölgüyə uyğun ədəd bucağın dərəcələrlə ölçüsünü göstərir.

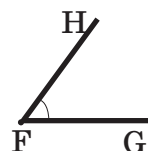
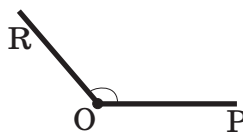
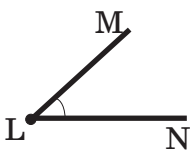
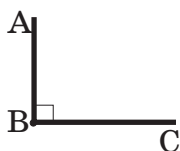
90°-li bucaq düz bucaqdır. $\angle M = 90^{\circ}$ 	90°-dən kiçik bucaqlar iti bucaqdır. $\angle G = 60^{\circ}$ 	90°-dən böyük, 180°-dən kiçik bucaq kor bucaqdır. $\angle B = 110^{\circ}$ 	180°-li bucaq açıq bucaqdır. $\angle Y = 180^{\circ}$
---	---	---	--

Bucağın qurulması:

1. Hər hansı bir nöqtəni başlanğıc qəbul edərək bir şüa çəkin. Bu şüa bucağın bir tərəfidir.
2. Transportirin mərkəzini şüanın başlanğıc nöqtəsinə qoymaqla transportiri xəttin üzərində düzgün yerləşdirin.
3. Transportir üzərindəki dərəcə bölgüsündən istifadə edərək istədiyiniz dərəcəyə uyğun olan nöqtəni qeyd edin.
4. Transportiri qaldırın. Bu nöqtə ilə əvvəlcədən çəkilən şüanın təpə nöqtəsini birləşdirin.

1

Bucaqları transportirlə ölçün və növünü yazın.

2

Transportirin köməyi ilə verilmiş ölçülərdə bucaqlar qurun.

1) 120°

2) 75°

3) 90°

4) 100°

5) 45°

3

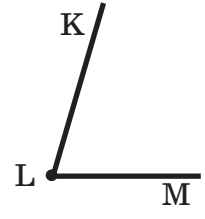
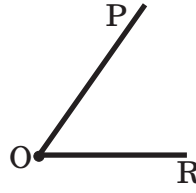
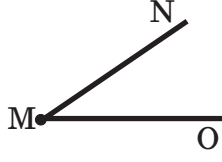
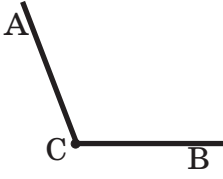
Şəkildəki bucaqların ölçüsünü əvvəlcə təxmin edin. Sonra transportirlə ölçün, dəftərinizdə çəkin və adlandırın. Təxminlərinizi və dəqiq nəticələri müqayisə edin.

Bucaqların ölçülməsi və qurulması

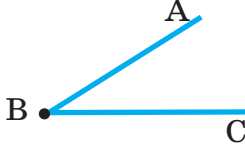
1

Verilmiş bucaqları ölçün və dəftərinizdə çəkin.

2

$\angle ABC$ bucağının dərəcə ölçüsü hansına daha yaxındır?

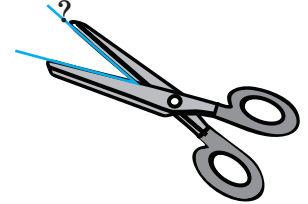
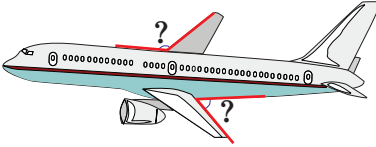
a) 100°

b) 90°

c) 30°

3

Şəkillər üzərində sual işarəsi ilə qeyd olunmuş bucaqların növlərini müəyyənəldir. Ölçülərini əvvəlcə təxmini söyləyin, sonra ölçün.

4

1) Dəftərinizdə 70° -li və 120° -li bucaqlar çəkin.

2) Bucaqlar haqqında deyilmiş aşağıdakı fikirlərdən hansı səhvdir?

a) 90° -dən kiçik bucaqlar iti bucaqdır.

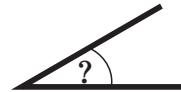
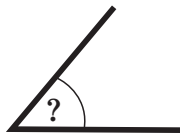
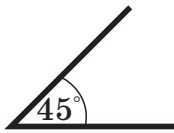
b) Kor bucaq açıq bucaqdan kiçikdir.

c) Kor bucağın ölçüsü 90° ilə 180° arasındadır.

d) 110° -li bucaq iti bucaqdır.

5

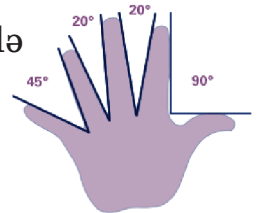
Şəkildəki bucaq 45° -dir. Bu bucağa görə hansı bucağın 30° , hansının 55° olduğunu söyləmək olar?

6

Qruplarla iş.

Qrup üzvləri əllərini kağızın üzərinə qoymaqla şəkildə göstəriləndi qaydada barmaqların əmələ gətirdiyi bucaqları çəkir və ölçürlər. Onlar barmaqlarını mümkün qədər geniş açmağa çalışırlar.

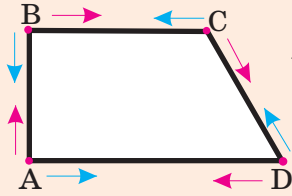

Dördbucaqlılar

Dördbucaqlının 4 tƏpƏsi, 4 tƏrƏfi, 4 bucağı var.

Dördbucaqlılar tƏpƏ nƏqtƏləri hƏrfhlƏrlƏ iřarƏlƏnmƏklƏ adlandırılır.

Dördbucaqlını istƏnilƏn tƏpƏsindən bařlayıb digƏr tƏpƏləri ardıcıl sadalamaqla adlandırmaq olar. MƏsələn, řekildƏki trapesiyanı A tƏpƏsindən bařlamaqla qırmızı oxlar istiqamətində ABCD vƏ ya mavi oxlar istiqamətində ADCB kimi adlandırmaq olar. EynilƏ B, C, D tƏpƏlərindən bařlamaqla da řekildƏki trapesiyanı adlandırmaq olar.

A, B, C, D trapesiyanın tƏpƏ nƏqtƏlərini gƏstƏrir.

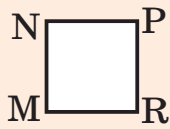
AB, BC, CD, DA parçaları dördbucaqlının tƏrƏflƏridir.

Ařağıdakı dördbucaqlıları da analogi qayda ilƏ adlandırmaq olar.

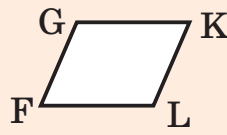
DEHF düzbucaqlısı

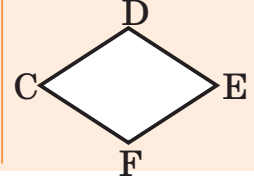
MNPR kvadratı

FGKL paraleloqramı

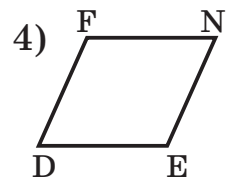
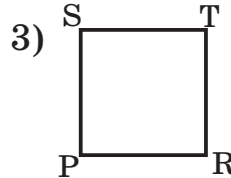
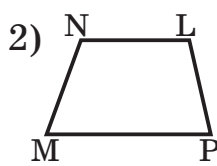
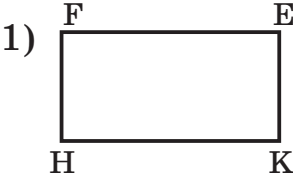
CDEF rombu

1

a) Hər bir dördbucaqlının adını müxtəlif cür yazın.

b) Dördbucaqlıların tƏpƏlərini vƏ tƏrƏflərini hƏrfhlƏrlƏ yazın.

2

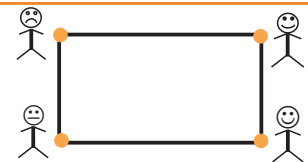
Fiqurları çəkin vƏ adlandırın:

- tƏrƏfi a) 3 sm 5 mm; b) 4 sm olan kvadrat;

- eni uzunluğundan 2 sm qısa olan düzbucaqlı.

3

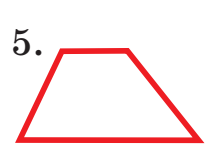
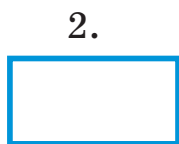
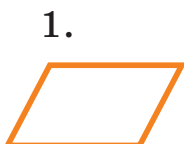
řekildƏ uřaqlara ad verin. Düzbucaqlını onların adlarının bař hƏrfi ilƏ adlandırın.

4

řekildƏ hansı dördbucaqlılar tƏsvir olunmuřdur?

Bu dördbucaqlıların tƏrƏfləri vƏ bucaqları haqqında biliklərinizi yazılı olaraq tƏqdim edin.

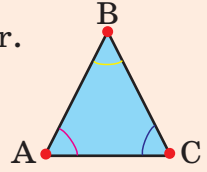
Üçbucaqlar

Üçbucağın 3 təpəsi, 3 tərəfi, 3 bucağı var.

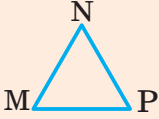
Üçbucaqlar təpə nöqtələri hərflərlə işarə edilməklə adlandırılır.

Şəkildəki üçbucağı A, B, C təpələrindən istənilən birindən başlamaqla adlandırmaq olar: $\triangle ABC$, $\triangle BAC$, $\triangle CAB$.

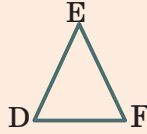
“ $\triangle$ ” üçbucaq işarəsidir.

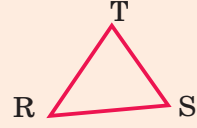
$\triangle MNP$
bərabərtərəflidir

$\triangle DEF$
bərabəryanlıdır

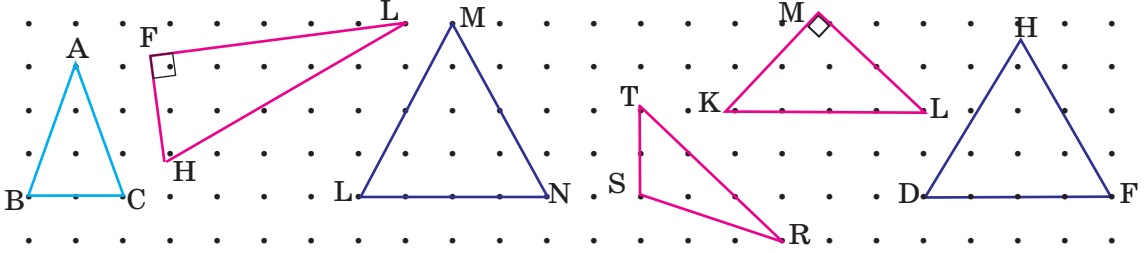

$\triangle RTS$
müxtəlif tərəflidir

1

Üçbucaqların adlarını və tərəflərinə görə növünü yazın.

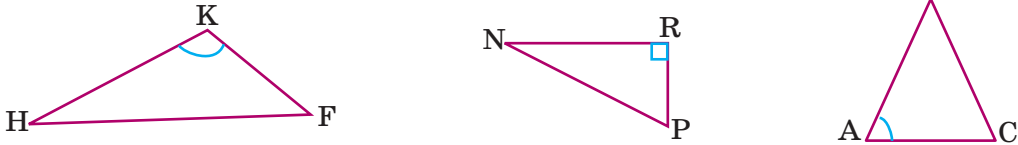

2

Tərəflərindən biri 3 sm, digəri isə 5 sm olan 2 müxtəlif üçbucaq çəkin. Üçbucaqların üçüncü tərəfini ölçün. Kərim deyir ki, bu şərtə uyğun çoxlu sayda üçbucaq çəkmək olar. Siz bu fikirlə razısinizmi?

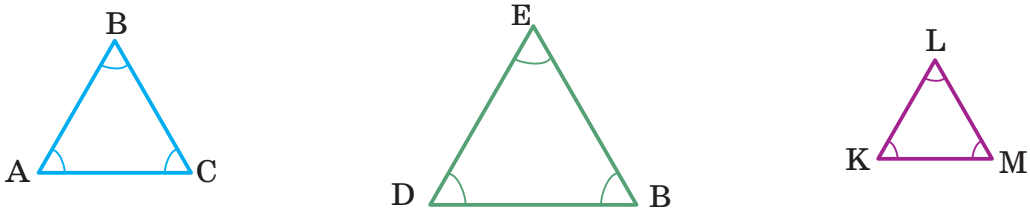
3

Qeyd olunmuş bucaqların ölçüsünü əvvəlcə təxmin edin, sonra isə ölçün. Təxmini və dəqiq ölçüləri müqayisə edin.

4

$\triangle ABC$, $\triangle DEB$, $\triangle KLM$ bərabərtərəfli üçbucaqlardır. Bu üçbucaqların qeyd olunmuş bucaqlarını ölçün və fikirlərinizi yazın.

5

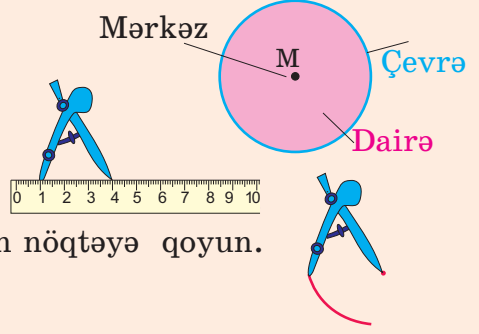
Qruplarla iş. Müxtəlif üçbucaqlar çəkin və bucaqlarını ölçün. Hər bir üçbucağın bucaqlarının cəmini hesablayın. Nəticələri ümumiləşdirin və təqdim edin.

Çevrə, dairə

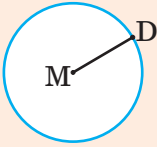
Çevrə mərkəz adlanan nöqtədən eyni məsafədə olan nöqtələrin əmələ gətirdiyi qapalı fiqurdur.

Çevrə pərgarın köməyi ilə çəkilir:

1. Pərgarın qollarını tələb olunan ölçüdə açın.
2. İynəli ucunu kağız üzərində mərkəz adlanan nöqtəyə qoyun.
3. Karandaşlı ucu ilə çevrəni çəkin.

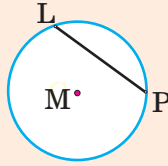

Radius çevrənin mərkəzini onun istənilən nöqtəsi ilə birləşdirən düz xətt parçasıdır. MD radiusdur.

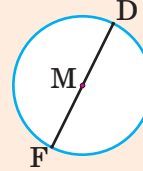

Çevrənin bütün radiusları bərabərdir.

Vətər çevrənin istənilən iki nöqtəsini birləşdirən düz xətt parçasıdır. LP vətərdir.

Diametr çevrənin mərkəzindən keçməklə onun istənilən iki nöqtəsini birləşdirən düz xətt parçasıdır. FD diametrdir. Çevrənin bütün diametrləri bərabərdir.

Diametr ən böyük vətərdir.

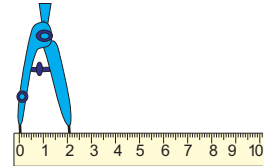
1

Şəkilləri dəftərinizdə çəkin. Hər bir şəklın altında qırmızı rəngə görə dairə, çevrə, mərkəz, radius, diametr, vətər sözlərindən uyğun gələnini yazın.

2

- 1) Dəftərinizdə müxtəlif radiuslu çevrələr çəkin.
- 2) Çevrənin iki radiusunu çəkin və adlandırın.
- 3) Çevrənin üç diametrini çəkin və adlandırın.
- 4) Çevrənin iki vətərini çəkin və adlandırın.

5) Radiusu 4 sm olan çevrə çəkin.

Bu çevrənin diametri neçə santimetr olar?

Fikrinizi yazın, sonra ölçün.

3

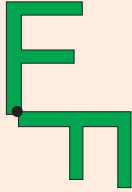
Tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Çevrənin üç vətərini elə çəkin ki, onlar üçbucaq əmələ gətirsin.
- 2) Çevrənin bir-birinə perpendikulyar olan iki diametrini çəkin.

Hərəkətlər. Dönmə, əksətmə, sürüşmə

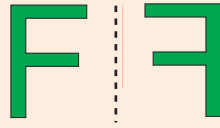
Dönmə

Hər hansı nöqtəsini sabit (tərpənməz) saxlamaqla fiquru bu nöqtə ətrafında döndərərək yerini dəyişmək olar.

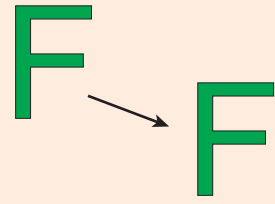
Əksətmə

Fiquru düz xəttə nəzərən əksətdirməklə yerini dəyişmək olar. (Güzgü əksi almaqla.)

Sürüşmə

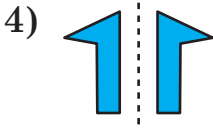
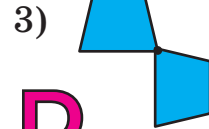
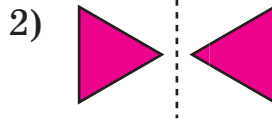
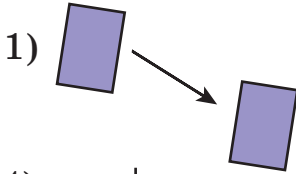
Fiquru düz xətt boyunca istənilən istiqamətə sürüşdürməklə yerini dəyişmək olar.

Bu hərəkətlərin təkrarlanması, növbələşməsi ilə naxışlar yaradılır.

1

Hər bir şəkllə uyğun hərəkətin növünü müəyyən edin. Hərəkətləri kağızdan kəsilmiş fiqurlar üzərində nümayiş etdirin.

2

Hərfləri böyük və çap formasında yazın. Hər bir hərf üçün dönmə, əksətmə və sürüşmə hərəkətlərini göstərən şəkillər çəkin.

dönmə

əksətmə

sürüşmə

1) R

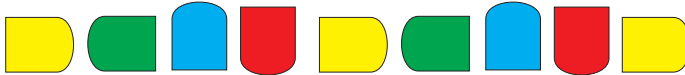
2) P

3) L

3

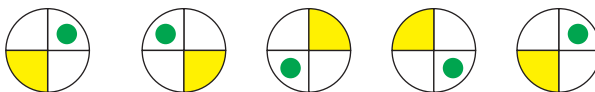
Samirə dəftərinin kənarına aşağıdakı kimi naxış çəkib.

Samirə naxışlarını birinci fiqurun () hansı hərəkətlərinin təkrarı ilə çəkmişdir?

4

1) Şəkillər hansı qayda ilə düzülmüşdür?

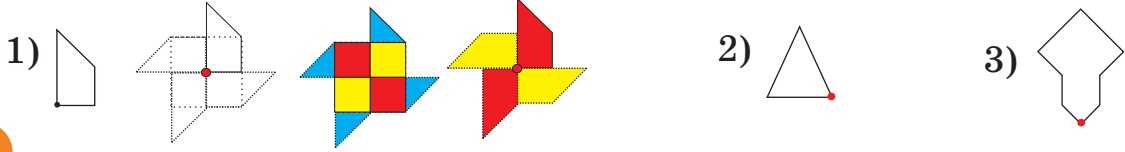
2) Şəkilləri bu qayda ilə dəftərinizdə çəkin.

3) Birinci şəkli çəkin və qayçı ilə kəsin. Şekli hərəkət etdirməklə bu qaydanı nümayiş etdirin.

Hərəkətlər. Dönmə, əksetmə, sürüşmə

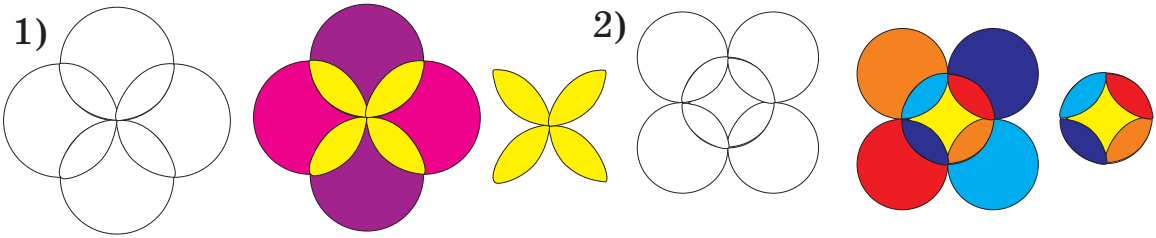
1

Fiqurun bir nöqtəsini sabit saxlamaq və fiquru həmin nöqtə ətrafında müxtəlif istiqamətlərə döndərmək və rəngləməklə müxtəlif kompozisiyalar yaratmaq olar. 1-ci tapşırıqda verilmiş nümunəyə görə digər fiqurlarla da müxtəlif şəkillər çəkin.

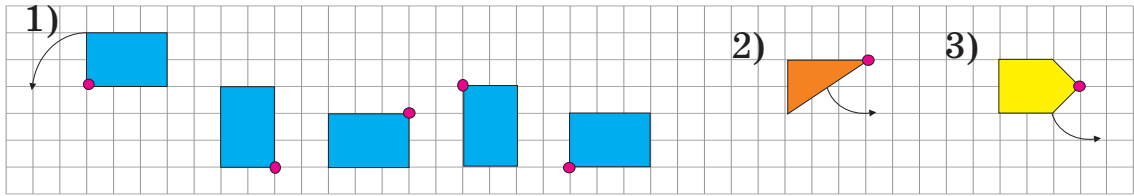
2

Dairələrin hərəkəti ilə müxtəlif şəkillər çəkmək olar. Nümunələri araşdırın və dəftərinizdə təkrarlayın.

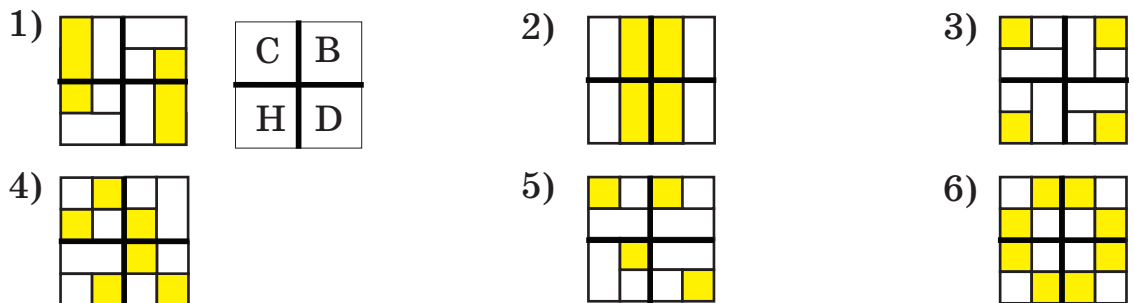
3

Fiqurları kağızdan kəsib hazırlayın. Bu fiqurları 1-ci bənddəki nümunəyə uyğun olaraq hərəkət etdirin. Hər bir hərəkətə uyğun şəkli dəftərinizdə çəkin.

4

Böyük fiqurlar hərflərlə işarələnmiş 4 kiçik fiqurdan ibarətdir. Hər bir fiqurun hissələrini nümunədə göstərildiyi kimi hərflərlə ifadə edin.

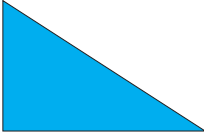

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

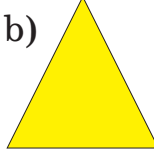
1

Bucaqları 80° , 40° və 60° dərəcə olan üçbucağın bütün tərəfləri müxtəlif uzunluqdadır. Aşağıdakı üçbucaqlardan hansı bu üçbucağa uyğundur?

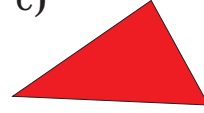
a)

b)

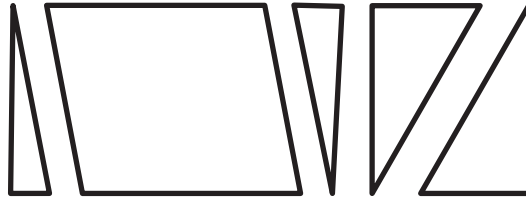
c)

2

1) Rəngli kağızlardan düzbucaqlı kəsin. Bu düzbucaqlını şəkildə verilmiş hissələrə ayırın.

2) Kəsdiyiniz hissələri ağ vərəq üzərinə yapışdırmaqla düzbucaqlını yenidən bərpa edin.

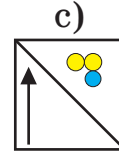
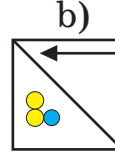
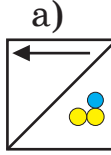
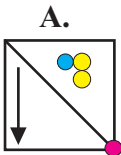

3

1) A fiqurunun 90° sağa dönməsini göstərən şəkil hansıdır?

Şəkli kağızdan hazırlayın və üzərində bu hərəkəti nümayiş etdirin.

2) Bu şəkillə əksətmə hərəkətini - güzgü əksini təsvir edin.

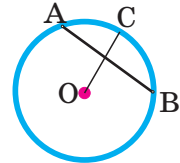

4

120° -li bucaq çəkin. Bu bucağın düz bucağa və açıq bucağa dəyişməsinə bir tərəfinin hərəkəti ilə (qırıq xətlərlə) göstərin.

5

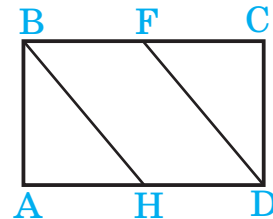
Şəkildəki çevrənin mərkəzi, vətəri, radiusu necə adlandırılmışdır?

6

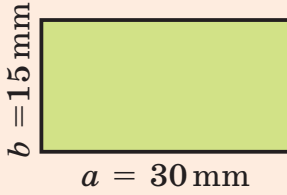
1) Şəkildə hansı dördbucaqlıları, hansı üçbucaqları görürsünüz? Adlarını yazın.

2) Daha hansı iki nöqtəni birləşdirməklə ABCD düzbucaqlısını 4 üçbucağa ayırmaq olar? Bu üçbucaqların adlarını yazın.

Çoxbucaqlının perimetri

Perimetr çoxbucaqlının tərəflərinin uzunluqları cəmidir.

Şekildəki düzbucaqlının perimetri:

$$P = 30 \text{ mm} + 15 \text{ mm} + 30 \text{ mm} + 15 \text{ mm} = 90 \text{ mm}$$

Düzbucaqlının uzunluğunu a , enini b , perimetrini P ilə işarə etsək, perimetri aşağıdakı kimi hesablaya bilərik.

$$P = 2 \cdot a + 2 \cdot b \text{ və ya } P = 2 \cdot (a + b)$$

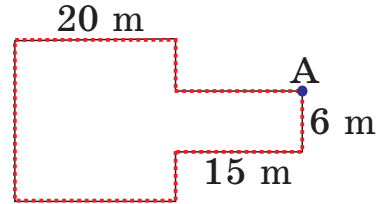
$$P = 2 \cdot 30 + 2 \cdot 15 = 90 \text{ (mm)}$$

1

- 1) Kvadratin perimetrini hesablama qaydasını ümumi şəkildə yazın.
- 2) Tərəfi a) $a = 15 \text{ sm}$; b) $a = 4 \text{ m}$; c) $a = 2 \text{ km}$ olan kvadratin perimetrini tapın.

2

Tərəfi 20 m olan kvadratşəkilli binanın həyətinə tərəfləri 15 m və 6 m olan bağça var. Nərgiz A nöqtəsindən başlayaraq bağçanın və binanın ətrafında gəzdi. Onun getdiyi yol qırmızı qırıq xətlə şəkildə göstərilmişdir. Nərgiz neçə metr yol getdi?

3

Verilən ölçülərdə fiqurları dəftərinizdə çəkin.

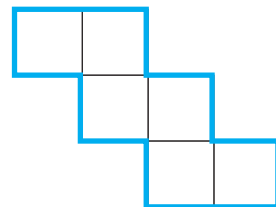
- 1) Perimetri 16 sm olan kvadrat çəkin.
- 2) Perimetri 24 sm olan müxtəlif düzbucaqlılar çəkin və müzakirə edin.
- 3) Zəhranın əlində perimetri 12 sm olan kvadrat formada karton kağız var. Zəhra bu kartonun üzərində **L** hərfi yazmaq istəsə, onun hündürlüyü ən çox neçə santimetr ola bilər?

4

Eni 3 m 20 sm, uzunluğu 5 m 30 sm olan otağın döşəməsinə kənarları boyu taxta haşiyə vurulmalıdır. 25 m uzunluğundakı haşiyə bu otağa çatarmı?

5

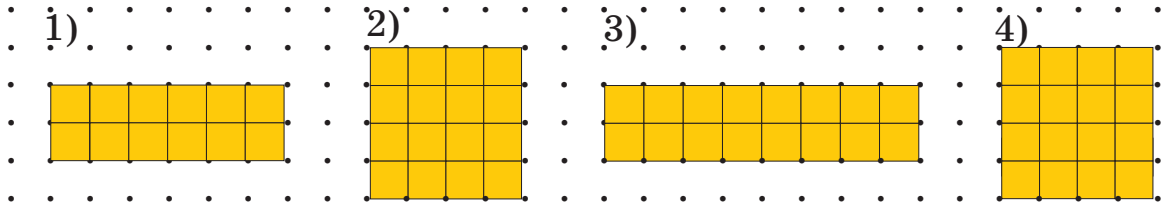
Şekildəki fiqur perimetri 20 sm olan kvadratlardan ibarətdir. Bu kvadratların əmələ gətirdiyi böyük fiqurun perimetri neçə santimetrdir?

Sahə təsəvvürləri

1

Hər bir fiqurun perimetrini vahid parçalarla, sahəsini isə kvadrat vahidlərlə ifadə edin. --- - 1 vahid parça, $\square$ - 1 kvadrat vahid

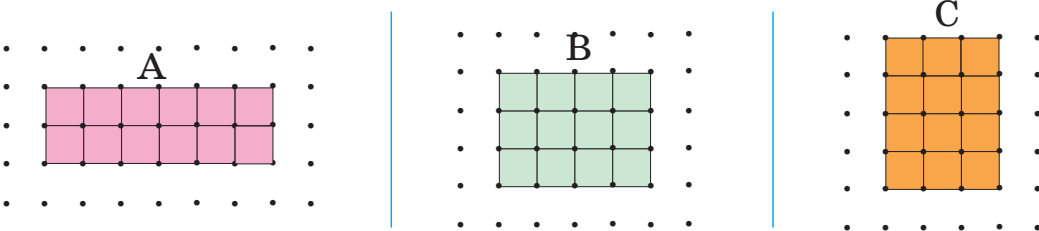
2

Damalı dəftərdə verilən şərtlərə görə həndəsi fiqurlar çəkin. Onların perimetrlərini tapın və sahələrini damaların sayı ilə ifadə edin.

- eni 5 sm, uzunluğu 8 sm olan düzbucaqlı;
- tərəfi 6 sm olan kvadrat.

3

1) Şəkildəki A, B, C düzbucaqlılarının perimetrlərini və sahələrini müqayisə edin. --- - 1 vahid parça, $\square$ - 1 kvadrat vahid

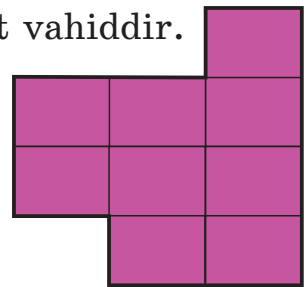
2) Perimetrləri müxtəlif, sahələri eyni olan iki düzbucaqlı çəkin.

4

Şəkildəki 1 düzbucaqlının sahəsi 4 kvadrat vahiddir.

1) Fiqurun sahəsi neçə kvadrat vahiddir?

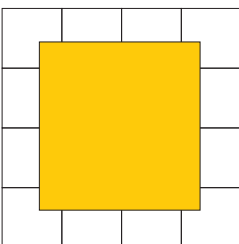
2) Bu cür 8×6 sayda düzbucaqlıdan ibarət fiqurun sahəsi neçə kvadrat vahid olar?

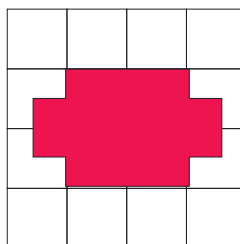
5

Şəkildəki rəngli fiqurların sahələri təxminən neçə kvadrat vahiddir? $1 \square = 2$ kvadrat vahid.

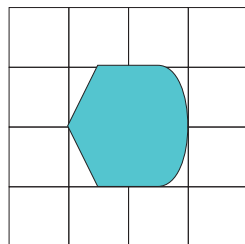
1)

2)

3)

Düzbucaqlının sahəsi

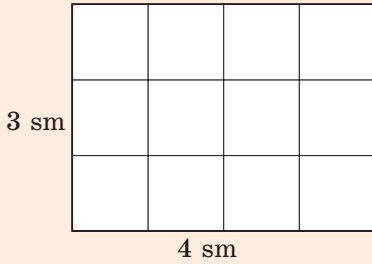
Şekildəki düzbucaqlının sahəsini necə tapmaq olar?

Düzbucaqlının sahəsini S hərfi ilə işarə edək.

Düzbucaqlının sahəsini tərəfi 1 sm olan kvadratların sayına görə tapa bilərik.

Düzbucaqlının uzunluğu boyunca tərəfi 1 sm olan 4, eni boyunca isə 3 kvadrat yerləşir. Kvadratların ümumi sayı, yəni düzbucaqlının sahəsi:

$$S = 4 \cdot 3; S = 12 \text{ kvadrat santimetr.}$$

Düzbucaqlının sahəsini tapmaq üçün uzunluğunu eninə vurmaq lazımdır. Uzunluğu a , eni b , sahəni isə S hərfi ilə işarə etsək, düzbucaqlının sahəsini aşağıdakı kimi hesablaya bilərik.

$$S = a \cdot b$$

Sahə vahidləri: m^2 - kvadrat metr

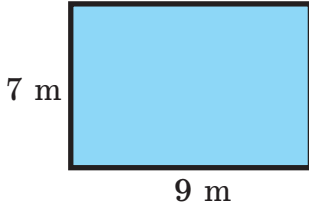
sm^2 - kvadrat santimetr və s.

$$S = 12 \text{ kvadrat santimetr} \rightarrow S = 12 sm^2.$$

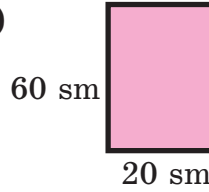
1

Şekildəki fiqurların sahələrini hesablayın.

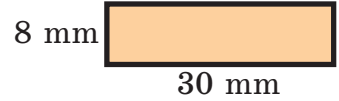
1)

2)

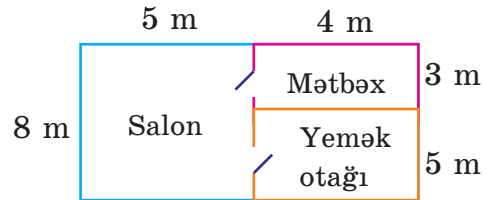
3)

2

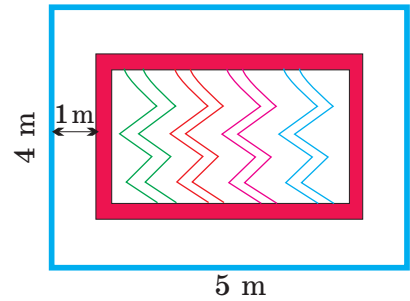
1) Hər bir otağın sahəsini hesablayın.

2) Salonun sahəsi mətbəx və yemək otağının birlikdə sahəsindən nə qədər böyükdür?

3

Uzunluğu 5 m, eni 4 m olan otağın döşəməsinə hər tərəfdən 1 m boş yer qalmaqla palaz sərilmişdir. Palazın sahəsi neçə kvadrat metrdir?

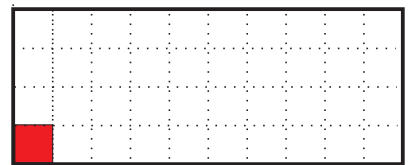

4

1) Düzbucaqlı şəkildə olan sahəni örtmək üçün verilən qırmızı kvadratdan neçə dənə lazımdır?

2) 1 qırmızı kvadratın sahəsi $4 m^2$ olarsa,

düzbucaqlının sahəsinin neçə kvadrat metr olduğunu tapın.

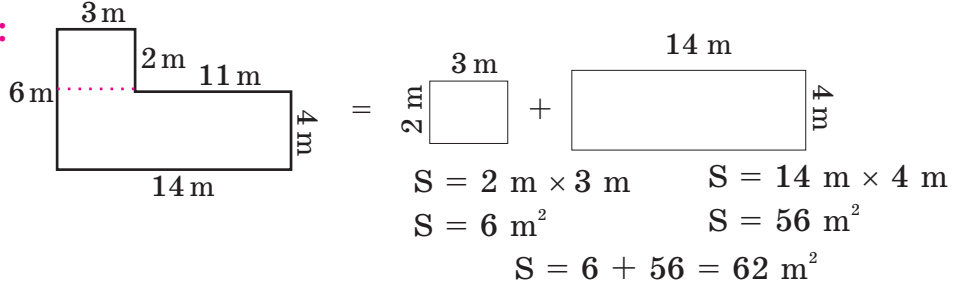

Məsələ həlli. Sahənin hesablanması

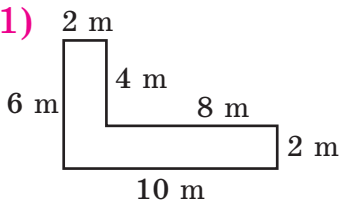
1

Müxtəlif formalı fiqurları düzbucaqlılara bölməklə onların sahələrini hesablamaq olar. Nümunəni araşdırın. Digər çoxbucaqlıların sahələrini hesablayın.

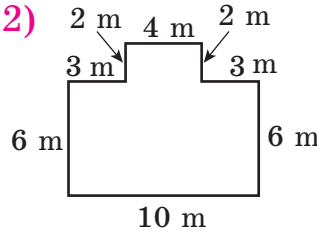
Nümunə:

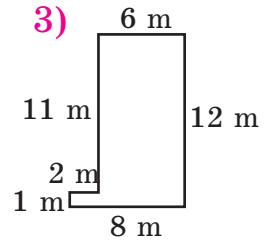
1)

2)

3)

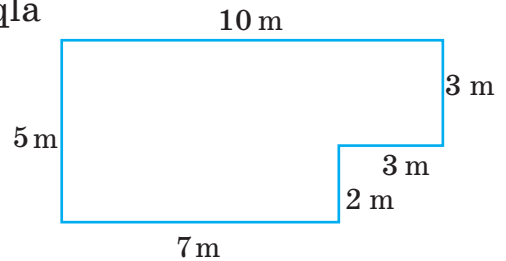

2

Rasim dayı ölçüləri şəkildə göstərildiyi kimi olan otağı təmir etmək istəyir. Şəklə görə məsələləri həll edin.

1) a) Parket hər bağlamada 4 m^2 olmaqla satılır. Döşəməyə ən azı neçə bağlama parket lazımdır?

b) Bir kvadrat metr parketin qiyməti 12 manat olarsa, parket almaq üçün neçə manat pul lazımdır?

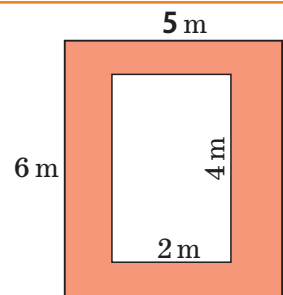
2) Otağın döşəməsinə neçə metr taxta haşiyə işlənər?

3) Otağın hündürlüyü 3 m-dir. Bir qab boya 5 m^2 sahəyə çatır. Uzunluğu 5 m olan divarı boyamaq üçün neçə qab boya lazımdır?

3

1) Rəngli hissənin sahəsi neçə kvadrat metrdir?

2) 1 kvadrat metr kafelin qiyməti 14 manat olarsa, ağ hissəyə döşəmək üçün neçə manatlıq kafel alınmalıdır?

Məsələ həlli. Həqiqi ölçü, şəkildəki ölçü

Xəritə və planda şəhər və kəndlər arasında məsafələr, həmçinin küçələrin, parkların, binaların və s. şəkildəki ölçüləri həqiqi (real) ölçülərindən dəfələrlə kiçik olur.

1

Əkin sahələrinin şəkildəki enini və uzunluğunu ölçün, verilən şərtə görə onların həqiqi ölçülərini tapın.

1-ci məsələ nümunə olaraq həll edilmişdir.

1) Şəkildəki hər 1 mm
reallıqda 10 m-dir.

2) Şəkildəki hər 1 mm
reallıqda 100 m-dir.

b	əkin sahəsi	Ölçüləri	Şəkildə (mm)	Real (m)
		Uzunluğu (a)	30 mm	300 m
		Eni (b)	20 mm	200 m

a

b	əkin sahəsi	Ölçüləri	Şəkildə (mm)	Real (m)
		Uzunluğu (a)	30 mm	300 m
		Eni (b)	20 mm	200 m

a

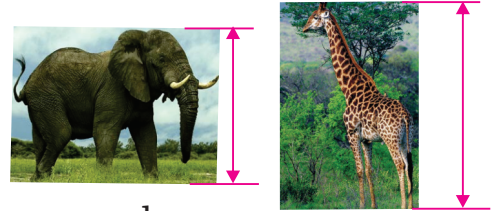
2

Şəkildə Heydər Əliyev adına hava limanından dünyanın müxtəlif şəhərlərinə hava yolunu əks etdirən plan verilmişdir. Şəkildəki hər 1 mm reallıqda 100 km məsafəyə uyğun gəlir. Uyğun ölçmələr aparmaqla Bakı və göstərilən şəhərlər arasındakı uçuş məsafəsini hesablayın. Nəticələrinizi müəllimin sonda elan etdiyi məlumatlarla müqayisə edin.

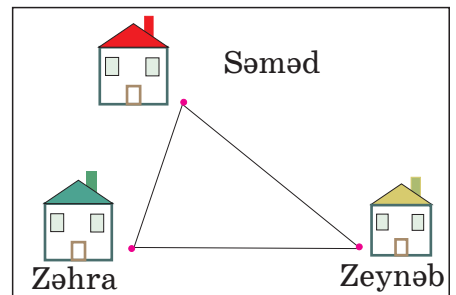
3

Filin və zürafənin şəkildəki ölçüləri həqiqi ölçülərindən 200 dəfə kiçikdir. Heyvanların qeyd olunmuş həqiqi ölçülərini müəyyən edin. Ölçməni mümkün qədər dəqiqliklə yerinə yetirməyə çalışın.

4

Səməd, Zəhra və Zeynəbgilin evlərinin bir-birinə görə yerləşmə planı şəkildə göstərildiyi kimidir. Planda hər 1 sm reallıqda 1000 m-dir. Bu şərtə görə onların evləri arasındakı real məsafələri hesablayın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Boş xanaların yerinə uyğun ədədləri yazın.

$$1 \text{ sm} \cdot 1\,000 = \boxed{} \text{ m}$$

$$4 \text{ sm} \cdot 100\,000 = \boxed{} \text{ km}$$

$$8 \text{ mm} \cdot 100\,000 = \boxed{} \text{ m}$$

$$9 \text{ dm} \cdot 100\,000 = \boxed{} \text{ km}$$

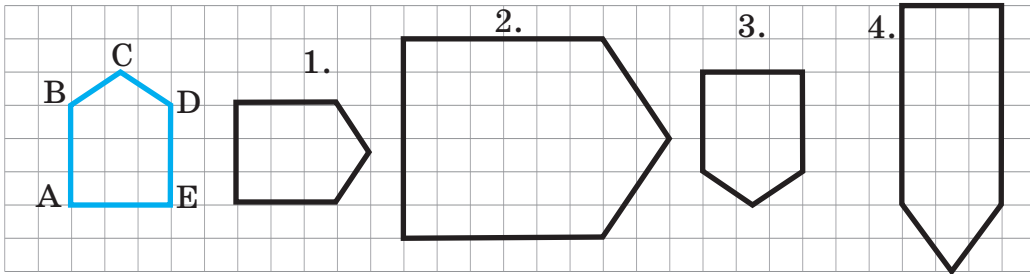
2

Cədvəldə hər hansı şəkllə aid ölçülər verilmişdir. Həqiqi ölçü şəkildəki ölçüdən 1000 dəfə çoxdur. Bu şərtə görə cədvəli dəftərinizdə doldurun.

Şəkildəki ölçü (sm)	4 sm	8 sm	15 mm	32 mm	9 mm	28 mm
Həqiqi ölçü (m)	40 m					

3

ABCDE fiqurunu müxtəlif cür hərəkət etdirməklə və ölçülərini dəyişməklə 1-ci, 2-ci, 3-cü, 4-cü şəkildəki kimi fiqurlar almaq olar. Bu fiqurları dəftərinizdə çəkin və dəyişiklikləri yazın.

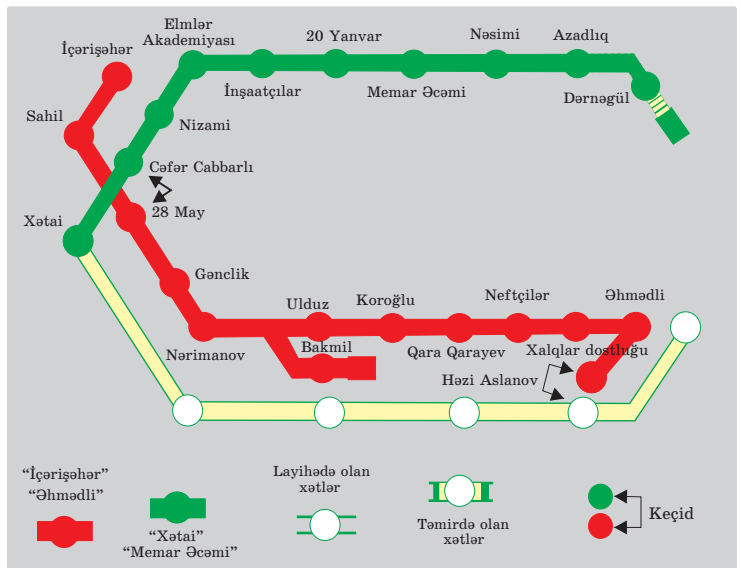
4

Qruplarla iş.

Şəkildə Bakı şəhər metropoliteninin xəritəsi və bəzi stansiyalar arasındakı məsafələr verilmişdir. Qrup üzvləri bu məsafələrə görə məsələlər qururlar.

İçərişəhər - Nərimanov - 6500 m
Nərimanov - Neftçilər - 7400 m
Neftçilər - Əhmədli - 3000 m
Əhmədli - Həzi Aslanov - 1460 m

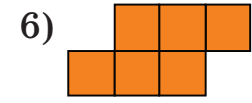
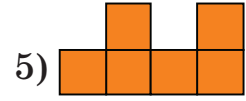
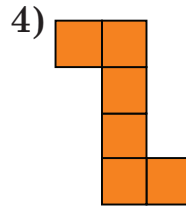
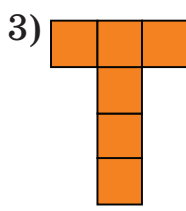
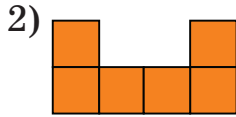
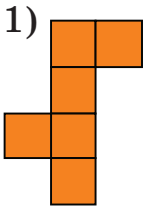
28 may - Nizami - 2400 m
Nizami - Memar Əcəmi - 6700 m
Memar Əcəmi - Nəsimi - 2100 m
Nəsimi - Azadlıq - 1300 m

Həndəsi fiqurlar və açılış şəkilləri

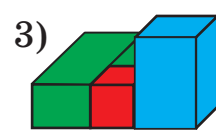
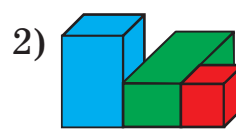
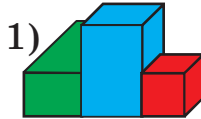
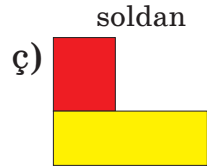
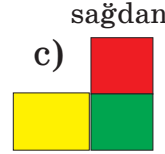
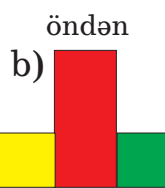
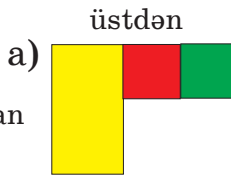
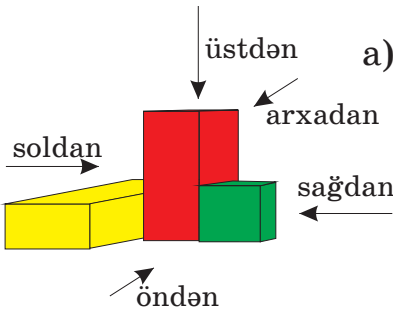
1

Hansı şəkillərdən kub düzəltmək olar? Kağızdan kəsib qatlamaqla müəyyən edin.

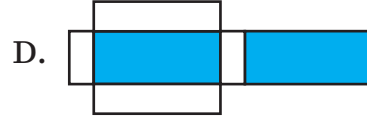
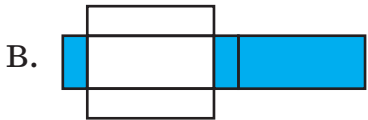
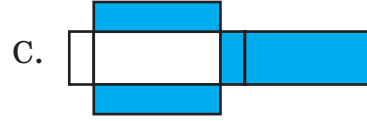
2

Nümunədə verilmiş modelin müxtəlif tərəflərdən görünüşlərinin düzgün çəkildiyini yoxlayın. Real modellər üzərində araşdırın. Digər modellərin uyğun görünüşlərini çəkin.

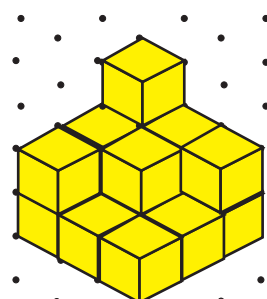
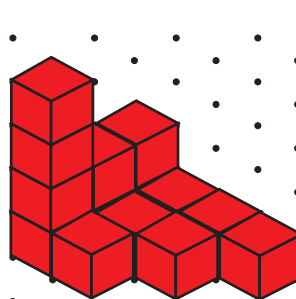
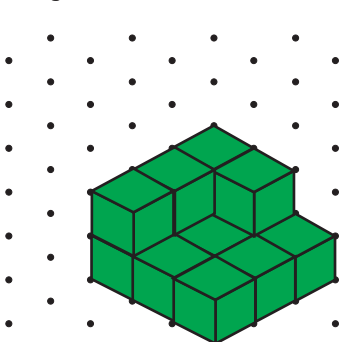
3

Verilən açılış şəkillərindən hansını qatlasanız, iki üzü mavi, qalan üzləri isə ağ rəngdə olan qutu alarsanız? Kağız üzərində çəkin, rəngləyin, sonra qatlayıb yapışdırmaqla qutu düzəldin.

4

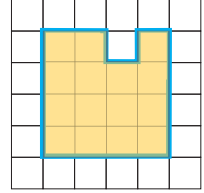
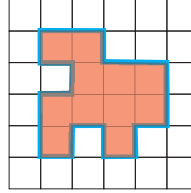
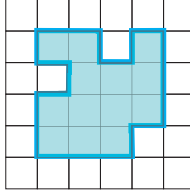
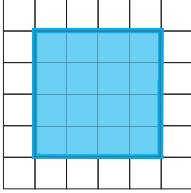
Hər bir modeli düzbucaqlı prizmaya tamamlamaq üçün ən azı neçə kub əlavə etmək lazımdır?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

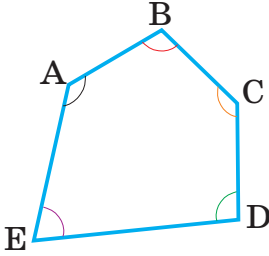
1

Şəkildəki fiqurların hansının sahəsi daha böyükdür? Əvvəlcə təxmin edin, sonra hər birinin sahəsini kvadrat vahidlərlə ifadə etməklə müqayisə edin. $1 \square = 1$ kvadrat vahid

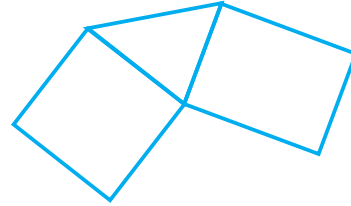

2

1) Qeyd olunmuş bucaqların növünü və adını yazın.

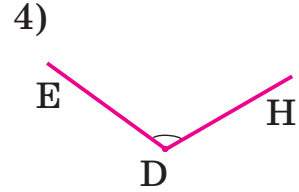
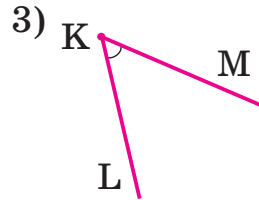
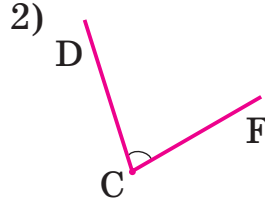
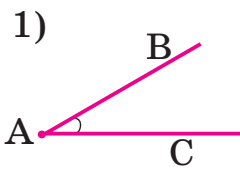

2) Şəkildəki iki düzbucaqlını və üçbucağı adlandırmaq üçün neçə hərfdən istifadə olunmalıdır?

3

Şəkildəki bucaqları ölçün və dərəcə ölçüsünü dəftərinizdə yazın.

4

Perimetri 20 sm olan düzbucaqlının uzunluğu 6 sm-dir. Bu düzbucaqlının sahəsi nə qədərdir? Düzbucaqlının ölçülərini elə dəyişin ki, perimetri dəyişməsin, lakin sahəsi 16 m^2 olsun.

5

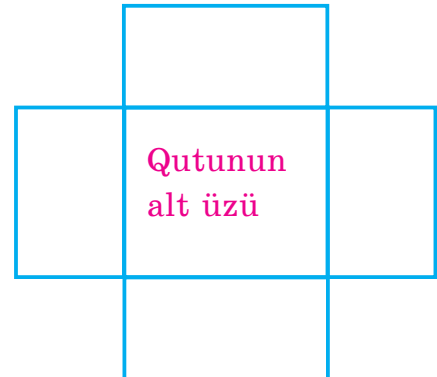
Şəkil ağzı açıq bir qutuya aiddir.

Şəkildəki hər 1 mm reallıqda 1 sm-ə uyğundur.

1) Qutunun şəkildəki uzunluğunu, enini və hündürlüyünü (dərini) ölçün.

2) Qutunun real ölçülərini hesablayın.

3) Qutunun ağzını bağlamaq üçün lazım olan kartonun həqiqi ölçülərini yazın.

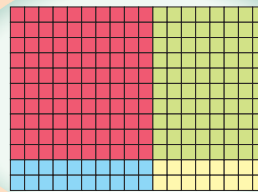

V bölmə

Bu bölmədə nələri öyrənəcəksiniz?

- ikirəqəmli ədədlərə vurmada hasili təqribi hesablamağı;
- vurmanın xassələrini tətbiq etməklə hasili hesablamağı;
- ikirəqəmli ədədlərə vurma əməlini sütunla yazmaqla yerinə yetirməyi;
- ikirəqəmli ədədlərə bölmədə qisməti təqribi hesablamağı;
- təqribi qismətdən istifadə etməklə dəqiq qisməti hesablamağı;
- üçrəqəmli ədədlərə vurma və bölmə əməllərində hasili, qisməti təqribi və dəqiq hesablamağı;
- müxtəlif növ məsələlər həll etməyi.

	2	6	8	7	5	2	1	5	
	2	1	5			1	2	5	
	5	3	7			Y	O	T	
	4	3	0						
	1	0	7	5					
	1	0	7	5					
				0					

1	3	2	·	2	4		
		+	2	6	4	0	
				5	2	8	
			3	1	6	8	

					2	6	7	
				x	2	4	3	
					8	0	1	
			+	1	0	6	8	
					5	3	4	
					6	4	8	8
							1	

	6	4	3	5	0	1	8		
	5	4							
	1	0	3						
	9	0							
	1	3	5						
	1	2	6						
		9	0						
		9	0						
			0						

İkirəqəmli ədədə vurma

Yuvarlaq ədədləri vurma

$40 \cdot 700$ hasili üzərində vurma əməlinin yerdəyişmə və qruplaşdırma xassələrinin tətbiqini araşdıraraq.

$$40 \cdot 700 = 4 \cdot 10 \cdot 7 \cdot 100 = 4 \cdot 7 \cdot 10 \cdot 100 = (4 \cdot 7) \cdot (10 \cdot 100) = 28 \cdot 1000 = 28\,000$$

Hesablama addımlarını yadda saxlayın.

1. Vurma cədvəlindən istifadə edin və $4 \cdot 7 = 28$ hasilini tapın.
2. Vuruqların sonundakı sıfırların ümumi sayını hasildə nəzərə alın.
 $40 \cdot 700 = 28\,000$

1

Vurma əməllərini yerinə yetirin.

$4 \cdot 20$	$9 \cdot 6$	$700 \cdot 50$
$40 \cdot 20$	$90 \cdot 60$	$3000 \cdot 40$
$40 \cdot 200$	$90 \cdot 600$	$800 \cdot 60$
$40 \cdot 2\,000$	$90 \cdot 6\,000$	$30 \cdot 5\,000$

2

İfadələrin qiymətini hesablayın.

$1\,250 \cdot 4 - 222$	$5\,400 \cdot 4 + 6\,000 \cdot 3$
$14\,500 \cdot 2 - 1\,450 \cdot 2$	$4\,500 \cdot 4 - 420 \cdot 8$
$210 \cdot 20 - 3\,333$	$6\,000 - 450 \cdot 4$

3

Kağız bağlamalar böyük yeşiklərə qablaşdırıldı. Bir bağlamada 500 vərəq kağız, bir yeşikdə isə 20 bağlama var.

- 1) Bir yeşikdə neçə vərəq kağız var?
- 2) 12 yeşikdə neçə vərəq kağız var?

4

A stadionunda 700 cərgə və hər cərgədə 60 yer, B stadionunda isə 800 cərgə və hər cərgədə 50 yer var. Hansı stadionda yerlərin sayı daha çoxdur? Nə qədər çoxdur?

5

Kvadrat formalı meyvə bağının ətrafına çəkilmiş hasarın bir tərəfinin uzunluğu 200 metrdir. Meyvə bağının perimetrini və sahəsini tapın.

6

Müqayisə edin.

$60 \cdot 40$	$3\,000$	$7\,000 \cdot 30$	$240\,000$
$70 \cdot 8$	600	$600 \cdot 80$	$45\,000$
$54 \cdot 90$	$5\,000$	$71 \cdot 900$	$60\,000$

İkirəqəmli ədədə vurma

Hasili təqribi hesablama

1

Vuruqları yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təqribi hesablayın.

$$47 \cdot 61 \approx 3\,000$$

$$50 \cdot 60 = 3\,000$$

$$66 \cdot 42$$

$$73 \cdot 28$$

$$36 \cdot 45$$

$$24 \cdot 57$$

$$91 \cdot 28$$

$$39 \cdot 99$$

$$29 \cdot 45$$

$$17 \cdot 87$$

$$49 \cdot 69$$

2

Vuruqları ən böyük mərtəbə vahidinə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təqribi hesablayın.

$$17 \cdot 212$$

$$41 \cdot 482$$

$$67 \cdot 607$$

$$678 \cdot 24$$

$$881 \cdot 82$$

$$701 \cdot 67$$

$$1\,267 \cdot 69$$

$$4\,981 \cdot 21$$

$$39 \cdot 7\,901$$

3

Kamran həftədə 38 saat işləyir. Kamran bir ayda təxminən neçə saat işləyir?

4

1) Fermadakı 102 inəyin hər biri gündə 9 l süd verir. Fermada 30 gün ərzində inəklər təxminən neçə litr süd verir?

2) Fil bir dəfəyə 200 l su içir. O, il boyu təxminən 150 dəfə su içir. Fil ildə neçə litr su içir?

5

Hərflərə uyğun ədədləri müəyyən edin.

$$1) A \cdot A = 3\,600$$

$$B \cdot A = 4\,800$$

$$A = ?$$

$$B = ?$$

$$2) 500 \cdot C = 45\,000$$

$$C \cdot E = 1\,800$$

$$C = ?$$

$$E = ?$$

$$3) D \cdot D = 810\,000$$

$$F \cdot D = 270\,000$$

$$D = ?$$

$$F = ?$$

6

Xanaların yerində elə hesab əməli işarəsi yazın ki, müqayisə doğru olsun.

$$1) 465 \blacksquare 48 < 500$$

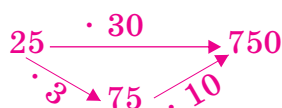
$$2) 300 \blacksquare 40 > 10\,000$$

$$3) 21 \blacksquare 200 > 2\,000$$

7

Vurma əməllərini nümunəyə uyğun sxematik olaraq göstərin.

$$25 \cdot 30 = 25 \cdot 3 \cdot 10 = 75 \cdot 10 = 750$$

$$65 \cdot 40$$

$$76 \cdot 20$$

$$24 \cdot 50$$

$$47 \cdot 30$$

İkirəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

12 · 18 hasilini düzbucaqlı modeli üzərində hesablayaq.

12 sətir və 18 sütunda yerləşən kvadratlardan ibarət şəbəkə çəkək. Şəbəkədəki kvadratların ümumi sayı 12·18-dir.

Aşağıdakı hasillər rənglərinə görə kvadratların sayını göstərir.

$$10 \cdot 10 = 100 \text{ (qırmızı)} \quad 8 \cdot 10 = 80 \text{ (yaşıl)}$$

$$2 \cdot 10 = 20 \text{ (mavi)} \quad 2 \cdot 8 = 16 \text{ (sarı)}$$

Kvadratların ümumi sayı:

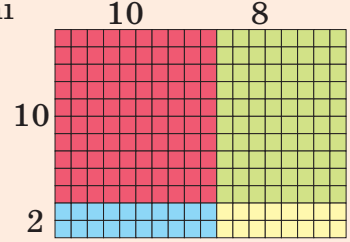
$$100 + 80 + 20 + 16 = 216$$

və ya $12 \cdot 18 = 216$ hasilini alırıq.

$$\text{Deməli, } 12 \cdot 18 = 10 \cdot 10 + 2 \cdot 10 + 8 \cdot 10 + 2 \cdot 8 = 100 + 20 + 80 + 16 = 216$$

12·18 hasilini aşağıdakı kimi də tapa bilərik.

$$12 \cdot (10 + 8) = 12 \cdot 10 + 12 \cdot 8 = 120 + 96 = 216$$

1

Vurma əməllərini nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$17 \cdot 18 = 10 \cdot 10 + 8 \cdot 10 + 7 \cdot 10 + 7 \cdot 8 = 100 + 80 + 70 + 56 = 306$$

$$11 \cdot 13$$

$$16 \cdot 21$$

$$19 \cdot 14$$

$$24 \cdot 13$$

$$14 \cdot 16$$

$$23 \cdot 12$$

$$17 \cdot 11$$

$$15 \cdot 25$$

2

Vurma əməllərini nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$15 \cdot 13 = 15 \cdot (10 + 3) = 15 \cdot 10 + 15 \cdot 3 = 150 + 45 = 195$$

$$15 \cdot 13$$

$$17 \cdot 19$$

$$26 \cdot 12$$

$$13 \cdot 27$$

$$16 \cdot 25$$

$$21 \cdot 18$$

$$21 \cdot 17$$

$$18 \cdot 25$$

3

Rəqəmlərlə işarələnmiş ifadələrə uyğun hərflərlə işarə edilmiş model və ya ifadəni seçin.

1) $18 \cdot 16$

2) $17 \cdot 13$

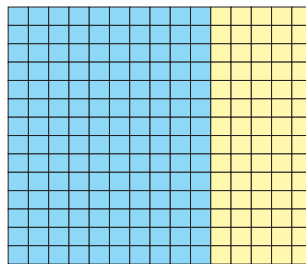
3) $12 \cdot (10 + 6)$

4) $16 \cdot 15$

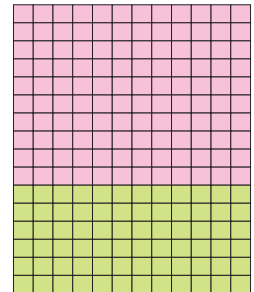
5) $15 \cdot 14$

6) $25 \cdot (10 + 4)$

A)

B)

C) $170 + 30 + 7 \cdot 3$

D) $100 + 250$

E) $(10 + 8) \cdot 16$

F) $10 \cdot 10 + 5 \cdot 10 + 60 + 30$

İkirəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

$$45 \cdot 23$$

Əvvəlcə hasili təqribi tapaq: $45 \cdot 23 \approx 50 \cdot 20 = 1000$

1. 45 ədədi 3 təkliyə vurulur.

$$45 \cdot 3 = 135$$

2. 45 ədədi 2 onluğa vurulur.

$$45 \cdot 2 \text{ onl.} = 90 \text{ onl.} = 900$$

3. Alınan hasillər toplanır. $135 + 900 = 1035$

$$45 \cdot 23 = 1035$$

$$\begin{array}{r} \times 45 \\ 23 \\ \hline + 135 \\ 900 \\ \hline 1035 \end{array} \quad \text{və ya} \quad \begin{array}{r} \times 45 \\ 23 \\ \hline + 135 \\ 90 \\ \hline 1035 \end{array}$$

1

Vurma əməllərini yerinə yetirin. Hasili əvvəlcə təqribi hesablayın.

$$57 \cdot 42$$

$$72 \cdot 33$$

$$91 \cdot 59$$

$$77 \cdot 44$$

$$84 \cdot 23$$

$$48 \cdot 34$$

$$67 \cdot 23$$

$$55 \cdot 33$$

2

Teatr biletinin qiyməti məktəblilər üçün 8 manat, böyüklər üçün isə 12 manatdır. 4-cü sinifdən 32 şagird və 6 valideyn üçün bilet alındı. Biletlərə cəmi neçə manat ödənilirdi?

3

Hasildə üçrəqəmli ədədlər alınan misalları seçib həll edin. Seçiminizi izah edin.

$$51 \cdot 25$$

$$33 \cdot 27$$

$$94 \cdot 34$$

$$21 \cdot 23$$

$$12 \cdot 45$$

$$42 \cdot 14$$

$$62 \cdot 12$$

$$78 \cdot 34$$

$$28 \cdot 17$$

4

n -nin yerinə elə ədəd yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

$$1) (35 \cdot n) + 7 = 357$$

$$2) 45 \cdot (n \cdot 2) = 900$$

5

Qruplarla iş.

Verilmiş ədədlərin hər birindən bir dəfə istifadə etməklə ikirəqəmli ədədlərin hasillərini yazın və ən böyük hasili seçin.

1) 2, 3, 5, 6

$$23 \cdot 56$$

$$32 \cdot 56$$

$$52 \cdot 36$$

$$62 \cdot 35$$

$$23 \cdot 65$$

$$32 \cdot 65$$

$$52 \cdot 63$$

$$62 \cdot 53$$

2) 5, 1, 7, 6

$$25 \cdot 36$$

$$35 \cdot 26$$

$$53 \cdot 26$$

$$63 \cdot 25$$

3) 7, 4, 5, 3

$$25 \cdot 63$$

$$35 \cdot 62$$

$$53 \cdot 62$$

$$63 \cdot 52$$

$$26 \cdot 53$$

$$36 \cdot 52$$

$$56 \cdot 23$$

$$65 \cdot 23$$

$$26 \cdot 35$$

$$36 \cdot 25$$

$$56 \cdot 32$$

$$65 \cdot 32$$

İkirəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

1

Vuruqlardan birini və ya hər ikisini elə iki vuruğun hasili ilə ifadə edin ki, $25 \cdot 4 = 100$ bərabərliyindən istifadə etməklə hesablamaq mümkün olsun.

$$25 \cdot 12 = 25 \cdot (4 \cdot 3) = (25 \cdot 4) \cdot 3 = 100 \cdot 3 = 300$$

$$25 \cdot 12$$

$$16 \cdot 75$$

$$12 \cdot 125$$

$$24 \cdot 25$$

$$44 \cdot 75$$

$$42 \cdot 125$$

2

İfadələrin qiymətini hesablayın.

$$5\,200 - 45 \cdot 16$$

$$83 \cdot 19 - (560 + 104)$$

$$57 \cdot 23 - 12 \cdot 34$$

$$6\,545 : 5 - 34 \cdot 12$$

3

İfadələrin qiymətini səmərəli üsulla hesablayın.

$$56 \cdot 18 - 17 \cdot 56$$

$$50 \cdot 39 - 36 \cdot 50$$

$$44 \cdot 42 - 40 \cdot 44$$

$$35 \cdot 28 - 26 \cdot 35$$

$$25 \cdot 36 - 32 \cdot 25$$

$$22 \cdot 55 - 52 \cdot 22$$

4

Samir gündüz növbəsində işləyərsə, gündəlik qazancı 18 manat, gecə növbəsində işləyərsə, 24 manat olar. Samir bir ayda 13 gün gecə, 15 gün gündüz növbəsində işlədi. Samirin aylıq qazancı neçə manat oldu?

5

Vurma əməli işarəsini 50265 ədədinin rəqəmləri arasında elə yazın ki, iki ədədin hasili 13 250-yə bərabər olsun.

6

Hovuza iki boru vasitəsilə su doldurulur. Borulardan birindən dəqiqədə 12 l, digərindən isə 18 l su axarsa, hovuz 45 dəqiqəyə dolar. Hovuz neçə litr su tutur?

7

Məsələyə uyğun ifadə yazın və əməllər sırasına görə ifadənin qiymətini tapın.

Məktəbdə keçirilən yaradıcılıq sərgisinə 5 şagirdin hər biri 3 rəsm əsəri, 4 şagirdin hər biri 2 rəsm əsəri, şagirdlərdən biri isə 4 rəsm əsəri təqdim etdi. Əsərlər hər birində bərabər sayda olmaqla 3 cərgədə asıldı. Hər cərgədə neçə əsər oldu?

Üçrəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

1

Nümunəni araşdırın və hasili hesablayın.

$$\begin{array}{r} \times 139 \\ 23 \\ \hline + 417 \\ 278 \\ \hline 3197 \end{array}$$

$$139 \cdot 23$$

$$236 \cdot 45$$

$$457 \cdot 32$$

$$536 \cdot 11$$

$$404 \cdot 41$$

$$715 \cdot 54$$

$$515 \cdot 15$$

$$706 \cdot 31$$

$$348 \cdot 27$$

2

Müqayisə edin.

$$39 \cdot 309 \quad 310 \cdot 39$$

$$45 \cdot 154 \quad 232 \cdot 37$$

$$214 \cdot 47 \quad 306 \cdot 11$$

$$412 \cdot 58 \quad 511 \cdot 69$$

3

Mağaza topdansatış qiyməti ilə 6 stulu 75 manata alır, 92 manata satır. Mağaza 648 stulun satışından neçə manat qazanc əldə edir?

4

Cədvələ görə məsələləri həll edin.

1) Futbol komandasının 17 oyunçusu üçün ayaqqabı, köynək və şalvar alındı. Alınan geyimlər üçün cəmi neçə manat pul ödənildi?

2) Azarkeş klubunun üzvləri üçün 75 köynək alındı. Mağaza hər 5 köynək alan müştəriyə ümumi məbləğdə 6 manat güzəşt etdi. Bu köynəklər üçün neçə manat ödənildi?

3) Hansına verilən pul daha çoxdur: 15 cüt ayaqqabıya, yoxsa 11 gödəkcəyə?

İdman geyimləri	Qiyməti (manatla)
ayaqqabı	32
köynək	11
gödəkcə	53
sviter	26
şalvar	13

5

Nümunəyə uyğun yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 23 \\ 2451 \cdot 60 \\ \hline 147060 \end{array}$$

$$445 \cdot 40$$

$$345 \cdot 40$$

$$245 \cdot 40$$

$$567 \cdot 20$$

$$567 \cdot 40$$

$$567 \cdot 60$$

$$20\,041 \cdot 30$$

$$2\,041 \cdot 30$$

$$241 \cdot 30$$

6

Elman hər dəfə 2 saat 20 dəqiqə olmaqla həftədə 3 dəfə boksla məşğul olur. Elman 4 həftədə məşqlərə nə qədər vaxt sərf edir?

Üçrəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

1

Vurma əməlini təqdim edilən yazılış formalarından birini seçməklə yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 132 \\ \times 24 \\ \hline 528 \\ + 2640 \\ \hline 3168 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 132 \cdot 24 \\ + 528 \\ \hline 2640 \\ \hline 3168 \end{array}$$

$495 \cdot 36$

$408 \cdot 56$

$333 \cdot 33$

$366 \cdot 16$

$48 \cdot 56$

$222 \cdot 22$

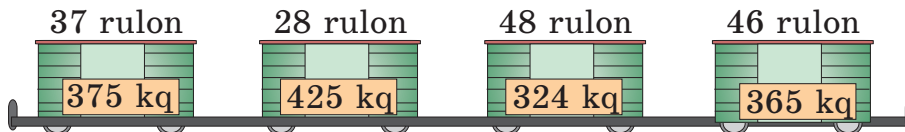
$541 \cdot 28$

$480 \cdot 56$

$444 \cdot 44$

2

Vaqona yüklənmiş kağız rulonlarının sayı və hər bir rulonun kütləsi vaqonun üzərində yazılmışdır. Vaqonlara cəmi neçə kiloqram kağız yüklənmişdir?

3

İfadələrin qiymətini hesablayın.

$4000 - 324 \cdot 12$

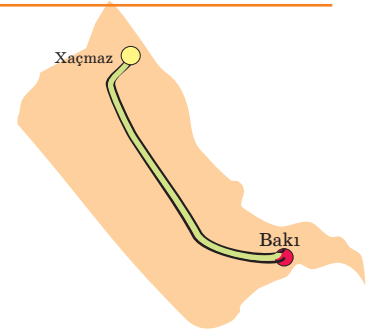
$4324 : 4 \cdot 12 - 17$

$375 \cdot 14 - 332 \cdot 15$

$8005 - 567 : 3 \cdot 22$

4

Bakı-Xaçmaz avtomobil yolunun uzunluğu 157 km-dir. Adil dayı Bakı-Xaçmaz avtobus reysində sürücü işləyir. O, bu reyslə bir ayda 23 səfər edərsə (bir səfər dedikdə Bakıdan Xaçmaza gedib-qayıtmaq nəzərdə tutulur), bu müddətdə cəmi neçə kilometr yol qət edər?

5

"Alisa möcüzələr ölkəsində" əsərinin qəhrəmanı Alisanın boyu 1 m 10 sm-dir. O, yediyi yeməklərdən və gilənar şirəsini xatırladan içkini içdikdən sonra boyu 5 dəfə qısaldı. Daha sonra bir dilim tort yedi və boyu 15 dəfə uzandı. Alisa öz boyundan nə qədər hündür oldu?

6

Verilən ədədləri fiqurların yerinə elə yazın ki, bərabərlik doğru olsun.

1) $\begin{array}{|c|c|c|} \hline 10 & 20 & 30 \\ \hline \end{array}$

$$\left(\text{blue square} - \text{yellow hexagon} \right) \times \text{green trapezoid} = 400$$

2) $\begin{array}{|c|c|c|} \hline 10 & 20 & 30 \\ \hline \end{array}$

$$\text{red triangle} \times \text{blue pentagon} + \text{purple shield} = 610$$

Çoxrəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

1

Nümunəni araşdırın. Vurma əməllərini yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 4217 \\ \times 17 \\ \hline 29519 \\ + 42170 \\ \hline 71689 \end{array}$$

$$4\,217 \cdot 16$$

$$18\,569 \cdot 18$$

$$1\,204 \cdot 21$$

$$22\,056 \cdot 14$$

$$1\,412 \cdot 13$$

$$13\,008 \cdot 12$$

2

Vuruqları ən böyük mərtəbə vahidinə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla təqribi hasili tapın.

$$3\,255 \cdot 22$$

$$22 \cdot 5\,981$$

$$4\,905 \cdot 76$$

$$1\,045 \cdot 51$$

$$39 \cdot 11\,456$$

$$2\,912 \cdot 71$$

$$2\,411 \cdot 29$$

$$49 \cdot 3\,892$$

$$18 \cdot 2\,167$$

3

Hasilləri hesablayın, alınan ədədləri ardıcıl yazın.

$$1) 143 \cdot 14, \quad 143 \cdot 21, \quad 143 \cdot 28, \quad 143 \cdot 35, \quad 143 \cdot 42$$

$$2) 1089 \cdot 55, \quad 1089 \cdot 64, \quad 1089 \cdot 73, \quad 1089 \cdot 82, \quad 1089 \cdot 91$$

4

Qədimdə insanlar əşyaların sayını bildirmək üçün ölçü vahidi olaraq «düyün»dən istifadə edirdilər (1 düyün = 12 dənə).

Mağaza sahibi 1 düyün boşqabı 12 manata alıb bir dənəsini

1 manat 80 qəpiyə satır. 10 düyün boşqabdan mağaza sahibi nə qədər gəlir əldə edər?

5

ABŞ-da və Böyük Britaniyada uzunluq vahidi kimi **mil** istifadə olunur. 1 mil $\approx$ 1609 m-dir. Saatda 40 mil yol gedən avtobus 6 saata neçə kilometr məsafə qət edər?

6

Girvənkə qədim zamanlarda Azərbaycan ərazisində istifadə olunan kütlə vahididir. 1 girvənkə təxminən 400 qramdır.

Mirzə Fətəli Axundzadə əsərlərinin birində yazırdı: “Girvənkəsi 1 manata alınan qənd burada 1 manat yarıma göydə gedir.” Bu məlumata görə o vaxtlar: a) 40 girvənkə; b) 20 kq qənd satan tacir nə qədər pul qazanırdı?

7

Yazılı hesablamalar aparmadan $49 \cdot 215$ hasilinin verilmiş ədədlərin hansına bərabər olduğunu necə təyin edə bilərsiniz?

$$a) 8\,535$$

$$b) 10\,535$$

$$c) 13\,535$$

Çoxrəqəmli ədədi ikirəqəmli ədədə vurma

1

Restoranda nahar edən ailələrin azyaşlı üzvlərinin hər birinə 2 şar hədiyyə verilir. İyul ayında restorana hədiyyə üçün hər birində 25 şar olan 45 bağlama şar alındı. Ayın sonunda restoranda 51 şar qalmışdı. Bu müddət ərzində restoranda neçə azyaşlı uşaq nahar etmişdi?

2

Vurma əməllərini yerinə yetirin.

$$183 \cdot 23$$

$$506 \cdot 55$$

$$487 \cdot 27$$

$$183 \cdot 46$$

$$56 \cdot 55$$

$$487 \cdot 37$$

$$344 \cdot 13$$

$$5\,060 \cdot 55$$

$$487 \cdot 47$$

$$344 \cdot 26$$

$$5\,600 \cdot 55$$

$$487 \cdot 57$$

3

Qiyməti 50 000-dən az olan hasilləri seçin və vurma əməllərini yerinə yetirin.

$$1\,089 \cdot 41$$

$$568 \cdot 69$$

$$1\,457 \cdot 38$$

$$4\,096 \cdot 22$$

$$457 \cdot 23$$

$$2\,457 \cdot 45$$

$$2\,568 \cdot 19$$

4

$27 \cdot 22 - 22 \cdot 25$ ifadəsinin qiyməti hansı ifadənin qiyməti ilə eyni deyil?

a) $2 \cdot 22$

b) $88 : 2$

c) $(27 - 25) \cdot 22$

d) $(27 - 22) \cdot 25$

5

10-dan 20-yə qədər olan ədədlərin özü ilə hasilinin cədvəlini ($11 \cdot 11$, $12 \cdot 12$, ...) tərtib edin. Cədvələ aid bir-birinizə suallar verin.

6

Vurmanın yerdəyişmə və qruplaşdırma xassəsindən istifadə etməklə səmərəli üsulla hesablayın. Sonra həllinizi kalkulyatorla yoxlayın.

1) $7 \cdot 2 \cdot 5 \cdot 2 \cdot 3 \cdot 3 \cdot 5$

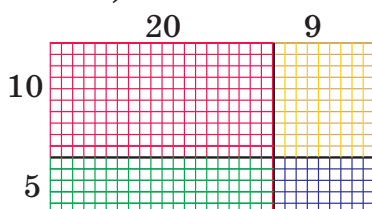
2) $4 \cdot 5 \cdot 3 \cdot 8 \cdot 5 \cdot 5$

3) $5 \cdot 4 \cdot 3 \cdot 4 \cdot 4 \cdot 5 \cdot 25$

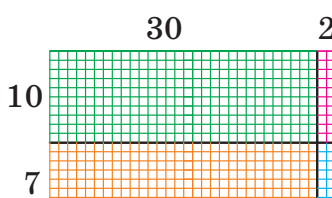
7

Hasilləri modellərdən istifadə etməklə hesablayın. Bir nümunə də siz yazın.

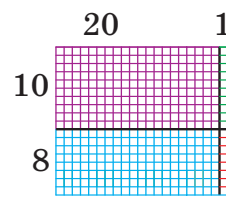
1) $15 \cdot 29$

2) $17 \cdot 32$

3) $18 \cdot 21$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Kvadratların yerinə uyğun rəqəmləri yazın.

$$\begin{array}{r} \blacksquare 07 \\ \times \blacksquare 6 \\ \hline + 5442 \\ 1814 \\ \hline 23582 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 6 \blacksquare \\ 56 \\ \hline + 408 \\ \blacksquare 40 \\ \hline 3808 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 108 \\ \times \blacksquare \blacksquare \\ \hline + 540 \\ \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 5940 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 206 \\ \times \blacksquare \blacksquare \\ \hline + 1030 \\ \blacksquare \blacksquare \blacksquare \blacksquare \\ \hline 11330 \end{array}$$

2

Nümunədə verilmiş hesablama üsullarını araşdırın.

Misalları bu qaydalardan istifadə etməklə həll edin.

$$\begin{array}{r} 1) \ 213 \cdot 32 \\ + 426 \\ \hline 6390 \\ \hline 6816 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 2) \ 143 \cdot 15 \\ + 1430 \\ \hline 715 \\ \hline 2145 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 516 \cdot 22 \\ 705 \cdot 35 \\ 721 \cdot 77 \end{array}$$

$$\begin{array}{l} 316 \cdot 24 \\ 528 \cdot 33 \\ 809 \cdot 17 \end{array}$$

3

Avtobusun birinci dayanacağı ilə sonuncu dayanacağı arasındakı məsafə 15 km 500 m-dir. Bu dayanacaqlardan eyni vaxtda iki avtobus qarşı-qarşıya hərəkətə başladı. Birinci dayanacaqdan çıxan avtobus dəqiqədə 1200 m, sonuncu dayanacaqdan çıxan avtobus isə dəqiqədə 1100 m sürətlə hərəkət edir. 5 dəqiqədən sonra onlar arasındakı məsafə nə qədər olar?

4

İfadələrin qiymətini səmərəli üsulla hesablayın.

$$40 \cdot 41 - 39 \cdot 40$$

$$290 \cdot 94 - 94 \cdot 280$$

$$41 \cdot 42 - 40 \cdot 41$$

$$104 \cdot 110 - 106 \cdot 104$$

$$73 \cdot 76 - 75 \cdot 73$$

$$999 \cdot 899 - 896 \cdot 999$$

5

1) 2 kq təzə meyvədən 550 q quru meyvə alınır. 128 kq təzə meyvədən nə qədər quru meyvə alınar?

2) Qəzetdə aşağıdakı kimi elan var: “7 günlük iş üçün işçilər axtarılır. Məvacib iki cür ödənilə bilər: a) gündəlik - 20 manat; b) birinci gün - 7 manat, hər sonrakı gün isə əvvəlki gündən 5 manat çox”. Hansı ödəniş forması ilə 7-ci günün sonunda daha çox qazanc əldə etmək mümkündür?

6

Fiqurlar hansı qayda ilə düzülmüşdür? Növbəti fiqur hansıdır?

Çoxrəqəmli ədədlər üzərində bölmə əməli

Yuvarlaq ədədlərlə bölmə

$$280 : 10 = 28$$

$$2800 : 100 = 28$$

$$28000 : 1000 = 28$$

$$280 : 40 = 7$$

$$2800 : 100 = 28$$

$$28 : 4 = 7$$

$$10 \cdot 4$$

$$28 : 4 = 7$$

$$280 : 40 = 7$$

$$2800 : 400 = 7$$

$$28000 : 4000 = 7$$

$$280000 : 40000 = 7$$

Yuvarlaq ədədləri (sonu sıfırla qurtaran ədədləri) 10-a, 100-ə, 1000-ə və s. bölərkən bölünəndən və böləndən böləndəki sıfırların sayı qədər sıfır atılır. Sonra bölmə əməli yerinə yetirilir.

1

Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$48 : 8$$

$$56 : 7$$

$$54 : 6$$

$$480 : 80$$

$$560 : 70$$

$$540 : 60$$

$$4800 : 800$$

$$5600 : 700$$

$$5400 : 600$$

$$48000 : 8000$$

$$56000 : 7000$$

$$54000 : 6000$$

$$480000 : 80000$$

$$560000 : 70000$$

$$540000 : 60000$$

2

Qiyməti eyni olan ifadələri cüt-cüt qruplaşdırın.

$$3200 : 100 : 4$$

$$3200 : 400$$

$$20000 : 10 : 5$$

$$32000 : 10 : 8$$

$$80000 : 100 : 8$$

$$1200 : 30$$

$$32000 : 80$$

$$1200 : 10 : 3$$

$$80000 : 800$$

3

Məbləğləri uyğun kağız pullarla ifadə edin.

Cədvəli dəftərinizdə tamamlayın.

Manatlıq \ Məbləğ					
4 000	80	200	400	40	4000
20 000					
50 000					

4

Vurma və bölmənin qarşılıqlı əlaqəsindən istifadə etməklə tənlikləri həll edin.

$$1) 45000 : n = 90$$

$$2) n \cdot 80 = 4800$$

$$3) 2000 : n = 5$$

İkirəqəmli ədədə bölmə

Qisməti təqribi hesablama

162 : 31 misalı üzərində qisməti təqribi hesablama addımlarını yerinə yetirək.

$$\begin{array}{r} 162 : 31 \approx 5 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 150 : 30 = 5 \\ 15 : 3 = 5 \end{array}$$

1. Bölni ən yaxın onluqlara qədər yuvarlaqlaşdıraraq. $31 \approx 30$
2. Bölünənə ən yaxın olan və qalıqsız bölünən yuvarlaq ədədi tapaq. $162 \rightarrow 150$
3. Bölmə əməlini yerinə yetirək.
Alınan nəticə təqribi qismətdir.

Yadda saxlayın! Təqribi qisməti tez hesablamaq üçün əlverişli bölünənlər axtarılır. Vurma cədvəlinə görə seçilə bilən və bölünənə ən yaxın olan yuvarlaq ədəd təqribi qisməti tapmaq üçün əlverişli ədəddir.

Məsələn, $131 : 4$ qismətini tapmaq üçün əlverişli bölünən 120-dir ($4 \cdot 3 = 12$).

1

Qisməti təqribi hesablayın.

$58 : 18$

$362 : 62$

$719 : 82$

$809 : 93$

$78 : 41$

$637 : 82$

$537 : 58$

$211 : 33$

2

Məsələlərin şərtinə uyğun dəyişənli ifadələr yazın. Dəyişənin $n = 5$ qiymətində ifadənin qiymətini hesablayın.

- 1) Bir yeşik $10 \cdot n$ sayda kitab tutur. 625 kitabı yığmaq üçün neçə belə yeşik lazımdır?
- 2) A və B şəhərləri arasındakı məsafə 500 km-dən n dəfə azdır. Bu məsafəni gündə 4 dəfə qət edən avtomobil cəmi neçə kilometr yol gedir?
- 3) Nəsim 42 $\cdot n$ sayda şəkli hər birində 30 şəkil yerləşən albomlara düzmək istəyir. Nəsimə neçə albom lazımdır?

3

22 nəfərlik turist qrupunun rəhbəri bir nəfərin günlük hotel xərcinin təxminən 70 manatla 80 manat arasında olacağını söyləmişdi.

- 1) Hotelin bütün qrup üçün verdiyi qəbzə göstərilən xərclər qrup rəhbərinin təxminlərinə uyğundurmu?
- 2) Hər xidmət növü üzrə bir nəfərə düşən xərci təqribi hesablayın.

Hotel "Qu Quşu"	
Turist sayı: 22 nəfər	
Xidmət	Qiyməti (manat)
Hotel	820
Yemək	790
Nəqliyyat	118

4

Gəmidəki 797 turist 41 nəfərlik avtobuslarla hotelə aparılmalıdır. Bütün turistləri hotelə çatdırmaq üçün ən azı neçə belə avtobus lazımdır?

İkirəqəmli ədədə bölmə

Qisməti dəqiq hesablama

Qisməti dəqiq hesablayarkən təqribi qismətdən istifadə edin.

$$\begin{array}{r} 81 : 27 = 3 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 90 : 30 = 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 81 \overline{) 27} \\ \underline{81} \\ 0 \end{array}$$

Yoxlama: $3 \cdot 27 = 81$

$$\begin{array}{r} 78 : 19 = 3 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 80 : 20 = 4 \end{array} \quad \begin{array}{r} 78 \overline{) 19} \\ \underline{76} \\ 2 \end{array}$$

Yoxlama: $4 \cdot 19 + 2 = 78$

$$\begin{array}{r} 186 : 62 = 3 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 180 : 60 = 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 186 \overline{) 62} \\ \underline{186} \\ 0 \end{array}$$

Yoxlama: $3 \cdot 62 = 186$

$$\begin{array}{r} 193 : 62 \approx 3 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 180 : 60 = 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 193 \overline{) 62} \\ \underline{186} \\ 7 \end{array}$$

Yoxlama: $3 \cdot 62 + 7 = 193$

1

Qalıqlı və qalıqsız bölmə əməllərini əvvəlcə qisməti təqribi, sonra isə dəqiq tapmaqla yerinə yetirin.

$$\begin{array}{r} 75 : 23 \approx 3 \\ \downarrow \quad \downarrow \\ 60 : 20 = 3 \end{array} \quad \begin{array}{r} 75 \overline{) 23} \\ \underline{69} \\ 6 \end{array}$$

Yoxlama: $3 \cdot 23 + 6 = 75$

$$75 : 23 \quad 252 : 42$$

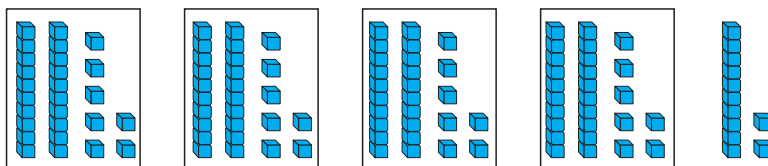
$$84 : 21 \quad 165 : 25$$

$$52 : 13 \quad 188 : 28$$

$$69 : 23 \quad 172 : 31$$

2

Model bölmə əməlinə aid bir misalı əks etdirir. Modelə görə bölünəni, böləni, qisməti və qalığı müəyyən edin. Uyğun misalı yazın.

3

Qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirin. Qalığı necə müəyyən edirsiniz?

$$33 : 10$$

$$228 : 100$$

$$128 : 20$$

$$165 : 40$$

$$67 : 10$$

$$465 : 100$$

$$155 : 30$$

$$255 : 50$$

4

Zakir yay tətili zamanı avtomobilləri yuma məntəqəsində işləyir. Zakir avqust ayı ərzində hər gün eyni sayda olmaqla cəmi 207 avtomobil yudu. Lakin həmin ay 8 gün işləməyib. Zakir ay ərzində işlədiyi hər gün neçə avtomobil yumuşdur?

5

64 şagird sambo güləşi üzrə dərncəyə yazılmaq istəyir. Hər qrupda məşğul olan şagirdlər cüt sayda olmaqla ən azı 10 nəfər, ən çoxu isə 14 nəfər ola bilər. Verilən şərtlərə görə hər qrupdakı şagirdlərin sayını elə seçin ki, qrupların sayı ən az olsun. Mümkün variantları yazın.

İkirəqəmli ədədə bölmə

Qismət neçə rəqəmlidir?

Təqribi qismət: $896 : 28 \approx 30$

$$\begin{array}{c} \downarrow \quad \downarrow \\ 900 : 30 = 30 \end{array}$$

Hər bölmə addımından qismətə bir rəqəm yazılmalıdır.

1) İlk olaraq 89 onluq 28-ə bölünür, deməli qismət ikirəqəmlidir.

Qismətin ilk rəqəmini $89 : 28$ qismətini $90 : 30 = 3$ -dən istifadə etməklə tapaq. Qismətə 3 yazaq və qalıqı hesablayaq.

Qalıq 5 onluqdur.

2) 5 onluğun, yəni 50 təkliyin üzərinə 6 təkliyi əlavə etməklə

56 təkliyi 28-ə bölürük. $60 : 30 = 2$ qismətindən istifadə etməklə qismətin 2-ci rəqəminin 2 olduğunu yoxlayaq. Qalıqı hesablayaq.

Qalıq sıfırdır. $896 : 28 = 32$

$$\begin{array}{r} \overline{896} : 28 \\ \underline{84} \\ 56 \\ \underline{56} \\ 0 \end{array} \quad \begin{array}{l} 28 \\ 32 \\ \text{OT} \end{array}$$

1

Əvvəlcə qismət birrəqəmli, sonra isə ikirəqəmli olan bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$241 : 16$

$296 : 32$

$624 : 24$

$566 : 12$

$393 : 17$

$118 : 22$

$798 : 21$

$889 : 21$

2

Aşağıdakı cədvəli dəftərinizdə çəkin və tamamlayın.

Misallar	Təqribi nəticə	Dəqiq nəticə	Yoxlama
$624 : 28$	20	23	$23 \cdot 28 = 624$
$38 \cdot 11$			
$46 \cdot 24$			
$346 : 21$			

3

Bir ildəki günlərin sayını bir həftədəki günlərin sayına vurub hasili 5 dəfə azaldın və üzərinə elə ədəd əlavə edin ki, iki ildəki günlərin (1 il = 365 gün) sayı alınsın.

4

İt, sahibinin dalınca dəqiqədə 170 m sürətlə, sahibi isə dəqiqədə 80 m sürətlə qaçır. İndi onlar arasındakı məsafə 270 m-dir.

İt neçə dəqiqədən sonra sahibinə çatır?

1) Məsələni sxematik təsvir çəkməklə həll edin.

2) Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

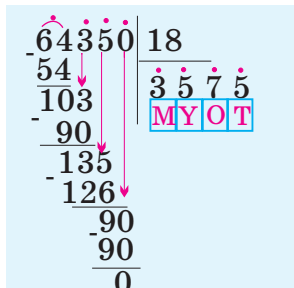
İkirəqəmli ədədə bölmə

1

Nümunəni araşdırın, qisməti əvvəlcə təqribi olaraq, sonra isə dəqiq hesablayın.

Təqribi qismət: $64350 \approx 60\,000$ $18 \approx 20$

$60\,000 : 20 = 3\,000$ $64350 : 18 \approx 3\,000$

$$64\,350 : 18$$

$$8\,074 : 11$$

$$2\,475 : 15$$

$$2\,091 : 18$$

$$2\,706 : 11$$

$$8\,445 : 15$$

$$5\,508 : 18$$

$$36\,204 : 11$$

$$6\,195 : 15$$

$$24\,556 : 18$$

$$11\,716 : 11$$

$$21\,300 : 15$$

2

Verilən ədədlərin hər birini əvvəl 12-yə, sonra isə 13-ə bölün.

2002

3003

9009

7007

6006

1001

8008

5005

4004

3

İstirahət mərkəzində turist iki həftə qalarsa, 1204 manat, bir həftə qalarsa, 756 manat ödəməlidir. İki həftəlik istirahət zamanı bir günlük qiymət neçə manat ucuz olur?

4

Qalıqlı və qalıqsız bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$18\,312 : 14$$

$$41\,210 : 18$$

$$42\,570 : 15$$

$$24\,528 : 14$$

$$36\,424 : 18$$

$$53\,235 : 15$$

$$67\,886 : 14$$

$$24\,710 : 18$$

$$112\,005 : 15$$

5

Hesablayın. Qismətin rəqəmlərinin cəmi həmişə 14 olmalıdır. Bu şərtə görə cavabınızı yoxlayın.

$$14\,200 : 50$$

$$12\,880 : 20$$

$$45\,120 : 60$$

$$19\,590 : 30$$

$$18\,200 : 40$$

$$29\,960 : 70$$

6

Könül xanım qiyməti 5 400 manat olan mebeli 12 aylıq kreditlə, Nəsibə xanım isə eyni mebeli 18 aylıq kreditlə aldı. Könül xanım hər ay mebel üçün Nəsibə xanımdan nə qədər çox pul ödəməlidir?

7

Mağaza sahibi soyuducunu 455 manata alıb, 500 manata satdı. Soyuducuların satışından 2 250 manat gəlir əldə edildi. Neçə soyuducu satıldı?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Əvvəlcə qismət ikirəqəmli, sonra isə üçrəqəmli olan bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$4\ 386 : 51$$

$$3\ 042 : 39$$

$$2\ 750 : 25$$

$$3\ 024 : 27$$

$$6\ 466 : 61$$

$$4\ 704 : 49$$

$$1\ 225 : 25$$

$$4\ 699 : 37$$

$$6\ 745 : 71$$

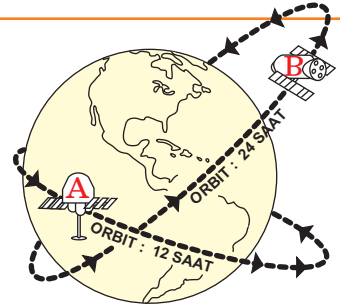
$$6\ 903 : 59$$

$$2\ 475 : 25$$

$$6\ 862 : 47$$

2

A peyki Yerın orbitini bir dəfə dövr etməyə 12 saat, B peyki isə bundan 2 dəfə çox vaxt sərf edir. 1152 saat ərzində hər bir peyk Yerın ətrafında neçə dəfə dövr edər?

3

Məktəb 15 yerlik bir sinfi kompüterlə təchiz etmək üçün iki kompüter satışı firmasından təklif aldı.

- 1) Bir kompüterin qiyməti hansı firmanın təklifində daha ucuzdur?
- 2) ELCOMP firmasından 13 kompüter alan müştəri neçə manat ödəməlidir?

BYTECOMP

Adı	Sayı	Qiyməti (manat)
Prosesor	15	6525
Monitor 17 düym	15	2790
Klaviatura	15	405
Siçan	15	120

ELCOMP

Adı	Sayı	Qiyməti (manat)
Prosesor	15	6645
Monitor 17 düym	15	2595
Klaviatura	15	420
Siçan	15	105

4

Bölmə əməllərini yerinə yetirin. Qalıqları uyğun qutulara yığın. Hər qutudakı qalıqların cəmini tapın.

$$\begin{array}{cc}
 19\ 948 : 18 & 77\ 125 : 11 \\
 20\ 105 : 16 & 18\ 573 : 14 \\
 28\ 252 : 12 & 29\ 794 : 15 \\
 & 20\ 075 : 19 \\
 & 36\ 442 : 17
 \end{array}$$

Qalıq 4

Qalıq 9

Qalıq 11

Üçrəqəmli ədədə vurma

267 · 243 vurma əməlini müxtəlif yazılışlarla yerinə yetirək.

1. Sətir şəklində yazmaqla. Vurma əməlinin paylama xassəsindən istifadə edək.

$$267 \cdot (200 + 40 + 3) = 267 \cdot 200 + 267 \cdot 40 + 267 \cdot 3 = \\ = 53\,400 + 10\,680 + 801 = 64\,881$$

2. Sütün şəklində yazmaqla.

1)

			2	6	7	
		×	2	4	3	
			8	0	1	
+	1	0	6	8		
	5	3	4			
	6	4	8	8	1	

2)						
	2	6	7	·	2	4
			8	0	1	
+	1	0	6	8	0	
	5	3	4	0	0	
	6	4	8	8	1	

3)
$$\begin{array}{r} 267 \cdot 243 \\ \underline{53400} \\ + 10680 \\ \underline{801} \\ 64881 \end{array}$$

1

Hasili hesablayın.

403 · 278

389 · 211

816 · 876

2881 · 876

512 · 286

567 · 599

431 · 296

1099 · 956

2

Əməlləri yerinə yetirin.

$$56\ 000 \cdot 200$$

64 000 : 800

36 000 : 400

35 · 4 000

12 000 : 3 000

60 000 : 300

3

Əvvəlcə hər iki vuruğu yüzlüklərə qədər yuvarlaqlaşdırmaqla hasili təqribi, sonra isə dəqiq hesablayın.

496 · 243

295 · 324

432 · 182

387 · 121

395 · 324

238 · 146

4

“Yunan ordusu Müqəddəs Yelenanı azad etmək üçün Troya səddinin yaxınlığında toplaşmışdı. Döyüşə Odissey və Axilles kimi sərkərdələr öz orduları ilə gəlmişdilər...” Fərz edək ki, onlar döyüşə hər birində eyni sayda döyüşçü olmaqla cəmi 400 gəmi ilə gəlmişdilər. Əgər Odisseyin 12 000, Axillesin 8 000 döyüşçüsü olmuşsa, onların hər biri döyüşə neçə gəmi ilə gəlmişdi?

Üçrəqəmli ədədə vurma

1

Vurma əməllərini yerinə yetirin.

$$375 \cdot 312$$

$$2\,154 \cdot 135$$

$$1\,452 \cdot 211$$

$$556 \cdot 212$$

$$1\,243 \cdot 454$$

$$4\,143 \cdot 142$$

2

Misalları iki qrupa ayırın. Əvvəlcə hasili 500 000-dən böyük, sonra isə qalan misalları həll edin. Bunu necə təyin etdiyinizi izah edin.

$$2\,345 \cdot 256$$

$$1\,842 \cdot 156$$

$$442 \cdot 756$$

$$4\,287 \cdot 211$$

$$3\,264 \cdot 312$$

$$567 \cdot 888$$

3

Bir bağlama kitabın kütləsi 15 kq-dır. Bir kitab 300 q olarsa, bir bağlamada neçə kitab var? 15 000 kitab neçə beləbağlama olar?

4

1 kq kərə yağın qiyməti 8 manat 25 qəpikdir. Bir qutu yağın kütləsi 25 kq-dır. 5 qutu yağın satışından alınan pulu hesablayın.

5

1) Zooparka həftədə 7 250 tamaşaçı gələrsə, bir (1 il = 365 gün) neçə tamaşaçı gələr?

2) Bir giriş biletinin qiyməti 2 manat 85 qəpik olarsa, bir il ərzində zooparkda satılan biletlərdən nə qədər pul əldə edilir?

6

Bağı suvararkən hər 30 dəqiqədə təxminən 120 litr sudan istifadə edilir. Leylagil bağı saat 11:30-dan 13:30-a qədər suvardılar. Bu müddət ərzində neçə litr su istifadə edildi?

7

Hər hansı ədədi 7-yə vurduqda hasil 1 498-ə bərabər olur. Bu ədədi 257-yə vursaq, hasil neçə olar?

8

a) İki ikirəqəmli; b) iki üçrəqəmli ədədin hasili ən azı neçə rəqəmli, ən çoxu neçə rəqəmli ola bilər?

Aşağıdakı nümunələr üzərində fikrinizi izah edin.

$$10 \cdot 10$$

$$99 \cdot 99$$

$$100 \cdot 100$$

$$999 \cdot 999$$

9

Müqayisə edin.

$$200 \cdot 20 \cdot 4 \bigcirc 1600$$

$$350 \cdot 4 \cdot 8 \bigcirc 300 \cdot 40 \cdot 3$$

$$300 \cdot 20 \cdot 4 \bigcirc 1600$$

$$4 \cdot 50 \cdot 20 \bigcirc 60 \cdot 20 \cdot 4$$

Üçrəqəmli ədədə bölmə

$$26\ 875 : 215 \quad 26\ 000 : 200 = 130 \quad \text{Qismətin təqribi qiyməti 130.}$$

	2	6	8	7	5	2	1	5	
	2	1	5			1	2	5	
		5	3	7					
		4	3	0					
		1	0	7	5				
		1	0	7	5				
				0					

1) 268 yüzlik bölünür, təqribi qismətdən istifadə etməklə qismətin ilk rəqəminin 1 olduğu müəyyən edilir.

2) Qismət üçrəqəmli. Bölmə addımları ardıcıl olaraq digər mərtəbə vahidləri üzərində yerinə yetirilir. Əvvəlki mərtəbədən alınan qalıq nəzərə alınmaqla ardıcıl olaraq onluqlar, təklilər bölünür. Hər bölmə əməlinin nəticəsi olaraq qismətə bir rəqəm yazılır.

1

Hansı bölmə əməli təqribi qisməti tapmaq üçün daha uyğundur? Hesablayın və nəticələri müqayisə edin.

$$1) 13\ 184 : 412$$

$$2) 7\ 128 : 891$$

$$3) 2\ 072 : 296$$

$$8\ 000 : 400$$

$$4\ 500 : 900$$

$$2\ 000 : 300$$

$$12\ 000 : 400$$

$$8\ 100 : 900$$

$$3\ 000 : 300$$

$$10\ 000 : 400$$

$$7\ 200 : 900$$

$$2\ 100 : 300$$

2

Əvvəlcə qismətdə birrəqəmli ədəd alınan bölmə əməllərini, sonra isə qalanlarını yerinə yetirin.

$$714 : 119$$

$$4\ 551 : 123$$

$$2\ 240 : 112$$

$$168 : 28$$

$$345 : 115$$

$$1\ 368 : 456$$

$$12\ 150 : 225$$

$$1\ 725 : 345$$

3

Qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirin və cavablarınızı yoxlayın.

$$1\ 263 : 126$$

$$697 : 236$$

$$1\ 607 : 400$$

$$4\ 345 : 125$$

$$587 : 126$$

$$2\ 376 : 300$$

4

“Vitamin” şirkəti şirə istehsalı üçün hər birində eyni miqdarda olmaqla 347 yeşik 1-ci növ, 132 yeşik isə 2-ci növ alma aldı. 1-ci növ alma 2-ci növ almadan 3 t 870 kq çox idi.

“Vitamin” şirkəti hər növ almadan neçə kiloqram aldı?

Tam-hissə modelini araşdırın, dəftərinizdə yenidən çəkin və məsələni həll edin.

		347 yeşik
yeşiklər 1-ci növ	132	
yeşiklər 2-ci növ	132	3 t 870 kq

5

Hesablayın.

$$25 \cdot (20\ 005 - 4\ 015) + (250\ 000 - 500) : 250$$

$$(5\ 000 - 4\ 080) : 115 + (10\ 000 - 8\ 512) : 124$$

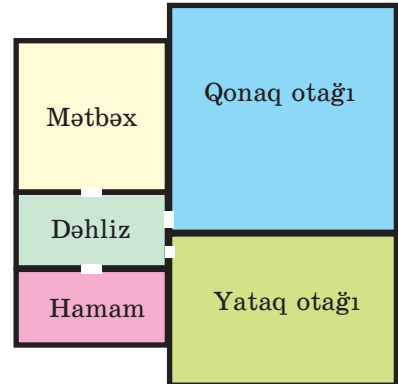
Üçrəqəmli ədədə bölmə

1

22 t 345 kq buğda hər biri 245 kq tutan kisələrə dolduruldu. Neçə kisə buğda oldu? Sonuncu kisənin dolması üçün neçə kiloqram buğda çatmır?

2

Plandakı hər 1 sm reallıqda 200 sm-ə uyğun gəlir. Yataq otağının sahəsi, qonaq otağının sahəsindən nə qədər azdır? Uyğun ölçmələr aparmaqla məsələni həll edin.

3

Qisməti tapın.

$$6\ 750 : 150$$

$$3\ 108 : 222$$

$$21\ 255 : 195$$

$$11\ 770 : 214$$

$$5\ 328 : 333$$

$$15\ 210 : 195$$

$$10\ 396 : 113$$

$$10\ 656 : 444$$

$$5\ 328 : 444$$

4

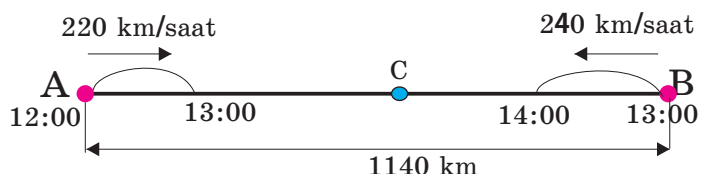
Kinoteatrın kiçik zalında 150 tamaşaçı yeri var. Bir həftə ərzində nümayiş olunan yeni filmi hər dəfə bütün yerlər tutulmaqla 4 500 tamaşaçı izlədi. Kinoteatrın kiçik zalında yeni film bir həftə ərzində neçə dəfə nümayiş olundu?

5

“Yeni icadlar” müsabiqəsində məktəblilər hazırladıqları yeni qurğuları nümayiş etdirdilər. Bir qrup şagird yeni qurğu ilə 100 kq zeytundan 35 l yağ əldə etmək mümkün olduğunu irəli sürdü. Mövcud texnologiya ilə 100 kq zeytundan 25 l yağ əldə edilir. Yeni qurğu vasitəsi ilə 1 ton zeytundan nə qədər çox yağ əldə edilir?

6

İki sürət qatarından biri saat 12:00-da A şəhərindən saatda 220 km sürətlə, digəri isə saat 13:00-da B şəhərindən saatda 240 km sürətlə qarşı-qarşıya yola çıxdılar. A və B şəhərləri arasındakı dəmir yolunun uzunluğu 1140 km-dir. Qatarlar saat neçədə görüşəcəklər? Məsələni sxematik təsviri tamamlamaqla həll edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Hesablayın.

$$1\ 929 : 3$$

$$3\ 400 : 8$$

$$3\ 220 : 35$$

$$6\ 800 : 16$$

$$37\ 904 : 412$$

$$10\ 504 : 101$$

2

Digər vuruğu elə seçin ki, hasil verilən şərtə uyğun olsun.

Vuruq	Vuruq	Hasil verilən iki ədəd arasında olsun
1) 48	$\times \square \rightarrow$	500 və 600
2) 120	$\times \square \rightarrow$	2 000 və 3 000
3) 1200	$\times \square \rightarrow$	4 000 və 5 000
4) 4500	$\times \square \rightarrow$	50 000 və 60 000

3

Böləni elə seçin ki, qismət verilən şərtə uyğun olsun.

Bölünən	Bölən	Qismət verilən iki ədəd arasında olsun
1) 84	$\div \square \rightarrow$	20 və 30
2) 432	$\div \square \rightarrow$	30 və 40
3) 15 000	$\div \square \rightarrow$	400 və 500
4) 15 000	$\div \square \rightarrow$	30 və 40

4

Sona kompüterdə 3 584 sətirlik mətni hər səhifədə 28 sətir olmaqla səhifələdi. Səhifələrin sayı çox alındığından, Sona mətni hər səhifəyə 4 sətir əlavə etməklə yenidən səhifələdi. Neçə səhifə azaldı?

5

Sahəsi $182\ 530\text{ m}^2$ olan bağda meyvə ağacları, tərəvəz və dənli bitkilər əkilməmişdir. Meyvə ağacları sahənin $\frac{1}{5}$ hissəsini tutur. Qalan yerin yarısında tərəvəz, yarısında isə dənli bitkilər əkilməşə, dənli bitkilər əkilən sahə neçə kvadrat metrdir?

6

Hər hansı ədədi 111-ə böldükdə qismət 12, qalıq 11-dir. Bu ədədi 222-yə böldükdə qismət və qalıq neçə olar?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Aşağıda verilənlərə görə bölmə əməlinə aid misallar yazın. Hər ədəddən bir dəfə istifadə edin.

2 058	3 708	:	5	3	=	1 236	1 059	294
4 236			7			4 091	2 506	
12 530	36 819		4	9				

2

Bir bölmə əməlinə bölünən 1456, bölən 4, qismət 364-dür. Bölünən 2 dəfə artarsa, qismət neçə olar?

3

Aşağıdakı hesablamalar bölmə əməlinə aid misalların düzgün yerinə yetirildiyini göstərir. Hər bir hal üçün uyğun bölmə əməlini yazın və yerinə yetirin.

$$567 \cdot 4 = 2\,268$$

$$4\,433 \cdot 7 = 31\,031$$

$$1\,036 \cdot 3 + 2 = 3\,110$$

$$1\,155 \cdot 6 + 3 = 6\,933$$

$$12\,009 \cdot 5 = 60\,045$$

$$2\,266 \cdot 8 = 18\,128$$

4

Hər hansı ədədi 25-ə vurmaq üçün bu ədədi 4-ə bölüb, 100-ə vurmaq olar. Bu fikri yoxlayın.

$$88 \cdot 25 = 2\,200$$

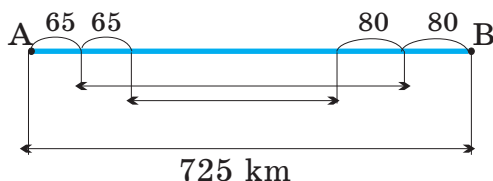
$$88 : 4 \cdot 100 = 22 \cdot 100 = 2\,200$$

88	128	4404
884	404	8808
1208	1224	444

5

A şəhərindən sürəti saatda 65 km olan avtobusla, B şəhərindən sürəti saatda 80 km olan avtomobil eyni vaxtda qarşı-qarşıya hərəkətə başladılar. A və B şəhərləri arasındakı məsafə 725 km olarsa, onlar neçə saatdan sonra görüşəcəklər?

Həllinizi, cədvəli və sxematik təsviri tamamlamaqla təqdim edin.

Vaxt (saat)	Məsafə (km)
1	$725 - (65 + 80) \cdot 1$
2	$725 - (65 + 80) \cdot 2$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Verilmiş ədədləri rəqəmlərinin cəminə bölün.

$$1 + 2 + 5 + 6 + 4 = 18$$

1	2	5	6	4	1	8
1	0	8			6	
	1	7	6			

12 564

4 026

14 395

53 562

56 506

9 761

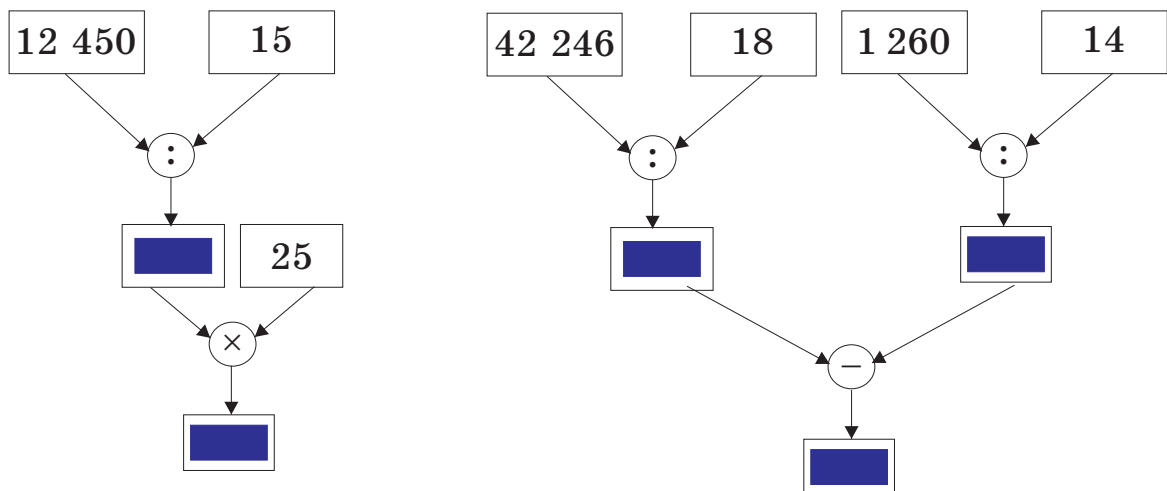
63 217

2

Magistral yolun qəsəbədən keçən 12 km 456 m-lik hissəsində hər iki tərəfdə 12 m-dən bir elektrik dirəyi basdırılmışdır. Yolun bu hissəsində neçə elektrik dirəyi var? Birinci elektrik dirəyini yaddan çıxarmayın.

3

Sxemdə verilmiş əməlləri yerinə yetirin.

4

Tapşırıqları 3-cü tapşırıqda olduğu kimi sxemlə təqdim edin.

Sonra hesablamaları yerinə yetirin.

- 3 125 ədədini 125-ə, 10 000 -i isə 250-yə bölün, alınan qismətlərin hasilini tapın.
- 457 ilə 28-in hasilini 200 ilə 186-nın fərqinə bölün.
- 25 ilə 35-in hasilinin üzərinə 240 əlavə edin, alınan nəticəni 10-a bölün.

5

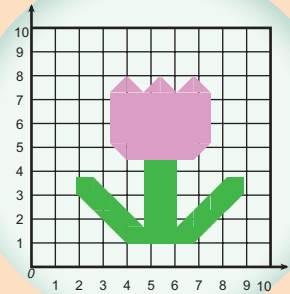
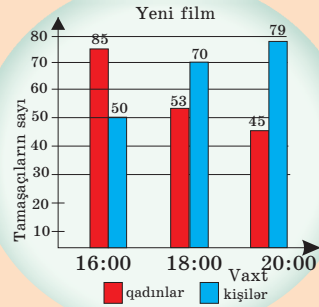
Eyni hərflər eyni rəqəmləri göstərir. Yazılışlardan hansı doğrudur? Fikrinizi ədədlər üzərində nümunələr göstərməklə əsaslandırın.

- a) $ABAB : AB = 1001$ b) $ABAB : AB = 101$ c) $ABAB : AB = 111$

6-cı bölmə

Bu bölmədə nələri öyrənəcəksiniz?

- müxtəlif qrafik formalarda verilmiş məlumatları təqdim etməyi;
- məlumatı müxtəlif qrafik formalarda təqdim etməyi;
- verilmiş məlumatlara görə ədədi ortanı, ən böyük fərqi, ən çox təkrarlanan (rast gələn) nəticəni müəyyən etməyi;
- ehtimalı sözlərlə ifadə etməyi;
- ehtimalı kəsrlə ifadə etməyi;
- koordinat şəbəkəsi üzərində nöqtələr qeyd etməyi və müxtəlif şəkillər çəkməyi;
- vaxtı dəqiqə dəqiqliyi ilə ifadə etməyi;
- vaxta aid müxtəlif məsələlər həll etməyi.

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

Cədvəldə 5 nəfər şagirdin 100 m məsafəyə qaçış üzrə nəticələri verilmişdir.

Nəticələr: 19, 17, 21, 24, 19 (saniyə)

Məlumatları araşdırmaq üçün bir sıra göstəricilərdən istifadə edilir. Bunlardan bəzilərini bu nümunə üzərində nəzərdən keçirək:

1) Ən böyük fərq: Ən yüksək nəticə ilə ən aşağı

nəticə arasındakı fərqi göstərir. $24 - 17 = 7$ (saniyə)

2) Ən çox təkrarlanan (rast gələn) nəticə: 19 saniyə.

3) Orta nəticə (ədədi orta):

Nəticələr toplanır və iştirakçıların sayına bölünür:

$(19 + 17 + 21 + 24 + 19) : 5 = 100 : 5 = 20$ (saniyə).

Ən böyük fərq, ən çox təkrarlanan nəticə, ədədi orta məlumatları araşdırmaq üçün ən çox istifadə edilən göstəricilərdir.

Adı	Vaxt (saniyə)
Elmir	19
Günay	17
Sərvər	21
Kamal	24
Zərifə	19

1

1) Cədvəldə şagirdlərin 20 test tapşırığı üzrə düzgün cavablarının sayı verilmişdir. Cədvələ görə təqdim edin:

Adı	Düzgün cavablar	Adı	Düzgün cavablar
Adil	9	Dilərə	11
Aliyə	17	Fərhad	11
Bahadır	11	Sənan	13
Bahar	16	Səbirə	11
Cəmilə	15	Taleh	6

a) Ən böyük fərqi;

b) Ən çox təkrarlanan nəticəni;

c) Ədədi ortanı.

2) Sinfinizdə keçirilən son summativ qiymətləndirmənin nəticələrini araşdırın. Orta nəticəni, ən böyük fərqi və ən çox təkrarlanan nəticəni müəyyən edin. Ümumi nəticə sizi qane edirmi?

2

Leqo-kubların sayına uyğun modelləri seçin.

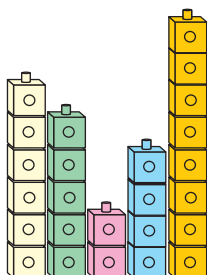
1) Ən çox təkrarlanan say 9-dur.

3) Ədədi orta 3-dür.

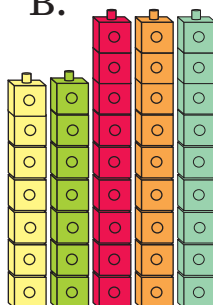
2) Ədədi orta 5-dir.

4) Ən böyük fərq 8-dir.

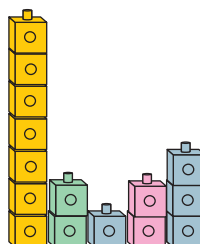
A.

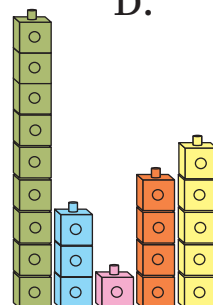
B.

C.

D.

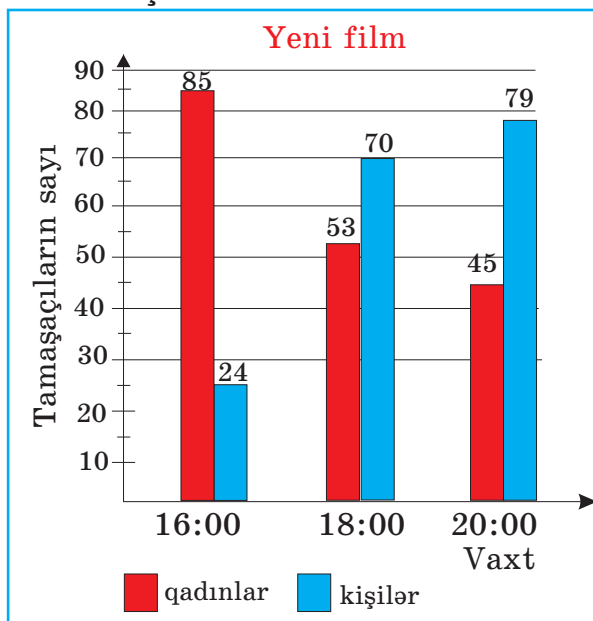

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

1

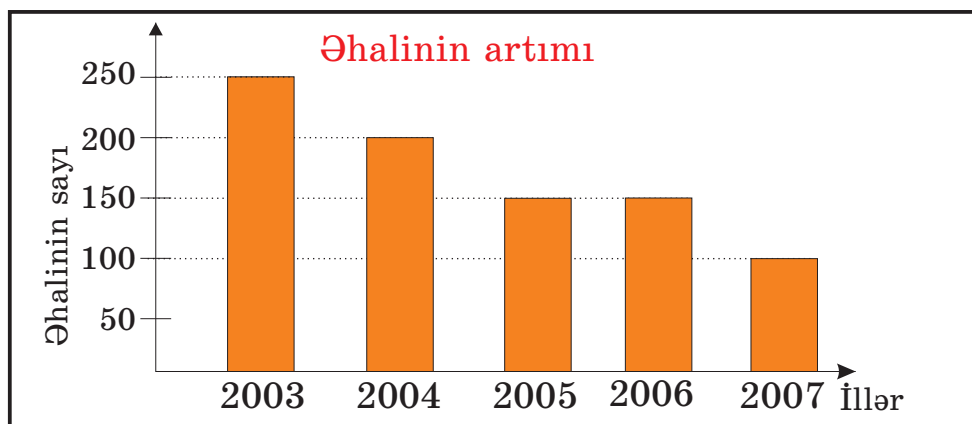
İkisütunlu barqrafda kinoteatrda gün ərzində yeni filmə baxan kişi və qadın tamaşaçıların sayı verilmişdir.

- 1) Qadın və kişi tamaşaçıların ümumi saylarının fərqini tapın.
- 2) “18:00 və 20:00 seanslarındakı qadın tamaşaçıların sayı 150 nəfərdən çoxdur” fikri doğrudurmu?
- 3) “Kişi tamaşaçıların sayı gün ərzində getdikcə artmışdır” fikrini təsdiq edən məlumatları təqdim edin.
- 4) Hansı seansda ən çox tamaşaçı olmuşdur?

2

Barqrafda 5 il ərzində bir kənddə əhalinin sayındakı artım verilmişdir. Barqrafa görə təqdimat hazırlayın. Məlumatı cədvəllə təqdim edin.

3

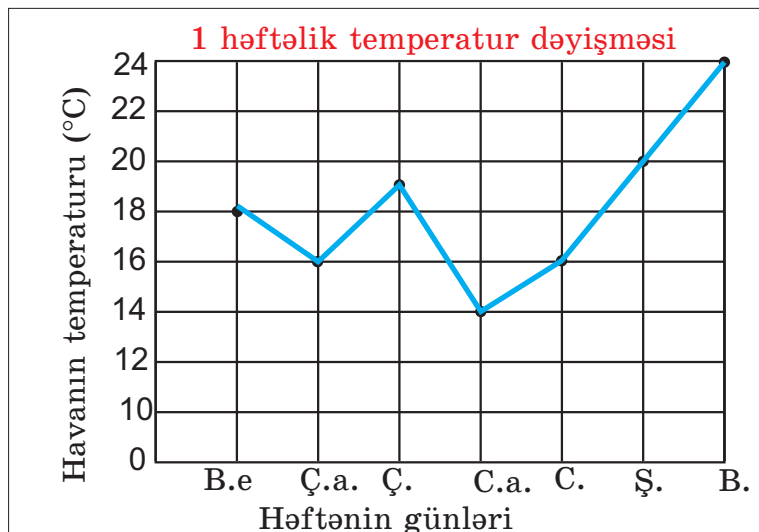
Cədvəldə fermerin 5 il ərzində yetişdirdiyi buğda və arpa məhsulu haqqında məlumat verilmişdir. Cədvələ görə ikisütunlu barqraf qurun. Beş il ərzində yetişdirilən:
a) arpa; b) buğda məhsulu orta hesabla neçə ton olmuşdur?

5 ildə məhsul		
İllər	Buğda (t)	Arpa (t)
2006	16	14
2007	18	14
2008	9	6
2009	18	12
2010	20	10

Məlumatı araşdırın və təqdim edin

1

Qrafik aprel ayının bir həftəsi üçün hava temperaturunun dəyişməsinə göstərir. Bu dəyişməni cədvəllə təqdim edin.

2

Verilmiş məlumatlar qrupuna görə ədədi orta qiyməti, ən çox təkrarlanan ədədi və ən böyük fərqi müəyyən edin.

1)

1 m 20 sm
80 sm
1 m
80 sm
1 m 40 sm
1 m 10 sm

2)

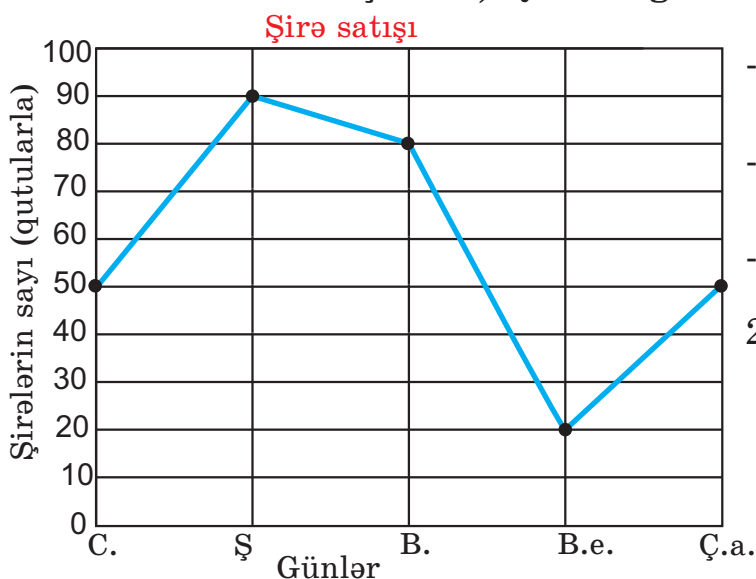
35 kq
42 kq
35 kq
42 kq
27 kq
35 kq

3)

11 l
9 l
8 l
12 l
11 l
14 l
13 l

3

Qrafikdə 5 gün ərzində mağazada satılan şirələr haqqında məlumatlar verilmişdir. 1) Qrafikə görə məlumatları təqdim edin:

- bir gündə orta hesabla satılan şirələrin sayını;
- ən çox təkrarlanan sayı;
- ən böyük fərqi.

2) Məlumatı barqrafla təqdim edin.

Ehtimal və nəticə

Şəkində 4 torbaya yığılmış fiqurlar göstərilmişdir. Torbanın içinə baxmadan bir şəkil çıxarsanız, onun ulduz olma ehtimalını necə ifadə etmək olar? Bu ehtimalı kəsrlə və sözlə ifadə edək.

1. Torbada 10 fiqur var. Bütün fiqurlar ulduz şəklindədir.

Ulduz şəklinin torbadan çıxma ehtimalı:

10-dan 10-dur, $\frac{10}{10}$ və ya 1-dir, əlbəttə, mütləq.

2. Torbada 10 fiqur var. Onlardan 7 dənəsi ulduz,

3 dənəsi başqa fiqurlardır. Ulduz şəklinin çıxma ehtimalı:

10-dan 7-dir, $\frac{7}{10}$, şansı çoxdur.

3. Torbada 10 fiqur var. Onlardan 2 dənəsi ulduz,

8 dənəsi başqa fiqurlardır. Ulduzun çıxma ehtimalı:

10-dan 2-dir, $\frac{2}{10}$, ola bilər, mümkündür.

4. Torbada 10 fiqur var. Torbada ulduz şəkli yoxdur.

Ulduz şəklinin torbadan çıxma ehtimalı:

0-dır, ola bilməz, mümkün deyil.

Torbada ulduz şəkillərinin sayı azaldıqca çıxarılan şəkil

ulduz olacağı ehtimalı da azalır və nəhayət sıfıra bərabər olur.

Ehtimalın ən böyük qiyməti 1-dir. Bu hadisənin baş verəcəyinə heç bir şübhə yoxdur.

Ehtimalın ən kiçik qiyməti 0-dır. Bu hadisənin baş verməsi mümkün deyil.

Ehtimal arzu olunan hadisələrin mümkün sayının (ulduz şəklinin sayının)

hadisələrin ümumi sayına (şəkillərin ümumi sayına) olan nisbəti ilə ifadə olunur.

Göstərilən nümunələrdə ulduz şəklinin çıxması hadisəsi arzu olunan hadisədir.

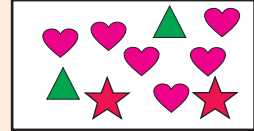
1-ci torbada:

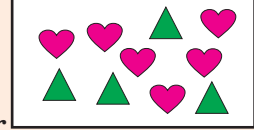
2-ci torbada:

3-cü torbada:

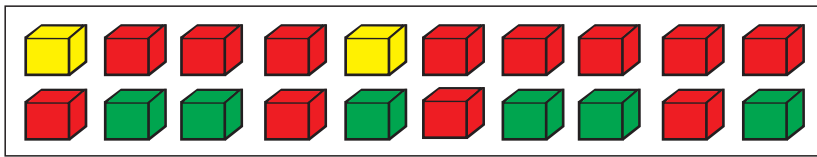

4-cü torbada:

1

Şəkindəki kublar bir torbaya yığılmışdır. Torbanın içinə baxmadan bir kub çıxarsanız, onun: a) qırmızı; b) yaşıl; c) sarı rəngli olması ehtimalını sözlə və kəsrlə ifadə edin.

2

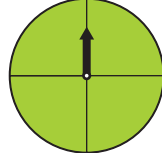
Oxun yaşıl hissədə dayanma ehtimalını sözlə və kəsrlə yazın.

1) 8-dən 2-dir və ya $\frac{2}{8}$.

1)

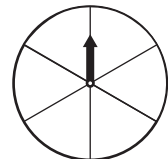
2)

3)

4)

3

EHTİMAL sözünün hərfləri kəsilərək torbaya yığıldı.

Torbaya baxmadan bir hərf çıxarsanız, onun sait olması ehtimalını yazın.

Ehtimal və nəticə

1

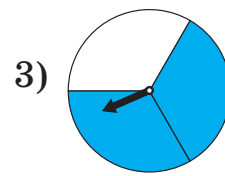
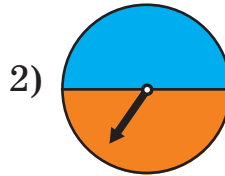
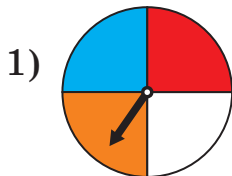
Nərgiz təcrübə apardı: o, torbaya yığılmış romb və üçbucaqlardan hər dəfə birini çıxardı (torbanın içinə baxmadan) və cədvəlin uyğun xanasında bir tellə qeyd etdi və çıxardığı fiquru yenidən torbaya qaytardı. O, bu hərəkəti 30 dəfə təkrar etdi.

Çıxan fiqurlar	Tellər	Sayı
Üçbucaq		4
Romb		26

- 1) Nərgiz daha bir dəfə (31-ci dəfə) fiqur çıxarsa, hansı fiqurun çıxması ehtimalı daha yüksəkdir?
- 2) Əgər torbada cəmi 10 fiqur varsa, yuxarıdakı nəticələrə görə onlardan neçəsinin üçbucaq olduğunu düşünürsünüz? Söylədiyiniz fikri bu təcrübəni təkrar etməklə yoxlayın.

2

Oxun mavi hissədə dayanma ehtimalını kəsrlə və sözlə yazın. Hansı şəkildə oxun mavi hissədə dayanması ehtimalı daha böyükdür? Bu ehtimalı kəsrlə yazın.

3

Aşağıdakı şəkli “ehtimal parçası” adlandıraraq. Verilən fikirləri bu parçanın uyğun hissəsində yerləşdirin.

- 1) Sabah Günəş Şərqdən çıxacaq.
- 2) Əli 4-cü sinifdə oxuyur. O, həndəsi fiqurları tanıyır.
- 3) Əhməd böyüyəndə şahmat üzrə dünya çempionu olacaq.
- 4) Sabah Arif məktəbə uçan velosipedlə gələcək.

mümkün
deyil

mümkündür

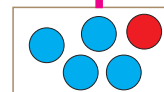
0

1

2

əlbəttə
şansı çoxdur

5-dən 4-dür

1

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

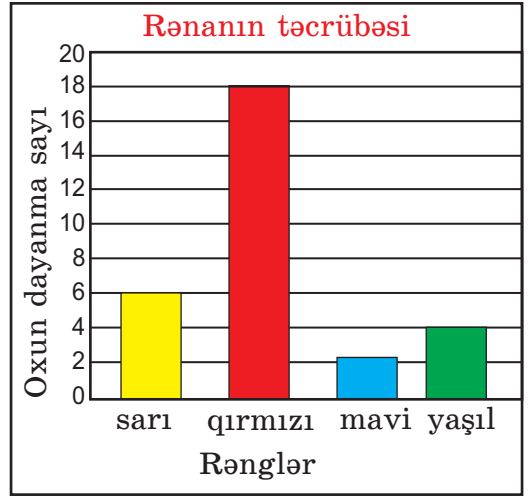
1

Rəna 4 müxtəlif ölçülü və rəngli hissələri olan “çərxi-fələk” taxtası üzərində təcrübə apardı. O, çarxı 30 dəfə fırlatdı və nəticələri barqrafla təqdim etdi.

1) Rəna çarxı növbəti dəfə fırlatsa, oxun hansı hissədə dayanma ehtimalı daha böyükdür?

2) Nəticələrə görə çərxi-fələk taxtasında rəngli hissələrin ölçülərini necə təsəvvür edirsiniz?

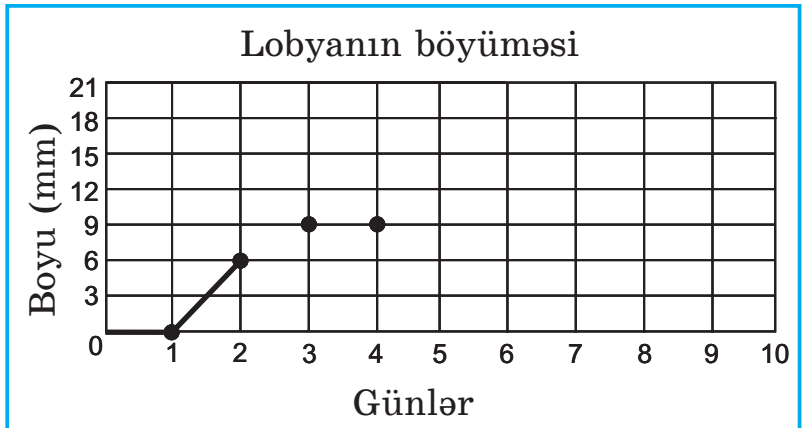
Müləhizələrinizə görə bu çərxi-fələk taxtasının şəklini çəkin.

2

Şagirdlər əkdikləri lobya toxumunun boy atmasını cədvəldə qeyd etmişlər. Cədvələ görə qrafiki dəftərinizdə tamamlayın. Suallara cavab yazın.

Günlər	Boyu (mm)
1	0
2	6
3	9
4	9
5	12
6	15
7	15
8	15
9	18
10	21

1) Bitki 2-ci və 3-cü günlər arasında nə qədər boy atmışdır?

2) Bitkinin boyu ən çox hansı günlər arasında artmışdır?

3) Neçə gün ərzində bitkinin boyu 9 sm-dən 18 sm-ə çatmışdır?

3

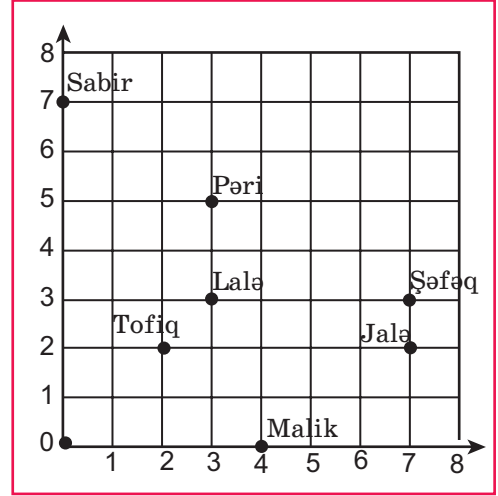
İyun ayında 1 həftə ərzində temperatur 32° , 37° , 29° , 33° , 31° , 37° , 39° olmuşdur. Bu həftə ərzində orta temperatur neçə dərəcə olmuşdur?

Koordinat şəbəkəsi

1

Koordinat şəbəkəsi üzərində uşaqların evlərinin yerini göstərən nöqtələr qeyd olunmuşdur. Koordinat şəbəkəsinə görə tapşırıqları yerinə yetirin.

- 1) Hər bir evin yerini göstərən nöqtənin koordinat cütünü müəyyən edin.
- 2) Malikgilin evindən 3 vahid sağda, 3 vahid yuxarıda kimin evi yerləşir?
- 3) Lalə və Pərigilin evlərinin koordinatlarını müqayisə edin. Fikirlərinizi söyləyin.
- 4) Ən yaxın qonşuların koordinat cütlərini yazın.

- 5) Məktəb (0; 0) nöqtəsində olarsa, Sabir və Malikgilin evlərinin yeri haqqında nə demək olar?

2

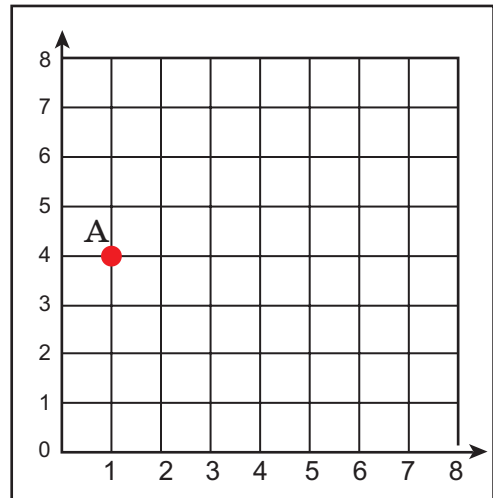
Dəftərinizdə koordinat şəbəkəsi çəkin. Cədvəldə verilmiş koordinatlara görə tapşırıqları yerinə yetirin.

Nöqtələr	A	B	C	D	E	F	G	H	O	P	R	S
1-ci koordinat	1	2	3	4	5	7	8	3	3	4	5	5
2-ci koordinat	4	6	4	4	7	7	4	1	2	3	2	1

- 1) A, B və C nöqtələrini qeyd edin və düz xətlə birləşdirin. Hansı fiqur alındı? Bu fiqur haqqında bildiklərinizi söyləyin.

- 2) D, E, F, G və D nöqtələrini ardıcıl birləşdirməklə hansı fiquru almaq olar?

- 3) H, O, P, R, S və H nöqtələrini ardıcıl birləşdirməklə alınan fiqurun neçə düz bucağı var?

3

Dəftərinizdə koordinat şəbəkəsi üzərində həndəsi fiqurlar çəkin. Fiqurların təpə nöqtələrinin koordinatlarını yazın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

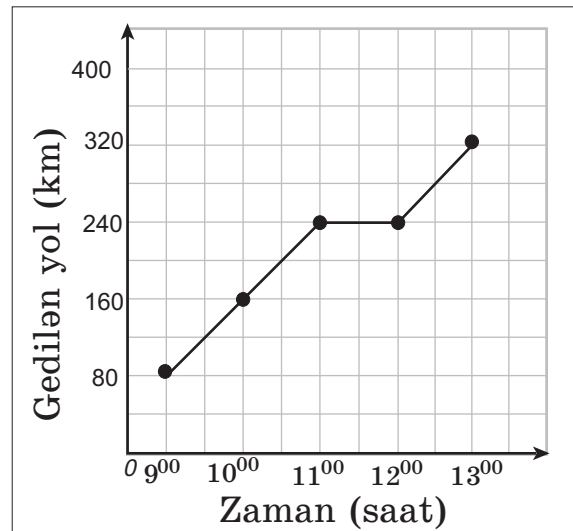
1

Qrafik, sürəti 80 km/saat olan avtomobilin hərəkətini göstərir.

1) Saat 11:00-dan 12:00-a qədər avtomobilin hərəkəti haqqında yazın.

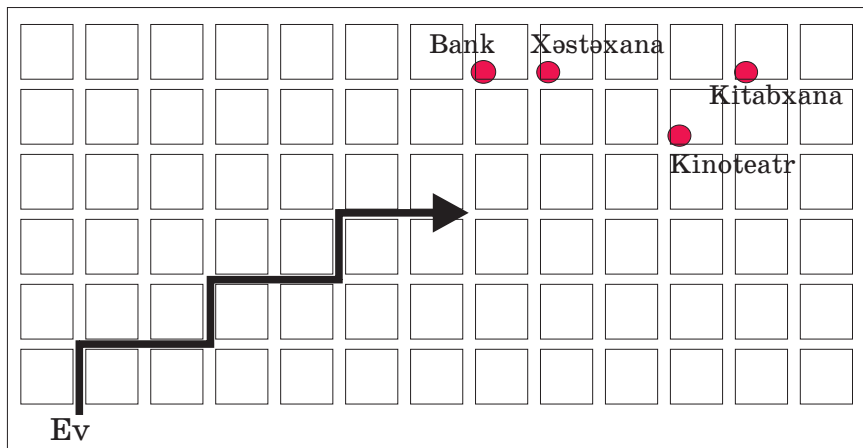
2) Qrafikə görə avtomobil neçə saat yolda olmuşdur?

3) Avtomobil neçə kilometr yol qət etmişdir?

2

Aşağıdakı plan Pərvizin yolunu göstərir. O, hərəkətini bu qayda ilə davam etdirsə, hara gedib çatacaq?

3

Hesablayın, hasildə alınan ədədlərin oxşarlığına diqqət yetirin.

$$58 \cdot 7$$

$$58 \cdot 77$$

$$58 \cdot 777$$

$$858 \cdot 7$$

$$858 \cdot 77$$

$$858 \cdot 777$$

$$2\ 858 \cdot 7$$

$$2\ 858 \cdot 77$$

$$2\ 858 \cdot 777$$

$$42\ 858 \cdot 7$$

$$42\ 858 \cdot 77$$

$$42\ 858 \cdot 777$$

4

Verilənlərə görə məsələ qurun və həll edin.

1 konteynerdə (böyük yeşiklər) - 10 yeşik

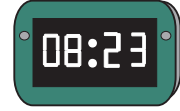
1 yeşikdə - 10 qutu

1 qutuda - 8 lampa

Saat, dəqiqə

1

Saatların göstərdiyi vaxtı nümunəyə uyğun yazın.

Gündüz saat 2-yə
12 dəqiqə qalıb.

2

Vaxtı elektron saatin göstəricisinə uyğun yazın.

günorta

səhər

gecə

axşam

3

Şəkildəki saatda saniyə əqrəbinə görə (qırmızı rəngli) bir dəqiqənin tamam olmasına neçə saniyə qalıb?

- 1) Bir dəqiqə neçə saniyədir?
- 2) Bir saat neçə saniyədir?

4

Verilən vaxtları saniyələrlə ifadə edin.

- 1) 5 dəq. 18 san.
- 2) 10 dəq. 25 san.
- 3) 8 dəq. 45 san.
- 4) 15 dəq.

5

Verilən vaxtları saat və dəqiqələrlə ifadə edin.

- 1) 120 dəq.
- 2) 185 dəq.
- 3) 213 dəq.
- 4) 345 dəq.

6

Anasının evdə olmadığı 1 saat 45 dəqiqə müddətində Fidan balaca qardaşına qulluq etdi. Anası evə saat 17:25-də gəldi. Fidanın anası evdən saat neçədə çıxmışdı?

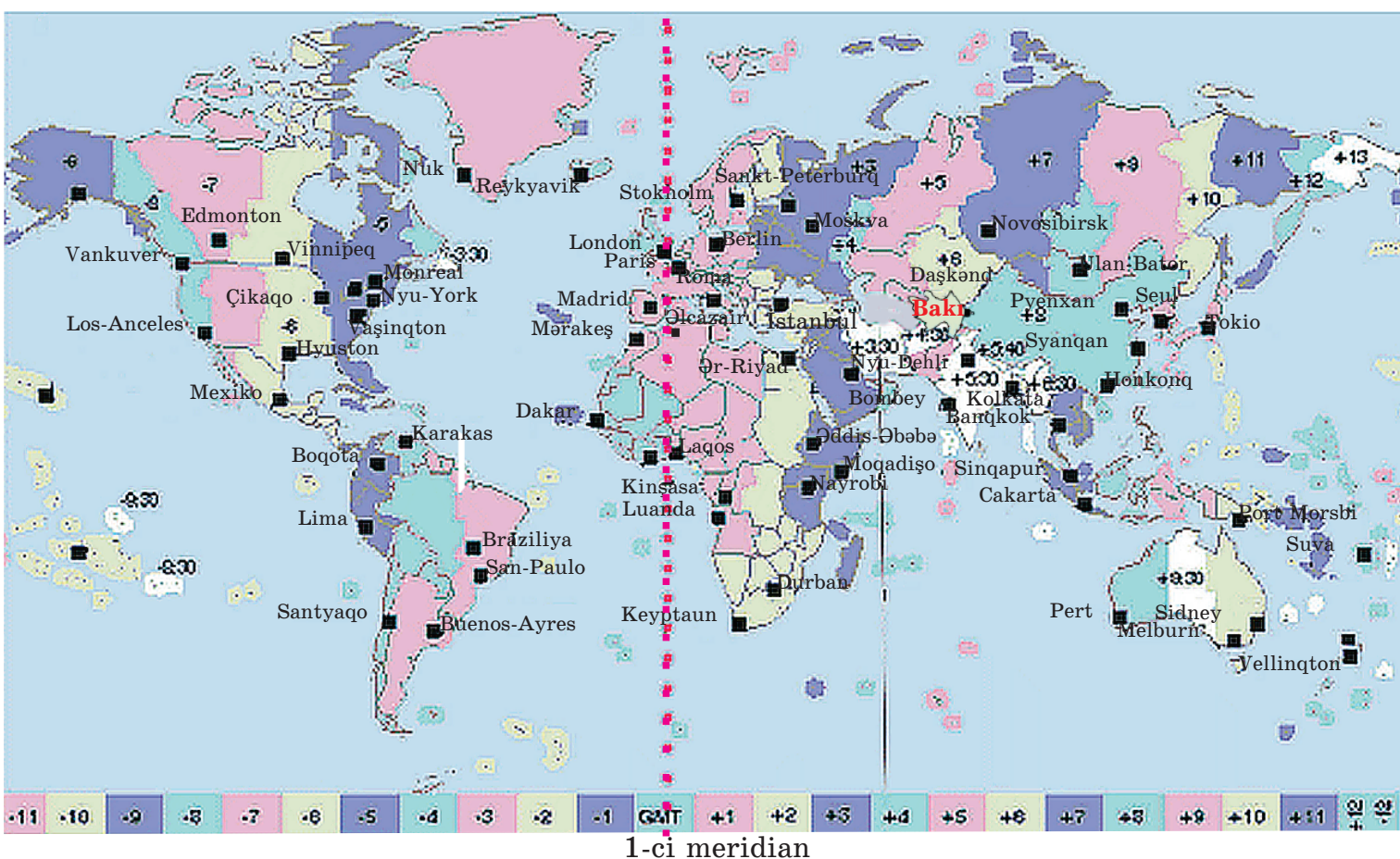
7

Kosmik aparat bazar ertəsi saat 11:45-də kosmosa buraxıldı və 4 gün 3 saat 27 dəqiqə sonra Yerə qayıtdı. Kosmik aparat Yerə həftənin hansı günü, saat neçədə qayıtdı?

Dünyanın saat qurşağı

Yer öz oxu ətrafında fırlanaraq 24 saat ərzində tam bir dövr edir. Yer öz oxu ətrafında 1 saat ərzində 15° dönür. Yer həm də Günəş ətrafında fırlanır. Yer kürə formasında olduğundan onun müxtəlif hissələrini Günəş müxtəlif zamanlarda işıqlandırır. Bu səbəbdən Yer kürəsi 24 zaman qurşağına bölünmüşdür. Zamanın 0 qurşağı - 1-ci meridian London yaxınlığındakı Qrinvich şəhəriyindən keçir. Bu nöqtədən şərqə doğru hərəkət etdikcə hər 15° -dən bir saatin göstəricisi 1 saat artır. Bu nöqtədən qərbə doğru getdikcə isə saatin göstəricisi hər 15° -dən bir 1 saat azalır.

Qrinvich vaxtı qısa olaraq GMT (ing. Greenwich Mean Time) kimi yazılır.

1) Bakıda səhər saat 12-dir. Qrinvichə görə Nyu-Yorkda saat neçədir?

Bakı vaxtı ilə səhər saat 12-də Qrinvichdə saat $12 - 4 = 8$ -dir, Nyu-Yorkda isə saat Qrinvichə görə 5 saat geri qalır,

Nyu-Yorkda $8 - 5 = 3$, yəni gecə saat 3-dür.

Bakıda gündüz olduqda Nyu-Yorkda gecədir.

2) Bakıda saat 12:00-dır. Braziliyada saat neçədir?

Vaxta aid məsələlər

1

Bakıda saat 12:00 olduqda İstanbulda 10:00 olur. İstanbul-Bakı reysi ilə uçan təyyarə Türkiyə vaxtı ilə 10:30-da İstanbuldan havaya qalxır. Uçuş müddəti 3 saatdır. Təyyarə yerli vaxtla saat neçədə Bakıda olar?

2

Şəhər nəqliyyatındakı mövcud vəziyyət haqqında saat 14:30-dan 15:20-yə qədər davam edən müzakirələr yeni problemləri ortaya çıxardı. 20 dəqiqəlik fasilədən sonra müzakirəni 1 saat 30 dəqiqə də davam etdirmək qərara alındı. Müzakirələr saat neçədə sona çatdı?

3

Emilgilin oxuduğu məktəbin şagirdləri məktəbə xüsusi avtobusla gəlirlər.

Avtobus 07:45-də Emilgilin evinin

yanında olur. Emil hər səhər 20 dəqiqə

yuyunmağa və geyinməyə, 10 dəqiqə yemək yeməyə, 3 dəqiqə ayaqqabısını geyinməyə və çantasını götürüb evdən çıxmağa sərf edir. Emil avtobusa vaxtında çatmaq üçün hər səhər ən gec saat neçədə yuxudan durmalıdır?

4

Fərəh gün ərzində hər 4 saatdan bir olmaqla 4 dəfə dərman qəbul etməlidir. O, ikinci dəfə dərmanını saat 13:30-da qəbul etmişdir. Fərəhin dərman qəbul etdiyi vaxtları ardıcıl yazın.

5

Marafon yürüşündə finişə birinci çatan idmançının nəticəsi 1 saat 35 dəqiqə 45 saniyədir. Finişə 20-ci çatan idmançının nəticəsi birinci yeri tutan idmançının nəticəsindən 30 dəqiqə çoxdur. 20-ci yeri tutan idmançı bu məsafəni nə qədər vaxta qaçmışdır?

6

Əsədin saatı hər saatda 3 dəqiqə geri qalır. O, saatını oktyabrın 5-i gündüz saat 12:00-da dəqiq vaxta uyğun qurdu. Əsədin saatı oktyabrın 6-sı gündüz saat 12:00-da neçəni göstərəcək?

Pul

Məsələ: 1 kq qənd 2 manat 40 qəpik, 1 kq yağ 6 manat 80 qəpikdir.

3 kq qənd və 2 kq yağ almaq üçün alıcı nə qədər pul ödəməlidir?

1) 1 kq qənd: 2 manat 40 qəpik

3 kq qənd: $3 \cdot 2 \text{ man. } 40 \text{ qəp} = 3 \cdot 240 \text{ qəp.} = 720 \text{ qəp.} = 7 \text{ man. } 20 \text{ qəp.}$

Bunu belə də hesablaya bilərik:

$3 \cdot 2 \text{ man. } 40 \text{ qəp.} = 6 \text{ man. } 120 \text{ qəp.} = 7 \text{ man. } 20 \text{ qəp.}$

2) 1 kq yağ: 6 man. 80 qəp.

2 kq yağ: $2 \cdot 6 \text{ man. } 80 \text{ qəp.} = 2 \cdot 680 \text{ qəp.} = 1360 \text{ qəp.} = 13 \text{ man. } 60 \text{ qəp.}$

Bunu qısa olaraq belə də hesablaya bilərik:

$2 \cdot 6 \text{ man. } 80 \text{ qəp.} = 12 \text{ man. } 160 \text{ qəp.} = 13 \text{ man. } 60 \text{ qəp.}$

3) Alıcının ödəməli olduğu məbləğ:

$7 \text{ man. } 20 \text{ qəp.} + 13 \text{ man. } 60 \text{ qəp.} = 20 \text{ man. } 80 \text{ qəp.}$

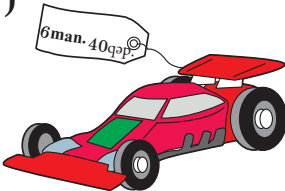
1

1 kq-nın qiyməti 4 manat 60 qəpik və 1 kq-nın qiyməti 8 manat 70 qəpik olan konfetlərin hər birindən 2 kq və 1 kq-nın qiyməti 12 manat 70 qəpik olan şokoladdan yarım kiloqram alan alıcı nə qədər pul ödəməlidir?

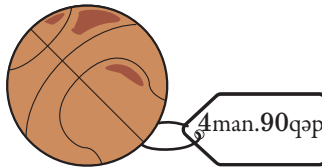
2

Şəkildəki əşyalardan hər hansı birini alan və kassaya 10 manatlıq vermiş müştəriyə pul qalığı hansı pullarla qaytarıla bilər?

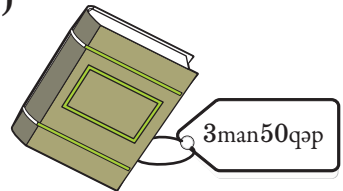
1)

2)

3)

3

1) Köynəyin qiyməti 20 manatdan ucuzdur. Köynəyə verilən pulun məbləği 1, 4, 0, 5 rəqəmləri ilə yazılır. Bu məbləğ üç eyni manatlıq və iki eyni qəpikliklə ödəmək olar. Köynək neçəyədir?

2) 2 ədəd 5 manatlıq və 2 ədəd 20 qəpiklik pulun məbləği tennis raketkasının qiymətindən 2 manat çoxdur. Raketka neçəyədir?

4

Qiymətini yazın.

1) 1 qutu karandaş - 2 man. 20 qəp.

10 qutu karandaşın - ?

n qutu karandaşın - ?

2) 1 kitab - 5 manat 50 qəpik

20 kitabın - ?

x sayda kitabın - ?

Pulun hesablanması

1

Mahmud əmi 300 manata at aldı. Bir neçə aydan sonra bu atı 310 manata satdı. Bir müddətdən sonra həmin atı 320 manata geri aldı. Mahmud əmi çox keçmədən atı yenidən satmalı oldu. Bu dəfə o, atı 330 manata satdı. Mahmud əmi bu işdən gəlir götürdü, yoxsa ziyana düşdü? Məsələnin həllini kağızdan kəsilmiş pullar üzərində modelləşdirin.

2

- 1) 100 q pendir 40 qəpikdirsə, 1 kq pendir neçəyədir?
- 2) 1 kq pendir 4 manat 60 qəpikdirsə, 100 q pendir neçəyədir?
- 3) 250 q konfet 2 manat 50 qəpikdirsə, 2 kq konfet neçəyədir?
- 4) 2 kq konfet 12 manatdırsa, 250 q konfet neçəyədir?

3

Fəridə xanım 4 manat 80 qəpik pul ödəyərək 24 yumurta aldı. Yolda 4 yumurta sınaq yararsız hala düşdü. Fəridə xanıma yumurtanın biri neçə qəpiyə başa gəldi?

4

Bir qab qatığının qiyməti 1 manat 65 qəpikdir. Hər 2 qab qatıq üçün müştəri 40 qəpik az ödəyir. 4 qab qatıq alan müştəri nə qədər pul ödəməlidir?

5

Araşdırma. Əli dayı 3 000 manat pulunu bankda saxlamaq istəyir. O, iki növ əmanətdən birini seçə bilər.

Birinci: ildə hər 1 000 manata 120 manat gəlir verilir.

İkinci: məbləğ 2 000 manatdan çox olduqda ildə hər 1 000 manata 110 manat gəlir və hər 1 000 manata əlavə olaraq 25 manat verilir. Əli dayı hansı əmanət növünü seçsə, sərfəli olar?

6

Sual işarəsinin yerinə uyğun məbləğləri yazın.

Adı	Birinin qiyməti	Miqdarı	Cəmi
şokolad	4 manat 28 qəpik	4 qutu	?
qoğal	65 qəpik	35 ədəd	?
ət	7 manat 50 qəpik	3 kq 500 q	?
Ödəniləcək məbləğ			?
Verilən pul			100 manat
Pul qalığı			?

Məsələ həlli

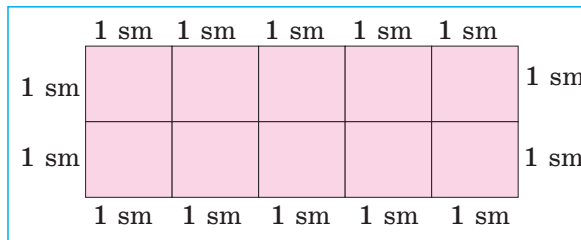
Ən sadə haldan istifadə etməklə

Məsələ 1: 4 dost Yeni İldə bir-birilərini açıqca yazaraq təbrik etdilər. Dostların yazdıqları açıqca cəmi neçə dənə oldu?

Hər dost digər 3 dostunu təbrik etmək üçün 3 açıqca yazmalıdır. Deməli, 4 dost bir-birini təbrik edərkən cəmi $4 \cdot 3 = 12$ dənə açıqca yazmışdır.

Məsələ 2: Fəridə tərəfi 5 sm olan 10 dənə kvadrat formalı rəngli kağızı eyni sayda olmaqla iki cərgədə ağ kağız üzərinə yapışdıraraq bir düzbucaqlı düzəltdi. Bu düzbucaqlının perimetri neçə santimetrdir?

Əvvəlcə tərəfinin uzunluğu 1 sm olan $2 \cdot 5$ ədəd kvadratdan ibarət düzbucaqlının perimetrini hesablayaq: $5 \text{ sm} + 2 \text{ sm} + 5 \text{ sm} + 2 \text{ sm} = 14 \text{ sm}$

Tərəfinin uzunluğu 5 sm olan 10 eyni kvadratdan düzəldilmiş düzbucaqlının perimetri baxılan düzbucaqlının perimetrindən 5 dəfə çox olacaq:

$$5 \cdot 14 = 70 \text{ (sm)}$$

1

Novruz bayramında 6 qonşu bir-birini şirniyyat xonçası ilə təbrik etdi. Xonçaların ümumi sayı neçə dənə oldu?

2

Tərəfinin uzunluğu 4 sm olan 12 kvadratı hər birində bərabər sayda olmaqla 3 cərgədə düzsəniz, alınan fiqurun perimetri nə qədər olacaq? Uyğun şəkli çəkin.

3

Mağazada musiqi yazılmış DVD-lərin satış kampaniyası keçirilir. 4 DVD alana 5-cisi hədiyyə verilir. Samir 20 DVD-yə sahib olmaq istəsə, neçəsinin pulunu ödəməlidir?

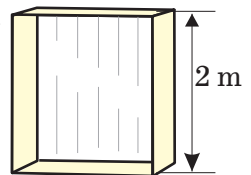
4

Emil atası ilə birlikdə hündürlüyü 2 m olan kitab şkaflı düzəldir. Onlar şkaflın çərçivəsini hazırlayıblar. Emil şkafta eyni hündürlüklü 5 rəfin olmasını istəyir.

1) Arakəsmələr üçün neçə taxta lazımdır?

2) Şkaf üçün istifadə edilən bütün taxtaların

qalınlığı eyni olmaqla 5 sm-dir. Hər rəfin hündürlüyü neçə santimetr olacaq?

Məsələ həlli

Cədvəl qurmaqla

Məsələ: İndi Səyyarənin 14, bacısı Əminənin isə 5 yaşı var. Neçə ildən sonra Səyyarə yaşca Əminədən 2 dəfə böyük olacaq?

Səyyarə	14	15	16	17	18
Əminə	5	6	7	8	9

Cədvəldən göründüyü kimi, Səyyarənin 18 yaşı olanda Əminənin 9 yaşı olacaq. Yəni 4 ildən sonra Səyyarə Əminədən 2 dəfə böyük olacaq.

1

Mağazada satılan limon şitilinin hündürlüyü 17 sm, Çin qızılgülünün hündürlüyü isə 12 sm-dir. Satıcının dediyinə görə, bitkilərə düzgün qulluq edilsə, limon ağacı həftədə 3 sm, Çin qızılgülü isə 4 sm boy atmalıdır. Neçə həftədən sonra onların boyları bərabər olacaq?

2

İndi Elvinin 3 yaşı var. Gülsüm ondan 5 yaş böyükdür.

a) Neçə ildən sonra onların hər ikisinin yaşını göstərən ədəd 5-ə qalıqsız bölünəcək?

b) Neçə ildən sonra onların yaşlarının cəmi 21 olacaq.

3

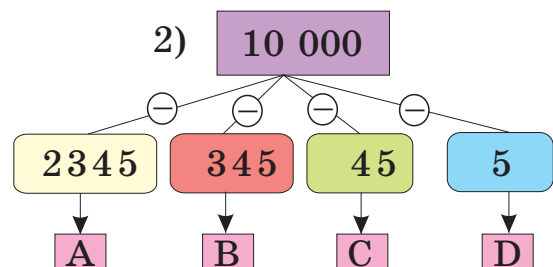
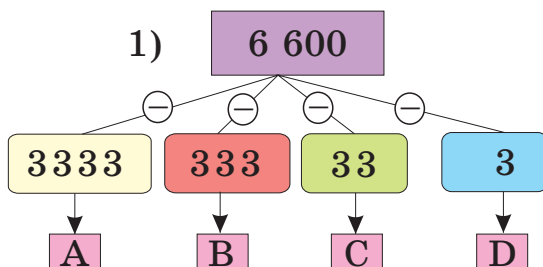
Samirin 4, Nazimin 3 idman stikeri var. Samir hər həftə 2, Nazim 3 idman stikeri alır. Neçə həftədən sonra onların stikerlərinin ümumi sayı 22 dənə olacaq?

4

Minayənin bir yaşı olanda babası onun adına bank hesabı açıb və hər ad günündə bu hesaba onun yaşının 100 misli qədər pul qoyur. Minayənin 10 yaşı olanda bank hesabında nə qədər pul olacaq?

5

Çıxma əməlini yerinə yetirin.

Məsələ həlli

Seçib yoxlamaqla

Məsələ:

Teatra biletin qiyməti böyüklər üçün 7 manat, uşaqlar üçün isə 4 manatdır. Şahmat klubunun üzvləri 18 bilet üçün 90 manat verdilər. Onlar hər yaş qrupu üçün neçə bilet aldılar?

Seçimlər	Böyüklərin sayı	Uşaqların sayı	Cəmi	Yoxlama
1-ci seçim	9	9	$9 \cdot 7 = 63$ $9 \cdot 4 = 36$ $63 + 36 = 99$	99 manat 90-dan çoxdur
2-ci seçim	5	13	$5 \cdot 7 = 35$ $13 \cdot 4 = 52$ $35 + 52 = 87$	87 manat 90-dan azdır
3-cü seçim	6	12	$6 \cdot 7 = 42$ $12 \cdot 4 = 48$ $42 + 48 = 90$	Düzgün cavabdır

3-sü seçimdə məsələdə verilən hər iki şərt (həm biletlərin sayı, həm də məbləğ) ödənilir.

Cavab: Böyüklər üçün 6 bilet, uşaqlar üçün 12 bilet alınmışdır.

1

Mağazada un 6 kq və 8 kq-lıq torbalarda satılır. Gün ərzində 24 torba un satıldı. Satılan un cəmi 176 kq olarsa, hər növ torbadan neçə ədəd satılmışdır?

2

Cədvəldə müxtəlif növlər üçün 1 ədəd gülün qiyməti verilmişdir. Alıcı hər güldən bərabər və tək sayda olmaqla bağlanmış buketə 45 manat verdi. Buketdə hər güldən ən çoxu neçə dənə ola bilər?

Güllər	
Növü	1 ədədin qiyməti (₭)
Astra	4
Qərənfil	2
Zanbaq	3

3

Fiqurların yerinə elə ədədlər yazın ki, bərabərliklər doğru olsun. Hər misala uyğun 3 variant yazın.

1) + = 97

3) + = 111

2) - = 53

4) - = 66

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Hər bənddəki hesablamalara uyğun 2 məsələ qurun. Birinci bənd üçün nümunə olaraq 3 məsələ verilmişdir.

$$\begin{aligned} 1) \quad & 8 + 2 = 10 \\ & 10 \cdot 4 = 40 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 2) \quad & 100 : 25 = 4 \\ & 8 \cdot 4 = 32 \end{aligned}$$

$$\begin{aligned} 3) \quad & 3 \cdot 6 = 18 \\ & 18 - 5 = 13 \end{aligned}$$

1) Məktəbin foyesini bəzəyən şagirdlər hər birində 8 qırmızı və 2 ağ şar olan bağlamaları foyenin 4 yerindən asdılar. Foyeyə neçə şar asıldı?

2) Eldarın 8 yaşı var. Qardaşı Ramiz ondan 2 yaş böyükdür. Anasının yaşı Ramizin yaşının 4 misli qədərdir. Ananın neçə yaşı var?

3) Bir idman ayaqqabısının qiyməti 8 manat, köynəyinin qiyməti isə 2 manatdır. 4 idmançının hər birinə bir idman ayaqqabısı və bir idman köynəyi alınmışdır. Geyimlər üçün nə qədər pul ödənməmişdir?

2

Nöqtələrin yerinə 3, 240, 35 ədədlərindən uyğun gələnini yazaraq məsələni tamamlayın və həll edin.

Sənan ay yay təttilində supermarketdə satıcı işlədi. Hər ay qazandığı manat pulun manatını qocalar evinə kömək üçün yaradılmış xeyriyyə fonduna keçirdi, qalanını isə yığdı. Sənan yay təttilində nə qədər pul yığdı?

3

Hesablayın.

$$1 \text{ t} : 10 = \square \text{ kq}$$

$$1 \text{ saat} : 2 = \square \text{ dəq.}$$

$$1 \text{ km} : 10 = \square \text{ m}$$

$$1 \text{ t} : 5 = \square \text{ kq}$$

$$1 \text{ saat} : 4 = \square \text{ dəq.}$$

$$1 \text{ km} : 5 = \square \text{ m}$$

$$1 \text{ t} : 8 = \square \text{ kq}$$

$$1 \text{ saat} : 6 = \square \text{ dəq.}$$

$$1 \text{ km} : 8 = \square \text{ m}$$

4

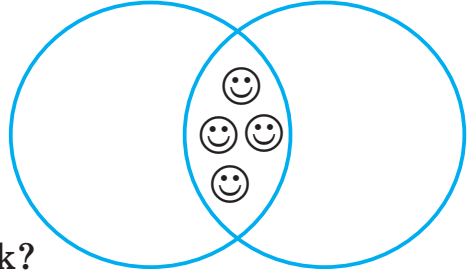
Rəşadgilin ailəsi yeni mənzilə köçüb. Dostları Rəşaddan yeni mənzillərinin nömrəsini soruşur. Rəşad deyir ki, gəlin bir oyun oynayaq: siz mənə suallar verin, mən isə ancaq “Hə” və ya “Yox” cavablarını verəcəyəm. Görək kim daha az sual verməklə bizim mənzilin nömrəsini tapacaq? Mən ancaq əvvəlcədən onu deyə bilərəm ki, bizim yaşadığımız bina 9 mərtəbəli, 1 blokludur, hər mərtəbədə 4 mənzil var.

Siz neçə suala Rəşadgilin mənzilinin nömrəsini tapa bilərsiniz?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Venn diaqramını dəftərinizdə tamamlamaqla məsələni həll edin. Rəqs qrupunda 28 şagird var. Qrupun 14 nəfər üzvü Azərbaycan xalq rəqsi “Qaytağı”, 18 nəfəri isə Latın Amerikas rəqsi - “Samba” oynayacaq. Neçə şagird hər iki rəqsdə iştirak edəcək?

2

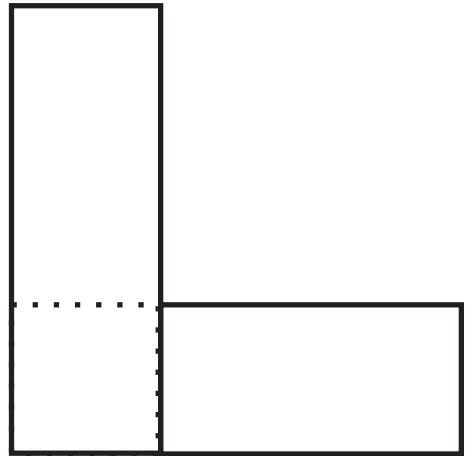
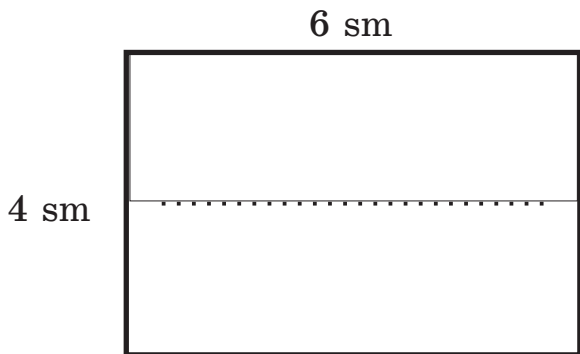
Uşaq evindən gələn qonaqlar 12 nəfərlik masaların ətrafında əyləşdilər. Hər masa ətrafında əyləşənlərdən 9 nəfəri azyaşlı uşaq, qalanları isə yeniyetmə idi. Azyaşlı uşaqların ümumi sayı 54 nəfər idi. Uşaq evindən gələn bütün qonaqların sayı neçə nəfər idi? Məsələnin şərtinə uyğun şəkil çəkin.

3

Kamran düzbucaqlı formada olan kağızı şəkildəki kimi yarıya kəsməklə L hərfi şəklində fiqur düzəldib.

1) Alınan fiqurun perimetri ilə düzbucaqlının perimetrini müqayisə edin.

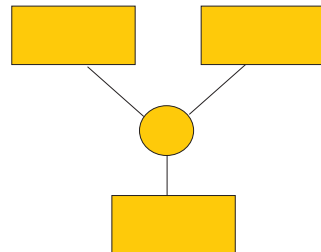
2) Alınan fiqurun sahəsi ilə düzbucaqlının sahəsini müqayisə edin.

4

Samir gündə 2 litr su içir. Samirin bir həftədə içdiyi suyun miqdarının hesablanması sxemini dəftərinizdə çəkməklə göstərin.

Samirin 1 həftədə içdiyi su

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

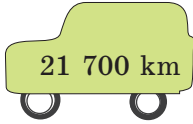
1

Şirkət istifadə etdiyi avtomobilləri 30 000 km, 60 000 km, 90 000 km yol qət etdikdən sonra texniki baxışa göndərir.

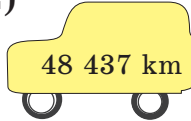
1) Şəkildə verilənlərə görə hər bir avtomobilin neçə dəfə texniki baxışdan keçdiyini müəyyən edin.

2) Hər avtomobil neçə kilometr qət etdikdən sonra növbəti texniki baxışa göndəriləcək?

1)

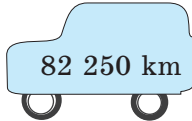
2)

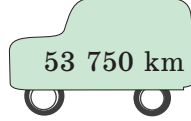
3)

4)

5)

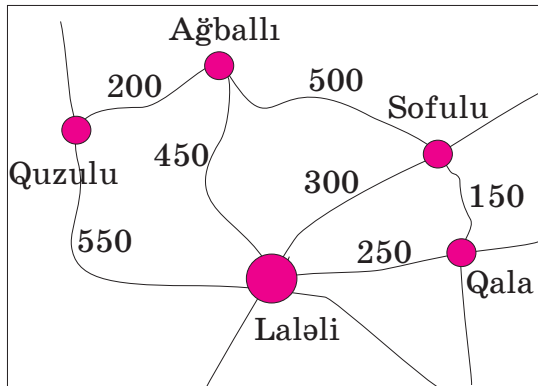

6)

2

Plan üzərindəki ədədlər yaşayış məntəqələri arasındakı yolun uzunluğunu kilometrərlə göstərir. Qaladan Quzuluya getmək üçün ən qısa yol hansıdır və onun uzunluğu neçə kilometrdir?

3

Saat 12:45-də Bakıdan Tovuzla yola düşən avtobus saatda 65 km hərəkət etməklə 4 saat yol getdikdən sonra 45 dəqiqə nahar fasiləsi üçün dayandı. Avtobus saatda 55 km sürətlə daha 3 saat getdikdən sonra Tovuz şəhər avtovağzalına çatdı.

1) Avtobus saat neçədə Tovuzla çatdı?

2) Bakıdan Tovuzla qədər yol neçə kilometrdir?

4

Vurma əməllərini yerinə yetirin. Sonra bir vuruğun rəqəmlərindən birini elə dəyişin ki, hasil beşrəqəmli olsun.

$$\begin{array}{r} \times 345 \\ 27 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 1125 \\ 6 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 321 \\ 18 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 192 \\ 46 \\ \hline \end{array}$$

$$\begin{array}{r} \times 239 \\ 34 \\ \hline \end{array}$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

Qruplarla iş.

Yaşayış məntəqələri arasındakı avtomobil yollarının uzunluqları (kilometrə) xəritədə qeyd edilmişdir. Qrup üzvləri müxtəlif məsafələri müəyyən edirlər. Məsələn:

Xankəndi- Bərdə

Kəlbəcər - Qubadlı

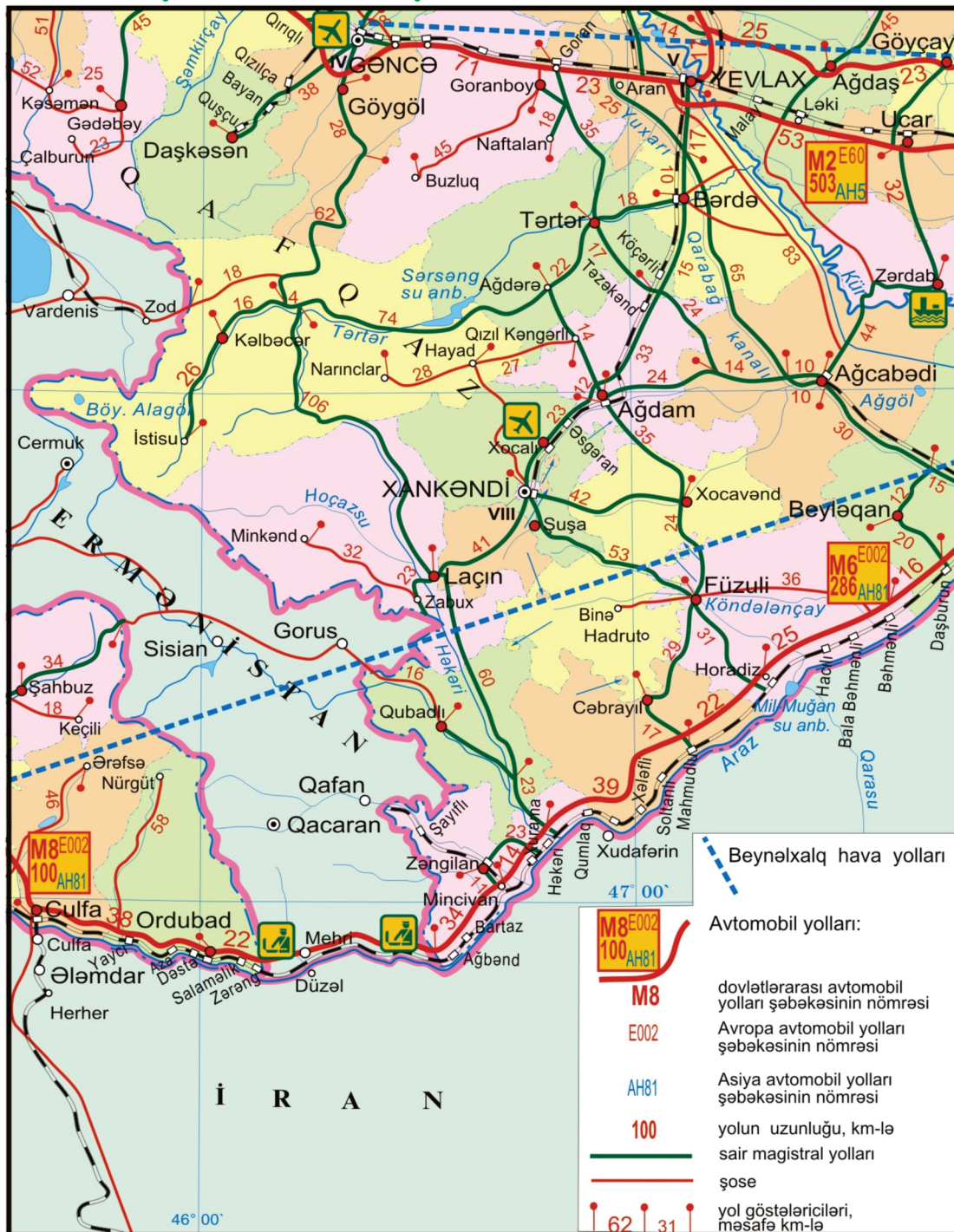
Füzuli - Beyləqan

Ağdam - Laçın

Xocavənd - Cəbrayıl

Yevlax - Kəlbəcər

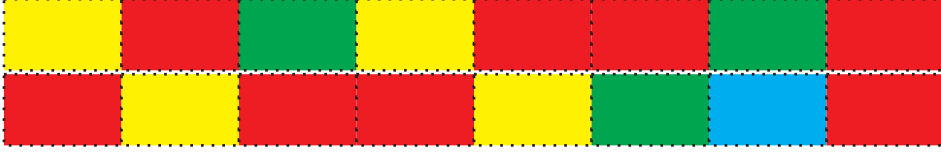
YUXARI QARABAĞIN NƏQLİYYAT YOLLARI

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

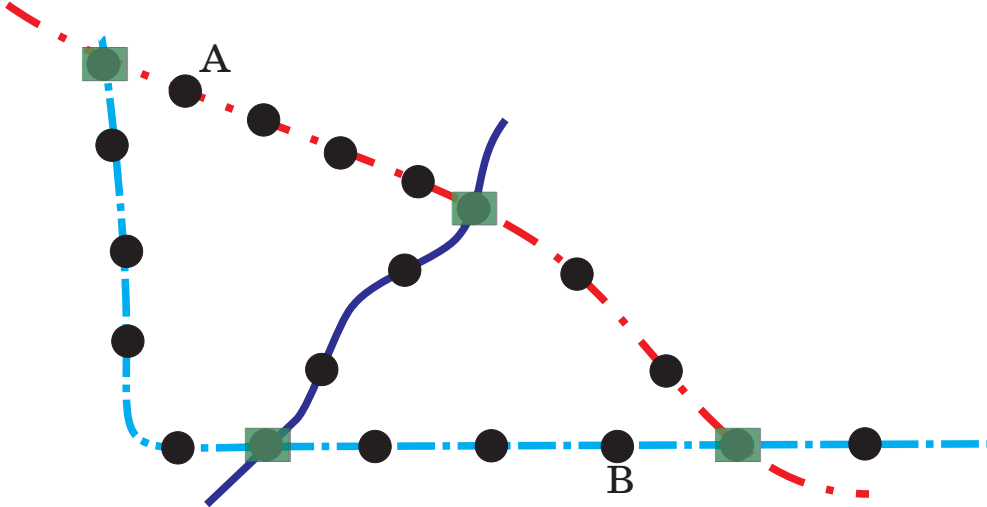
1

Şəkildəki kartlar kəsilib bir torbaya yığılmışdır. Torbaya baxmadan 1 kart çıxarsanız, onun: a) qırmızı; b) yaşıl; c) mavi olması ehtimalını sözlə və kəsrlə ifadə edin.

2

Şəkildə elektrik qatarının marşrut planı verilmişdir. Fərz edin ki, iki qonşu stansiya arasındakı yola sərf olunan vaxt 5 dəqiqədir. Keçid stansiyalarında bir xətdən digərinə keçid 4 dəqiqə vaxt alır. A stansiyasından B stansiyasına gəlmək üçün zaman baxımından ən əlverişli yolu seçin. ■ - keçidlər, ● - stansiyalar.

3

Verilən qiymətə görə digərlərini hesablayın.

100 q	2 manat 40 qəpik	1 kq	8 manat 60 qəpik
200 q		100 q	
550 q		350 q	
1 kq		1 kq 500 q	
1 kq 400 q		2 kq 50 q	

4

Elvin və Çingiz riyaziyyat kabinetini üçün kağızdan həndəsi fiqurlar hazırlayırlar. Elvin 4 fiqur hazırlayana qədər Çingiz 5 fiqur hazırlayır. Onlar birlikdə 54 fiqur hazırladılar. Bu fiqurların neçəsini Elvin, neçəsini Çingiz hazırladı? Məsələni cədvəl qurmaqla həll edin.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

$m = 2 \cdot n + 1$ olarsa, n -ə müxtəlif qiymətlər verməklə m -i hesablayın. m -in qiymətinin n -ə görə dəyişməsinə göstərən cədvəl qurun.

2

Rasim 1 dəftər, 3 flomaster, 5 karandaş aldı və 1 manat 30 qəpik ödədi. Nazim 1 dəftər, 4 flomaster, 6 karandaşa 1 manat 65 qəpik ödədi. Aliyə 1 flomaster, 1 karandaş almaq istəyir. O, nə qədər pul ödəməlidir?

3

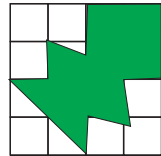
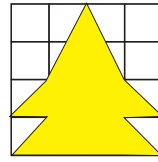
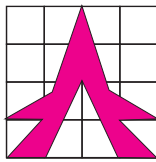
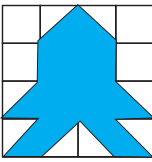
Turistlər yolun bir hissəsini avtobusla, qalan hissəsini isə saatda 5 km sürətlə 5 saat ərzində piyada getdilər. Turistlərin qət etdikləri yolun ümumi uzunluğu 174 km olarsa, onlar avtobusla neçə kilometr yol getmişlər?

4

Ülkərgilin həyatında 3 toyuqdan biri hər gün bir yumurta, digəri 2 gündə bir yumurta, üçüncüsü isə 3 gündə bir yumurta verir. Ülkərgilin toyuqları 12 gündə neçə yumurta verir?

5

Fiqurlar damalı kağızın hansı hissəsini tutur - yarısını, yarısından çox, yoxsa yarından az hissəsini?

6

Rəfdə təxminən neçə kitab var?
Bir gözdəki kitabların sayına görə fikir yürüdün.

7

Rəngli xanaların yerinə 722 843, 709 965, 741 355, 782 406 ədədlərindən uyğun gələnini yazın.

1) $741\,200 > \square$

3) $712\,843 < \square$

2) $709\,834 < \square$

4) $785\,400 > \square$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Nəsibə xala cücələrini sayır. Onun cücələrinin sayı 15-dən çox, 20-dən azdır. O, cücələri dörd-dörd saydıqda 3 cücə artıq qalır, beş-beş saydıqda 4 cücə artıq qalır. Nəsibə xalanın neçə cücəsi var?

2

Qismətin hansı iki yuvarlaq ədəd arasında olduğunu müəyyən etdikdən sonra bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$120 : 3 = 40 \quad 150 : 3 = 50 \quad 40 \leftarrow \text{qismət} \rightarrow 50$$
$$120 \leftarrow 147 \rightarrow 150$$

$$\begin{array}{r} 147 \overline{) 3} \\ \underline{12} \\ 27 \\ \underline{27} \\ 0 \end{array}$$

$$147 : 3$$

$$161 : 9$$

$$286 : 8$$

$$1\,374 : 24$$

$$1\,185 : 27$$

$$2\,456 : 18$$

$$2\,345 : 115$$

$$2\,345 : 225$$

$$2\,345 : 413$$

3

A və B şəhərlərindən eyni vaxtda qarşı-qarşıya iki qatar yola düşdü. A və B şəhərləri arasındakı dəmir yolunun uzunluğu 1467 km-dir. Qatarlar 9 saatdan sonra görüşdülər. Qatarlardan birinin sürəti 85 km/saat-dır. Digər qatarın sürətini tapın.

4

Talehgilin riyaziyyat müəllimi 1 aprel günü bütün ədədlərdə 6-nın yerinə 9, 9-un yerinə 6 yazır. Müəllim lövhədə aşağıdakı ədədləri yazmışdır. Hər bir hal üçün riyaziyyat müəlliminin yazmalı olduğu ədədlə yazdığı ədədin fərqi tapın.

6 069

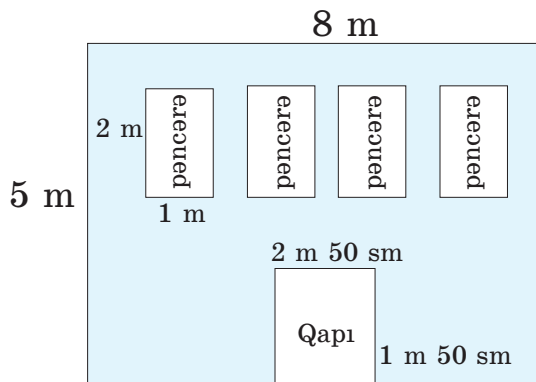
6 949

8 666

2 569

5

Şəkildə binanın ön tərəfdən görünüşü verilmişdir. Bu divarı rəngləmək üçün lazım olan boya neçə kvadrat metr üçün hesablanmalıdır?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Verilmiş ədədlər və hesab əməlləri işarələrindən istifadə etməklə ifadələr yazın və qiymətini tapın.

1) 8, 13, 32 və “:”, “+”

2) 3, 129, 55 və “:”, “-”

3) 5, 8, 64 və “:”, “·”

4) 142, 4, 56 və “+”, “:”

2

Rəngli xanaların yerinə

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

 ədədlərindən hansılarını yazsanız müqayisə doğru olar?

--

 · 70 < 300

--

 · 500 < 2700

--

 · 300 > 2300

3

Verilən rəqəmlərlə elə bir cüt ikirəqəmli ədəd yazın ki, onların hasilı ən böyük olsun.

1)

2

4

6

8

2)

3

5

7

9

4

1) Orta böyüklükdə bir pomidorun kütləsi 90 q-dır. Neçə belə pomidorun təxminən: a) $\frac{1}{2}$ kq; b) 1 kq olduğunu düşünürsünüz?

2) Bir xörək qaşığı təxminən 25 q şəkər tozu tutur.

100 q; 150 q şəkər tozu neçə xörək qaşığı olar?

5

Aşağıdakı bərabərliklərdən səhv olanları düzəldin.

1) $\frac{3}{4}$ kq = 750 q

2) $\frac{4}{5}$ kq = 850 q

3) $\frac{1}{4}$ kq = 200 q

4) $\frac{5}{8}$ kq = 625 q

6

İstənilən ədədlə 11-in hasilini **5 saniyəyə** tapa bilərsiniz.

1) Çoxrəqəmli ədədin təkliklər mərtəbəsindəki rəqəm hasilin təkliklər mərtəbəsinə yazılır.

2) Hər bir mərtəbə vahidlərinin sayı sağdan sola qonşusu ilə toplanır (cəmdə yeni onluq yaranarsa, bu, özündən sonrakı mərtəbədə nəzərə alınır), alınan rəqəmlər sağdan sola hasilin uyğun mərtəbələrinə yazılır, çoxrəqəmli vuruğun ən böyük mərtəbəsindəki rəqəm hasilin ən böyük mərtəbəsinə yazılır.

$\overset{5}{2}\overset{7}{3}\overset{9}{4}\overset{5}{5} \cdot 11 = \overset{2}{2}\overset{5}{5}\overset{7}{7}\overset{9}{9}\overset{5}{5}$

$\overset{13}{7}\overset{14}{6}\overset{8}{8} \cdot 11 = \overset{8}{8}\overset{4}{4}\overset{4}{4}\overset{8}{8}$

Misalları həll edin. Sərf etdiyiniz vaxtı qeyd edin.

45 · 11

13 435 · 11

265 · 11

634 · 11

87 · 11

2 745 · 11

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Əməlləri yerinə yetirin.

$$(6\,420 + 5\,260) : 32 + 135$$

$$(84\,356 - 45\,356) : 1000 + 61$$

$$5\,276 - 12\,972 : 23 + 248$$

$$23\,688 : 423 + 9\,372 : 213$$

$$4 \cdot 569 - 22 \cdot 12 - 347$$

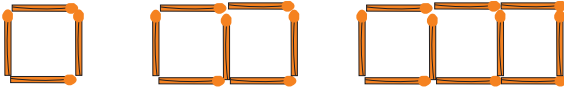
$$14\,040 : 45 - 21 \cdot 3$$

2

Siz hər gün 10 qəpiyə qənaət etsəniz, nə qədər vaxta 1000 000 qəpik yığa bilərsiniz? Dəftərinizdə 10, 100, 1000, ... gündə yığılan qəpik pulların əks olunduğu cədvəli çəkin. Bu vaxt müddəti barədə fikirlərinizi yazın.

3

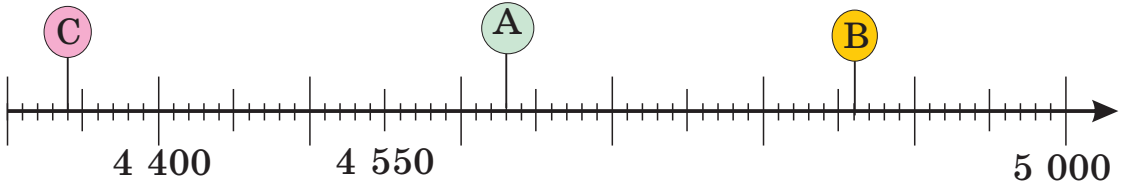
Kibrit çöplərindən düzəldilmiş modellər hər sonrakı addımdakı modelə daha 1 kvadrat əlavə edilməklə hazırlanmışdır. 4-cü, 5-ci addımdakı modelə neçə kibrit çöpü işlənəcək?

kvadratların sayı	1	2	3
kibritlərin sayı	4	7	

4

Ədəd oxu üzərində göstərilmiş A və C nöqtələrinə uyğun ədədlərin cəmindən B nöqtəsinə uyğun ədədi çıxın.

5

Perimetri 13 sm olan bərabəryanlı üçbucağın bir tərəfinin uzunluğu 5 sm-dir. Üçbucağın digər tərəflərinin uzunluğu neçə santimetrdir? Mümkün variantları yazın.

6

Təklif olunan qayda ilə hesablayın.

$$3\,040 - 290 \quad \text{(-300 + 10)}$$

$$5\,680 - 1999 \quad \text{(-2000 + 1)}$$

$$4\,100 - 29 \quad \text{(-30 + 1)}$$

$$3\,040 - 390$$

$$3\,240 - 2999$$

$$4\,100 - 89$$

$$3\,040 - 590$$

$$6\,280 - 3999$$

$$4\,100 - 59$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

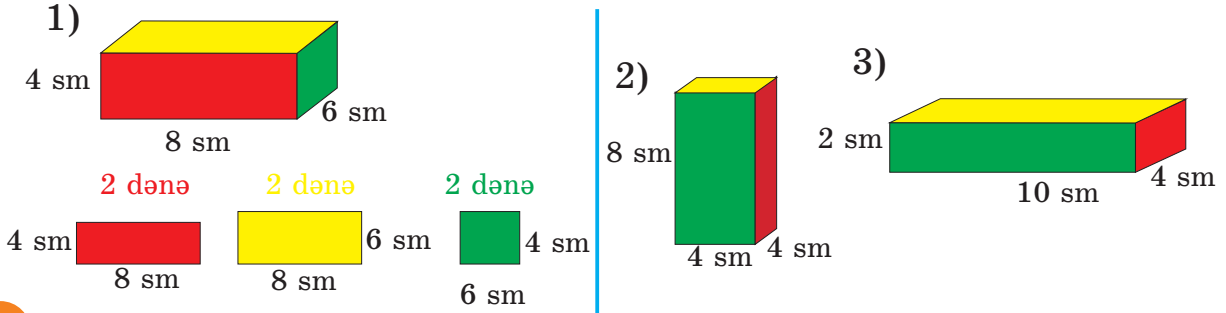
1

Kütlələri 4 t 500 kq-a tamamlayın.

1) 2340 kq 2) 1 t 345 kq 3) 845 kq 4) 4 t 326 kq

2

Düzbucaqlı prizmaları düzəltmək üçün istifadə edilən rəngli hissələri ölçüləri ilə yazın. 1-ci şəkil üçün nümunə verilmişdir.

3

Tutumları müqayisə edin.

950 ml ○ 1 l

650 ml ○ $\frac{3}{4}$ l

720 ml ○ $\frac{2}{5}$ l

450 ml ○ $\frac{1}{4}$ l

800 ml ○ $\frac{5}{8}$ l

600 ml ○ $\frac{3}{5}$ l

4

Hasilin qiyməti 400 000-dən böyük, 600 000-dən kiçik olan misalları seçib həll edin. Seçim üçün təqribi hesablamalardan istifadə edin.

4 976 · 54

5 567 · 86

9 456 · 43

3 3245 · 22

11 948 · 24

21 360 · 11

5

Torbaya yığılmış rəngli şarlarla təcrübə aparılmışdır.

Torbanın içinə baxmadan hər dəfə 1 şar çıxarılmış və çıxarılan şar yenidən torbaya qaytarılmışdır. Bu hərəkət dəfələrlə təkrar edilmiş və nəticələr barqrafda göstərilmişdir.

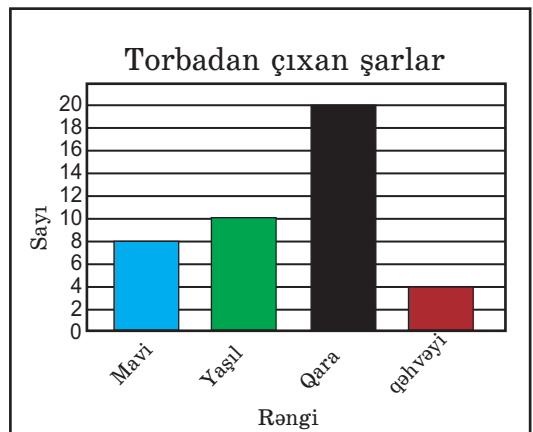
Barqrafda görə suallara cavab verin

1) Torbadan neçə dəfə şar çıxarılmışdır?

2) Nəticələrə görə torbada ən az hansı rəngdə şarın olduğunu söyləmək olar?

3) Ən çox hansı rəngdə şarın olduğunu söyləmək olar?

4) Mavi və yaşıl rəngli şarların sayı haqqında nə söyləyə bilərsiniz?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Nəsibə xala 178 şitil aldı. Bunların yarısı pomidor, yarısı isə badımcan şitili idi. Nəsibə xala badımcan şitillərini hər cərgədə 5 dənə, pomidor şitillərini isə hər cərgədə 7 dənə olmaqla əkdə. Neçə şitil artıq qaldı?

2

Hasili 40 000-dən böyük və cüt ədəd olan misalları seçib həll edin.

$$\begin{array}{r} 4\ 256 \cdot 54 \\ 245 \cdot 23 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 27\ 340 \cdot 20 \\ 347 \cdot 228 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 10\ 623 \cdot 4 \\ 32\ 400 \cdot 8 \end{array}$$

3

Aşağıdakı ədədlər arasından yuvarlaqlaşdırdıqda 50 000 alınan ədədləri seçin.

42 456

54 399

48 952

56 789

55 342

49 312

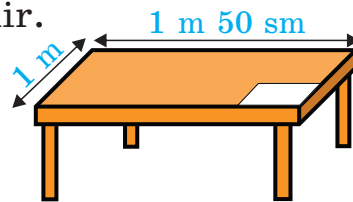
4

Cədvələ görə ikisütunlu barqraf qurun, məsələlər yazın.

İdmanın növü	Şagirdlər	
	qızlar	oğlanlar
Basketbol	19	21
Voleybol	24	18
Gimnastika	28	12
Karate	8	28

5

Masanın üzərindəki kağızın sahəsi 1000 sm^2 -dir. Masanın üzərini neçə belə kağızla örtmək olar?

6

Qalıqlı bölməni yerinə yetirin. Təxmini qismətdən istifadə edin.

$$\begin{array}{r} 116 : 19 \\ 278 : 33 \\ 320 : 64 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 144 : 47 \\ 165 : 22 \\ 281 : 91 \end{array}$$

$$\begin{array}{r} 135 : 32 \\ 244 : 34 \\ 512 : 56 \end{array}$$

7

Aşağıdakı məlumatlara uyğun ədədi ortanı tapın.

a) 7, 19, 4, 11, 11

b) 17, 15, 8, 7, 5, 8

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Qalıqlı bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$345 : 4$$

$$4\ 356 : 23$$

$$2\ 243 : 123$$

$$4\ 567 : 8$$

$$2\ 345 : 26$$

$$4\ 315 : 111$$

$$2\ 428 : 9$$

$$3\ 478 : 18$$

$$2\ 756 : 132$$

2

Hesablayın.

$$250 : 50$$

$$2400 : 60$$

$$3200 : 800$$

$$210000 : 300$$

$$160 : 20$$

$$3600 : 90$$

$$4500 : 900$$

$$5600 : 700$$

3

Rayonun 8 futbol komandası var. Mövsüm ərzində hər komanda qalan komandaların hər biri ilə 2 oyun keçirməlidir. Hər komanda mövsüm ərzində neçə oyun keçirəcək? Məsələni ən sadə haldan istifadə etməklə həll edin.

4

Tofiq əmi bayram tətilini ailəsi ilə birlikdə Yardımlıda keçirdi. Onlar burada 114 fotosəkil çəkdilər. Fotosəkillər arasında ailəvi şəkillərin sayı mənzərə fotolarından 28 dənə çox idi. Tofiq əmi mənzərə fotolarını 3 qızı arasında bərabər böldü, artıq qalanları isə çərçivəyə salıb, dəhlizdən asdı. Tofiq əmi dəhlizdən neçə şəkil asdı?

5

Nəriman evdən çıxdı və 20 dəqiqə sonra Nizami küçəsində dostu ilə görüşdü. Onlar birlikdə 15 dəqiqəyə Milli Parka gəldilər. Dostlar 35 dəqiqə Milli Parkda gəzdikdən sonra ayrıldılar. Nəriman 25 dəqiqə sonra evlərinə çatdı. O, evə çatanda saat 18:30 idi. Nəriman evdən saat neçədə çıxmışdı?

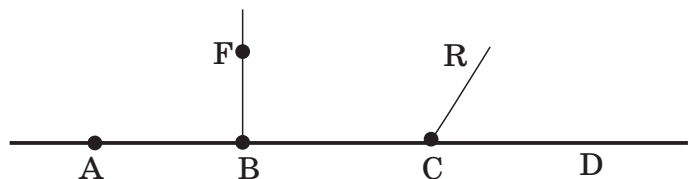
6

Bir qabın $\frac{2}{3}$ -si su ilə doludur. Qaba 15 l su tökülsə, tam dolar. Qabın tutumu neçə litrdir?

7

Şəklə görə adlarını yazın:

- a) iki parçanın;
- b) iki şüanın;
- c) bir iti bucağın;
- d) bir kor bucağın;
- e) bir düz bucağın.

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

1) $\frac{2}{3}$ hissəsi 36 olan ədədin $\frac{1}{6}$ hissəsini tapın.

2) 56 ədədinin $\frac{3}{8}$ -ü ilə $\frac{1}{4}$ -ni müqayisə edin.

2

6 kq portağalın puluna 9 kq alma almaq olar, 3 manat da artıq qalar. 1 kq portağalın qiyməti 2 manatdırsa, 3 kq alma almaq üçün neçə manat lazımdır?

3

Kəmalənin 24 manatı var. O, qiyməti 45 manata olan oyun kompüterini almaq istəyir. Babası ona 17 manat verdi. Kəmalənin kompüter almağa pulu çatarmı?

4

1-ci iki misalın həllindən 3-cü misalın həlli üçün istifadə edin.

$$4\,000 : 8$$

$$8\,100 : 9$$

$$42\,000 : 7$$

$$600\,000 : 6$$

$$560 : 8$$

$$54 : 9$$

$$1\,400 : 7$$

$$1\,800 : 8$$

$$4\,560 : 8$$

$$8\,154 : 9$$

$$43\,400 : 7$$

$$601\,800 : 8$$

5

Hesablayın.

$$2 \text{ saat } 25 \text{ dəq.} - 50 \text{ dəq.} = 1 \text{ saat } 85 \text{ dəq.} - 50 \text{ dəq.} = 1 \text{ saat } 35 \text{ dəq.}$$

$$2 \text{ saat } 25 \text{ dəq.} - 50 \text{ dəq.}$$

$$3 \text{ saat } 35 \text{ dəq.} + 1 \text{ saat } 45 \text{ dəq.}$$

$$3 \text{ saat } 24 \text{ dəq.} - 1 \text{ saat } 40 \text{ dəq.}$$

$$2 \text{ saat } 24 \text{ dəq.} + 2 \text{ saat } 56 \text{ dəq.}$$

6

Hesablayın.

$$1 \text{ kq } 450 \text{ q} + 750 \text{ q}$$

$$2 \text{ kq} - 500 \text{ q}$$

$$4\,575 \text{ q} + 3 \text{ kq}$$

$$4\,580 \text{ q} - 2 \text{ kq } 450 \text{ q}$$

7

134 şagirdi gəzintiyə aparmaq üçün iki avtobus ayrıldı.

Hər avtobusda 18 cərgə və hər cərgədə 4 oturacaq var.

İki avtobusda cəmi neçə yer boş qalacaq?

8

Bölmə əməllərini yerinə yetirin.

$$60\,300 : 3$$

$$21\,500 : 10$$

$$37\,980 : 15$$

$$20\,400 : 5$$

$$32\,000 : 100$$

$$45\,765 : 15$$

$$12\,300 : 3$$

$$24\,000 : 100$$

$$111\,015 : 15$$

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

Tənliklərə uyğun cümlələri seçin və yanında yazın.
Tənlikləri həll edin.

1) Hər hansı bir ədədin 5-lə hasilı 40-a bərabərdir. $12 = a - 15$

2) 12 hər hansı bir ədədin 15 ilə fərqi. $12 + 18 = x + 5$

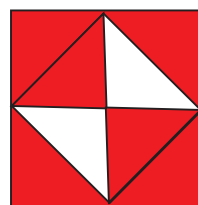
3) Hər hansı bir ədədi 7-yə böldükdə qismət 8 olur. $d \cdot 5 = 40$

4) 12 və 18-in cəmi hər hansı bir ədədin 5 ilə
cəminə bərabərdir. $n : 7 = 8$

2

Kvadrat neçə üçbucaqdan ibarətdir?

Ağ üçbucaqlar kvadratin hansı hissəsini
təşkil edir? Kəsrlə ifadə edin.

3

Bölmə əməllərini yerinə yetirin. 5 misal seçin və cavabını vurma
əməlinin köməyi ilə yoxlayın.

$$7\,384 : 13$$

$$14\,136 : 31$$

$$1\,305 : 29$$

$$1\,937 : 13$$

$$38\,595 : 31$$

$$3\,354 : 39$$

$$18\,499 : 13$$

$$66\,495 : 31$$

$$2\,891 : 49$$

4

Nəticələri daha böyük ölçü vahidinin hissəsi kimi ifadə edin.

1) $1000\text{ q} : 8 = 125\text{ q}$

2) $1000\text{ ml} : 8$

3) $1000\text{ mm} : 8$

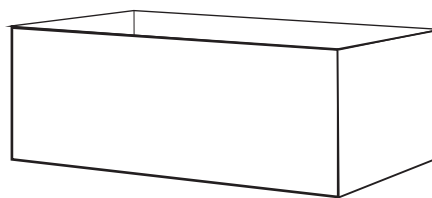
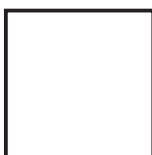
$$125\text{ q} = \frac{1}{8}\text{ kq}$$

5

Osman qardaşından 2 yaş böyükdür. Osmanın yaşını x , qardaşının
yaşını isə y -lə işarə etməklə Osmanın yaşı ilə qardaşının yaşı ara-
sındakı asılılığı ümumi şəkildə ifadə edin.

6

Firuz şəkildəki kimi ağzı açıq bir yeşiyi rəngləməlidir. O, yeşiyin
göstərilən hissələrinin hər birindən neçə dənə rəngləməlidir?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

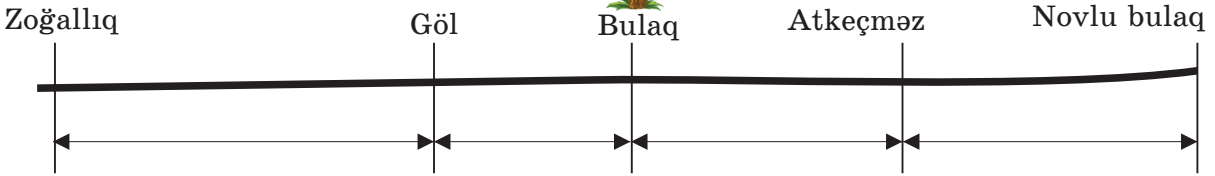
1

Abbas meşədə atla gəzərkən bulağın yanında şəkildəki lövhəni gördü. O, lövhədəki məlumatlara görə plan tərtib etdi.

1) Plan üzərində qeyd olunmuş yolların uzunluğunu lövhədə verilən məlumatlara görə müəyyən edin.

2) Göldən Atkeçməzə qədər yol neçə kilometrdir?

3) Zoğallıqdan Novlu bulağa qədər məsafə neçə kilometrdir?

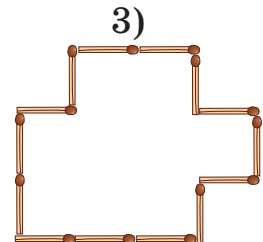
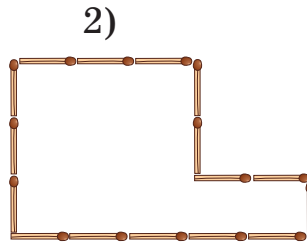
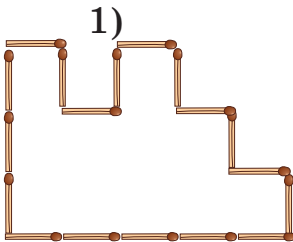
2

1) Uzunluğu enindən 2 dəfə çox olan düzbucaqlı formalı bağın perimetri 48 m-dir. Bu bağın sahəsini tapın.

2) Uzunluğu 30 m, eni 12 m olan bağın kənarları boyu künclərdən başlayaraq 3 m məsafə ilə gül kolları əkilməmişdir. Bağa cəmi neçə gül kolu əkilməmişdir? Məsələyə uyğun şəkil çəkin.

3

Şəkildə 1 kibrit çöpü — 1 m məsafəyə uyğundur. Fiqurların perimetrini tapın.

4

Üç müxtəlif üçrəqəmli ədədin cəmi 855-dir. Bu ədədlərdən ən böyüyü ən çoxu neçə ola bilər?

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

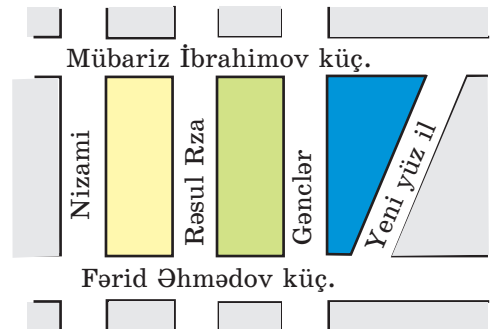
Plana görə suallara cavab verin.

1) Hansı küçə Mübariz İbrahimov küçəsi ilə kəsişir, lakin ona perpendikulyar deyil?

2) Hansı küçələr Fərid Əhmədov küçəsinə perpendikulyardır?

3) Hansı küçələr Nizami küçəsinə paraleldir?

4) Yaşadığınız yerə uyğun küçələrin planını çəkin. Paralel və kəsişən küçələr haqqında danışın.

2

1) “Əgər iki toplananın hər biri 2-yə qalıqsız bölünürsə, cəm də 2-yə qalıqsız bölünür” fikri doğrudurmu?

Fikrinizi misallarla əsaslandırın.

2) “Əgər iki toplananın cəmi 2-yə qalıqsız bölünürsə, bu toplanaların hər biri 2-yə qalıqsız bölünür” fikri doğrudurmu?

Fikrinizi misallarla əsaslandırın.

3

Aşağıdakı ədədlər arasından azalanı və çıxılanı elə seçin ki, fərq verilən şərti ödəsin. Bir ədəddən bir neçə dəfə istifadə etmək olar.

4512

8250

3840

7800

2950

1) 500-dən kiçik olsun

3) 3000-lə 4000 arasında olsun

2) 500 və 1000 arasında olsun

4) 5000-dən böyük olsun.

4

Ədədlər hansı qayda ilə düzülmüşdür? Bu qayda ilə daha 3 ədəd yazın.

1) 250 000; 300 000; 350 000; ...

2) 455 555; 455 505; 455 455; ...

3) 655 999; 655 997; 655 995; ...

Ümumiləşdirici tapşırıqlar

1

1000-dən 59-u neçə dəfə çıxmaq mümkündür?
Əvvəlcə təxmin edin. Təxmininizi yoxlayın.

2

Saat 4-dən 5-ə qədər olan vaxtları ardıcıl olaraq yazın.

beşə 15 dəqiqə işləyib

dörd qırx beş

beşin yarısı

3

Saatın göstərdiyi vaxtlara görə tələb olunan *tez* və ya *gec* vaxtları yazın.

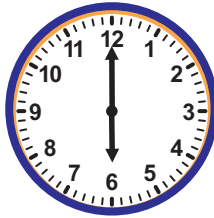
a)

15 dəqiqə tez

b)

20 dəqiqə gec

c)

35 dəqiqə tez

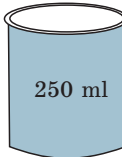
4

Hər dəfə tam doldurmaqla hər bir qabla tutumu bir litr olan qabı neçə dəfəyə su ilə doldurmaq olar?

a)

b)

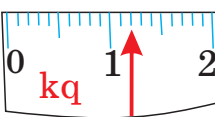
c)

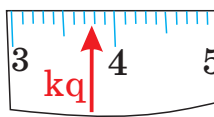
5

Tərəzilərin göstərdiyi kütlələrdən a) 650 q çox; 450 q az kütlələri yazın.

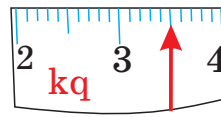
a)

b)

c)

6

ÇOX + BAĞ = NAR yazılışında eyni hərflər eyni rəqəmi göstərir. Hər rəqəm bir dəfə istifadə edilə bilər. Cəmi tapın.

Göstəriş: A = 1 qəbul edin.

7

Əlinin 20 manat pulu var idi. O, pulunun 17 manatını artıq xərcləmişdir. Əli qalan puluna birinin qiyməti 85 qəpik olan ən çoxu neçə CD ala bilər?

RİYAZİYYAT 4

Ümumtəhsil məktəblərinin 4-cü sinfi üçün
Riyaziyyat fənni üzrə dərslik

Tərtibçi heyət:

Müəlliflər:	Nayma Mustafa qızı Qəhrəmanova Cəmilə Səlim qızı Əsgərova
Elmi məsləhətçi:	Çingiz Qacar
Dil-üslub redaktoru:	Asəf Həsənov
Korrektor:	Qafur Zamanov
Üz qabığının rəssamı:	Elçin Cabbarov
Bədii tərtibat:	Leyla Bəşirova
Komputer tərtibatı:	Fuad Qəhrəmanov

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
04.07.2011-ci il tarixli 1158 nömrəli əmri
ilə təsdiq edilmişdir.

© Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi –2017

Müəlliflik hüquqları qorunur. Xüsusi icazə olmadan bu nəşri və yaxud onun hər hansı hissəsini yenidən çap etdirmək, surətini çıxarmaq, elektron informasiya vasitələri ilə yaymaq qanuna ziddir.

Kağız formatı: 57×82 1\8, Fiziki ç.v.20,0,
Ofset kağızı. Ofset çapı. OlSkulbook şrifti
Səhifə sayı: 160. Tiraj: 41186.
Pulsuz. Bakı 2017

Radius nəşriyyatı
Bakı şəhəri, Binəqədi şossesi, 53

PULSUZ

RİYAZİYYAT

10 000	348	5674
550	30 000	6000
45 000	7890	

4

RİYAZİYYAT 4

Müəllim üçün metodik vesalt

10 000	348	5674
550	30 000	6000
45 000	7890	